

Ph.d.-afhandling

Fortællinger fra et sted

Statens Byggeforskningsinstitut
Danish Building and Urban Research

Fortællinger fra et sted

Ph.d.-afhandling

Birgitte Mazanti

Titel	Fortællinger fra et sted
Undertitel	Ph.d.-afhandling
Udgave	1. udgave
Udgivelsesår	2002
Forfatter	Birgitte Mazanti
Sprog	Dansk
Sidetæl	222
Litteratur- henvisninger	Side 218-221
English summary	Side 222
Emneord	Stedsidentitet, stedsforståelse, boligområder
ISBN	87-563-1125-7
Pris	Kr. 325,00 inkl. 25 pct. moms
Tekstbehandling	Pernille Glahn
Forsidefoto	SB-Posten, Avedøre Stationsby
Tryk	BookPartner, Nørhaven digital A/S
Udgiver	By og Byg Statens Byggeforskningsinstitut, P.O. Box 119, DK-2970 Hørsholm E-post by-og-byg@by-og-byg.dk www.by-og-byg.dk

Eftertryk i uddrag tilladt, men kun med kildeangivelsen: *Fortællinger fra et sted. Ph.d.-afhandling. (2002)*

Indhold

Forord	5
Forfatterens forord	6
Sammenfatning	8
Afhandlingens struktur og indhold	8
1. Indledning og problemformulering	10
Afhandlingens kapitler	15
2. Metodologi	17
2.1. Hermeneutikken	17
2.2. Diskurser og repræsentationer	20
2.3. Et diskurs- og repræsentationsperspektiv som metodisk redskab	22
2.4. Det human- og samfundsgeografiske perspektiv – indefraperspektivet	25
2.5. Forståelse frem for beskrivelse	33
2.6. Afhandlingens undersøgelseskontekst	40
3. Viljen til viden	42
3.1. Hvis byen kunne tale	42
3.2. Foucaults blik	44
3.3. Den hegemoniske diskurs	51
3.4. Opsamling	53
3.5. Analyseredskabernes anvendelse	55
4. Social rumlighed	56
4.1. Rummets og stedets betydning	56
4.2. Social rumlighed	57
4.3. Produktionen af rum ifølge Lefebvre og Shields	60
4.4. Giddens' tid- og rumontologi	64
4.5. A sense of place	68
4.6. Operationalisering af indefraperspektivet	70
4.7. Opsamling	73
5. Indføring til undersøgelseskonteksten	75
5.1. Forestillingerne om det gode forstadsliv	75
5.2. Avedøre Stationsbys fødsel	79
5.3. Det gode liv i de gode forstæder	83
5.4. Kritikken	84
5.5. Den dårlige forstad	86
5.6. Avedøre Stationsby i 1980'erne	89
5.7. Bristede forestillinger og idealer	90
5.8. Opsamling	93
6. Den socialt belastede forstad	95
6.1. Politikforståelsen	95
6.2. Optakten	96
6.3. Byudvalget nedsættes	100
6.4. Byudvalgets første indsatsform	102
6.5. Byudvalgets anden indsatsform	105
6.6. En definition skabes	112
6.7. Opsamling	115
7. Det socialt belastede sted	118
7.1. Avedøre Stationsby som Byudvalgsprojekt	118
7.2. Avedøre Stationsby som kvarterløftprojekt	120
7.3. Kommunale forestillinger om kvarterløftet	125
7.4. Byudvalgets og Hvidovre Kommunes forståelse af det socialt belastede sted	128
7.5. Opsamling	129

8. Fortællinger fra et sted	131
8.1. Stedsforståelse	131
8.2. Stedsfortællinger	132
8.3. Erfaringsprocesser	159
8.4. Kollektive erfaringsprocesser i forhold til kvaliteter	161
8.5. Individuelle erfaringsprocesser i forhold til kvaliteter	162
8.6. Kollektive erfaringsprocesser i forhold til problemer	165
8.7. Opsamling	167
9. Fortællinger om et sted	170
9.1. Udefraperspektivet	170
9.2. Indefraperspektivet	177
9.3. Modsætninger og sammenhænge	182
9.4. En tidssvarende hverdagslivsopfattelse	185
9.5. Opsamling	191
10. Konklusion og perspektivering	194
10.1. Udefraperspektivets stedsforståelse	196
10.2. Indefraperspektivets stedsforståelse	198
10.3. Konsekvenser	200
10.4. Refleksion over forforståelse	201
10.4. Perspektiver på bypolitikken	204
Bilag 1	208
Udvælgelse af interviewpersoner	208
Tilrettelæggelsen af interviewundersøgelsen	211
Resultatet	212
Spørgeguide	216
Litteraturliste	218
Summary	222

Forord

Ph.d.-afhandlingen "Fortællinger fra et sted" er gennemført som en del af arbejdet i "Center for bypolitik, byudvikling og velfærd". Centrets aktiviteter og forskningsprojekter er finansieret af Det Samfundsvidenskabelige Forskningsråd.

Afhandlingen sætter teoretisk og empirisk fokus på begrebet 'stedsforståelse' ved hjælp af henholdsvis et udefraperspektiv og et indefraperspektiv. Afhandlingens empiriske undersøgelsesfelt omhandler den stedsforståelse, som dels kommer til udtryk i den planpolitiske forståelse af socialt belastede boligområder, dels den forståelse beboere, som bor i et kategoriseret socialt belastet boligområde, har af deres bosted. I afhandlingen bruges det almennyttige boligområde Avedøre Stationsby som case. Her er et udvalg af beboere i Stationsbyen interviewet om deres oplevelser og erfaringer med samt deres brug af Avedøre Stationsby. Alle der således har bidraget til afhandlingen takkes hermed. Endvidere en tak til Geografisk Institut på Københavns Universitet, hvor hovedvejledningen har fundet sted.

By og Byg, Statens Byggeforskningsinstitut
Afdelingen for Byer og Boliger
Juni 2002

Hans Kristensen,
Forskningschef

Forfatterens forord

Denne ph.d.-afhandling tager udgangspunkt i et af "Center for bypolitik, byudvikling og velfærds" projektområder: Projektområdet "Segregation og velfærd"¹. Meningen var, at afhandlingen skulle være en del af et af underprojekterne under dette område, underprojektet "Social udstødelse og forslumning i bykvarterer", hvis formål er at belyse og diskutere teorier om og undersøgelser af sammenhænge mellem hverdagsliv, social udstødelse og boligområder. Inden for dette område er der især lagt vægt på undersøgelse af de processer, der fører til social udstødelse og undersøgelse af de rumlige og sociale konsekvenser, denne udstødelse har, konsekvenser, som blandt andet har resulteret i, at bestemte typer af boligområder i den offentlige og politiske debat bliver kaldt socialt belastede. Der var lagt op til, at afhandlingen skulle bygges op omkring en større kvantitativ surveyundersøgelse af de processer, som fører til, at visse typer af boligområder kategoriseres som socialt belastede. Dette udgangspunkt fandt jeg midlertidigt ikke anvendeligt for en undersøgelse af relationen mellem hverdagsliv og boligområder. I stedet er udgangspunktet for denne afhandling begrebet 'stedsforståelse'. Det vil sige en undersøgelse af den forståelse af 'sted', som ligger i den politiske forståelse af socialt belastede boligområder og den hverdagslivsbaserede forståelse, som beboere i et kategoriseret socialt belastet boligområde har af deres bosted.

Denne omdefinering af afhandlingens udgangspunkt mødte en del skepsis på Statens Byggeforskningsinstitut, hvor jeg blev ansat til at gennemføre denne ph.d.-afhandling. Men blandt andet takket være min vejleder Hans Thor Andersen, Geografisk Institut, blev denne skepsis efterhånden vendt til accept. Hans Thor Andersen har således gennem hele forløbet støttet afhandlingens fokus på social udstødelse og forslumning af bykvarterer og boligområder. Derudover har Hans Thor med sin viden og faglige indsigt været en god diskussionspartner og inspirator. Der er mange andre, der i denne forbindelse skal takkes for at have støttet og øget faglig bistand i ph.d.-processen, som er en ensom vandring.

Først og fremmest en kæmpe stor og varm tak til min kollega seniorforsker John Pløger, som har spillet en uvurderlig rolle for at denne afhandling kunne gennemføres. Johns store faglige ekspertise inden for bysociologi og urbane teorier har haft den betydning, at jeg igennem ph.d.-forløbet har fået inspiration, hjælp og vejledning når jeg ind imellem kørte fast. Desuden har John Pløger læst og kommenteret et første udkast af afhandlingens teoridel, samt et udkast til hele afhandlingen ved en intern evaluering, som blev foretaget i februar 2001. At vi oven i købet har delt kontor fik også den betydning, at jeg i dag ikke kun takker ham for faglig bistand, men også for et godt venskab.

Også min interne vejleder seniorforsker Hedvig Vestergaard skal takkes for at have ydet faglig og social støtte. Det samme skal alle mine andre kollegaer på Statens Byggeforskningsinstitut, Afdelingen for byer og boliger. At være ansat på Statens Byggeforskningsinstitut som ph.d.-studerende har været givtigt. Her har jeg haft mulighed for at indgå i afdelingens forskellige

---

¹ Center for bypolitik, byudvikling og velfærd er et "center uden mure" finansieret af Forskningsrådene. Det omfatter ud over Statens Byggeforskningsinstitut, Socialforskningsinstituttet, Geografisk Institut ved Københavns Universitet og Institut for Samfundsvidenskab og Erhvervsøkonomi ved Roskilde Universitetscenter. Centrets forskningsprogram, som løber fra 1997-2002 er struktureret i fire projektområder med vægt på sammenhænge mellem henholdsvis byudvikling, segregation, byarkitektur og æstetik samt byforvaltning og velfærd.

nationale som internationale byforskningsmiljøer, hvilket har haft stor betydning. Desuden har jeg haft stor udbytte af at kunne diskutere afhandlingens forskellige problemstillinger med kvalificerede forskere i afdelingen, som altid har taget sig tid til at lytte. I denne forbindelse skal der især lyde en tak til seniorforsker Kresten Storgaard samt seniorforsker Ole Michael Jensen. I den periode, hvor jeg har været ansat i afdelingen som ph.d.-studerende, har der været ansat en del andre ph.d.-studerende, som også har været medvirkende til at "lette" mit ph.d.-forløb. Især skal sociolog og ph.d. Sølvi Karin Børresen nævnes, dels for sin deltagelse i evalueringen af afhandlingens første udkast, dels for have ydet såvel faglig som "social" støtte gennem hele forløbet. Også biblioteket på Statens Byggeforskningsinstitut skal takkes for deres imødekommenhed i forbindelse med fremskaffelse af relevant faglitteratur, det har været en stor luksus at have en sådan hjælp. Jeg vil også rette en meget stor tak til to af afdelingens sekretærer: Annette Frøhling og Pernille Glahn. Annette har taget sig af korrekturlæsningen, og Pernille har stået for opsætningen af afhandlingen - de har begge været en uvurderlig støtte.

Også de beboere i Avedøre Stationsby, som har deltaget i afhandlingens interviewundersøgelse, skal have en stor tak. Hvis de ikke havde åbnet deres hjem og deres "tanker" for mig, var denne afhandling sandsynligvis ikke blevet til noget. I den forbindelse skal der også lyde et stort tak til ansatte i Hvidovre Kommunes kvarterløftsekretariat for at stille op til interview, og for at holde mig løbende underrettet om kvarterløftet i Avedøre Stationsby.

Jeg vil også sige et varmt tak til min dejlige mand Esben Just, som har båret over med mig i perioder, hvor jeg nok ikke har været den nemmeste, at bære over med. Ud over altid at være der, når jeg havde mest brug for det, har han også været en kvalificeret diskussionspartner, og en god "stress vejleder". Min store Mazanti familie, og her især mine forældre Ulla og Preben Mazanti, skal have en stor tak for interesse og bekymring for mit ph.d.-forløb. Sidst men ikke mindst er der især én af veninderne, som skal have en tak - Rikke Friss - for hendes støtte og mentale samt faglige deltagelse i afhandlingen og hendes tro på, at jeg ville få afsluttet dette ph.d.-forløb.

- Og så er der kun tilbage at sige: God læselyst!

Juni, 2001
Birgitte Mazanti

Sammenfatning

Udgangspunktet for ph.d.-afhandlingen er en undersøgelse og diskussion af forskellige stedsrepræsentationer og repræsentationernes konsekvenser set i forhold til den planpolitiske strategi, som er rettet mod de socialt belastede boligområder. Den grundlæggende tilgang i afhandlingen er at sætte spørgsmålstejn ved og reflektere over de tilsyneladende selvindlysende sandheder, begreber og absolutte kategorier, som eksisterer i bypolitikken i forhold til socialt belastede boligområder.

I afhandlingen opstilles der med udgangspunkt i to valgte tilgange en række spørgsmål til den valgte problemstilling:

Et *udefraperspektiv*, hvor spørgsmålet er:

- Hvilke processer skaber stedets betydning?
- Hvordan repræsenteres stedet som socialt belastet?
- Hvilke redskaber (forskning, statistikker og udredninger) bliver benyttet?
- Hvordan udmøntes repræsentationen i praksis? Hvilke løsningsstrategier iværksættes?

Et *indefraperspektiv*, hvor spørgsmålet er:

- Hvordan opfatter beboerne deres bosted som betydnings- og meningsfyldt i forhold til hverdagsliv/praksis?
- Hvordan oplever beboerne at bo i boligområdet?
- Hvordan karakteriserer beboerne boligområdets kvaliteter og problemer?
- Hvordan bruger beboerne deres boligområde?

Modstillingen af de to perspektiver benyttes i afhandlingen til, at problematisere den gængse tilgang til problemstillingen 'socialt belastede boligområder'.

Afhandlingens struktur og indhold

Første kapitel beskriver motivationen for den valgte problemstilling og valgte af en alternativ tilgang i forhold til den normale kvantitative positivistiske tilgang til problemfeltet 'socialt belastede boligområder'.

Videnskabsteoretisk tages der i kapitel 2 udgangspunkt i hermeneutikken, nærmere bestemt i dobbelthermeneutikken som den formuleres af Anthony Giddens. Dernæst skitseres afhandlingens to perspektiver – ude- og indefraperspektivet – og der gives en introduktion til de forfattere, der anvendes til at grundlægge de to perspektiver. Desuden beskrives den metodiske tilgang til casestudiet ved brug af især Bent Flyvbjerg (1991) og Pedersen og Land (2001). Endelig redegøres der for valgt af Avedøre Stationsby som case.

Kapitel 3 bruges til at opbygge den diskursteoretiske forståelse og de analyseredskaber, der skal bruges i analysen af udefraperspektivet. Den grundlæggende forståelse hentes hos Foucault (1980), som suppleres med Hjelmar og Germer (1994/1998) samt Lacalu og Mouffe (1985). Til sidst beskrives den måde, som de udvalgte analyseredskaber tænkes anvendt på.

I det følgende kapitel uddybes og diskuteres indefraperspektivet. Først redegøres der for begrebet 'socialt rumlighed' og produktionen af rum. De forfattere, der især trækkes på her, er Simonsen (1993/1996) Lefebvre/-Shields (1999) samt Giddens (1984/1990). Stedsbegrebet og begrebet stedsfølelse (sense of place) præsenteres efterfølgende ved brug af Massey

(1995). Redegørelsen bruges dels til at binde afhandlingen sammen rent metateoretisk dels til at udlede de tre centrale begreber – 'brug', 'oplevelse' og 'erfaring' – som bliver vigtige elementer i analysen og diskussionerne af såvel indefraperspektivet som caseundersøgelsen, herunder interviewguide og interviewtemaer.

Kapitel 5 er en indføring i den historiske og kulturelle kontekst; 60'ernes og 70'ernes Danmark med dens velfærds- og planpolitiske forestillinger om 'det gode liv i gode boligområder'. Det er i denne kontekst Avedøre Stationsby tilblivelse og de planpolitiske forestillinger om byen skal findes. I kapitlet skitsers også historien om, hvordan de 'ideelle' forstadsbyggerier på kort tid bliver kritiserede områder og fremstillet som problembegyggelser.

I kapitel 6 foretages der en diskursanalyse af repræsentationen af den type forstadsbebyggelser, som bliver kaldt socialt belastede boligområder, og som 90'ernes bypolitik rettes mod. Der redegøres for fremkomsten af begrebet 'socialt belastede boligområder', for Byudvalgets oprettelse, dets dominans som 'sandhedsproducent' og de indsatsformer, som Byudvalget iværksætter. Analysen retter sig mod, hvem der dominerer diskursen om de socialt belastede boligområder, og mod hvordan den kontrolleres.

Kapitel 7 beskriver hvordan Hvidovre Kommunes forståelse af Avedøre Stationsby og byens problemer samt kommunens løsningsforslag ligner/-afviger fra Byudvalgets forståelse og løsningsforslag. Der gives samtidig læseren et indblik i Hvidovre Kommunes løsningsforslag i forhold til Avedøre Stationsbys problemer.

Mens de foregående tre kapitler har drejet sig om udefraperspektivet, er det indefraperspektivet der er i fokus i det efterfølgende kapitel 8. Efter kort at have præciseret de tre nøglebegreber redegøres der for udvælgelsen af respondenter, idet den egentlige redegørelse er placeret i bilag. Dernæst gennemgås analysen af resultaterne fra interviewundersøgelsen tema for tema: Valg af boligområde, tilfredshed med boligområde, stigmatisering, brug af boligområdet samt nytænkning. I forbindelse med analysen af erfaringsdannelserne – kollektiv som individuelle – i Avedøre Stationsby ses disse i forhold til kvaliteter og problemer, typer af fællesskaber, brug af og deltagelse i aktiviteter i forhold til forskellige typer af beboere. Analysen diskutere stedsforståelsens afhængighed af tid-rumkontekster samt at stedet (kvaliteter og problemer) opleves forskelligt på de forskellige geografiske niveauer, som beboerne oplever området i forhold til.

Kapitel 9 starter med en opsamlende konklusion på hver af de to perspektiver – udefra- og indefraperspektivet. Derefter følger en diskussion af de to perspektiver med og mod hinanden. Dernæst foretages en tolkning af beboernes stedsforståelse som mobil og refleksiv, og denne stedsforståelse tolkes dernæst som udtryk for det senmoderne liv og det refleksive projekt. Kapitlet afsluttes med en refleksion over, for hvem og hvordan de såkaldte socialt belastede boligområder er et problem samt over nye forståelser og nye strategier.

I konklusionen (kapitel 10) argumenteres der for en alternativ tilgang til de socialt belastede boligområder, som kombinerer et udefra- og indefraperspektiv både hvad angår det politiske engagement og den forskning, som er rettet mod de socialt belastede boligområder. Der stilles krav til, at politikere, forskere og praktikere bør forholde sig åbent, kritisk og refleksivt til egen forforståelse og det fænomen, som studeres og arbejdes med. Som afslutning på afhandlingen sættes der spørgsmålstejn ved væsentlige antagelser i den hidtidige bypolitik, blandt andet hvad angår graden af stedbundethed og lokalt engagement.

1. Indledning og problemformulering

På mange måder kan man sige, at denne afhandling er empirisk funderet. Det vil sige, at den er baseret på (politiske) bestemmelser af sociale problemer i specifikke boligområder. Dette udgangspunkt gør ikke afhandlingen mere eller mindre enestående eller forskelligt fra andre forskningsprojekter. Som forsker ser man på virkeligheden, nærmere betegnet på et bestemt udsnit af virkeligheden, og konstruerer et problemfelt. Inden afhandlingen blev påbegyndt, var der, som nævnt i forordet, formuleret en overordnet ramme for afhandlingen, som udpegede et bestemt udsnit af virkeligheden: Bykvarterer, som er kendetegnet ved sociale udstødsprocesser og forslumning. Det vil sige, at det var inden for dette felt, jeg skulle konstruere mit problemfelt. Der var ydermere lagt op til, at afhandlingen skulle beskæftige sig med sammenhænge mellem hverdagsliv og sociale udstødsprocesser. Nærmere betegnet de processer, som fører til, at visse boligområder bliver opfattet som 'socialt belastede', 'problemramte', 'segregerede' og 'marginaliserede'. I den sektororienterede forskning og i den politiske debat ses marginaliserings- og segregationsprocesserne primært som et resultat af velfærdspolitikens forandring, hvor blandt andet den økonomiske omfordelingspolitik, boligpolitikken og bybygningen har bevirket, at bestemte grupper i samfundet bor bestemte steder². Segregation ses ofte inden for denne tilgang defineret som: *"en rumlig adskillelse af socialt eller kulturelt forskellige befolkningsgrupper, der har som effekt, at de sociale og/eller kulturelle forskelle mellem grupperne øges"* (her Skifter & Ærø, 1999, p. 44). I 1994 fremkom Byudvalget med det, man kan kalde den politiske definition på, hvornår og hvordan boligområder kan kategoriseres som socialt belastede: *"Det er byggeri med en række fællestræk: høj husleje, mange arbejdsløse og bistandsklienter, stor nedslidning af byggeriet, misbrugsproblemer, vold og hærværk m.m. Samtidig er det karakteristisk med en stor procentdel fremmedsprogede indvandrere og flygtninge, som i praksis ofte kun har adgang til denne begrænsede del af boligmarkedet"* (Byudvalget, 1994, (a), p. 1, egen kursivering). På baggrund af disse definitioner af socialt belastede boligområder er der inden for de sidste syv til otte år kanaliseret mange offentlige midler til såvel forskning om de socialt belastede boligområder som igangsat forskellige projekter i disse boligområder.

I stedet for specifikt at tage afsæt i den politiske (og forskningsmæssige) definition og forståelse af socialt belastede boligområder går afhandlingen en anden vej. Bygningen af denne anden og nye vej består først og fremmest i at brolægge den med nye forståelser af og perspektiver på en efterhånden veldokumenteret forståelse af de socialt belastede boligområder. Med andre ord handler denne afhandling om at sætte spørgsmålstejn ved og reflektere over de tilsyneladende selvindlysende sandheder, begreber og absolutte kategorier, som eksisterer i forhold til socialt belastede boligområder.

Den nye vej, som denne afhandling søger at bygge, starter ikke på grund af en mistanke om, at den gængse definition på socialt belastede boligområder er forkert. Den tager afsæt i min egen såvel praktiske som faglige og teoretiske forforståelse af problemfeltet. At have en (praktisk, faglig og teoretisk) forforståelse af et problemfelt er ligeså naturligt, som at man som forsker konstruerer et bestemt problemfelt. På mange måder kan man sige, at

---

² Det er en opfattelse, som går igen i såvel de andre nordiske lande som i den europæiske og amerikanske forskning (bl.a. Marcuse & Kempen, 2000, Nordisk Ministerråd, 1997)

det er én side af samme sag, altså at man uden en forforståelse ikke kan konstruere et problemfelt.

Praktisk forforståelse

Jeg vil starte med det, jeg kalder min praktisk funderede forforståelse af problemfeltet 'socialt belastede boligområder', som bunder i mine egne praktiske erfaringer med et såkaldt socialt belastet boligområde, nemlig Avedøre Stationsby³. Jeg har fulgt dette boligområde siden 1993 først som studentermedhjælp i det boligselskab, som administrerer boligområdet, siden som specialestuderende, hvor jeg skrev om samarbejdet mellem kommuner og almennyttige boligselskaber, og brugte boligområdet Avedøre Stationsby som eksempel. Endelig har jeg som kommunalt ansat projektmedarbejder været med til at organisere og varetage den såkaldte kvarterløftindsats i boligområdet. Specielt i mit job som kommunalt ansat projektmedarbejder oplevede jeg en del konflikter mellem kommunen og beboerne, som jeg oplevede ofte handlede om forskellige opfattelser af dels problemer og ressourcer, dels den måde problemerne skulle løses på, samt hvordan man bedst kunne understøtte og udvikle ressourcer. Der var med andre ord en hvis disharmoni mellem kommunens og beboernes problem- og ressourceopfattelse i relation til boligområdet. Denne disharmoni blev i visse tilfælde også tydeliggjort i forbindelse med de kommunale ansøgninger til diverse statsligt finansierede puljer om støtte til kvarterløftprojektet i boligområdet. Som det er med langt størstedelen af sådanne puljer, er de til for at løse bestemte politisk definerede problemer. Hvis man på tilfredsstillende vis kan dokumentere at der eksisterer de problemer, som puljerne skal løse, får man penge. Da kvarterløftprojekternes gennemførelse er afhængig af puljemidler, var man som ansøger i visse tilfælde nødt til at bøjede boligområdets problemer således, at de passede ind i de givne puljers problemdefinition. Disse eksempler på disharmonier udgør en væsentlig bevæggrund for valget af denne afhandlings problemfelt, samt den tilgang jeg har til feltet.

Faglig og teoretisk forforståelse

Som sagt har jeg også det, man kan kalde en faglig og teoretisk forforståelse af problemfeltet. Denne forforståelse er sammenvævet med min praktisk forforståelse. Dette skal forstås på følgende måde. Da jeg i sin tid blev ansat på SBI (september 1998) og skulle i gang med denne afhandling, havde jeg mine praktiske erfaringer med i "rygsækken". Ved dels at diskutere med kollegaer, herunder stifte bekendtskab med synspunkter på feltet (blandt andet Skifter og Ærø's definition på segregationsprocesser). Dels ved at læse forskellige teoretiske værker begyndte der at ske en form for sammen-smeltning af min praktiske og teoretiske forforståelse af det, der blev mit problemfelt.

Især én teoretiker satte mig på sporet af såvel problemfelt som tilgang til feltet, nemlig sociologen P. Bourdieu. Det var især et afsnit i hans bog "Af praktiske grunde", som fik inspirationen til at gløde: "De offentlige administratorer og deres repræsentanter er storproducenter af 'sociale problemer', og når socialvidenskaben tager disse problemer til sig og gør dem til sociologiske problemer, gør den ofte ikke andet end at ratificere disse problemer" (Bourdieu, 1997. p. 101). Uagtet at jeg ikke i denne afhandling ellers gør brug af Bourdieu, finder jeg dette citat ganske rammende. Først og fremmest rammende i forhold til min egen praksis som offentlig administrator, især i forhold til puljeansøgningerne, hvor man i visse tilfælde producerede nogle problemer, som man kan sætte spørgsmålstegn ved om reelt eksisterede. I anden omgang også rammende når man tænker på konsekvenserne af denne problemproduktion. Det er sådan, at politiske indsatsformer, som

³ Avedøre Stationsby er et almennyttigt boligområde beliggende i en forstad til København. Boligområdet er opført i 1970'erne, og der bor i dag ca. 6.000 mennesker.

kommer til udtryk i de statsligt finansierede puljebevillinger, som oftest skal evalueres. Ofte vælger den puljebevilligende myndighed forskellige forskningsinstanser som evaluator. Og som oftest har den puljebevilligende myndighed også formuleret en ramme for evalueringen: Løste den puljefinansierede indsats de på forhånd definerede problemer? På denne måde bliver den politisk formulerede problemopfattelse begyndelsen og enden på evalueringen. Det vil sige, at evalueringerne tager udgangspunkt i en bestemt forforståelse, i en på forhånd defineret problemtilgang. Og dermed kan man sige, at den politiske tilgang til et givent problemfelt og den forskning, der er knyttet til problemfeltet, befinder sig i en lukket cirkel, hvor problemopfattelse og løsningsstrategier gang på gang bliver bekræftet. På denne baggrund opstår der en fare for, at der ikke opnås ny viden om og nye perspektiver på givne problemstillinger.

Teoretiske og metodiske perspektiver

Set i forhold til min praktiske, faglige og teoretiske forforståelse er ambitionen som sagt at bane vejen for nogle nye forståelser og perspektiver på den forskning, som er knyttet til begrebet 'socialt belastede boligområder'. En måde at gøre dette på er at træde et skridt tilbage så at sige og se på begrebet 'socialt belastede boligområder' fra forskellige vinkler. Med andre ord forholde sig kritisk og reflektivt til begrebet. Dette kan man gøre på mange forskellige måder. Jeg har valgt at tage udgangspunkt i det, man kan kalde et *udefra- og indefraperspektiv*. Fokus på dette perspektiv skal ses i relation til den divergerende opfattelse af et steds problemer og kvaliteter, som jeg oplevede, der eksisterede mellem kommune og beboere. Mere generelt ønsker jeg at forstå, hvorvidt og hvordan konflikterne og modsætningerne mellem forståelser af et givent sted kan henføres til en udefra og indefra funderet stedsforståelse. På denne måde kommer afhandlingen til at handle om en undersøgelse af, hvordan forståelsen af stedet kommer til udtryk og dannes på de to gensidige afhængige niveauer.

Udefraperspektivet vil i afhandlingen handle om, hvordan (og hvorfor) den statslige og kommunale forståelse af socialt belastede boligområder er blevet skabt. Nærmere betegnet handler det her om at forstå, hvordan den planpolitik, der eksisterer om og for de socialt belastede boligområder, er blevet dannet.

Afhandlingens *indefraperspektiv* handler på den anden side om at forstå og undersøge, hvordan den stedsforståelse, som de mennesker, der bor i socialt belastede boligområder, er blevet dannet.

På denne måde er afhandlingens ærinde ikke at foretage en evaluering af den statslige og kommunale initierede indsats i de socialt belastede boligområder. Og ej heller er det afhandlingens ærinde at evaluere, hvordan beboerne i de socialt belastede boligområder specifikt forholder sig til den statslige og kommunale indsats. Hovedformålet med afhandlingen, er at undersøge og diskutere begrebet 'stedsforståelse', hvilket vil sige *stedets betydning og mening*, og her implicit den betydning og mening, der omgiver de socialt belastede boligområder.

Det, som i denne afhandling binder diskussionen af ude- og indefraperspektivet sammen og baner vejen for en overordnet forståelse af perspektiverne, er det, man kan kalde et meta-teoretisk niveau. Niveaulet benyttes primært til at diskutere og forstå, hvilke processer der skaber steder, hvordan de skabes, og hvem og hvad skaber dem og så videre?

Rent fremstillingsmæssigt vil afhandlingen starte ud med den overordnede diskussion af 'stedet' som begreb. Dette skal ses i forhold til, at det er gennem en forståelse af stedsbegrebet, at diskussionerne af afhandlingens inde- og udefraperspektiv tager afsæt i. I første omgang kan man sige, at et givent sted, uanset hvordan det defineres, ikke kan fortælle om sig selv, om

sin tilstand, sine kvaliteter og problemer. Der skal en menneskelig (sproglig)⁴ handling til, førend stedet får en mening. Det, vi som mennesker gør, når vi giver udtryk for vores opfattelse af et bestemt sted, er gennem sproget at repræsentere den mening stedet har for os. At fortælle om et sted eller bestemte steder betyder at kommunikere og dermed gennem sproget danne og formidle mening og betydning. Vi repræsenterer med andre ord stedet på en bestemt måde: Det er pænt/grimt/nogenlunde, godt/dårligt/okay og så videre. Det betyder, at når afhandlingens meta-teoretiske niveau handler om at forstå og diskutere de processer, der skaber steder, er det *dannelse af mening og betydning*, det vil sige betydnings- og meningsdannelsesprocesser, der er afhandlingens teoretiske fokuspunkt.

Set i forhold til indefra- og udefraperspektivet er disse betydnings- og meningsdannelsesprocesser (analytisk) relateret til to niveauer:

I indefraperspektivet ses betydninger og meninger som udspringene af dels subjektive og individuelle erfaringer og oplevelser, som er relateret til stedet, dels af et hverdagsligt brug⁵ af stedet.

I udefraperspektivet ses betydning og mening som udspringene af en planpolitisk strategi for det socialt belastede sted. En strategi, som hviler på en bestemt anvendelse af sproget (for eksempel metaforer og dikotomier) som middel til at give et bestemt billede af stedet, der igen bliver brugt som led i en planpolitisk strategi om og for de socialt belastede boligområder (Mazanti & Pløger, 1999). På denne måde kommunikeres og indsættes stedet i én bestemt menings- og betydningsramme.

Problemformulering

På baggrund af disse kort opridsede diskussioner i forhold til denne afhandlings problemfelt er min ambition med afhandlingen at gengive, analysere og diskutere det, man kan kalde en række forskellige repræsentationer af det socialt belastede sted. Ikke for at finde frem til én bestemt repræsentation, men for at undersøge hvad, der kan komme ud af at diskutere repræsentationerne med og mod hinanden. Udgangspunktet for denne ph.d.-afhandling er derfor *en undersøgelse og diskussion af forskellige stedsrepræsentationer og repræsentationernes konsekvenser set i forhold til den planpolitiske strategi, som er rettet mod de socialt belastede boligområder*. Denne diskussion vil i første omgang være relateret til en teoretisk diskussion af stedsbegrebets betydning og mening set i såvel et diskurs- og repræsentationsperspektiv som i et human- og samfundsgeografisk perspektiv. Det er en diskussion, som vil tage udgangspunkt i følgende to forhold:

- 1 Afdækning af den nutidige planpolitiske repræsentation af det socialt belastede sted gennem de forskellige redskaber og strategier, som bliver benyttet til at sætte det socialt belastede sted ind i én bestemt betydningsramme.
- 2 Undersøgelse af repræsentationen af det socialt belastede steds betydning og mening, dels som et resultat af beboernes erfaringsbaserede opfattelse af og mening om deres bosted, dels som et resultat af beboernes hverdagslige brug af bostedet.

Afhandlingens *første hovedproblemstilling* er dels rettet mod en teoretisk diskussion af stedsbegrebet, dels rettet mod en analyse af den planpolitiske

---

⁴ Allerede her er jeg nødt til at afskære mig fra en diskussion, som vil blive mere tydelig i de efterfølgende kapitler. Når jeg her sætter sproget som den primære kommunikationsform, betyder det ikke, at jeg ikke er bevidst om, at også kroppen, for eksempel gennem gråd og latter, kan kommunikere en ikke sprogliggjort mening. Dermed må den ikke sprogliggjorte kommunikation også ses som væsentlig. Uagtet dette er det dog en diskussion og tilgang, som ikke vil blive forfulgt i dette projekt.

⁵ Ifølge Dansk Sprognævn kan man i videnskabelige tekster bruge et ord på en ny grammatisk måde for at markere en ny betydning af ordet. Jeg har således valgt gennem hele afhandlingen at bruge betegnelsen *et brug* som både indeholder aktivitet og benyttelse, mens betegnelsen *en brug* kun indeholder benyttelse. Dog skal betegnelsen *et brug* i denne afhandling ikke forveksles med et forbrug.

repræsentation af socialt belastede boligområder, hvor følgende spørgsmål er i fokus:

- Hvordan repræsenteres og defineres 'stedet'? Hvilke processer skaber stedets mening og betydning?
- Hvordan repræsenteres stedet som socialt belastet? Hvilke redskaber (forskning, statistikker og udredninger) bliver benyttet?
- Hvordan udmøntes repræsentationen "i praksis"? Hvilke løsningsstrategier iværksættes?

Afhandlingens *anden hovedproblemstilling* er relateret til diskussion af det oplevede sted, set i relation til den rumlige hverdagslige praksis. Følgende spørgsmål er i fokus:

- Hvordan opfatter beboerne deres bosted som betydnings- og meningsfuldt i forhold til hverdagsliv/praksis? Hvordan oplever beboerne at bo i boligområdet?
- Hvordan karakteriserer beboerne boligområdet - kvaliteter og problemer?
- Hvordan bruger beboerne deres boligområde?

Afhandlingens kapitler

Formålet med kapitel 2 "Metodologi" er at klargøre afhandlingens teoretiske og metodiske fundament. Kapitlet tager udgangspunkt i den hermeneutiske videnskabstradition, hvor betydnings- og meningsdannelsesprocesser står centralt. Disse processer diskuteres i forhold til henholdsvis et diskurs- og repræsentationsperspektiv og et human- og samfundsgeografisk perspektiv. Til disse to perspektiver knyttes tillige metodiske diskussioner af, hvordan afhandlingens udefra- og indefraperspektiv undersøges og diskuteres i de følgende kapitler. Afslutningsvist diskuteres afhandlingens caseundersøgelsesmetode, hvor der også redegøres for, hvordan afhandlingens casekontekst, Avedøre Stationsby i Hvidovre Kommune, er udvalgt.

Kapitel 3 "Viljen til viden" indkredser afhandlingens diskussioner af udefraperspektivet med udgangspunkt i et diskurs- og repræsentationsperspektiv. Det er diskussioner, som tager afsæt i Foucaults (1980) forståelse af dels konstituering af diskursive formationer og ordner, dels konstitueringen af betingelserne for den diskursive praksis. Disse diskussioner munder ud i begreber, der benyttes som analyseredskab i afhandlingens undersøgelser af den planpolitiske forståelse af socialt belastede boligområder, samt den planpolitiske praksis, som er rettet mod disse boligområder. Ydermere inddrages Hjelmars & Germer (1994, 1998) samt Lacalu og Mouffe (1985) i en Foucault orienteret forståelse af politikproduktion og hegemonisering af politiske strategier.

Kapitel 4 "Social rumlighed" tager med afsæt i afhandlingens indefraperspektiv hul på den human- og samfundsgeografiske forståelse af sted og rum. Med udgangspunkt i Simonsens (1993, 1996), Giddens' (1984), Lefebvres/Shields' (1999) og Masseys (1995) diskussioner af, hvordan sted og rum kan begrebsliggøres og forstås, udledes der centrale begreber. Disse begreber fungerer som analyseredskaber i den del af afhandlingens caseundersøgelse, der omfatter undersøgelse af udvalgte beboeres forståelse og oplevelse af deres bosted.

Kapitel 5 "Indføring til undersøgelseskonteksten" er afhandlingens første empiriske kapitel. Her beskrives og diskuteres de planpolitiske forestillinger, som lå bag det byggeri, der i dag kategoriseres som socialt belastede. Det vil sige 1960'ernes og 1970'ernes forstadsbyggeri.

I *kapitel 6* "Den socialt belastede forstad" undersøges de politiske omstændigheder bag formuleringen af politiske strategier for de socialt belastede boligområder. Undersøgelsen tager udgangspunkt i en diskussion af nedsættelsen af Byudvalget, Byudvalgets kategorisering af socialt belastede boligområder samt Byudvalgets løsningsstrategier.

Kapitel 7 "Det socialt belastede sted" omhandler effekterne af den planpolitiske strategi på kommunalt plan. Det vil sige, at kapitlet diskuterer, hvordan den planpolitiske praksis kommer til udtryk i afhandlingens kommunale kontekst: Hvidovre Kommune. Kapitlet undersøger således, hvordan Hvidovre Kommunes forståelse af Avedøre Stationsbys problemer samt hvordan de løsningsstrategier, kommunen vælger i forhold disse problemer, er blevet dannet.

Kapitel 8 "Fortællinger fra et sted" diskuterer med udgangspunkt i afhandlingens interviewundersøgelse, hvordan stedet Avedøre Stationsby opleves og erfares som menings- og betydningsfuldt af udvalgte beboere i Avedøre Stationsby.

I *kapitel 9* "Fortællinger om et sted" foretages afhandlingens samlede analyse. Det vil sige, at det er i dette kapitel afhandlingens udefra- og indefraperspektiv samles og diskuteres med og mod hinanden. Det er således

de foregående kapitlers teoretiske og empiriske analyser, som danner udgangspunkt for dette kapitels diskussioner og perspektiver.

I *kapitel 10* "Konklusion og perspektivering" diskuteres og svares der på afhandlingens problemformulering.

2. Metodologi

Som det fremgår af indledning og problemformulering opererer afhandlingen overordnet med to perspektiver: Et udefra- og et indefraperspektiv. Perspektivernes primære formål er på nuværende tidspunkt at give en forståelse af, hvorfra og hvordan afhandlingens problemfelt er teoretisk og metodisk positioneret. Det er denne klarlægning, som er dette kapitels formål. I forlængelse af disse teoretiske og metodologiske diskussioner præsenteres afhandlingens caseanalytiske design ligeledes.

I afhandlingens problemformulering står (for)tolkning som den mest centrale præmis. I de foregående kapitel har jeg således udnævnt *betydnings- og meningsdannelsesprocesser* som en af de væsentlige måder at forstå og undersøge den mening og betydning, som danner udgangspunkt for bestemte stedsforståelser. Sproget ses i denne afhandling som den væsentlige bærer af mening, idet det er gennem sproget vi reflekterer over og kommunikerer om, hvordan vi opfatter verden⁶. Gennem sproget bliver vores tolkninger og repræsentationer af verden således levende og begrebsliggjorte og dermed også genstand for kommunikation. Set i denne optik indikerer betydnings- og meningsdannelsesprocesser, at der sker en bevægelse, som fører til en sammensmeltning: En bestemt mening. Selv om det selvfølgelig forekommer, er ét ord sjældent nok til, at beskrive og give en årsag til en bestemt mening og tolkning af for eksempel et givent sted: Hvordan og hvorfor et sted er godt eller dårligt? Der skal nogle flere udsagn til at gøre meningen forståelig. Disse udsagn sammensættes til nogle kæder: "Jeg mener, at det her (bo)sted er godt, fordi der er meget grønt, der er gode legemuligheder for mine børn, det ligger tæt på min arbejdsplads" og så videre. Disse tre sætninger er fyldt med forskellige meninger og betydninger, som hver for sig *repræsenterer* stedet på en bestemt måde ud fra nogle subjektive kriterier og perspektiver. Det vil sige ud fra en individuel forståelsesramme, som danner udgangspunkt for en given opfattelse af et givent sted. På denne måde defineres repræsentationsbegrebet i denne afhandling overordnet og foreløbig som *det imaginære, det vil sige hvilende på forestillinger*, som blandt andet skal ses i forhold til individuelle socialiseringsbetingelser, og som også skal ses i forhold til kontekstuelle historiske og kulturelle betingelser⁷. Overføres dette til begrebet 'stedsrepræsentationer' betyder det, at et givent sted vil kunne repræsenteres på et utal af forskellige måder afhængigt af den specifikke betydning og mening stedet har for den, "som repræsenterer".

2.1. Hermeneutikken

Den tradition, som har tolkningen som omdrejningsfelt er hermeneutikken. I Kasper Nefer Olsens digitale 'Filosofiske leksikon'⁸ beskrives den filosofiske tilgang til hermeneutikken med udgangspunkt i Heidegger som værende "et ontologisk træk ved selve menneskets måde at være på: Mennesket befinder sig ifølge denne opfattelse "altid allerede" inden for en bestemt forståel-

⁶ Som nævnt i kapitel 1 er jeg vidende om at også ikke sprogliggjort kommunikation, som gråd og latter, er en væsentlig måde at udtrykke mening på. Uagtet dette er det som sagt ikke en diskussion, jeg vil efterfølge i dette projekt.

⁷ Forestillinger, som er knyttet til et givent sted skal også ses i sammenhæng med for eksempel de myter og det image, der er knyttet til stedet.

⁸ Dette digitale leksikon findes på hjemmesiden: <http://www.poesi.dk/poesiwww/labyrinth/Hermeneu.html>.

sessammenhæng [...], der danner baggrund og dermed giver betydning til alle dets kognitive såvel som pragmatiske aktiviteter”. Denne definition på hermeneutikken læner sig op ad det, som også kaldes den hermeneutiske cirkel: Delen kan ikke forstås uden forståelse af helheden, og helheden kan ikke forstås uden forståelsen af delen (bl.a. Alversson & Sköldbog, 1994). Dette betyder for eksempel, at den fulde forståelse af en teksts enkelte dele forudsætter en forståelse af helheden, “som naturligvis på sin side atter forudsætter en forståelse af delen, således at læsningen eller fortolkningen må foregå i en slags “cirkel” mellem del og helhed” (Nefer Olsens ‘Filosofiske leksikon’).

Denne hermeneutiske cirkelbevægelse mellem del og helhed går igen i den *analytiske* tilgang til hermeneutikken. Således mener Robert Mugerauer (i bogen “Interpreting Environments”, 1995) at en undersøgelse af den hermeneutiske cirkelbevægelse skal foretages kontekstuel: “According to hermeneutics, all understanding is interpretation, that is contextual. Meaning always is produced in a specific time and culture, by finite humans” (Mugerauer, 1995, p. xxvii). Det vil sige, at mening altid er situeret i og produceret ud fra specifikke historiske og kulturelle kontekster, og det betyder, at mening altid varierer i tid og rum. Denne kontekstuelle meningsproduktion kan kaldes, som Mugerauer siger, for forståelseshorisont (horizon of understanding). Og, hævder Mugerauer, det er forståelsen af sådanne horisonter, der er hermeneutikkens kerneområde. En forståelse, som er blevet kritiseret for radikalisme, primært fordi den bliver opfattet som en metode til at sætte spørgsmålstejn ved common sense-betragtninger: “Hermeneutic aims not so much to develop a new procedure as to clarify how understanding takes place. It appears radical and has shaken traditional approaches mainly because it attempts to show the limitations and even groundlessness of what has been taken for granted” (Mugerauer, 1995, p. xxvi).

Det, man kan kalde for en *metodologisk* tilgang til hermeneutikken, kan findes inden for begrebet ‘den dobbelte hermeneutik’. ‘Den dobbelte hermeneutik’ er et begreb som sociologen Anthony Giddens har introduceret. ‘Den dobbelte hermeneutik’ skal ifølge Giddens (1984) forstås på følgende måde: Når forskeren går ud i virkeligheden og undersøger en given social praksis, så konstruerer forskeren et problemfelt. Denne konstruktion af problemfeltet sker på baggrund af forskerens praktisk og teoretiske forforståelse, forskerens forståelsesramme. Forståelsesrammen er altså det filter og den horisont, som forskeren ser virkeligheden igennem og fra. Samtidig har de mennesker, som udfører den praksis, som forskeren undersøger, også en forståelsesramme og horisont, som de tolker den samme (det vil sige deres egen) praksis igennem og fra. Denne forståelsesramme er ligesom hos forskeren konstrueret af en praktisk og teoretisk (for)forståelse af deres praksis. Som Giddens siger, så er “lay actors [...] social theorists, whose theories help to constitute the activities and institutions that are the object of study of specialized social observers or social scientists” (Giddens, 1984, p. xxiii). Den dobbelte hermeneutiske proces sker således, når forskeren fortolker en virkelighed, som allerede er tolket af de mennesker, som udgør forskerens forskningsfelt. Selvfølgelig vil der i praksis som oftest være forskel på forskerens videnskabsrelaterede forskningsramme og lægpersoners fortolkningsramme. Men pointen er, at vi alle taler og tolker ud fra bestemte forståelsesrammer og forståelseshorisonter, som så at sige bevæger sig ud og ind mellem hinanden, nogle gange smelter sammen og andre gange står i modsætning til hinanden.

For denne afhandling kan disse kort beskrevne filosofiske, analytiske og metodiske tilgange til hermeneutikken bruges til at definere afhandlingens videnskabsteoretiske afsæt.

For det *første* fordi tilgangene lægger op til en forståelse af refleksion og tolkning som en grundlæggende præmis for den menneskelige væren. Dette udgangspunkt stemmer overens med afhandlingens fokus på betydnings- og meningsdannelsesprocessers betydning i forhold til at forstå, hvordan for-

skellige stedsforståelser og tilhørsforhold til stedet skabes. For det *andet* fordi tilgangene netop med refleksionen som udgangspunkt peger på, at når mennesket fortolker en given virkelighed, som for eksempel et sted, så sker det ikke ud fra et nulpunkt. Virkelighedsfortolkningen sker ud fra og igennem en allerede eksisterende forståelsesramme, som Heidegger siger. På denne måde trækker vi som mennesker på en forståelsesramme eller en forståelseshorisont, når vi fortolker, giver mening til og repræsenterer virkeligheden. Vores forståelse og meningstilskrivning er således situeret i en bestemt ramme, en bestemt historisk og kulturel kontekst, som danner et slags kollektivt fundament for vores viden. Hvordan vi som individer tolker og tilegner os fundamentet (helheden) vil være forskellig afhængigt af blandt andet vores indre subjektive struktur, som blandt andet vil sige socialiseringsbetingelser og de forestillinger vi gør os om verden (delen).

2.1.2. Perspektivets dobbelthed

Der eksisterer således en dobbelthed eller et dialektisk forhold mellem del og helhed, den ene kan ikke forstås uden den anden. Oversættes dette forhold til de to analytiske perspektiver: Udefra- og indefraperspektivet, betyder det også, at perspektiverne filosofisk og teoretisk set ikke kan adskilles.

Udefraperspektivet, som det er beskrevet i kapitel 1, handler om at forstå, hvordan den planpolitiske betydnings- og meningsdannelsesproces, der ligger til grund for repræsentationen af socialt belastede boligområder, er blevet skabt. Det handler om at forstå, som Mugerauer siger, den historiske og kulturelle kontekst, det vil sige den forståelseshorisont, hvor forståelsen af socialt belastede steder er situeret. Set på denne måde kan man sige, at afhandlingens udefraperspektiv udgør *helheden*.

Afhandlingens indefraperspektiv handler om at undersøge, hvordan beboere i socialt belastede boligområder opfatter deres sted. Det handler om at forstå de betydnings- og meningsdannelsesprocesser, som ligger til grund for beboernes individuelle tolkning og forståelse (repræsentation) af deres bosted. Set på denne måde kan man sige, at afhandlingens indefraperspektiv udgør *del*en. Men beboernes tolkning kan, set i forhold til den hermeneutiske dobbelthed mellem del og helhed, ikke ses som løsrevet fra den historiske og kulturelle kontekst, hvori forståelsen af socialt belastede boligområder er situeret. Dette skal ses i forhold til, at beboernes tolkning af deres (socialt belastede) boligområde er situeret i den samme historiske og kulturelle kontekst. Med Giddens dobbelte hermeneutik in mente vil 'lay actors' forståelsesramme af en given praksis være præget af udefrakommendes (som for eksempel forskeres, mediers og politikeres) udsagn om deres praksis. På denne måde vil beboeres forståelse (repræsentation) af deres bosted ikke starte fra et nulpunkt, men vil dels være stykket sammen af deres tolkning af de historiske, kulturelle kontekstuelle 'udefrakommende' tolkninger af deres bosted og, dels af deres egen subjektive tolkning af deres bosted, som blandt andet vil sige de specifikke oplevelser og erfaringer, de har med stedet. Dermed vil del og helhed i teorien og i praksis være filtret godt og grundigt ind i hinanden.

På trods af at det filosofisk og teoretisk er svært (umuligt) at adskille del fra helheden, vil der i de næste afsnit alligevel arbejdes med en analytisk niveauadskillelse af begreberne. Således vil udefraperspektivet (helheden) blive diskuteret med udgangspunkt i et diskurs- og repræsentationsperspektiv, og indefraperspektivet i et human- og samfundsgeografisk perspektiv. I begge perspektiver udledes der analytiske værktøjer, som vil blive yderligere uddybet i de efterfølgende kapitler (kapitel 3 og 4). Så selv om perspektiverne i de efterfølgende afsnit i dette kapitel og i de to næste kapitler, vil blive præsenteret og diskuteret hver for sig, vil perspektiverne blive løbende samlet i afhandlingens forskellige diskussioner, især i afhandlingens samlede analysekapitel (kapitel 9), hvor begge perspektiver vil blive diskuteret med og mod hinanden.

2.2. Diskurser og repræsentationer

Én af de teoretiske og metodiske retninger, som bygger på den filosofiske og analytiske tilgang til hermeneutikken, er teori- og analyseretninger, som anvender diskurs- og repræsentationsforståelsen. Og det er da også derfor at diskurs- og repræsentationsforståelsen vil udgøre et af afhandlingens i alt to teoretiske perspektiver. Selve diskursbegrebet er et belastet og omstridt begreb og bliver benyttet på mange forskellige måder (for en uddybning se bl.a. Jørgensen og Phillips, 1999, Åkerstrøm, 1999, Dyrberg, 2000). Desuden er diskursanalyser inden for de sidste 10-15 år blevet en meget populær metode, hvilket har affødt en lang række diskursanalytiske metodebøger og forskningsprojekter.⁹

De fleste af disse diskursorienterede bøger og projekter bygger mere eller mindre eksplicit på Foucaults diskursforståelse. Det er det, man i første omgang kan sige er grunden til, at Foucault vil blive anvendt som hovedfiguren i afhandlingens forståelse af repræsentationer og diskurser. I anden omgang skal valget af Foucault også ses i forhold til hans hermeneutiske udgangspunkt. Dette udgangspunkt vil blive uddybet nedenfor. Det er med vilje, at der skrives Foucaults forståelse i stedet for teori eller metode, idet Foucault i sine værker næsten lavede en dyd ud af at ikke skrive noget om sit videnskabsteoretiske grundlag og metode. Denne afvisning af teoretisk og metodisk grundlag skal blandt andet ses i sammenhæng med Foucaults afstandstagning til og kritik af totaliserende videns- og magtregimer. I et interview siger han, at det er forskellige 'fornufter' og disse 'fornufteres rationalitet' han undersøger i sine værker: "[...] jeg har forsøgt at analysere fornuftsformer: Forskellige grundlæggelser, forskellige udformninger, forskellige modifikationer i hvilke rationaliteter avler hinanden, kommer i opposition til hinanden og efterstræber hinanden" (Foucault, 1985, p. 36). Der vil senere vendes uddybende tilbage til Foucaults diskursforståelse (kapitel 3). De nyere forsøg på at udvikle egentlige diskursteorier og diskursmetoder tager som sagt ofte afsæt i Foucaults forståelse og udvikler 'eget' teoretisk fundament og analysestrategier (bl.a. Laclau & Mouffe, 1985).

Vendes der tilbage til sammenhægene mellem den hermeneutiske tradition og diskurstilgangen, så skal der alligevel hviles ved Foucault. Således mener nogle af de mest fremtrædende fortolkere af Foucault, Hubert Dreyfus og Paul Rabinow, at på trods af at Foucault ikke selv mente, at hans værker afspejlede en hermeneutisk vinkel, så lykkedes det alligevel Dreyfus og Ra-

---

⁹ Den tilgang, som størstedelen af disse bøger og projekter repræsenterer er funderet i en poststrukturalistisk tilgang. Jørgensen & Phillips (1999) har i deres bog "Diskursanalyse som teori og metode" op-ridset tre forhold, som de mener, kan ses som hovedpunkter i den poststrukturalistiske diskursanalyse:

- Sprog er ikke en afspejling af en allerede eksisterende virkelighed.
- Sproget er struktureret i mønstre eller diskurser - der er altså ikke tale om ét generelt betydningssystem, men om et antal systemer, hvor betydningerne skifter fra diskurs til diskurs.
- Disse mønstre vedligeholdes og forandres i diskursive praksisser. Vedligeholdelsen og forandringen af mønstrene skal derfor søges i de konkrete kontekster, hvor sproget sættes i spil.

Dermed tager den poststrukturalistiske forståelse, modsat den strukturalistiske forståelse, udgangspunkt i, at tegnene/ordene ikke kan have eller få én fikseret og fastlagt betydning. Betydningen er afhængig af, hvilke sammenhænge de indgår i, og det vil sige, i hvilken kontekst de bliver tolket. Dette betyder også, at strukturer aldrig kan være fuldstændig lukket om sig selv eller fuldstændig determinerende for den sociale praksis. Dermed søger poststrukturalismen at løse strukturalismens fundamentale problem. Det problem, som handler om, hvordan der skabes forandring. For med poststrukturalismen "findes [der] strukturer, men hele tiden kun i en foreløbig og ikke nødvendigvis modsigelsesfri form" (Jørgensen & Phillips, 1999, p. 20). Dermed opfattes strukturerne som foranderlige og giver rum for forandring. Sprogets centrale rolle er ikke til at tage fejl af i den poststrukturalistiske tilgang, hvor sproget ses som en social konstruktion, som skaber den sociale virkelighed. Derfor bliver poststrukturalismen af mange sat i forbindelse med social konstruktivisme (bl.a. Jørgensen & Phillips, 1999, Järvinen & Bertilsson, 1998).

binow at overbevise Foucault om, at hans værker kunne kaldes hermeneutiske: "Foucault var ikke hermeneutiker i traditionel forstand. Men hvis man derimod med hermeneutikken grundlæggende forstår en retorisk position med vægten lagt på en bestemmelse af *betingelser for meningsproduktion*, så kan Foucault med rette karakteriseres som hermeneutiker" (Hjelmar & Germer, 1994, p. 93, egen kursivering)¹⁰. Således mener Dreyfus og Rabinow, at Foucaults værker bygger på at forklare de grundlæggende betingelser for og produktion af forståelse og mening. En interesse, som de mener udspringer af Heideggers hermeneutiske forståelse: "Foucault går som Heidegger ud fra, at verden eksisterer som 'en tekst': Den eksisterer som en række hændelser, der kun kan forstås, hvis vi tager dem som udtryk for noget meningsfyldt. Hændelser er ikke tilfældige, de er dele af en større helhed, der giver mening for de involverede aktører" (Hjelmar & Germer, 1994, p. 94). Foucault er således tilsyneladende enig med Heidegger i, at det er en fundamental menneskelig præmis at have en fortolknings- og forståelsesramme i forhold til såvel omtale af som omgang med virkeligheden.

For Foucault handler det om selve dannelsesprocessen af betingelserne for meningsproduktion. Disse betingelser handler i Foucaults optik om hans genstandsfelt: 'Fornufts- og rationalitetsformer'. Således mener Foucault (1985), at det, der fremstår som 'fornufter/rationalitet' er funderet i to forhold: For det *første* har 'fornufterne/rationaliteterne' en historie, som kan afdækkes. For det *andet* er 'fornufterne/rationaliteterne' menneskeskabte. Især det sidste, mener Foucault, ofte bliver overset, idet 'fornufterne' fremstår som noget naturgivent og omtales som og omgives af selvfølgeligheder. Ved at erkende, at 'fornufterne' og 'rationaliteterne' har en historie (i Foucaults forståelse er historien præget af diskontinuitet), kan den fornuft/rationalitet, som omgiver et felt, opspores. Et sådan felt er for eksempel Foucaults værk om 'Seksualitetens historie' (1978), hvor han blandt andet via en sådan opsporing finder frem til, at "seksualiteten ikke er en naturlig drift, men en historisk konstruktion, der er særegen for moderniteten" (Hjelmar & Germer, 1985, p. 96). Foucault pointerer, at denne historiske undersøgelses formål ikke er at påvise, at de former for 'fornufter' og 'rationalitet', som vi omgiver os med og indgår i, er irrationelle." Det betyder, at de [former for 'fornufter/rationalitet'] residerer på basis af menneskelig praksis og menneskelig historie; og siden disse ting er blevet lavet, så kan de brydes ned igen - så længe vi ved, hvordan de er lavet" (Foucault, 1985, p. 43).

I Foucault forståelse betyder diskurs *talefrembringelse*. Disse talefrembringelser tolkes og ordnes inden for bestemte diskursive ordner og formationer (Foucault, 1980). I Foucaults diskursforståelse handler det om at finde frem til de regler, procedurer og kampe, som i første instans konstituerede disse ordner og formationer. På denne måde kan man sige, at det for Foucault handler om at finde frem til konstitueringen og betingelserne for bestemte diskurser¹¹, som har konsekvenser for et givent felt. Og med Foucault hermeneutiske fokus er disse betingelser lig med givne forståelsesrammer, som virkeligheden tolkes ud fra.

Med udgangspunkt i Foucault defineres afhandlingens diskursforståelse som: *Bestemte menings- og handlingshorisonter, som repræsenteres (det vil sige kommer til udtryk) gennem sproglige og ikke sproglige processer*. På denne måde ses diskurser i denne afhandling (stadig med udgangspunkt i Foucault) som en væsentlig del af betydnings- og meningsdannelsesprocesser. Og dermed vil der i denne diskursforståelse ikke være noget, der er uden for diskurs, da dannelsen af betydning og mening igennem tolkning er en fundamental præmis for den menneskelige væren.

Som Foucaults diskursforståelse lægger op til, er de forståelsesrammer, som kan føres tilbage til givne diskursive ordner og formationer, aldrig sta-

¹⁰ Den artikel, skrevet af Hjelmar & Germer, som her refereres til, bygger på Dreyfus & Rabinows udlægninger af Foucaults arbejde.

¹¹ Og implicit heri de dannelsesprocesser (bestemte fornufter og rationaliteter), der skaber mening.

bile. Dette skal ses i forhold til, at såvel formationer som forståelsesrammer er genstand for gentagende forhandlinger og magtkampe om fortolkning af virkeligheden, og det vil sige, at repræsentationer af virkeligheden i princippet aldrig er stabile. Men på trods af denne ustabilitet har de diskursive forståelsesrammer en institutionel samfundsmæssig og intersubjektiv forankring og materialitet (igennem såvel sproget som konkrete praksisformer). Således kan for eksempel praksisser som byplanlægning og andre politikområder med tilhørende institutioner, som knytter sig til disse forskellige praksisformer, karakteriseres som diskursens mere eller mindre konkrete (og mere eller mindre stabile) udtryk. Disse institutioner har gennem kampe oparbejdet en anerkendt og legitimeret viden, som gør, at institutionerne får lov til at udtale sig om og sætte dagsordenen for, hvad der regnes for "sand" viden i forhold til givne områder. Det er blandt andet denne institutionelle forankring, som gør at nogle repræsentationer (af givne fænomener) fremstår som "sande", mens andre regnes for "usande".

2.2.1. Diskursive effekter

Når diskurser ses om led i betydnings- og meningsdannelsesprocesser betyder det, at diskurser både kan anskues som skabende og begrænsende. Skabende, fordi de så at sige skaber en bestemt fortolkning og repræsentation af virkeligheden – begrænsende, fordi de sætter dagsordenen for hvad der kan siges hvornår og af hvem. Diskurser kan ikke ses som noget ovenfra kommende som på deterministisk vis lægges ned over mere eller mindre handlingslammede individer. Diskurser er for det første menneskeskabte, de skabes og forandres af og mellem mennesker. Dette betyder, at selv om diskurser er menneskeskabte, så kan de alligevel spærre mennesket inde i nogle bestemte handlings- og tankemønstre (bl.a. Harvey, 1996). For det er jo ikke sådan, at vi under normale omstændigheder går og tænker over, at vi befinder os indenfor og taler fra bestemte diskurser. Men det er sådan, at "what we do always has more meanings and implications than we intend or even can understand ourselves" (Mugerauer, 1995, p. xxx). Hvis man følger især Foucaults "diskurs tænkemåde", så handler det om at finde frem til *betingelserne for konstituering af meningsproduktion*¹² - det vil sige de betingelser, der i første instans har gjort en given tænkemåde mulig. Disse betingelser skal findes inden for en række forskellige sammenfaldende og modstridende diskurser, som hver især giver deres bud på, hvordan verden skal forstås. Diskurserne giver med andre ord nogle bestemte betydnings- og meningsrammer, og indenfor disse rammer kan subjektet positionerer sig selv, mens andre også kan positionerer subjektet inden for rammerne (Foucault, 1980). Denne positionering hænger sammen med, hvordan vi som individer tager disse rammer til os, tolker, bruger og forandre dem, som igen er afhængig af og sammenspiller med vores individuelle og subjektive indre struktur, altså vores socialiseringsbetingelser.

2.3. Et diskurs- og repræsentationsperspektiv som metodisk redskab

Som sagt defineres afhandlings diskurs tilgang som: Bestemte menings- og handlingshorisonter, som repræsenteres gennem sproglige og ikke sproglige processer. På denne måde kan diskurs ses som lig med den mening, betydning og tolkning, som omgiver og er rette mod et givent praksisfelt. Repræsentationsbegrebet er det, som man kan kalde diskursers konkrete udtryk. Det er således gennem repræsentationer, at mening og betydning bliver "synlig" og får konsekvenser for et givent praksisfelt. På denne måde har repræsentatio-

¹² Som sagt sætter Foucault diskurs lig med talehandling/talefrembringelse. På denne måde er diskurs ikke bare lig med mening. Diskurs bliver lig med mening, når mening er relateret til et vidensfelt, en diskursiv formation og når mening ses som et resultat af diskursiv praksis.

ner en diskursiv praksis effekt. Diskurser og repræsentationer (samt diskursiv praksis) kan således ikke adskilles: Repræsentationer kan ses som diskursens repræsentant, eller mere mundret ses som: *Diskursive repræsentationer, som kommer til udtryk gennem sproget og gennem (diskursiv) praksis.*

Som det fremgår ses sproget som det centrale middel i forhold til, at kommunikere og formidle forestillinger, meninger og betydninger om virkeligheden. Det vil sige sproget sættes lig med repræsentation af virkeligheden og ses således ikke som alene en afspejling af virkeligheden. Sprogets centrale rolle bevirker at man i dag placerer diskursteorien inden for den social-konstruktivistiske tilgang. Nogle kritikere af denne tilgang hævder, at når betydningerne af udsagn ikke kan fastlægges, så flyder alting, og der er intet som i virkeligheden er "hvad det er", og hvordan kan man kommunikere om og give mening til bestemte fænomener, hvis hvert individ har en selvstændig fortolkning af virkeligheden? Den diskursanalytiske tilgang (bl.a. Jørgensen & Phillips, 1999, Laclau & Mouffe, 1985) opfatter ikke virkeligheden og sociale fænomener som frit svævende og rene fantasifostre, men som ret regelbundet og regulerende. Et givent socialt fænomen er "virkeligt" i form af institutionel regelbundne praksisser, som gennem sproget genererer betydninger og repræsentationer af givne fænomener. Så selv om diskursperspektivet opererer med, at der ikke findes endegyldige sandheder som én gang for alle repræsenterer virkeligheden, er repræsentationerne i konkrete situationer relativt fastlåste (bl.a. Jørgensen & Phillips, 1999).

Et af de hyppigst forekommende kritikpunkter af diskursanalysen handler om, hvad der kan kaldes for en diskurs. Kritikerne hævder, at i princippet kan "alt" kaldes en diskurs, det vil sige, at det er forskeren, der subjektivt konstruerer diskurser. Til denne kritik kan man for det første sige, at forskeren i princippet altid er en konstruktør, uanset om det handler om konstruktionen af en diskurs eller et problemfelt. Hvilket vil sige at diskurser og diskursive formationer ikke er noget, som findes færdig afgrænset i virkeligheden, som bare skal ud og afdækkes, men noget man som forsker konstruerer. Med Giddens dobbelte hermeneutik in mente vil forskeren altid lægge sin optik på et udsnit af virkeligheden. Det vil sige, at forskerens forforståelse og tolkning af et givent problemfelt vil i første omgang afgøre, hvordan problemfeltet angribes. Den forforståelse vil være anderledes i forhold til en anden forskers forforståelse og tolkning, som måske vil lægge en helt anden optik på samme problemfelt. Dette er den ene side af den dobbelte hermeneutik. Den anden side gælder praksisniveauet. Dette niveau vil altid kunne "svare igen", når forskeren spørger, hvad enten der spørges til skriftlige kilder, eller det er levende mennesker, der spørges. I diskursperspektivet arbejdes der med "det, der faktisk er blevet sagt eller skrevet for at undersøge, hvilke mønstre der er i udsagnene - og hvilke sociale konsekvenser forskellige diskursive fremstillinger af virkeligheden får" (Jørgensen og Phillips, 1999, p. 31). Dermed er det ikke alt, der kan kaldes for en diskurs, da forskeren skal kunne dokumentere såvel mønstre som konsekvenser. Og det vil blandt andet sige at kunne dokumentere diskursens institutionelle forankring.

2.3.1. Udefraperspektivets meningsproduktion

Det, som vil være et af de centrale redskaber i forståelsen af afhandlingens udefraperspektiv, er Foucaults fokus på *betingelser for og konstituering af meningsproduktion*. Et sådant fokus lægger op til en undersøgelse af, hvordan det, som vi behandler som "sandheder", ikke behøver at være den eneste "sandhed". Foucault formulerer selv sin vægt på betingelser for meningsproduktion som værende en måde at "begribe, hvorfor og hvordan det-som-er ikke længere behøver at være det-som-er" (Foucault, 1985, p. 43). Hans metode, hvis man tør at kalde det det, er gennem dette epistemologiske spørgsmål at lede efter "mulige brud og revner, som åbner op for frihedens rum - forstået som et rum for konkret frihed, dvs. af mulig transformation" (Foucault, 1985, p. 43). Oversat til denne afhandlings problemfelt åbner Foucaults forståelse for at spørge: Hvad er et socialt belastet boligområde?

Hvilke betingelser har muliggjort, at disse boligområder repræsenteres som socialt belastede? Hvordan vedligeholdes repræsentationen af boligområderne som socialt belastede? Det vil dels sige, hvordan fremstilles boligområderne i diverse politiske og forskningsbaserede dokumenter, udredninger og evalueringer, dels hvordan de konkrete løsningsstrategier i forhold til boligområderne ser ud. Igennem sådanne spørgsmål kan begrebets mulighedsbetingelser undersøges - en undersøgelse, som måske kan bane vejen for nye perspektiver på socialt belastede boligområder.

Som det vil blive uddybet i det efterfølgende kapitel, og som har været berørt i den ovenstående diskussion, så har diskurser og repræsentationer en institutionel samfundsmæssig og intersubjektiv forankring og materialitet. Det vil sige, at repræsentationen af boligområder som socialt belastede ikke starter fra et nulpunkt, men skal ses som en del af betydnings- og meningsdannelsesprocesser. Denne forståelse lægger op til en undersøgelse af de dominerende (samfundsmæssige) forhold, som gennem nogle mere eller mindre specifikke sociale praksisser og processer over tid har institutionaliseret denne mening om disse boligområder.

På denne måde vil fokus være på undersøgelse af, hvordan bestemte betydnings- og meningsdannelsesprocesser er blevet konstitueret og institutionaliseret. Dermed vil disse processers dominans og institutionalisering udgøre et væsentligt redskab i afhandlingens diskussioner af og tilgang til udefraperspektivet. Men som sagt var Foucault ikke meget for at angive metodiske analysestrategier. Derfor inddrages også forfattere, som har videreudviklet Foucaults tanker. Disse forfattere er først og fremmest Ulf Hjelmar som sammen med Søren Germer (1994) og alene (1998) har givet Foucaults tanker - det man kan kalde en politisk drejning. Det vil sige en Foucault orienteret forståelse af, hvordan en nutidig politikproduktion kan analyseres med udgangspunkt i betingelser for meningsproduktion. Desuden inddrages også, men i mindre grad Ernesto Laclau og Chantal Mouffes diskursperspektiv (1985). Inddragelsen af Laclau og Mouffe skal primært ses i forhold til deres fokus på givne diskursers skabelse og vedligeholdelsesproces, det vil sige diskursens artikulationsproces. Laclau og Mouffe er stærkt inspireret af Foucault og ved at bruge Laclau og Mouffe åbnes der for en forståelse af, hvordan givne institutionelle diskurser helt konkret sprogligt opbygges. I afhandlingen vil omdrejningspunktet i gennemgangen af Laclau og Mouffe dels være centreret om diskursernes skabelsesproces, dels vil begrebet hegemoni også benyttes til at se på, hvordan givne diskurser sprogligt hegemoniseres til en politisk strategi.

Som det fremgår, vil diskurs- og repræsentationsperspektivet anvendes til at skabe en forståelse af de betingelser, som har gjort begrebet socialt belastede boligområder mulig. Set i et Foucault perspektiv betyder det at undersøge de diskursive kampe, der har skabt dannelsen af givne fænomeners mening og betydning. Med andre ord: Opræve de kæder af mening og betydning, som har gjort begrebet muligt. Det vil sige starte med, at konstatere at begrebet findes og dernæst søge bagud, forstået som en (idé)historisk analyse og finde frem til starts(tids)punktet. I forhold til denne afhandling betyder det dels at finde frem til de dokumenter, udredninger og/eller taler, hvor begrebet 'socialt belastede boligområder' første gang blev begrebsliggjort, dels at undersøge omstændighederne omkring denne begrebsliggørelse.

Det betyder også, at denne afhandlings diskurs- og repræsentationsperspektiv primært bliver benyttet til at undersøge den udefrakommende meningsproduktion, der *for det første* skaber begrebet socialt belastede boligområders mulighedsbetingelser, hvilket vil sige begrebets institutionelle forankring. *For det andet* har denne meningsproduktion også nogle konkrete konsekvenser for de socialt belastede boligområder i form af blandt andet konkrete løsningsstrategier. Derfor skal disse løsningsstrategier også undersøges. Den dominerende meningsproduktionen udføres og kommer til udtryk i planpolitikken. Det vil sige den politik, som har bypolitik og byudvikling som politikområde. Det er en politik, som skaber (et bestemt) rum og har en

rumlig og tidslig udtrækning. På denne måde bliver afhandlingens udefraperspektiv centreret om den betydnings- og meningsproduktion, der har gjort en bestemt planpolitik mulig - den planpolitik, som i dag har de socialt belastede boligområder som 'politikfelt'. Dermed ses rum i denne afhandling som en overordnet og abstrakt kategori, hvor betingelserne for meningsproduktion sker gennem samfundets dominerende sociorumlige processer. Dette gør også, at afhandlingens udefraperspektiv danner den overordnede forståelse af det rum, hvor stedet (det socialt belastede sted) så at sige er placeret som en del af det rumlige. Som det vil fremgå i det efterfølgende, vil stedsbegrebet i afhandlingen blive behandlet som operationelle repræsentationer af de abstrakte og overordnede dominerende sociorumlige processer, som har muliggjort bestemte stedsrepræsentationer.

2.3.2. Nogle forbehold

Videnskabsteoretisk bliver Foucault på trods af hans egen afstandstagning fra videnskabsteoretiske skabeloner ofte placeret inden for den strukturalistiske retning, hvilket skal ses i sammenhæng med en kritik af, at Foucault kun identificerer ét vidensregime i hver historisk periode (bl.a. Jørgensen og Phillips, 1999), hvorfra alle diskurser udgår.

Dreyfus og Rabinow mener nok, at Foucaults metode kan placeres inden for den strukturalistiske tradition, men at Foucault samtidig stod i opposition til denne tradition (Hjelmar og Germer, 1994). Denne placering af Foucault som opponert til den strukturalistiske tradition skal ses i forhold til, at Foucaults metode tog afstand fra den traditionelle strukturalistiske metode, som mente at kunne finde ahistoriske universelle love. Dreyfus og Rabinow mener, at Foucaults projekt derimod var at finde de lokale love i en given historisk epoke. Rabinow giver udtryk for, at Foucault "prøvede at konstruere en mulighed for vidensarkæologien til at være uden for det diskursive felt, han analyserede, men han opgav dette projekt [til fordel for] fortolkningen, hvor man objektiverer et særligt element i det diskursive felt og gør det til et objekt for analyse" (Rabinow i Hjelmar og Germer, 1994, p. 97)¹³.

Afslutningsvis skal det understreges at denne måde at arbejde med diskurs- og repræsentationsbegreberne på ikke er et forsøg på at lave en egentlig diskursteoretisk eller diskursmetodisk afhandling. Dette er nødvendigt at pointere, da nogle af de nyeste bud på sådanne "rene" diskursteoretiske og metodiske projekter mener, at det er betænkeligt, hvis ikke umuligt, at kombinere diskursteorien med teoretiske tilgange, som ikke fuldt ud bekender sig til den diskursteoretiske tilgang (bl.a. Dyrberg, 2000). Hvilket blandt andet vil sige teorier, som arbejder med et subjekt- og praksisniveau, som ikke kun anskues som afledt af, og positioneret i, givne diskurser. Og det er netop sådan et perspektiv, der nu vil indføres som redskab til at forstå, undersøge og analysere afhandlingens indefraperspektiv.

2.4. Det human- og samfundsgeografiske perspektiv – indefraperspektivet

Afhandlingens indefraperspektiv handler, som det fremgår af problemformuleringen, om at undersøge den stedsforståelse de mennesker, som bor i de socialt belastede boligområder, har. Det handler med andre ord om at undersøge

---

¹³ Foucault er også blevet kritiseret for, at der i hans værker ikke levnes plads til et handlende individ. Man kan forsvare Foucault mod anklager om individet som blindt underlagt og kun handlende inden for diskurser, idet modmagt er en del af hans magtopfattelse - hvor der er magt, er der også altid modmagt. Denne modmagt kan forandre de eksisterende diskurser og kan skabe diskursive brud, men kun for at skabe nye diskurser. Spørgsmålet er, hvordan og hvornår en modmagt bliver vægtig nok til at sætte sig igennem og have magt nok til at ændre diskursen? Foucault giver ikke selv en anvisning på dette, men siger, at det må undersøges i praksis.

ge de betydnings- og meningsdannelsesprocesser, som skaber beboernes forståelse (repræsentation) af deres sted. I det human- og samfundsgeografisk perspektiv ses disse betydnings- og meningsdannelsesprocesser som udspringene af beboernes subjektive og individuelle refleksion og tolkning af deres sted. En tolkning, som tager udgangspunkt i det, der bredt og i første omgang kaldes for hverdagslivsbetingelser. Det er en tilgang, som adskiller sig fra den position, som subjektet indtager i diskurs- og repræsentationsperspektivet. Således kan subjektet i Foucaults tilgang siges at være decenteret i forhold til en række (historisk funderede) 'fornuffer' og 'rationaliteter', som danner ramme for subjektets (nutidige funderede) forståelse. I afhandlingens indefraperspektiv ses der på, hvordan subjektet via konkrete praksisformer og processer forholder sig til, producerer og/eller forandre 'fornuffer' og 'rationaliteter' for at blive i Foucaults sprogunivers. På denne måde kan inddragelsen af et human- og samfundsgeografisk perspektiv ses som et værktøj til at forstå, hvordan subjektet i praksis forholder sig til 'fornuffer' og 'rationaliteter'. Afhandlingens human- og samfundsgeografiske perspektiv adskiller sig imidlertid ikke fra hermeneutikken. Dette skal ses i forhold til, at i den hermeneutiske tradition står det tolkende subjekt centralt. Som nævnt før er tolkning på baggrund af en historisk og kulturel specifik forståelsesramme, det vil sige kontekst, en grundpræmis ved den menneskelige væren. Denne kulturelle og historiske forståelsesramme vil være "den samme" for de mennesker, som befinder sig i denne kontekst, men den subjektive og individuelle tolkning vil være forskellig. Det er denne subjektive og individuelle tolkning, som det human- og samfundsgeografisk perspektiv skal hjælpe med at forstå.

I det human- og samfundsgeografiske perspektiv kan man sige, at subjektet er 'centreret'. Det vil sige, at udgangspunktet for en forståelse af 'fornuffer' og 'rationaliteter' tages i subjektets tolkning af disse. Det er også denne tilgang, som danner udgangspunkt for, at det er her *det konkrete sted* spiller en central rolle. Og som sagt behandles stedet i indefraperspektivet som operationelle repræsentationer af de abstrakte, samfundsmæssige, dominerende sociorumlige processer ('fornuffer' og 'rationaliteter'), som har muliggjort bestemte stedsrepræsentationer.

2.4.1. Tid, rum og socialitet

Fælles for de human- og samfundsgeografiske teoretikere, som er udvalgt til at dække afhandlingens indefraperspektiv, er, at de alle tager udgangspunkt i, at rum og sted skal forstås i forhold til tid, rum og socialitet. Det vil sige, at 'de subjektive handlinger' altid skal ses i forhold til tid (fortid, samtid og fremtid) og rum (den kulturelle og historiske kontekst). En vigtig pointe er her, at rummet (og stedet) ikke kun kan ses som en passiv ramme omkring den hverdagslige (menneskelige) praksis, men at den hverdagslige praksis samtidig er medskaber af rummet og stedet. Dermed tager teoretikerne udgangspunkt i, at der eksisterer en dialektisk sammenhæng mellem overordnede sociorumlige processer og konkrete hverdagslige praksisser.

Som udgangspunkt vil afhandlingens human- og samfundsgeografiske perspektiv bygge over Kirstens Simonsens forståelse af disse tre centrale begreber (tid, rum og socialitet). Simonsens tilgang benyttes primært til at give en indføring i den human- og samfundsgeografiske diskussion af, hvordan rummet kan teoretiseres. Grunden til at det er Simonsens tilgang, som benyttes skal ses i forhold til Simonsens overblik over og diskussion af forskellige human- og samfundsgeografiske forståelser af relationen mellem det rumlige og det sociale (inklusiv Simonsens egen). Ved at bruge Simonsen opnås der således en bred indsigt i de forskellige human- og samfundsgeografiske tilgange til rum- og stedsdiskussionen. Derudover skal "valget af" Simonsen også ses i forhold til, at Simonsen med sin forståelse af rum (og sted) som et resultat af en kontekstuel tidsmæssig og social rumlighed aftegner afhandlingens overordnede meta-teoretiske tilgang til rum- og stedsforståelsen.

I Simonsens tilgang til rum og sted står tid, rum og social praksis således i centrum (Simonsen, 1993, 1996). Nærmere betegnet kan man sige, at det er

den tidslige og rumlige situerede og kontekstuelle sociale praksis og sociale processer, der er hovedfokuset i tilgangen, hvor Simonsens centrale begreb 'social rumlighed' udspringer. 'Social rumlighed' som begreb dækker over en forståelse af, at forbindelsen mellem det sociale liv og de materielle omgivelser kun kan forstås gennem mediering af det sociale - den sociale praksis og sociale processer. Grundlaget for dette udgangspunkt er at det rumlige - de rumlige former som for eksempel byer - er en integreret del af sociale praksisser og sociale processer. Praksisser, som er situeret i tid og rum, og som dermed indeholder tidslige og rumlige dimensioner. Det er således gennem de tidslige og rumlige situerede sociale praksisser og processer, at rummet (og stedet) produceres.

Simonsens tilgang er stærkt inspireret af Anthony Giddens og Henri Lefebvre, hvilket blandt andet skal ses i forhold til, at disse to forfattere har et fremtrædende fokus på den sociale praksis' betydning for produktionen og reproduktionen af rum (og steder). I afhandlingen inddrages disse to forfattere ligeledes dels for at underbygge Simonsens tilgang, dels for "selvstændigt" at uddrage analysebegreber fra de to forfatters arbejde.

2.4.2. Giddens' nærvær dimension

Giddens forståelse af sted og rum bliver i afhandlingen fortrinsvist gennemgået og diskuteret med udgangspunkt i hans "strukturesteori" (1984). I denne teori er hovedelementerne, hverken individuelle aktører eller eksistensen af en samfundsmæssig totalitet, men sociale praksisser organiseret i tid og rum. Centralt i strukturesteorien står begrebet strukturens dualitet 'the duality of structure', som i strukturesteorien fungerer som formidlingskategori mellem struktur og aktør. I Giddens termer ses strukturer og institutioner som udspringene af bevidste, vidende og reflektive aktørers og kollektivs handlinger og praksisser. Strukturer opfattes på denne måde både som medium for og resultat af produktion og reproduktion af praksisser over tid og rum. Begrebet strukturens dualitet introducerer Giddens i et forsøg på at overvinde dualismen mellem objektivisme og subjektivisme, mellem struktur og aktørperspektivet: "Structuration theory is based on the premise that this dualism [between objectivism and subjectivism] has to be reconceptualized as a duality - the duality of structure" (Giddens, 1984: xxi). Giddens betegner selv sit strukturationsprojekt som en social ontologi, hvor mere epistemologisk spørgsmål træder i baggrunden for at få en forståelse af "how the concepts of action, meaning and subjectivity should be specified and how they might relate to notions of structure and constraint" (Giddens, 1984, p. 2). På denne måde er Giddens' strukturbegreb ikke en determinerende struktur, som presses ned over aktørerne og styre aktørernes liv. Det sociale liv er omvendt heller ikke kun et resultat af individuelle handlinger og praksis uafhængig af samfundsmæssige institutioner. Dualitet i Giddens termer skal ses i forhold til "at strukturen ikke længere bestemmer individernes handlinger, og omvendt er det heller ikke blot summen af individernes handlinger, der udgør strukturen" (Kaspersen, 1995, p. 50)¹⁴.

¹⁴ Strukturationsteorien er efterhånden blevet kritiseret af mange (bl.a. Kaspersen, 1995, Tonboe 1993, Flyvbjerg, 1991). Denne kritik handler for det første om en "uretfærdig" læsning af de forskellige teoretiske traditioner og tilgange, som Giddens bruger til at bygge sit strukturationsprojekt op omkring. Således mener bl.a. Kaspersen (1995), at Giddens kritik af forskellige teoretiske traditioner er for "hurtig", hvilket bl.a. ifølge Kaspersen skyldes, at Giddens ikke læser eksponenterne for traditionerne på deres egne præmisser, men kun i forhold til sit eget strukturationsprojekt. For det andet handler kritikken om, at strukturationsteorien er alt for abstrakt og meta-teoretisk. Således mener bl.a. Bent Flyvbjerg, at Giddens bedst kan betegnes som en "Grand Theorist", der "kan kritiseres for at skrive kogebøger uden selv at have prøvet at lave retterne" (Flyvbjerg, 1992, p. 89). Disse to kritikpunkter er også relevante for dette projekt. Strukturationsteorien er i visse tilfælde så midtersøgende, at den i princippet ikke siger noget om, hvordan struktur eller praksis så at sige bliver til. Dette hænger sammen med - som Kaspersen (1995) også er inde på - at Giddens i strukturationsteorien bruger velkendte begreber som: Struktur, system, aktører o.s.v. og giver dem en ny betydning. Dette skaber en del forvirring og kræver, at man som læser hele tiden forholder sig "åbent" til velkendte begreber. For det andet og i denne sammenhæng kan begreberne i strukturationsteorien ikke ses som enkeltstående begreber, men skal ses som gensi-

På denne måde kan man sige, at formen på givne samfundsmæssige strukturer er afhængig af, hvordan vi som mennesker forholder os til dem, og det vil blandt andet sige, hvordan vi tager dem til os og "bruger" dem. Årsagen til at vores "brug" af samfundsmæssige strukturer ser ud på givne måder mener Giddens primært skal undersøges og ses i forhold til menneskets 'praktiske bevidsthed'. Denne bevidsthed er en form for tavs viden som vi besidder i forhold til, hvordan vi skal gebærde sig i forskellige situationer. Denne tavse viden er ifølge Giddens bygget op omkring rutiner. Rutiner fungerer som "hukommelsesspor", som er gemt i 'den praktiske bevidsthed' og som kommer til udtryk i rutinerede praksisformer. Giddens mener at det meste af den menneskelige viden er praktisk funderet "Most [...] knowledge is practical in character: it is inherent in the capability to 'go on' within the routines of social life" (Giddens, 1984, p. 4). Giddens opererer også med begrebet 'diskursiv bevidsthed', som kommer til udtryk når vi forklarer hvorfor en given handling udføres på en given måde. Det vil sige kommer til udtryk når vi enten selv eller med hjælp fra andre reflekterer over handlingen. På denne måde indeholder begrebet 'diskursiv bevidsthed' et forandringspotentiale, idet det er gennem vores refleksioner over en handling udførelse, for eksempel et specifikt brug, handlingen kan ændres. Dette brug spiller således en afgørende rolle i Giddens forståelse af strukturernes reproduktion og/eller forandring¹⁵. Overgangen mellem 'den praktiske og diskursive bevidsthed' er i Giddens forståelse flydende: "The line between discursive and practical consciousness is fluctuating and permeable, both in the experience of the individual agent and as regards comparisons between actors in different contexts of social activity" (Giddens, 1984, p. 4). Giddens tilgang til begrebet 'diskursiv bevidsthed' skal ikke forveksles med diskurs- og repræsentationsperspektivets brug af begrebet 'diskursiv praksis', hvilket primært skal ses i forhold til at Giddens som sagt ikke tager udgangspunkt i erkendelsesteoretiske spørgsmål, men udgangspunkt i at forstå, hvordan den eksisterende virkelighed "er". Det vil sige, hvordan virkeligheden er struktureret i forhold til konkrete handlinger og "brug af" samfundsmæssige strukturer.

Et centralt element i Strukturteorien er nærvær- og fraværsperspektivet, som grundlæggende handler om, hvordan institutionel praksis formes og udstrækkes i tid og rum, og har strukturelle effekter for nærværende situerede praksisformer eller sociale systemer. Disse strukturelle effekter kommer til udtryk gennem meningskonstituerende sociale normer og regler for, hvordan man skal opføre sig i forskellige situationer og kontekster. Disse sociale normer og regler indgår således som en vigtig del af den 'praktiske bevidsthed'. Institutionelle praksisformer skal i Giddens (1984) forståelse ses i tæt sammenhæng med de gældende magt- og dominansforhold. I Strukturteorien ses magt- og dominansforholdene som genereret via to typer af overordnede ressourcer: De allokativer og autoritære ressourcer. De aktører og kollektiver, som besidder det største antal ressourcer, har også magten til at kontrollere og legitimere de gældende dominansforhold. På denne måde bliver det største antal af ressourcer samt evnen til at

---

dige afhængige og analyseres og forstås i en fortløbende strukturationsproces. Det gør det selvsagt særdeles vanskeligt at arbejde særskilt med enkelte af strukturteoriens begreber. Fordelen ved strukturteorien er, at den giver en overordnet forståelse af, hvordan verdenen med udgangspunkt i konkrete handlinger er struktureret. Dette er på en og samme tid strukturteoriens ulempe, da den på denne måde er så abstrakt, at den i princippet kan bruges til at analysere "alt" lige fra den interaktion, som foregår mellem to mennesker, til den interaktion, der foregår på nationalstatsniveau.

¹⁵ Dette brug kan have det som Giddens kalder 'uintenderede konsekvenser'. Sådanne konsekvenser opstår, når et givent kontekstuel brug og dermed implicit fortolkning af givne strukturer får vidtrækkende konsekvenser i tid og rum: "The further removed the consequences of an act are in time and space from the original context of the act, the less likely those consequences are to be intentional [...] In most spheres of life and in most forms of activity, the scope of control is limited to the immediate contexts of action or interaction" (Giddens, 1984, p. 11).

mobilisere og udnytte ressourcerne lig med dominans og legitimitet i forhold til produktion og reproduktion af givne institutionelle praksisformer¹⁶.

Selv om det er svært at adskille Giddens' nærværs- og fraværdsdimension vil vægten i afhandlingens brug af strukturteorien primært blive lagt på nærværdsdimensionen. Dette skal ses i forhold til, at det, som ligger i Giddens fraværdsdimension, bliver behandlet i afhandlingens udefraperspektiv. I udefraperspektivet tages der som diskuteret udgangspunkt i diskursive repræsentationer, hvor det handler om, at undersøge, hvordan viden om et givent fænomen skabes og fortolkes. Således tager diskurs- og repræsentationsperspektivet udgangspunkt i en erkendelsesteoretisk tilgang til givne praksisser, hvor Giddens tager udgangspunkt i en ontologisk tilgang.

Nærværdsdimensionen handler om, hvordan konkrete individer gennem social praksis og sociale processer forholder sig til (og bruger) den institutionaliserede praksis, som implementeres i deres praksiskontekst. Med andre ord skal produktionen og/eller reproduktionen af den institutionaliserede praksis undersøges der, hvor den har en effekt eller konsekvens. Det vil sige i en konkret nærværende kontekst. Og som sagt er nøgleordene i en sådan Giddens inspireret undersøgelse et hverdagsligt 'brug' på baggrund af en praktisk og refleksiv 'fortolkning'. Rent metodisk vil det derfor også være det hverdagslige *brug på baggrund af praktisk og refleksiv fortolkning*, som vil fungere som analytiske redskaber i afhandlingens indefraperspektiv.

2.4.3. Lefebvres rumbegreber

Lefebvre leverer med sin tre hovedbegreber 'rumlig praktik', 'rummets repræsentationer' og 'repræsentationernes rum' en dialektiske forståelse af rummets produktion. Denne begrebsliggørelse af rum tager sit udgangspunkt i dialektikken mellem rum som socialt produceret gennem sociale relationer og rum som repræsenteret gennem diskurser og gennem brugernes/beboernes forståelse og tolkning.

Gennemgangen af Lefebvre vil primært hvile på Rob Shields' (1999) fortolkning af Lefebvre. At det således er Shields, der vil fungere som afhandlingens Lefebvre fortolker, skal ses i forhold til, at Shields lægger en større vægt end Lefebvre selv på den refleksive og kulturelle (verbale) tolkning og forståelse af rum. Shields mener, at for at forstå de "levede" stedsrepræsentationer, hvilket først og fremmest vil sige beboernes repræsentationer og dermed tolkning af deres (bo)sted, skal udgangspunktet tages i beboernes refleksive erfaringsbaserede oplevelse og brug af deres bosted. Det er således den symbolske mening og "det imaginære", blandt andet det image og de myter som stedet repræsenterer for beboerne, der her er i fokus. I det efterfølgende og i en senere uddybende gennemgang af Lefebvres rumbegreber (kapitel 4) vil gennemgangen primært hvile på Shields fortolkning af samme, med mindre andet er angivet.

Begrebet 'rumlig praktik' handler grundlæggende om, at vi som mennesker bruger og tilegner os rum og dermed skaber og producerer et menneskeligt rum. Denne produktion sker dels gennem 'rummets repræsentationer', dels gennem 'repræsentationernes rum'.

'Rummets repræsentationer' er konstrueret på baggrund af eksperternes (arkitekter og byplanlæggere med flere) forestillinger om rum. Disse forestillinger materialiseres gennem forskellige koder og brugsanvisninger, som lægges ned over rummet, og som dominerer og kontrollerer det liv, der skal leves i rummet. Og således produceres et abstrakt rum. Det handler med andre ord om diskurser om rum. Disse ekspertbaserede diskursive repræsentationer af rum er knyttet til den orden, som samfundets dominerende sociale relationer i en given periode gennemtvinger. Og dermed spiller magt-

¹⁶ På denne måde er i Giddens magtopfattelse ikke statisk, idet de aktører og kollektiver, som har det mindste antal ressourcer og dermed den mindste kontrol med givne institutionelle praksisformer, vil have mulighed for at bruge og øge antallet af ressourcer, således at der opnås en større indflydelse på en given institutionaliseret praksis. Dette er, hvad Giddens kalder 'den dialektiske' kontrol'.

og dominansforhold en central rolle, når specifikke rumlige repræsentationer skal afdækkes. På denne måde åbner begrebet 'rummets repræsentationer' for en historiske forståelse af givne perioders rumproduktion og institutionelle rumlige praktik.

'Repræsentationernes rum' handler om de diskurser, som eksisterer i rummet og handler her om det refleksive aspekt af rumforståelse og rumopfattelse. Det er det 'det levede rum', som er skueplads for forskellige kampe om tilegnelse af rum og dermed for det første også et rum, som er kendetegnet ved engagement og tilstedeværelse. Og for det andet et rumbegreb, som er funderet i såvel befolkningsgruppers kollektive historie som i det enkelte individs historie. Det er her tale om beboernes erfaringsbaserede oplevelser af deres sted. På denne måde handler dette rumbegreb om kultur, kulturel overlevering og betydningssystemer. Det som Lefebvre ifølge Shields (1999) søger at indfange er det sociale livs rumlighed, som ses i forhold til den komplekse symbolisme, som er relateret til stedets images og symboler. Image og symboler skal forstås i forhold til den kollektive og individuelle erfaringsbaserede historie, som stedet har for beboerne. Begrebet repræsentationernes rum handler således om en rum- og stedsforståelse, som er funderet i symboler og image som de opleves af brugerne og beboerne. Det er også et rum, som er "åbent" for tilegnelse og modificering gennem brug.

Shields (1999) fortolkning af Lefebvres tre rumbegreber åbner for at bruge begreberne i forståelsen af såvel afhandlingens udefraperspektiv som indefraperspektiv. Således åbner det første rumbegreb ('rumlig praktik') for en overordnet forståelse af rum, som et socialt og menneskeskabt rum, skabt gennem et samfunds samlede rumlige praktik. Denne samlede praktik er udskildt i de næste to begreber 'rummets repræsentationer' og 'repræsentationernes rum'. På denne måde er det i begrebet 'rumlig praktik', at den dialektiske forståelse af rum sker. Rent metodisk vil begreberne '*rummets repræsentationer*' og '*repræsentationernes rum*' udgøre analytiske værktøjer i afhandlingens udefra- og indefraperspektiv. Dermed indgår begrebet 'rumlig praktik' ikke direkte i afhandlingen, hvilket skal ses i forhold til, at begrebet er et ekstremt omfattende begreb, som indeholder rumlig praktik på alle samfundsmæssige- og geografiske niveauer. 'Rumlig praktik' kan ses som udgangspunkt for afhandlingens overordnede forståelse af rum som social (og tidsmæssig) rumlighed. Som Simonsen skriver: "Rumlig praktik omfatter både rummets produktion og rummets brug i en dialektisk enhed, som på en gang indeholder samfundsmæssige institutionelle processer, dominansformer og dagligdagens og de levede livs tilegnelse af rummet (Simonsen, 1993, p. 161).

Det abstrakte rum ('rumlige repræsentationer') kan ses som diskursernes materielle udtryk, som materialiserer samfundets dominerende processer i form af den førte planpolitik. Dermed kan man sige, at begrebet befinder inden for afhandlingens udefraperspektiv. Det er således eksperter så som arkitekter og byplanlæggere, som så at sige giver de dominerende processer kød og blod og dermed giver dem et mere eller mindre konkret udtryk. Denne praksis udmønter sig i planpolitiske koder for og brugsanvisninger til det liv, der skal leves på stedet. Der er som sagt her tale om diskurser om rum.

'Repræsentationernes rum' befinder sig derimod direkte i indefraperspektivets kerne. Her handler det om, hvordan de ekspertbaserede forestillinger modtages i det kontekstuelle og situerede "levede rum", hvordan forholder brugerne/beboerne sig til de planpolitiske koder og brugsanvisninger, der er lagt ned over deres rum? Reproduceres de eller opstår der alternative koder og brugsanvisninger baseret på beboernes tolkning og brug? Brug og tolkning er hos Shields lige så vigtig som hos Giddens, men der er en forskel. Hvor Giddens stopper ved det menneskelige brug (gennem praktisk og refleksiv tolkning) af rum, går Shields et skridt videre ved også at inddrage spørgsmålet, om hvilken symbolsk mening beboerne tillægger rummet. Og det vil sige at Shields, modsat Giddens, også inddrager spørgsmålet om,

hvordan beboerne erkender, forestiller og dermed repræsenterer rummet. En erkendelse, som er et resultat af de individuelle og kollektive erfaringer og oplevelser som brugerne og beboerne har i rummet.

Set i forhold til en indkredsning af analytisk redskaber leverer Shields en forståelse af, at en indefraforståelsen af 'sted' ud over brug, skal findes inden for såvel de kollektive som individuelle *erfaringersbaserede oplevelser*, som brugerne/beboerne har med givne steder. Med den hermeneutiske cirkelbevægelse in mente vil det sige, at beboernes erfaringer dels udgøres af de historiske og kulturelle kontekstuelle betingelser (helhed), hvori beboerne selv og deres sted er funderet. Dels udgøres erfaringerne af beboernes individuelle og kollektive forhold til deres sted blandt andet den symbolske mening, det image og de myter stedet repræsenterer for beboerne (del). En repræsentation, som også skal ses i sammenhæng med beboernes socialiseringsbetingelser. Shields forståelse leverer samtidig også en forståelse af, hvordan abstrakte og dominerende sociorumlige processer kommer til udtryk og påvirker givne politiske stedsrepræsentationer. Og dermed kan Shields fortolkning af Lefebvres tre rumbegreber benyttes i såvel afhandlingens udefra- som indefraperspektiv.

Som et supplement til Lefebvres sidste rumkategori inddrages Doreen Masseys (bl.a. 1995) tilgang sted og rum. Her spiller begrebet 'sense of place' en central rolle¹⁷. Ved at se steder som formet af forskellige og mangeartede sociale relationer mellem mennesker og (dermed steder), som er udstrakt i tid og rum, giver Massey først og fremmest en kritik af den stedsforståelse, som blandt andet kommer til udtryk i det danske lokalsamfundsbegreb med dette begrebs fokus på lokal konsensus, harmoni og lukkethed. Og i denne sammenhæng sætter Masseys tilgang også spørgsmålstegn ved, hvorvidt man kan tale om, at et sted har en fælles, "lukket" og stedbundet identitet, da stedsidentitet såvel som en personlig identitet er formet af og gennem forskellige sociale relationer og kontakt med andre mennesker og steder. Ligesom stederne, på baggrund af *oplevelser*, er farvet af folks erindringer og erfaringer med stedet - folks egen 'sense of place'. En 'sense of place', som både bygger på individets egen historie og eget forhold til stedet og på kollektive historier, som er skabt gennem sociale relationer mellem medbeboere og andre folk uden for bostedet.

2.4.4. Sted som et resultat af brug, erfaring og oplevelse

Simonsens, Giddens', Shields' og Masseys tilgange til og diskussioner af sted (og rum) vil indgå på tre forskellig niveauer i afhandlingen: Et meta-teoretisk niveau, et analytisk niveau og et konkret analyse niveau.

– Det meta-teoretiske niveau

På dette niveau indgår og bruges Simonsen og Giddens' tilgange til stedsbegrebet (og rumbegrebet). Det vil sige, at såvel Simonsen og Giddens danner den overordnede ramme, hvorfra afhandlingens forståelse af steds- og rumbegrebet tager afsæt: Som et resultat af kontekstuel tidsmæssig og social rumlighed. Simonsen giver således overblikket og indgangen til diskussionen af, hvordan rummet (og stedet) er blevet teoretiseret - og kan teoretiseres - inden for den human- og samfundsgeografiske tradition. Giddens ærinde med strukturationsteorien er i princippet at vise, hvordan verden med udgangspunkt i konkrete handlinger er struktureret. Dermed er Giddens' strukturationsteori ikke specifikt møntet på rum- og stedsforståelse. Det er blandt andet Simonsens fortjeneste, at man inden for samfundsgeografien (i Norden) har fået øjnene op for, at Giddens' strukturationsteori kan benyttes til at perspektivere og diskutere teoretiseringen af rumbegrebet (og stedstedsbegrebet), primært med udgangspunkt i en ontologisk forståelse.

¹⁷ Begrebet 'Sense of place' vil blive uddybet i kapitel 4.

– *Det analytiske niveau*

På dette niveau indgår Shields fortolkning af Lefebvres tre rumbegreber og Masseys diskussioner af stedsbegrebet. Årsagen til at Shields fortolkning af Lefebvre indgår på dette niveau i afhandlingen er Shields' fokus på repræsentationer og diskurser, hvor image og myter og tegn spiller en central rolle. Med dette fokus på repræsentationer og diskurser befinder Shields' fortolkning af Lefebvre sig både inden for afhandlingens udefra- og indefraperspektiv. Således kan Shields dialektiske sammenhæng mellem diskurser *om* rum ('rummets repræsentationer') og diskurser *i* rum ('repræsentationernes rum'), benyttes i afhandlingens diskussioner af såvel den planpolitiske repræsentation af socialt belastede boligområder, som beboernes repræsentation(er) af deres kategoriserede socialt belastede boligområde. Baggrunden for at Massey også indgår på dette niveau er, at Massey med begrebet 'sense of place' udbygger og konkretiserer Shields' fortolkning af Lefebvres begreb 'repræsentationernes rum' med forhold som: Erindrings kontekstuelle betydning, stedsidentitetens dannelse og betydningen af sociale relationers stedbundethed. Sammen giver Shields og Massey begreberne 'oplevelse' og 'erfaring', der kan benyttes til afhandlingens empiriske undersøgelser og analyser. På trods af at Giddens strukturationsteori indgår på afhandlingens meta-teoretiske niveau vil Giddens' tilgang til, hvordan en konkret nærværskontekst kan forstås også indgå. Denne forståelse tager sit udgangspunkt i et hverdagsligt 'brug' på baggrund af praktisk og refleksiv tolkning.

– *Det konkrete analyse niveau*

På baggrund af Giddens, Shields og Massey tilgang til og forståelse af steds- og rumbegrebet kan der udledes tre centrale begreber: 'Brug', 'oplevelse' og 'erfaring'. Begrebet 'brug' refererer som sagt til Giddens fokus på 'praktiske', og reflekterede kontekstuelle (nærværende) handlinger. Overføres disse handlinger til stedsbegrebet kan man sige, at det er gennem et konkret og praktisk brug af stedet, stedet får mening og betydning. Begreberne 'erfaring' og 'oplevelse' er afledet af Shields' (Lefebvres) og Masseys begreber: 'Repræsentationernes rum' og 'sense of place'. Gennem disse to begreber åbnes der for at se stedet som både et resultat af konkrete handlinger og som et resultat af refleksiv erkendelse. En refleksiv erkendelse, som skal ses i sammenhæng med diskurser om rum som stedet og stedets beboere "omgives" af.

Denne analytiske tredeling af Simonsens, Giddens', Shields' og Masseys diskussioner af steds- og rumbegrebet skal på trods af en overordnet "enighed" mellem de fire om, at sted og rum må ses i dialektisk sammenhæng med tidsmæssighed og socialitet, ses i relation til deres forskellige forståelse af, hvordan forudsætningerne for erfaring og oplevelse skabes. Hverken Simonsen og Giddens anser begreber som repræsentationer og diskurser, som brugbare i forhold til at forstå, hvordan rum og sted kan teoretiseres i human- og samfundsgeografien. Simonsen kritiserer de tilgange inden for den human- og samfundsgeografiske diskussion, som benytter det, som hun kalder for postmoderne og poststrukturalistiske tilgange til rum- og stedsforståelsen, blandt andet de human- og samfundsgeografiske tilgange som benytter Foucault (for eksempel Rob Shields)¹⁸. Simonsen mener, at såvel rummet som det handlende subjekt i disse tilgange bliver et spørgsmål om dels sprog, tekst og diskurser, dels et spørgsmål om, hvordan diskurser og diskursiv praksis positionerer subjektet. Og dermed mener Simonsen, at rummet forsvinder ud af analysen. Giddens lægger primært vægt på at for-

¹⁸ Simonsen (1996) kritiserer bl.a. Shields for en ensidig fortolkning af Lefebvre, som efter Simonsens mening ender op i en "analysis of representations, in image of place and in symbolic meanings, but without much attention to Lefebvres account of spatial practice, power and political strategy" (Simonsen, 1996, p. 504). Denne kritik kan man sætte spørgsmålstegn ved, idet, som vi skal se i kapitel 4, Shields i sin nyere fortolkning af Lefebvre netop inddrager magt og politiske strategier i sin diskussion af Lefebvres rumbegreber.

stå, hvordan den eksisterende virkelighed "er". Hos Giddens spiller forudsætningerne for, hvordan virkeligheden kan erkendes derfor ikke en fremtrædende rolle.

Giddens' fravær af forudsætninger for erkendelse og Simonsens kritik af den poststrukturalistiske tilgang har konsekvenser for afhandlingen, idet meningsdannelsesprocesser (og betydning) gennem diskursive repræsentationer i denne afhandling spiller en central rolle for forståelsen af, hvordan et givent sted erkendes, forstås og repræsenteres. En repræsentation, som både skal ses i sammenhæng med den (plan)politiske repræsentation af givne steder og den historie, de forestillinger og myter som stedet repræsenterer for givne beboere. Disse forestillinger og myter kan ikke forstås og undersøges ved kun at fokusere på, hvordan individer i deres handlinger forholder sig til og bruger et givent sted. Forestillingerne må også undersøges i forhold til, hvordan individer erkender stedet i sammenhæng med givne diskursive rumlige repræsentationer. Denne dialektiske erkendelse er netop kernen i Shields' fortolkning af Lefebvres tre rumbegreber.

Med disse kort opridsede forskelle skal afhandlingens brug af de fire udvalgte teoretikere derfor ikke ses som et forsøg på at lave en syntese mellem de forskellige tilgange, hvilket den analytiske tredeling anskueliggøre, men derimod ses om en måde, at bruge tilgangenes forklaringsmæssige styrker på de niveauer, hvor de har en forklaringsmæssig relevans i forhold til afhandlingens problemfelt.

Simonsens, Giddens', Shields' og Masseys tilgange til rum- og stedsforståelsen vil blive yderligere uddybet og diskuteret i kapitel 4, hvor der også vil blive foretaget en operationalisering af begreberne 'brug', 'oplevelse' og 'erfaring'.

2.5. Forståelse frem for beskrivelse

En indsættelse og forståelse af den subjektive betydnings- og meningsdannelsesproces i relation til stedet, som bygger på begreberne 'brug', 'erfaring' og 'oplevelse', kræver endnu et værktøj. Dette værktøj skal kunne give en indsigt i, hvordan subjektive betydnings- og meningsdannelsesprocesser dannes og påvirker beboernes stedsforståelse(r). Det er ikke et hvilket som helst sted, der her er tale om, og dermed er det heller ikke en hvilken som helst stedsforståelse, der er tale om. Det, der er omdrejningspunktet, er det kategoriserede socialt belastede sted, dels hvordan de beboere der, lever på det socialt belastede sted, oplever, erfarer og bruger stedet, og dels hvordan den planpolitiske betydning og mening, der er relateret til det socialt belastede sted dannes. *På denne måde kan man i første omgang sige, at det er det socialt belastede sted, som udgør afhandlingens undersøgelseskontekst.*

Da betydnings- og meningsdannelsesprocesser og betingelserne for disse processer er i centrum, betyder det også, at værktøjet skal kunne tilgodese såvel processer som betingelser. Det betyder, at værktøjet skal kunne rumme en indsigt i subjektive forståelses- og erfaringsrammer, hvordan tolker beboerne deres boligområde, hvordan ser givne beboeres stedsforståelser ud? Samtidig skal værktøjet også kunne rumme en indsigt i, hvordan den planpolitiske forståelse af socialt belastede steder dannes. Med den hermeneutiske cirkel in mente handler det om at forstå cirkelbevægelsen mellem del og helhed. Således må beboernes udsagn om deres bosted forstås i forhold til beboerens subjektive forståelsesramme, hvilket implicit vil sige, beboernes forforståelse, som også kan være præget af den politiske (og forskningens) forståelse af boligområdet. Disse forhold bliver tilgodeset i den kvalitative metode. Således slår Pedersen og Land i bogen "Kvalitativ metode" fast, at den kvalitative metode er "et must" inden for den hermeneutiske tilgang. Dette argument skal ses i forhold, at tilgangen tager udgangspunkt i fortolkning og dermed udgangspunkt i betydnings- og meningsdannelses-

processer, som "ikke kan måles, vejes eller tælles, men må fortolkes ud fra tale, skriftlige dokumenter eller anden form for individuelle udtryk for betydning" (Pedersen & Land, 2001, p. 31). Ifølge Pedersen og Land er den kvalitative metode et ligeså stort "must" inden for det, som de kalder det konstruktivistiske paradigme, som man kan sige, at denne afhandlings diskurs- og repræsentationsperspektiv er funderet inden for. Dette skal blandt andet ses i forhold til, at i det konstruktivistiske paradigme anses sproget som sagt "som en forudsætning for tænkning, vores opfattelse af verden kommer ikke fra en objektiv verden derude, men fra andre mennesker, som har levet før os (vi er født ind i en verden med betydning), eller som lever samtidig med os, sprog anses i forlængelse heraf som en form for social handling. Når folk taler, bliver verden konstrueret" (Pedersen & Land, p. 32-33). På denne måde kan vores viden om givne fænomener heller ikke ses som en direkte afspejling af virkeligheden.

At det er den kvalitative metode, som udgør værktøjet til at undersøge og forstå afhandlingens problemfelt, skal således i første omgang ses i forhold til afhandlingens hermeneutiske (og konstruktivistiske) udgangspunkt. I anden omgang skal det også, som nævnt i kapitel 1, ses i forhold til, at denne afhandling søger at angribe begrebet 'socialt belastede boligområder' på en anden måde end den gængses. Det vil sige den måde begrebet bliver behandlet på i såvel den by- og boligpolitiske debat som i dele af den forskningsmæssige debat.

Ser man på denne politiske og forskningsmæssige definition på socialt belastede boligområder (bl.a. Byudvalget, 1994, (a & b), Skifter Andersen & Ærø, 1997), bygger disse på kvantitative opgørelser af problemkategorier i bestemte typer af boligområder. På denne måde er der igennem disse undersøgelser udarbejdet opgørelser over, hvilke og hvor mange boligområder i Danmark som kan karakteriseres og dermed kategoriseres som socialt belastede (bl.a. Skifter Andersen & Ærø, 1997). Undersøgelserne handler således om at *beskrive* forskellige problemtypers antal og udbredelse. I visse tilfælde handler undersøgelserne også om, hvordan beboerne forholder sig til de definerede problemtyper i deres socialt belastede boligområde (bl.a. Munk, 1999). Argumentet for at anvende den kvalitative metode i denne afhandling skal ses i relation til to forhold:

- 1 For det første er det ikke udbredelsen af, hverken socialt belastede boligområder eller problemtyper, der er i fokus. Det, som er i fokus, er *forståelse* af, hvordan den socialt konstruerede og subjektive tolkning af stedet sker.
- 2 For det andet handler det om at *forstå*, hvordan den politiske konstruktion af definitionen på socialt belastede steder er skabt.

Det handler således om at forstå, hvordan delen (subjektet) tolker helheden, og om hvordan helheden (planpolitikken) tolker delen.

Essensen i denne afhandling er således *forståelse frem for beskrivelse*, og det er denne forståelse, der er den kvalitative metodes ærinde, idet: "Den er normalt mere eksplorativ end konfirmativ. I stedet for at søge forhåndsantagelser be- eller afkræfte, prøver man at udforske et ukendt område med henblik på at gøre helt nye opdagelser. Forståelsen er orienteret mod helhed og imod specificitet, mod at indfange det specifikke i sin sammenhæng" (Pedersen & Land, 2001, p.17-18).

2.5.2. Casestudiets kontekstafhængighed

Det kvalitative caseorienterede studie bliver med rette fremstillet som en modreaktion på den mere positivistiske tilgang til sociale praksisser og fænomener (bl.a. Alverson & Skölberg, 1994). I dag er det efterhånden sådan, at positivismen har mistet sit tag i videnskabsfilosofien, men er stadig aktuell inden for det, som man kan kalde den formaliserede samfundsvidenskab (bl.a. Kvale, 1997). Dette kan blandt andet ses i forskningsrapporter fra de mange forskellige konsulentfirmaer og offentlige forskningsinstitutioner, som

primært bygger på kvantitative spørgeskemaundersøgelser. Grunden til dette er blandt andet, at kvantitative opgørelser stadig er omgivet af en aura af "objektivitet" og "sandhed" og at offentlige og politiske institutioner anser objektive kvantificeringer som et vigtigt middel til at legitimere politiske tiltag og administrative procedurer. I dag er der en stigende efterspørgsel efter "facts" og "facts" sættes hovedsagelig lig med kvantitative undersøgelser: Det er hurtigt at aflæse, hvor mange der mener dette eller hint og på den baggrund understøtte og fremføre et bestemt politiske synspunkt. Pedersen og Land skriver, at "selv om vi ikke længere eksplicit kræver, at forskningen skal være neutral i forhold til sit objekt, og dermed har sat spørgsmålstegn ved, om værdifrihed kan og skal være samfundsvidenskabens grundlag, så understøtter vi i praksis forestillingen om, at forskning producerer objektiv sandhed. Det ligger implicit i den måde, vi legitimerer og sælger forskningen og dens resultater på [...] Positivistiske antagelser om videnskab og forskning er stadig i dag så indvævede i vores forforståelse af, hvad videnskab er, at vi ofte både i hverdagsterminologien og i den videnskabelige diskussion bruger denne videnskabsretnings tankegang uden at være bevidst om, at vi gør det" (Pedersen & Land, 2001, p. 24).

En samfundsforsker, som specielt har beskæftiget sig med casestudiet som både lære- og forskningsproces, er Bent Flyvbjerg. Med sin afhandling "Rationalitet og magt" fra 1991 har Flyvbjerg sat fokus på såvel casestiets videnskabsteoretiske rolle som casestiets funktion i den samfundsfaglige forskning. Flyvbjerg stiller her blandt andet følgende centrale spørgsmål: "[Kan] studiet af menneske og samfund være lige så videnskabeligt i samme forstand som studiet af naturen - og omvendt? Kan man tale om enhedsvidenskab, eller er der tale om to væsensforskellige aktiviteter?" (Flyvbjerg, 1991, p. 42). Dette centrale spørgsmål diskuterer Flyvbjerg blandt andet med udgangspunkt i Hubert & Stuart Dryfus' fænomenologi om menneskets læreproces.

Dreyfus brødre har via studiet af den måde, hvorpå mennesket tilegner sig viden, udviklet fem trin, som kendetegner den menneskelige læreproces (Flyvbjerg, 1991, p. 34-35):

<i>Trin 1:</i>
Nybegynderen handler på baggrund af kontekstafhængige elementer og regler.
<i>Trin 2:</i>
Den avancerede begynder handler på baggrund af kontekstafhængige, erfaringsbaserede elementer suppleret med kontekstafhængige elementer og regler.
<i>Trin 3:</i>
Den kompetente udøver handler på baggrund af en bevidst og nøje overvejede plan med henblik på at reducere kompleksiteten. Valget er ikke-objektivt og nødvendigt. Udøveren er involveret i resultater med sin egen person.
<i>Trin 4:</i>
Den kyndige udøver handler på baggrund af intuitiv problemidentifikation og intuitivt valg af mål og plan ud fra erfaringsbaseret perspektiv. Intuitive valg vurderes analytisk.
<i>Trin 5:</i>
Eksperten handler på baggrund af en intuitiv, holistisk og synkron identifikation af problem, mål, plan, beslutning og handling. Det er en flydende, utvungen præsentation, som ikke afbrydes af analytiske overvejelser.

Essensen i Flyvbjergs diskussion af denne læreprocesmodel er at vise, hvordan modellen synliggør: "Et kvalitativt spring fra de tre første til det fjerde og femte trin. Springet består i, at regeltænkning opgives som vigtigste basis for handling, og kontekst og intuition sættes i stedet. Logikbaseret handling afløses af erfaringsbaseret handling" (Flyvbjerg, 1991, p. 35). Dette får som konsekvens, at der i den analytiske-rationelle betragtningsmåde, som er udgangspunktet for den positivistiske videnskabsstradition, eksisterer en analytisk-rationel fejlslutning. Denne fejlslutning består, ifølge Flyvbjerg i: "At ophøje analyse og rationalitet til den vigtigste funktionsmåde for menneskelig aktivitet og lade den dominere i en grad så andre mindst lige så vigtige måder for menneskelig forståelse og handling undertrykkes og usynliggøres" (Flyvbjerg, 1991, p. 37). På baggrund af gennemgangen af menneskets læreproces samt arbejder af Foucault samt Bourdieu svare han sådan på sit spørgsmål: "[...] studiet af menneske og samfund er ikke, har aldrig været det og vil sandsynligvis aldrig blive videnskabeligt i den konventionelle betydning af ordet videnskab, d.v.s. i epistemisk betydning, og at det derfor ikke er meningsfuldt at tale om "teori" i studiet af menneske og samfund" (Flyvbjerg, 1991, p. 42)¹⁹.

Hovedargumentet i dette postulat er, at studiet af menneske og samfund altid må tage udgangspunkt i det *konkrete og kontekstafhængige*, idet de samfundsmæssige betingelser for menneske og samfund befinder sig i en kontinuerlig (forandrings)proces. Derfor kan der ikke opstilles nogen på forhånd given rationel og analytisk regelbaseret, det vil sige kontekstuaafhængig, forklaring på en given social praksis fremtrædelsesform²⁰. Dette har konsekvens for den måde, hvorpå sociale praksisser kan teoretiseres. Disse konsekvenser, som også ligger i Giddens begreb 'den dobbelte hermeneutik', handler om, at de mennesker, hvis praksis, forskeren fortolker, allerede er fortolket af de samme mennesker. Denne fortolkning består af nogle subjektive og individuelle forhold, som er unikke for det enkelte individ. Dermed kan der ikke på forhånd skabes nogen form for generalisering, da den menneskelige handling på grund af sin subjektivitet og individualitet altid vil være uforudsigelig og dermed altid vil variere i tid og rum. For at få greb om og forstå de menneskelige handlinger, må disse handlinger således holdes op imod den konkrete kulturelle, sociale og historiske kontekst, hvori disse handlinger udspilles. Eller sagt med Pedersen og Land så "må [man] prøve at forstå det komplekse hverdagsliv, folk lever, for at få øje på de modsætninger og ambivalenser dette rummer, og inden for hvilke den enkelte må tage sine beslutninger. Hvis grundantagelsen er, at virkeligheden er fortolket eller konstrueret, bliver netop den helhed som fortolkningen af sociale fænomener er rodfæstet i, af central betydning" (Pedersen & Land, 2001, p. 28).

Dette står i diamentral modsætning til den positivistiske model, idet denne model tager udgangspunkt i nomotetisk kausalitet og teoretisk logik, hvor inden for sociale fænomener så at sige kan indpasses og forudsiges. "Sandheden skal ifølge positivismen findes ved at følge generelle metoderegler, der i det store og hele er uafhængige af undersøgelsens indhold og kontekst" (Pedersen & Land, 2001, p. 17). På denne måde ansues sociale fænomener som data, man kan iagttage løsrevet fra den kontekst, hvori disse fænomener udspilles (bl.a. Alversson & Sköldbog, 1994 og Flyvbjerg, 1991). Det vil sige, at den hermeneutiske cirkelbevægelse bliver amputeret således, at det kun er helheden, og ikke delen, der anses som væsentlig.

På denne måde forsvinder de menneskelige tolkninger af helheden, det vil sige, delen forsvinder ud af billedet. Styrken ved den positivistiske model, især kvantitative undersøgelser, er at de kan beskrive, hvor udbredte forskellige fænomener er, "og hvordan de varierer på tværs af cases. Fordelen

¹⁹ Med teori mener Flyvbjerg kontekstuaafhængig teori.

²⁰ Det er det samme som Mugerauer er inde på i afsnit 2.1, når han siger, at mening altid er situeret i og produceret ud fra specifikke historiske og kulturelle kontekster og derfor altid vil variere i tid og rum.

ved store stikprøver er bredde, mens det kniber med dybde²¹. For casestudiet er forholdet omvendt. Begge tilgange er nødvendige for en solid faglig udvikling på et givent område” (Flyvbjerg, 1991, p. 158)²².

Men når det kontekstnære mangler, kan der som konsekvens opstå fare for, at der ikke reflekteres over den kontekstuafhængige forforståelse, som ligger i de kausale teoretiske logikker. Faren består ifølge Flyvbjerg i, at der sker en analytisk-rationel fejlslutning baseret på forklaringsregler frem for forståelse. Og dermed kan en kontekstuafhængig forståelse af et givent socialt fænomen fastlåses i én bestemt (teoretisk)logik, det vil sige “ikke konfronteres med den virkelighed og de subjekter, som den bruger til at kategorisere” (Flyvbjerg, 1991, p. 155). Og på denne måde kan kontekstuafhængig viden kører i ring, idet den igen og igen bekræfter sig selv. Hvis denne ring skal brydes, skal det undersøges, hvordan virkeligheden forstås og dermed, hvordan den gøres betydningsfuld for subjektet. Som Pedersen og Land siger, så er det netop denne betydningsfuldhed, som de kvalitative metoder med deres fokus på processer og betydning kan klarlægge: “ Den procesuelle tilgang leder frem til undersøgelser, af hvorledes et socialt fænomen indskrives i en bestemt kontekst, modsat en (ofte) kvantitativ kortlægning af kausale sammenhænge mellem variabler eller stadig tilbagevendende ens fænomener i forskellige sammenhænge” (Pedersen & Land, 2001, p. 24-25).

2.5.2. Casestudiets brugsværdi

For at komme den kontekstuafhængige viden til livs mener Flyvbjerg (1991), at casestudiet skal tages i brug, idet casens styrke ligger i at konfrontere teoretiske logikker og forforståelser med den kontekstuelle virkelighed og konkrete aktørers tolkning af virkeligheden. På denne måde fungerer casestudiet som et eksempel på, hvordan specifikke aktører tolker og handler i specifikke kontekstafhængige situationer. Når casen tager udgangspunkt i specifikke kontekstafhængige situationer betyder det også, at casen kan afgrænses til at være centreret omkring bestemte fysiske, sociale og tidslige kontekster, hvor indenfor den givne praksis udspilles. Kontekstafgrænsningen hænger selvsagt sammen med, hvad det er man som forsker ønsker at forstå. På baggrund af en sådan afgrænsning indkredses tillige de aktører, der er relevante at inddrage, for eksempel interviewe, i forhold til den givne praksis²³. Ved at dykke ned i den specifikke kontekst og interviewe bestemte aktører opnås der dels en forståelse indefra af den givne praksis, og dels en forståelse af den givne praksis, som den udspiller sig i sin nære konkrete kontekst.

Modsat den positivistiske videnskabstradition er casestudiets ærinde ikke at udvise repræsentativitet og bredde i forhold til forskellige typer af sociale fænomener, og herigennem bevise, at forskellige udsagn er sande eller falske i traditionel positivistiske forstand. En “bevisførelse”, hvor sandhedsværdien afgøres af mængden og bredden. Som Pedersen og Land siger, så leder den kvalitative metodes fokus på betydnings- og meningsprocesser frem til “undersøgelser af hvorledes social erfaring skabes og gives mening, forhold der ikke kan opgøres i kvantitative termer som mængde, intensitet, frekvens o.lign.” (Pedersen & Land, 2001, p. 25).

Med afsæt i den Foucault orienterede hermeneutiske tilgang handler casestudiet om at forstå betingelserne for meningsproduktion. Hvilket ikke indebærer at afgøre, om noget er meget eller lidt. Som Mugerauer (1995) for-

²¹ For Flyvbjerg betyder “dybden” kontekstafhængighed.

²² Som også Pedersen og Land (2001) er inde på så afhænger valget af en kvalitativ og/eller kvantitativ metode af, hvad det er, man ønsker at opnå med sin viden. På denne måde er valget af metode således afhængig af, hvad det er man vil studere. Nogle typer af problemstillinger egner sig bedre til kvantitative beskrivende undersøgelser, mens andre typer egner sig bedre til kvalitative forståelsmæssige undersøgelser.

²³ Interviewundersøgelse er kun én ud af mange andre kvalitative dataproduktionsmetoder således er også: Observation, deltagerobservation og analyse af dokumenter anvendte undersøgelsesværktøj i den kvalitative metode.

mulerer det, så handler det om at forstå gennem fortolkning, hvor det usynlige og usagte i vores fortolkninger af givne fænomener blotlægges, og dermed konfrontere vores forforståelse af fænomener og lade nye fortolkninger træde frem: "Thus, as the immediate goal of interpretation - and here we see the hallmark of hermeneutic procedure - we seek not to 'create' meaning but to remove hindrance so the event of understanding can take place [...]" (Mugerauer, 1995, p. xxxii).

Spørgsmål vedrørende den kvalitative forsknings validitet og repræsentativitet diskuteres ofte i forhold til den kvantitative forskningstradition. Men som blandt andre Pedersen og Land siger, så bygger den kvantitative og kvalitative tradition på forskellige metoder: "Inden for kvalitativ forskning drejer det sig om at vurdere udsagn, holdninger og tolkninger, mens det inden for kvantitativ forskning drejer sig om at vurdere noget målbart" (Pedersen & Land, 2001, p. 35). Som en konsekvens af denne forskel kan betydningen af validitet og repræsentativitet ikke umiddelbart overføres til den kvalitative forskning. Validiteten i den kvalitative forskning er først og fremmest afhængig af undersøgelsestypen og de typer af tolkning, der lægges ned over de kvalitative data. Mindst lige så vigtig er, at der er konsistens mellem teoretiske begreber og de empiriske resultater, der er indsamlet. I forhold til repræsentativitet handler det igen om, hvad det er man undersøger, og i hvilken kontekst undersøgelsen foretages i. Pedersen og Land (2001) mener ikke, man i den hermeneutiske og konstruktivistiske tilgang kan tale om en typisk repræsentant, men man kan tale om, at valget af interviewpersoner skal være relevant for undersøgelsen, for eksempel hvad angår alder, etnisk tilknytning, køn og så videre. Denne relevans hænger sammen med, hvilket teoretisk udgangspunkt (og videnskabeligt paradigme) man arbejder indenfor. Sidst men ikke mindst kan den kvalitative forsknings kvalitet heller ikke bedømmes ud fra, hvor mange eller hvor få man har interviewet. Dette skal ses i forhold til, at det netop ikke er målbarhed, der er den kvalitative forsknings ærinde. Med udgangspunkt i Kvale (1997) taler Pedersen og Land om, at antallet af interviewpersoner hænger sammen med, om man får tilfredsstillet sin viden om det fænomen, der undersøges: "Vil man udforske et fænomens betydning i en befolkningsgruppe, kan man gennemføre nye interviews indtil et mætningspunkt, hvor yderligere interview ikke tilfører ret meget ny viden" (Pedersen & Land, 2001, p. 37).

I stedet for at anvende de positivistiske orienterede begreber som validitet og repræsentativitet mener blandt andre Flyvbjerg at man skal tale om casens 'brugsværdi'. At tale om at en case skal have en brugsværdi, vil for det første sige, at casen skal kunne bruges som eksempel på en given praksis inden for det studerede område, og for det andet skal der i kraft af casen kunne udledes tendenser, sammenhænge og begreber. Disse sammenhænge og begreber skal danne analysegrundlaget for en forståelse og fortolkning af en lignende social praksis i en anden given kontekst²⁴. Sammenhænge og mønstre sker ideelt set i en vekselvirkning mellem empiri og teori, hvor caseundersøgelsen diskuteres i forhold til et kontekstuafhængigt niveau. Ved at forholde casen til et sådant niveau kan casens aktualitet - hvorvidt casen rækker ud over sit eget kontekstafhængige niveau, diskuteres.

Det betyder ikke, at den måde, hvorpå den studerede sociale praksis opfører sig, nødvendigvis er gældende for alle lignende sociale praksisser i alle mulige forskellige kontekster. Og ej heller at der på denne baggrund kan formuleres generelle love eller overordnede rammer for, hvordan en sådan

²⁴ I forhold til at afgøre, om casen har en brugsværdi skal også nævnes forskerens praktiske og teoretiske forforståelse af den studerede praksis eller forskerens fortolkningsramme. Med den dobbelte hermeneutik in mente udgøres denne ramme af forskerens verdensforståelse, teoretiske begreber og teorier, men også forskerens praktiske erfaringer og viden om den studerede praksis spiller en central rolle. Samtidig er intersubjektiviteten omkring casens materiale mellem forskningskollegaer og de involverede aktører, som repræsenterer casens materiale også vigtig. Via denne intersubjektivitet kan det afgøres, om casen er et generaliserbart eksempel, som rækker ud over sin egen undersøgelseskontekst.

praksis på hver en tid og på hvert et sted vil opfører sig. Dette skal som sagt ses i forhold til, at de samfundsmæssige betingelser for menneske og samfund befinder sig i en kontinuerlig (forandrings)proces. Derfor vil der altid være nogle specifikke historiske, fysiske og sociale forhold, som gør sig gældende for lige netop den studerede praksis. Samtidig vil de mennesker, som udgør den sociale praksis være forskellige hvad angår holdninger, værdier, socialisering med videre. Derfor vil der altid være nogle forhold, som kun er specifikt gældende for den studerede praksis. I kraft af at der eksisterer specifikke kontekstafhængige forhold, som indvirker på den kontekst, hvori den studerede sociale praksis foregår, kan selve undersøgelseskonteksten aldrig sammenlignes med andre givne kontekster. Undersøgelseskonteksten skal derfor ikke forstås som mere end et eksempel på, hvor den givne praksis udspilles. På trods af denne usammenlignelighed betyder dette ikke, at man via casestudiet af en given social praksis ender op i den rene relativisme. Casestudiets styrke ligger i at udvikle nogle generaliserbare begreber og mønstre, som er skabt på baggrund af en konfrontation mellem teoretiske logikker, egen forforståelser og den kontekstuelle virkelighed og konkrete aktørers tolkning af denne virkelighed.

2.5.3. En kritisk case

En sådan konfrontation og generaliserbarhed tilgodeses i det, som Flyvbjerg kalder en kritisk case. En sådan case definerer Flyvbjerg som "en case, der har strategisk betydning i forhold til en overordnet problemstilling" (Flyvbjerg, 1991, p. 149). En definition, som umiddelbart vil kunne passe på en hvilken som helst problemstilling og case. Og Flyvbjerg mener da også, at det er svært lige præcis at sige, hvornår en case kan betegnes som kritisk, men som generel regel fremhæver Flyvbjerg opdelingen i "mest-sandsynlige" eller "mindst-sandsynlige" cases: "D.v.s. cases, som især må forventes at kunne bekræfte henholdsvis afkræfte udsagn og teser" (Flyvbjerg, 1991, p. 151). En "mest-sandsynlig" case er en case, som umiddelbart skulle kunne bekræfte et udsagn. Som eksempel på en "mest-sandsynlig" case nævnes et studie af et slumkvarter, som ifølge gældende teorier skulle udvise social disorganisation, men som viste det modsatte. På denne baggrund argumenterer Flyvbjerg for, at "mest-sandsynlige" cases er velegnede til falsifikation af udsagn. En "mindst-sandsynlig" case er derimod en case, hvor man undersøger et givent fænomen som per definition (i bogstaveligste forstand) *ikke* skulle være kendetegende for fænomenet, det vil sige skulle kunne afkræfte et udsagn. Som eksempel nævnes et studie af udbredelsen af oligarki i organisationer, hvor casen består i at undersøge en flad demokratisk organiseret græsrodsorganisation. Den umiddelbare sandsynlighed for at organisationen skulle være oligarkisk er lav. Ved at tage en sådan organisation som case "kunne universaliteten af oligarki testes: Hvis denne organisation er oligarkisk, er de fleste det" (Flyvbjerg, 1991, p. 151).

Flyvbjerg gør opmærksom på, at en mest-sandsynlig case for ét udsagn er mindst-sandsynlig case for det modsatte udsagn. Hvis man tager eksemplet med slumkvarteret, så skulle udgangspunktet for casen, hvis det nu skulle være en "mindst-sandsynlig" case, være at teste universaliteten af social organisation. Dette skal ses i forhold til, at de gældende teorier bygger på en kausal sammenhæng mellem slumkvarterer og disorganisation, således at slumkvarterer per definition ikke er kendetegnet ved social organisation. Når det så viser sig, at det pågældende slumkvarter er kendetegnet ved social organisation, kan en tese om universaliteten af social organisation testes: Hvis dette slumkvarter er præget af social organisation, er det sandsynligt at de fleste slumkvarterer også er det. På denne måde kan man sige, at *det kritiske ved den kritiske case, hvad enten der er tale om en "mindst-sandsynlig" eller "mest-sandsynlig" case, er, at den "vender selvfølgeliger på hovedet"* ved, at stille et umiddelbart ulogisk spørgsmål (eller logisk spørgsmål alt efter, hvilket udgangspunkt man har). Som Flyvbjerg fremhæver, er det det samme udgangspunkt som Karl Popper havde i forhold til sit

eksempel med, at "alle svaner er hvide". Således mente Popper, "at blot én observation af én sort svane ville falsificere dette udsagn og på denne måde have generel betydning og sætte yderligere undersøgelser i gang" (Flyvbjerg, 1991, p. 148). Blandt andet på denne baggrund slutter Flyvbjerg, at casestudiet er velegnet til at identificere "sorte svaner". Den kritiske case' brugsværdi består således i et sammenspil mellem en teoretisk kontekstafhængig forforståelse af et givent fænomen og en kvalitativ kontekstafhængig undersøgelse af det samme fænomen. Og igennem dette sammenspil at fremhæve forhold, som kan bruges som analysegrundlag for ligende forhold i andre kontekster.

2.5.4. Afhandlingens case som kritisk

Flyvbjergs beskrivelse af den kritiske case kan bruges som rettesnor til denne afhandlings caseundersøgelse. Hvis man ser på den forforståelse, som eksisterer i forhold til begrebet 'socialt belastede boligområder', så anskues den i denne afhandling som funderet i et udefraperspektiv. Dette udefraperspektivs omdrejningspunkt blev, som gennemgået i afsnit 2.3.1, centreret om den meningsproduktion, der har gjort planpolitikken om de socialt belastede boligområder mulig. Det er samtidig også inden for dette politikfelt, forskningen om de socialt belastede boligområder er funderet. Og således også her såvel karakteristikken og kategoriseringen af de socialt belastede boligområders problemtyper og fremtrædelsesform som konkrete løsningsstrategier udspringer fra. Set i et kritisk case perspektiv er det denne forforståelse, som ligger i planpolitikens karakteristik og kategorisering af socialt belastede boligområder, der skal konfronteres. Konfrontationen består i at forholde den planpolitiske kontekstafhængige forforståelse af de(t) socialt belastede boligområde(r) med den subjektive og individuelle kontekstafhængige forståelse af de(t) samme sted(er). Og på denne baggrund undersøge sammenspillet og sammenhængene mellem det kontekstafhængige udefraperspektiv og det kontekstafhængige indefraperspektiv. Gennem sammenspillet mellem disse to niveauer kan der udledes begreber, som kan anvendes til en dybdegående viden om de socialt belastede boligområder.

Indefraperspektivets kvalitative dataproduktionsmetode vil være centreret om en interviewundersøgelse med udvalgte beboere i Avedøre Stationsby, som med udgangspunkt i begreberne 'brug', 'oplevelse' og 'erfaring' søger at indkredse de betydnings- og meningsdannelsesprocesser, som skaber betingelserne for beboernes subjektive og individuelle konstruerede stedsforståelse. *Udefraperspektivets* kvalitative dataproduktionsmetode vil være centreret om dokumentlæsning af relevante planpolitiske dokumenter og forskning om de socialt belastede boligområder generelt. Igennem denne dokumentlæsning undersøges de betydnings- og meningsdannelsesprocesser, som skaber betingelserne for den planpolitiske forståelse af det socialt belastede sted.

2.6. Afhandlingens undersøgelseskontekst

Set i forhold til afhandlingens problemfelt samt de metodologiske og metodiske diskussioner, som er gennemgået i dette kapitel, er der to overordnede kriterier, som afhandlingens undersøgelseskontekst skal leve op til:

- 1 Det skal være et kategoriseret socialt belastet boligområde,
- 2 og det skal være et boligområde, hvor forskellige planpolitiske løsningsstrategier er implementeret.

I 1993 blev omkring 200 fortrinsvis almennyttige boligområder (afdelinger) kategoriseret som socialt belastede (Byudvalget, 1994, (a & b), Skifter Andersen, 1999), og i årene derefter har der været igangsat diverse Byudvalgsinitierede projekter i boligområderne. Alle disse 200 boligområder lever

i princippet op til casekriterierne. Et af de 200 boligområder er Avedøre Stationsby, som er beliggende i Hvidovre Kommune, og dette boligområde er valgt som afhandlingens undersøgelseskontekst og case.

At valget er faldet på Avedøre Stationsby skal, udover at Avedøre Stationsby lever op til de to overordnede kriterier for casevalg, også ses i forhold til min egen forforståelse, viden om og erfaring med byen. Som nævnt i indledningen har jeg fulgt boligområdet siden mit første møde med området i 1993. Specielt i mit arbejde som medarbejder i det kommunale kvarterløftsekretariat har jeg fået en indsigt i de problematikker, der kan opstå, når en omfattende social og fysisk indsats implementeres i et boligområde. Problematikker, som i første omgang kan siges at handle om forskellige opfattelser mellem såvel kommune og beboere omkring boligområdets problemer og kvaliteter. Afhandlingens undersøgelseskontekst og problemfelt er på denne baggrund stærkt inspireret af mit kendskab til Avedøre Stationsby og de problematikker og konflikter, jeg oplevede som kommunalt ansat projektmedarbejder. Et af formålene med denne afhandling er således også at forholde og diskutere disse problematikker og konflikter i forhold til et "overordnet" niveau for herigennem dels at få nogle nye vinkler og perspektiver på problemer og konflikter, og dels at konfrontere min egen forforståelse af problemerne og konflikterne. Men det primære formål er, som sagt at lave en afhandling, som kan siges at have en strategisk betydning generelt i forhold til den måde, man planpolitisk og forskningsmæssigt forholder sig til problemstillinger vedrørende socialt belastede boligområder.

Overvejelser vedrørende interviewtemaer er placeret i slutningen af kapitel 4. Præsentationen af interviewundersøgelsen samt analyse af interviewene foregår i kapitel 8. Udvælgelse af interviewpersoner og spørgerguide er placeret i bilag 1.

3. Viljen til viden

Formålet med dette kapitel er at udlede analyseredskaber til diskussioner af den planpolitiske forståelse af begrebet 'socialt belastede boligområder'. Det vil sige, det er afhandlingens udefraperspektiv, der er omdrejningspunktet.

Hovedfiguren i dette kapitel vil være Michel Foucault. At det er Foucault, der er valgt som hovedfiguren skal, som diskuteret i kapitel 2 ses i forhold til, at Foucaults diskursforståelse kan ses som "fadder" for de nyere diskursteoritiske og diskursmetodiske værker. Derudover åbner Foucaults diskursforståelse for en undersøgelse af, hvordan et socialt fænomen konstitueres som et fænomen. I Foucaults perspektiv hænger denne konstituering tæt sammen med, hvordan et givent fænomen bliver gjort til genstand for en vidensproduktion. På denne måde åbner Foucaults forståelse for at diskutere, hvordan begrebet 'socialt belastede boligområder' dukker op i den politiske og forskningsmæssige debat, og hvordan begrebets vidensproduktion er skabt og bliver vedligeholdt. Nærmere betegnet vil det være Foucaults forståelse af diskurs og diskursive ordner og formationer, der udgør omdrejningspunktet.

Derudover vil Ulf Hjelmars (1994, 1998) og Søren Germers (1994) videre fortolkning af Foucault også inddrages, med fokus på en Foucault orienteret forståelse af politikproduktion. Årsagen til at det er Hjelmars og Germer, der bliver benyttet, er, for det første at Hjelmars og Germer giver konkrete metodiske anvisninger på, hvordan Foucaults diskursforståelse kan benyttes til en (nutidig) forståelse af politikproduktion. Disse metodiske anvisninger tager udgangspunkt i en hermeneutisk-retorisk tolkning af Foucault, hvor politikproduktionens sproglige virkemidler spiller en central rolle i forhold til formulering af politiske legitime sandheder om givne fænomener. For det andet giver Hjelmars og Germer med deres fokus på velfærdsstatens form for politiske struktur, særlige opgaver og særlige politiske midler, et konkret pejlingspunkt i forhold til diskussionen af den politikproduktion, som er knyttet til de socialt belastede boligområder.

Sidst men ikke mindst vil Ernesto Laclau og Chantal Mouffe (1985) også indgå i kapitlet. Dette skal ses i forhold til Laclau og Mouffes diskussion af diskursers artikulationsproces og institutionalisering. En artikulation og institutionalisering, som resulterer i politiske hegemoniske politiske strategier. På denne måde skal inddragelsen af Laclau og Mouffe ses i forhold til, at deres diskussioner åbner op for en diskussion af, hvordan begrebet 'socialt belastede boligområder' artikuleres, institutionaliseres og hegemoniseres ind i en planpolitisk strategi for de socialt belastede boligområder.

Ingen af de her nævnte teoretikeres arbejder vil blive præsenteret ved en omfattende gennemgang og redegørelse for teoretikernes samlede forfatter-skab. Kun de begreber, som er relevante i forhold til analyse og diskussion af afhandlingens udefraperspektiv vil blive gennemgået.

3.1. Hvis byen kunne tale

"The city, of course, cannot tell us of its problems or its prospects, its successes or its failures. The city is not a speaking subject. Rather, it is object of our discourse. We speak for the city; it is spoken about. We say what is good and what is bad, what should be done, when, and by whom. The city is represented; it does not represent itself" (Beauregard, 1993, p. 60).

Som sagt ses sproget i denne afhandling som den væsentligste bærer af mening, idet det er gennem sproget, vi reflekterer over og kommunikerer om betydning og mening. Den mening og betydning, som sociale fænomener har, udtrykkes således gennem forskellige kommunikationsformer (fx taler, tekster, dokumenter, udredninger, fortællinger og myter) og gennem konkrete praksisformer af social og fysisk art.

Sproget udgør således, som David Harvey siger (i bogen "Justice, Nature & the Geography of Difference") det primære tolkningsredskab, hvorfra diskurser og repræsentationer bliver skabt: "I think [it] is useful to treat language [...] as one of the key raw materials out of which specific discourses, understood as bounded (sometimes strictly so) ways of representing the world, get shaped" (Harvey, 1996, p. 83). Diskursive repræsentationer er produceret af mennesker, de kommer til udtryk i kommunikationen mellem mennesker, og på denne måde er mennesket bærer af diskurser: "We all possess beliefs, fantasies, values, and desires about how the world is (ontology's), how better understanding of the world might be achieved (epistemologies), and how I/we want to be in the world" (Harvey, 1996, p. 79). På denne måde repræsenterer diskurser ifølge Harvey det imaginære – forestillinger, myter, images og også fantasier og begær. Selv om diskurser er menneskeligt produceret, har diskurser ifølge Harvey en hvis magt over, hvordan mennesker tænker og opfører sig. På denne måde kan mennesker ofte ubevidst indespærre sig selv i tænke- og fortolkningssystemer, som er deres egne konstruktioner.

Det samme sproglige fokus på diskurser og repræsentationer ses hos Short i bogen "The urban growth machine" (1999), hvor der spørges om, hvordan man kan og skal forstå byen, og hvordan byen kan begrebsliggøres? Short's svar er, at begrebsliggørelsen af byen ikke kan ses uafhængigt af det sprog som vi bruger. Short mener således, at vores repræsentation af stedet sker gennem forskellige diskursive repræsentationer: "Space is turned into place through acts of discursive representation" (Short, 1999, p. 38). Disse diskursive repræsentationer skaber en objektiv generalisering af byens (stedets) udtryk, som sker gennem forskellige evalueringer og beskrivelser af byen: "The naming of cities, the mapping of cities, the written and spoken descriptions of cities, all constitute acts of urban representation" (Short, 1999, p. 38). I Short's bidrag til "The urban growth machine" kalder han de meningsdiskurser (discourses of meaning), der indeholder idésæt, som repræsenterer byen i ord, begreber og praksis, for repræsentationsregimer. Disse regimer er den kontekst, hvori bestemte former for urbane repræsentationer får en specifik mening. Short giver eksempler på to forskellige repræsentationsregimer ved at beskrive, hvordan Havana på Cuba og Kingston på Jamaica bliver sammenlignet i en artikel i en amerikansk avis. Det fremgår af artiklen, at begge byer lider af samme fattigdomsproblemer. Men hvor fattigdommen i Kingston bliver set som typisk for de Caribiske øer, bliver fattigdommen i Havana repræsenteret som et udtryk for det kommunistiske systems utilstrækkelighed. På denne måde bliver to ens problemstillinger repræsenteret forskelligt, fordi repræsentationerne tilhører to forskellige repræsentationsregimer.

Spørgsmålet er så, hvordan disse diskursive repræsentationer skabes og vedligeholdes. For at få et svar på dette, vendes blikket nu mod Foucault.

3.2. Foucaults blik²⁵

Det, som Foucaults primært skal hjælpe med, er, at skabe en forståelse af, hvordan omtalen og fremstillingen af givne sociale fænomener er blevet "til". Nærmere betegnet skal Foucaults blik åbne for blandt andet en diskussion af, hvordan givne repræsentationer af sociale fænomener opfattes som "sande", mens andre repræsentationer af samme fænomener opfattes som "usande".

Det Foucault værk, der er valgt som udgangspunkt for denne diskussion kan betegnes som Foucaults "midterværk" Det handler om Foucaults tiltrædelsesforelæsning, "Talens forfatning" som blev holdt på Collège de France i december 1970. Grunden til, at denne forelæsning kan kaldes for et midterværk, skyldes, at Foucault her integrerer sin (videns)arkæologiske metode med sin (videns)genealogiske metode²⁶. Det handler her især om diskursernes orden og konstituering.

Inden en gennemgang af de centrale forhold i "Talens forfatning" vil det være på sin plads at sige lidt om Foucaults arkæologiske afsæt. Foucault selv beskriver sin arkæologiske metode på følgende måde "I am not concerned about knowing what legitimate it [discourses] or makes it intelligible, or allows it to serve in communication. The question which I ask is not about codes, but about events: the law of existence of statements, that which rendered them [discourses] possible" (Foucault, 1991, p. 59). Essensen i Foucaults arkæologiske metode er at beskrive et arkiv bestående af de regler, som en given historisk periode og et givent samfund definerer i forhold til: "The limits and forms of the sayable", "The limits and forms of conservation", "The limits and forms of memory", "The limits and forms of reactivation", "The limits and forms of appropriation" (Foucault, 1991, p. 59-60).

På denne måde handler den arkæologiske metode om "the fact and the conditions of their [discourses] manifest appearance [...] about the transformations which they have effected [...] about the field where they coexist, reside and disappear (Foucault, 1991, p. 60). Dette betyder, at diskurserne for det første skal undersøges i forhold til deres eksistensbetingelser. For det andet skal diskurserne ikke relateres "to a thought, mind or subject which engendered it, but to the practical field in which it is deployed" (Foucault, 1991, p. 61). Det er herfra Foucault tager afsæt, da han skriver "Talens forfatning".

3.2.1. Diskursens interne- og eksterne kontrolprocedurer

I "Talens forfatning" står diskursernes konstituering og orden centralt, hvor viljen til viden og "sandhed" spiller en stor rolle. Nærmere betegnet taler Foucault i "Talens forfatning" om, hvordan givne diskurser inden for felter som det politiske og det filosofiske er skabt og fremstillet, således at de fremstår som "rigtige" og "sande" i en videnskabelig betydning. Foucault selv sætter 'diskursproduktion' lig med en talefrembringelse: "jeg sætter, at talefrembringelsen i ethvert samfund bliver kontrolleret, udvalgt, organiseret og fordelt i medføre af et antal procedurer, som har til opgave at besværges magter og farer, at beherske begivenhedernes slumpræf og undvige dens tunge, dens frygtelige materialitet" (Foucault, 1980, p. 43). Disse procedurer, som Foucault taler om, kan opdeles i to grupper: En gruppe af ydre og en gruppe af indre kontrolprocedurer. Det, som Foucault her er inde på, og som vil blive tydeligere i det efterfølgende, er, at Foucault ikke ser vi-

²⁵ Jeg kan ikke selv tage fortjenesten for denne overskrift. Således er "Foucaults blik" titlen på en bog om Foucaults videnspolitiske perspektiv redigeret af Lars-Henrik Schmidt og Jens Erik Kristensen. En bog, der også indgår i dette afsnit.

²⁶ Foucaults genealogiske metode handler kort sagt om vidensregimer, hvor målet er at isolere de magt-teknikker, som gør videnskabelige udsagn mulige. Den tilgang vil tildels blive uddybet i de følgende afsnit.

den om verden og sociale fænomener som universal eller kumulativ, men som præget af historiske diskontinuerte bevægelser.

De ydre kontrolprocedurer udgør diskursernes konstitueringsgrundlag, et grundlag, som Foucault relaterer til fire former for udelukkelses-, udtynnings- og afgrænsningsprocedurer:

Forbudet:

“Man ved meget vel, at man ikke har ret til at sige alt, at man ikke ved hvilken som helst lejlighed kan tale om alt, at slutteligt ikke hvem som helst kan tale om hvad som helst” (Foucault, 1980, p. 43). Foucault taler her om tre typer af forbud: Tabuet omkring genstanden, ritualer til lejligheden og det talende subjekts eksklusive eller privilegerede ret. Disse typer af forbud krydser hinanden, forstærker hinanden, og udligner hinanden i et sammensat mønster, som uophørligt forandres.

Opdeling og forkastelse:

Som eksempel på opdeling og forkastelse bruger Foucault den vestlige verdens modstilling og opdeling af fornuft og galskab, mellem fornuftig og ufornuftig tale. Denne opdeling skal ses i forhold til opdelingen mellem fornuft og galskab og mellem sand og falsk tale hører til “de historiske specifikke udelukkelsesprocedurer i vores samfund. De gale spærrer man inde og bringer til tavshed, og tvangen til at sige sandheden er konstitutiv for den vestlige rationalitets vilje til viden, hvis drivkraft er selve denne vilje til sandhed” (Kristensen, 1985, p. 62).

Sandt og falskt – tvangen til sandhed:

På trods af at opdelingen mellem sand og falsk tale i Foucaults forståelse “er vilkårlig eller [...] i det mindste organiseret omkring historiske betingelser, som ikke blot er modificerbare, men under stadig omflytning” (Foucault, 1980, p. 46), så findes der alligevel et eksklusionssystem, som formår at opretholde opdelingen mellem sand og falsk tale. Dette eksklusionssystem definerer Foucault som “et historisk, modificerbart system, som er institutionelt tvingende” (Foucault, 1980, p. 46).

Viljen til viden/viljen til sandhed:

“Viljen til sandheden hviler, som de andre eksklusionssystemer på en institutionel støtte: den finder på samme tid forstærkelse og fornyelse i et tæt væv af praksisformer [...] Imidlertid fornyes denne [viljen til sandhed] også uden tvivl på en mere dybtgående vis, gennem den måde, hvorpå viden indarbejdes i et samfund, måden hvorpå denne videns vurderes, udstykes, fordeles og på sin vis tildeles (Foucault, 1980, p. 48). Foucault mener, at viljen til sandhed kan ses som en betingelsesmagt over for alle andre diskurser: “Som lovens ord i vort samfund nu kun kunne autoriseres gennem en sandhedens diskurs” (Foucault, 1980, p. 49). Foucault slutter heraf, at viljen til sandheden i dag er det mest anvendte eksklusionselement i vort samfund.

Som sagt mener Foucault også, at man kan tale om diskursernes interne kontrolprocedurer, idet “det er diskurserne selv, som udøver deres egen kontrol; af procedure, som [...] spiller ind som principper for klassifikation, indretning og fordeling” (Foucault, 1980, p. 50). Også her oplister Foucault fire forhold:

Kommentaren:

Det handler her om det forskudte forhold, som eksisterer mellem primærtekst og sekundærtekst. Dette forhold betyder ikke, at kommentaren, i betydningen af talen, kan udsige hvad som helst, tværtimod så "besværges [kommentaren] diskursens tilfældighed ved at ofre til den: talen tillader nok at sige andet og mere end selve teksten, men på betingelse af at det er selve teksten, som udsiges, og på sin vis fuldbyrdes [...] Det nye ligger ikke i, hvad der er blevet sagt, men i dets genkomst som begivenhed (Foucault, 1980, p. 53).

Disciplin:

Spørgsmålet er, hvordan kommentaren kan kontrolleres, således at den reproducerer teksten. Det er her disciplinen kommer ind, forstået som de regler, der omgiver et givent vidensområde. Foucault definerer sin forståelse af denne form for disciplin således: "Et genstandsområde, en mængde metoder, et korpus af påstande der betegnes som sande, et spil på regler og definitioner, teknikker og instrumenter; alt dette udgør et slags anonymt system, som står til disposition for den, som vil eller den, som kan betjene sig deraf, uden at dets betydning eller værdi er forbundet med den, som engang var dets opfinder" (Foucault, 1980, p. 55). "For at tilhøre en disciplin [må] påstanden kunne indskrives i en bestemt teoretisk horisont" (Foucault, 1980, p. 57). Således bliver givne påstandes sandhedsværdi afgjort af, hvorvidt påstanden holder sig inden for en teoretisk horisont. På denne måde fungerer disciplinen som et kontrolprincip for diskursproduktionen: "Den [disciplinen] fastsætter grænser for talen ved hjælp af spillet på identitet, som har form af en permanent reaktualisation af reglerne" (Foucault, 1980, p. 58). Dermed udgør disciplinen et kontrolredskab, som sørger for at, talen og viden om et felt holder sig inden for en given horisont.

Bestemmelser af betingelser for talen:

"Det drejer sig om at bestemme betingelserne for deres [talens] iværksættelse om at pålægge individerne, som holder dem oppe, en vis mængde af regler, og således om ikke at tillade adgangen til talerne. Uddyndingen gælder denne gang de talende subjekter; ingen får adgang til diskursernes orden, medmindre han opfylder visse krav, eller medmindre han fra begyndelsen viser sig egnet til at opfylde dem" (Foucault, 1980, p. 59). Man skal altså kende til og kunne anvende regler og teknikker, som opretholder en given videnskabelig disciplin, hvis man skal have adgang til talen.

Det doktrinære tilhørsforhold:

At have et såkaldt doktrinært tilhørsforhold betyder at kunne mestre en bestemt disciplin. Et tilhørsforhold, som samtidig positionerer såvel udsagn som subjekt i givne discipliner. "Doktriner forbinder individerne med bestemte udsigelsestyper og forbyder dem følgelig alle andre; men til gengæld betjener den sig af visse udsigelsestyper for at forbinde individerne indbyrdes og derved skelne dem fra alle andre" (Foucault, 1980, p. 63). Det vil sige, at subjektet selv kan positionere sig inden for givne doktriner med tilhørende discipliner. Men også andre kan positionere subjektet inden for doktriner og discipliner. Ikke alle har adgang til de regler og teknikker, som opretholder givne videnskabelige discipliner, og dermed er det ikke alle, som selv kan positionere sig indenfor doktriner/discipliner. Adgangen til givne doktriner hænger blandt andet sammen med uddannelsessystemet og adgangen til dette system: "Hele uddannelsessystemet er en politisk måde at opretholde eller modificere tilegnelsen af diskurser på, indbefattet alle de slags viden og magt, som diskurserne bærer med sig" (Foucault, 1980, p. 63).

3.2.2. Kritisk og genealogisk helhed – et analysedesign

På trods af at Foucault ikke er meget for at give sig i kast med metodiske og analytiske overvejelser, findes der faktisk i "Talens forfatning" nogle bud på, hvordan konstitueringen af diskursens orden kan analyseres. Det er en analyse, som tager udgangspunkt i to centrale begreber: Den 'kritiske helhed' og 'den genealogiske helhed'.

Det første led i analysen er '*den kritiske helhed*'. Det er en helhed, som tager udgangspunkt i de opridsede ydre kontrolprocedurer for diskursens udtynding og afgrænsning. Foucault forklarer, at den kritiske helhed er "et forsøg på at indkredse de former for udelukkelse, for begrænsninger, for tilegnelse, som jeg for lidt siden omtalte: Det gælder om at vise, hvorledes de er blevet modificeret og omplaceret, hvilken tvang de faktisk har udøvet, i hvilken udstrækning der er blevet drejet rundt på dem" (Foucault, 1980, p. 72). Analysens fokus er på udelukkelsesfunktioner, nærmere betegnet på udelukkelsessystemet: Valget af sandhed: "På den ene side vil jeg forsøge at opridse, hvorledes dette valg af sandheden er sket, men også gentaget, fanget, omplaceret, dette valg, som vi sluttes inde af, men som vi uden ophør fornyer" (Foucault, 1980, p. 73). Foucault mener, at det kritiske aspekts primære funktion er at analysere den *diskursive kontrolls instanser*. Derudover mener Foucault, at udformningen af taler skal undersøges i forhold til afgrænsningsform, og det er her den 'genealogiske helhed' kommer ind i billedet. Denne helhed tager afsæt i diskursens interne kontrolprocedurer eller tvangssystemer, det vil sige kommentaren, disciplinen, tilegnelsen og doktrinet.

'*Den genealogiske helhed*' handler om: "Hvorledes talerækker [er] blevet udformet på tværs af, til trods for eller med støtte i disse tvangssystemer; hvilken specifik norm har hver især haft, og hvilke betingelser for tilsynkomst for vækst, for afveksling har været gældende for dem" (Foucault, 1980, p. 72). De tvangssystemer, som Foucault referer til, er som sagt kommentaren, disciplinen, tilegnelsen og doktrinet. Foucault præciserer 'den genealogiske helhed' nærmere: "Hvad angår det genealogiske aspekt, drejer det sig om *den virkelige udformning af taler* enten inden for kontrollens grænser [den diskursive kontrolls instanser] eller udenfor eller som oftest på begge sider af afgrænsningen" (Foucault, 1980, p.75, egen kursivering).

'Den kritiske helhed' og 'genealogiske helhed' skal ses som gensidigt afhængige og skal samles i en analyse på følgende måde: "Kritikken analyserer processerne, hvorved der sker en udtynding, gruppering og foreningen af talerne; genealogien studerer deres [talernes] på en gang opdelte, diskontinuerte og regelmæssige udformning" (Foucault, 1980, p. 75). På denne måde handler det for Foucault om, at "enhver kritisk opgave, som problematiserer kontrolinstanserne [udtynding, gruppering og forening af talerne], samtidig analyserer de diskursive regelmæssigheder, gennem hvilke disse instanser udformes; og enhver genealogisk beskrivelse må også betragte de grænser, som spiller ind i de reelle udformninger [den virkelige udformning af taler]" (Foucault, 1980, p. 76). Foucault skriver videre om den kritiske og genealogiske gensidighed i en given analyse: "De kritiske og genealogiske beskrivelser [må] veksle, finde støtte i hinanden og komplettere hinanden. Analysens kritiske del knytter sig til talens indkapslingssystemer; den forsøger at afmærke og at indkredse disse principper for tilordning, udelukkelse, udtynding af talen [...] Den genealogiske del af analysen knytter sig derimod til talens virkelige udformningsrække: den forsøger at gribe talen i dens bekræftelsesmagt, og derved forstår jeg ikke en magt, som skulle modsætte sig magten til at nægte, men magten til at konstituere genstandsområder, angående hvilke man vil kunne hævde eller nægte sande eller falske ud-sagn" (Foucault, 1980, p. 77).

På denne måde lægger de to helheder, den kritiske og den genealogiske, op til en analyse af givne diskursers konstituering og orden. Det vil sige de teknikker og procedurer, som sikrer diskursens orden (forbudet, opdelingen og forkastelsen, tvangen til sandheden og viljen til viden), og de teknikker og pro-

cedurer, som sikrer videreførelsen og reartikuleringen af den diskursive orden (kommentaren, disciplinen, tilegnelsen og doktrinet). Man kan relatere 'den kritiske og den genealogiske helhed' til det, man kan kalde et overordnet og konkret perspektiv. Det overordnede perspektiv ('kritisk helhed') handler om betingelserne for konstitueringen af den diskursive orden. Det konkrete perspektiv ('genealogisk helhed') handler om betingelser for konstitueringen af diskursiv praksis, forstået som den diskursive regelmæssighed, som kommer til udtryk i 'talens virkelige udformningsrække', som er afledt af den diskursive orden. Denne praksis har betydning i forhold til, hvordan givne genstandsområder opfattes, som blandt andet vil sige genstandens betydning og mening. Foucault selv betegner den diskursive praksis som en vold, der udøves over/på ting: "Man må opfatte talen som en vold, vi gør på tingene, eller i hvert fald som en praksis, vi pålægger dem; og det er i denne praksis, talens begivenheder finder deres regularitetsprincip" (Foucault, 1980, p. 68). Dermed skal den diskursive praksis ikke kun forstås som en *omtale* af tingene, men også forstås som en *omgang* med tingene (bl.a. Kristensen, 1985).

Det, som Foucault i "Talens forfatning" viser, er, at der først og fremmest ikke findes én kilde, hvorfra alle diskurser flyder, eller at der findes et prædiskursivt forsyn. Nej, diskurser "må betragtes som diskontinuerte praksisformer, som krydser hinanden, sommetider støder op til hinanden, men som lige så vel overser eller udelukker hinanden" (Foucault, 1980, p. 68). Som Kristensen og Schmidt skriver, så vil Foucault "ikke stille sig til dommer over bestemte diskurser og vidensformer men beskrive, hvordan og på hvilke betingelser de udformes, fungerer og transformeres" (Kristensen, 1985, p. 61). "Han analyserer reglerne for, hvad der overhovedet kan blive opfattet som en diskurs, og hvordan diskursen eller fremstillingen overhovedet kan være iscenesat, for at den kan blive accepteret som diskurs i forskellige sammenhænge; disse sammenhænge er bestemte positiviteter, bestemte givne, historiske aprioriske videnshorisonter" (Schmidt, 1985, p. 7).

For Foucault er det således hverken det enkelte subjekt eller subjektiviteten, der er det interessante. Det er diskursens eksistensbetingelser, han er interesseret i, altså de regler, der former og ordner talehandlinger i bestemte ordensformationer. Og her er det ikke det talende subjekt, der er udgangspunktet, men de positioneringsmuligheder og begrænsninger, som diskurserne sætter. Som nævnt i forbindelse med 'det doktrinære tilhørsforhold' giver diskurser subjektet en række positioneringsmuligheder. Samtidig sætter diskurser også en række rammer for subjektets positioneringsmuligheder. Foucault taler om diskursiverede subjekter: "Discourses is not a place into which the subjectivity irrupts: it is a space of differentiated subject-positions and subject-functions" (Foucault, 1991, p. 58). Og videre: "[What I want is] to challenge the idea of a subjectivity which constitutes meanings and then transcribes them into discourses. Against these ideas I would advocate a procedure which maps the roles and operations exhausted by different 'discoursing' subjects" (Foucault, 1991, p. 61-62).

3.2.3. Foucaults politikforståelse

Set i forhold til afhandlingens udefraperspektiv, hvor det planpolitiske felt er i fokus, er det særlig interessant at se på Foucaults politikforståelse. Hjelmar og Germer (1994) og Hjelmar (1998, 1994) har via en hermeneutisk-retorisk fortolkning af Foucault søgt at udvikle et studie af videns- og magtforhold i samfundet med meningsproduktion i centrum²⁷. Dette studies fokus og præmisser åbner op for en operationaliserbar analyse af, hvordan politikproduktionen foregår, hvorfor den ser ud som den gør, og hvordan den er opstået; en analyse, som bygger på Foucaults grundtanker om forholdet mellem viden og magt, og som samtidig er en nyudvikling af disse grundtanker.

²⁷ Dette fokus på politik var ikke noget Foucault selv gjorde så meget ud af i sine bøger. Dog kommer han i forskellige interviews ind på politikens rolle i forhold til konstruktion og diskursivering af sociale objekter (bl.a. i Rabinow, 1984 og i Burchelle, Colin & Miller (red.), 1991)

Hjelmar & Germer siger om deres fortolkning af Foucault: "Målet for denne fortolkning har været at konstruere en tilgang til studiet af videns- og magtforhold i samfundet, som direkte fokuserer på meningsproduktion" (Hjelmar & Germer, 1994, p. 100).

Den første præmis for en analyse af videns- og magtforhold og meningsproduktion handler om, at der ikke findes eller gives noget objektivt grundlag for analysen, men at man er henvist til de *virkemidler, der findes i sproget*. Det vil sige hvordan sandhedsproduktionen om et givent fænomen artikuleres, iscenesættes og italesættes gennem sproget²⁸.

Den anden præmis er relateret til en *blotlægning af betingelserne for den politiske kamp så magtens spil bliver synlig*. "Målet i en hermeneutisk-retorisk analyse måde er ikke at intervenere direkte i den politiske kamp, men derimod at blotlægge betingelserne for denne så magtens spil bliver synlig" (Hjelmar & Germer, 1994, p. 100).

I den tredje præmis for en hermeneutisk-retorisk analyse af videns- og magtforhold er *meningsproduktionens betydning* for skabelsen af politik i fokus: "Ved at fokusere på producenter af "sandheder" og undersøge betingelserne for og konsekvenserne af deres virke, så får man [...] et direkte indblik i, hvordan gyldig viden konstrueres i et politisk rum" (Hjelmar & Germer, 1994, p. 100)

I en senere artikel af Hjelmar alene arbejdes der videre med grundbegreberne 'meningsproduktion' og 'magt'. Hjelmar siger her, at: "Magten er for Foucault grundlaget for politikken. Magten er en række sociale teknikker, som gør politikken mulig. Politikken skal her forstås som en række offentlige beslutningsprocesser, som kan henholdes til nogle institutioner i samfundet, der opfattes som legitime deltagere i det politiske spil (stat, amt, kommune, organisationer, politiske partier m.m.)" (Hjelmar, 1998, p. 140)²⁹. Hjelmars tolkning af Foucault tager udgangspunkt i, hvordan politisk mening og "sandhed" produceres i moderne samfund. Som Hjelmar formulerer det, så ligger "styrken ved Foucaults politiske analyse måde [...] i dens evne til at fremlægge de processer, hvorigennem politisk "sandhed" konstrueres inden for specifikke felter" (Hjelmar, 1998, p. 142). Med dette udgangspunkt mener Hjelmar, at det handler om at undersøge, hvordan et særligt problem defineres og diskuteres i samfundet, og hvem der definerer.

Hjelmar gør opmærksom på, at magt i Foucaults termer lige som politikproduktionen ikke kan henføres til et centrum. Man skal i stedet lede efter, hvordan magten virker i bestemte sammenhænge, det vil sige, hvordan konstitueringen og produktionen af mening foregår. I dette spil om magt og mening er "sandheden" en nødvendighed, idet magten må støtte sig til eksisterende forestillinger om, hvad der er anerkendt som sandt for at kunne fungere effektivt og legitimt. Spørgsmålet er så, hvordan man for det første kan analysere 'mening', 'magt' og 'sandhed' omkring for eksempel et politisk og samfundsmæssigt defineret problem. Og for det andet, hvordan kan man finde frem til de aktører, som definerer det givne problem. Med andre ord hvordan kan magtens spil analyseres?

Som vi så det i sidste afsnit, tillægger Foucault (historiske og modificerbare) institutionelle systemer en relativ stor rolle i forhold til opdeling og opretholdelse af "sand og falsk tale". Det samme gør Hjelmar, men han er endnu mere specifik, idet han bruger betegnelsen sandhedsproducenter: "Med sandhedsproducenter menes en type aktører, som er centralt placerede i forhold til at påvirke og kontrollere det normative grundlag i eksisterende magt-regimer" (Hjelmar, 1998, p. 147). Disse aktører er ifølge Hjelmar centrale, idet de er i stand til at producere mening, som har en stor politisk ef-

²⁸ Jævnfør 'den virkelige tales udformning', som er fokuspunktet i den genealogiske helhed, som vi så det ovenfor.

²⁹ De sociale teknikker som Hjelmar her omtaler kan især relateres til det som Foucault kalder for 'diskursens interne kontrolprocedure': Kommentaren, disciplin, bestemmelser for tilegnelse af talen og det doktrinære tilhørsforhold.

fekt. Hjelmar gør opmærksom på, at disse aktører ikke nødvendigvis er dem, der formelt styrer, men derimod de aktører, som er i stand til at formulere og producere et værdimæssigt grundlag, som accepteres som "sandt", "rigtigt" og legitimt i det politiske spil.

Dette værdimæssige grundlag, mener Hjelmar, kan relateres til definitionen på "det gode liv", som skal ses i sammenhæng med velfærdsstatens opgave som kollektiv velfærdsskaber. Den aktørgruppe, som ifølge Hjelmar definerer og legitimerer formen på "det gode liv", omfatter videnskabsmænd, politikere, embedsmænd og journalister med flere. Især politikere, embedsmænd og journalister fremhæver Hjelmar som "grupper af aktører, som har til formål at definere og fortolke aktuelle samfundsmæssige problemer [...] og forsøge at omforme dem i forhold til egne interesser" (Hjelmar, 1998, p. 148). Det, Hjelmar søger at indfange her, er ikke disse aktørers rolle i den formelle politiske beslutningsproces, men deres rolle i den offentlige debat, og særlig centralt: De uformelle diskussioner, der resulterer i en politisk dagsorden. Og på denne måde opfatter Hjelmar det analytiske centrum for undersøgelse af politikproduktion som det miljø, hvor politikken formes³⁰. Spørgsmålet er så, hvordan relevante aktørgrupper indkredses. Hjelmar mener, at det er "de herskende procedurer omkring skabelsen af mening og sandhed, som definerer de centrale aktørgrupper og ikke omvendt" (Hjelmar, 1998, p. 148).

3.2.4. Et institutionelt fokus

Velfærdsstatens form for politisk struktur, særlige opgaver og særlige politiske midler spiller, som det fremgår, en central rolle i Hjelmars politikforståelse. Således mener Hjelmar, at man med fordel kan benytte velfærdsstatens normative formulering af "det gode liv" som udgangspunkt i en politisk analyse, idet "velfærdsstaten [...] indeholder en begrundelse for en løbende overvågning af befolkningen med henblik på at etablere et vidensgrundlag for en solidarisk samfundsorden" (Hjelmar, 1998, p. 150).

Ud over velfærdsstaten som analytisk orienteringpunkt mener Hjelmar også, at en politisk analyse skal tage udgangspunkt i de institutioner, hvor normer dannes og individer formes. Det er her, "at vaner, rutiner og værdier skabes, og det er her, at senere formelle politiske beslutninger finder deres begrundelse" (Hjelmar, 1998, p. 151). Dette skal først og fremmest ses i forhold til, at magten som sagt ikke kan henføres til en central enhed, men til en række decentrale og lokale instanser og aktører, der i kraft af deres position har muligheden for og evnen til at forme sandheden om "det gode liv". Som nævnt kan disse aktørgrupper henføres til videnskabsmænd, politikere, embedsmænd og journalister, og hertil føjer Hjelmar også sociale bevægelser. Berettigelsen i at fokusere på disse grupper skal ses i lyset af deres strategiske placering i forhold til politisk betydningsfulde kampe omkring definitioner af velfærdsstatens normative fundament, hvor reglerne for produktion af mening og fortolkning af "det gode liv" fastsættes. De aktørgrupper som, Hjelmar nævner, er netop kendetegnet ved at være strategisk placeret i forhold til at kunne påvirke de politiske og offentlige diskussioner af velfærdsstatslige politikområder, og kendetegnet ved at have evne til at indsætte og bruge disse diskussioner i meningsproducerende sammenhænge. Det vil sige, at aktørerne besidder evnen til at kunne beherske gældende regler og teknikker.

Såvel Foucault som de her anvendte fortolkere af Foucault lægger som vist en stor vægt på artikulationsprocesser og sprogets virkemidler, og derfor vendes blikket nu mod E. Laclau og C. Mouffe. Inddragelse af disse forfattere skal ses i forhold til, at de med inspiration fra Foucault giver anvisninger på, hvordan diskurser institutionaliseres og danner udgangspunkt for hegemonske politiske strategier.

³⁰ I denne forbindelse fremhæver Hjelmar, at fokus er på positionerne i magtspillet, og ikke personlige karakteristika. Det er adgangen til viden og muligheder for udbredelse af synspunkter, der er i centrum (jf. det som Foucault kalder for diskursens interne kontrolprocedure).

3.3. Den hegemoniske diskurs

Udgangspunktet for dette afsnit er bygget over Laclau og Mouffes diskussion af diskurs (Laclau & Mouffe, 1985) og andre, som har arbejdet med Laclaus og Mouffes begrebsapparat, blandt andre Torben Dyrberg (1988) og Marianne Jørgensen & Louise Phillips (1999).

De centrale begreber i Laclau & Mouffes analyse er 'diskurs', 'hegemoni' og 'sociale antagonismer'. Laclau og Mouffe mener, at for at forstå et bestemt objekt, må man konstruere det sprogligt for at få "adgang" til det. Det betyder, at diskurser ikke alene har en sproglig, men også en materiel effekt: "The linguistic and non-linguistic elements are not merely juxtaposed, but constitute a differential and structured system of positions – that is, a discourse. The differential positions include, therefore a dispersion of very diverse material elements" (Laclau og Mouffe, 1985, p. 80)³¹.

Jørgensen & Phillips (1999) definerer Laclau og Mouffes diskursbegreb som en konstruktion af betydningen (i den sociale verden) og fremfører, at denne betydning aldrig kan fastlåses på grund af sprogets grundlæggende ustabilitet. På grund af denne ustabilitet kan diskurser aldrig optræde som lukkede enheder, da de altid er i kamp med andre diskurser om at repræsentere et givent fænomen på en bestemt måde og ekskluderer dermed andre måder at repræsentere det samme fænomen på. I denne kamp formes de dominerende diskurser. Måden, hvorpå denne formning sker, søger Laclau og Mouffe at vise gennem en nyfortolkning af hegemoni-begrebet, som i første omgang kan defineres som et bestemt synspunkts overherredømme. De hegemoniske kampe mellem diskurserne handler om at fastlåse sprogets betydning på en sådan måde, at det, diskursen står for, fremtræder som den "rigtige" måde at opfatte og forholde sig til et givent fænomen på. En diskurs og de dertilhørende hegemoniske kampe kan i denne forståelse karakteriseres som en meningshorisont, der konstruerer og institutionaliserer mening og identitet. Laclau og Mouffe ser således enhver "mening" og identitet som diskursiv bestemt.

De diskurser, som har tabt den hegemoniske kamp, forsvinder ikke, men befinder sig stadig et sted "derude". Det "der ude" kalder Laclau og Mouffe for det diskursive felt (Laclau og Mouffe, 1985, p. 111). Dette felt spiller en central rolle i forhold til ændring og udfordring af den diskurs, som har "vundet". Dette skal forstås på følgende måde: Diskurserne er en form for reduktion af muligheder og forskelle, altså en måde at skabe entydighed på, men som sagt så kan diskurser ifølge Laclau og Mouffe aldrig lukkes helt - der kan aldrig skabes en fuldstændig entydighed. Der vil derfor altid foregå kampe om forskellige meninger og dermed kamp om meningsfastsættelse. Og det er disse kampe, som foregår i det diskursive felt (feltet af mulige og forskellige meninger), der udgør diskursens konstitutive ydre, og som kan karakteriseres som det, en diskurs totalitet etableres i forhold til. Man kan på denne måde sige, at en diskurs skabes af det, den ikke er, det som diskursen udelukker, eller diskursens negation: "Det diskursive felt er et reservoir af betydningstilskrivninger, som tegn har haft eller har i andre diskurser, men som ignoreres i den specifikke diskurs for at skabe entydighed" (Jørgensen & Phillips, 1999, p. 37). På denne måde kan en diskurs ifølge Laclau og Mouffe forstås som en mere eller mindre midlertidig ramme for, hvordan man kan tale om, forstå og repræsentere et givent fænomen samt hvilke handlingsmuligheder, der eksisterer i forhold til fænomenet. Det, som gør diskursen mulig, skal findes i diskursens modsætning, det konstitutive ydre: Det usagte og ekskluderede.

³¹ Det er en tilgang til diskurs, som ligger meget tæt på Foucaults argument om, at diskurs ikke alene skal forstås som en omtale af ting, men også som en omgang med ting.

3.3.1. Artikulation

Centralt for forståelsen af diskursernes skabelsesproces står begrebet artikulation "the structured totality resulting from the articulatory practice" (Laclau & Mouffe, 1985, p. 105)³². Denne artikulationsproces består i at fiksere mening og identitet. Laclau og Mouffe skelner mellem *elementer*, som så at sige flyder i det diskursive felt (ikke fastlåste meningstegn) og *momenter*, der defineres som fikserede elementer inden for en diskurs (Laclau & Mouffe, 1985, p. 105-106). Elementerne er de forskelle (diskursens modsætning), som ikke er blevet artikuleret inden for en given diskurs, mens momenterne betegner de forskellige positioner, som er artikuleret inden for en given diskurs. Men denne artikulation og fastfrysning af elementerne kan aldrig lukkes helt om sig selv: "Overgangen fra elementer til momenter er aldrig helt fuldført. Den entydige diskurs kan aldrig fikseres så fuldstændigt, at den ikke kan undergraves og forandres af det diskursive felts flertydighed" (Jørgensen & Phillips, 1999, p. 38). Dermed får måden, hvorpå elementerne artikuleres og dermed fikseres, afgørende betydning for en given diskurs overlevelse.

Nogle elementer har en særlig høj grad af betydningstilskrivning, som Laclau og Mouffe kalder for flydende betegnere (Jørgensen og Phillips, 1999, p. 38) eller *nodalpunkter*. Nodalpunkter kan ifølge Jørgensen & Phillips ses som et krystalliseringspunkt i den enkelte diskurs eller som et centrum for diskursen, som betydningerne kan samles omkring.

For at finde frem til hvordan et nodalpunkt så at sige opstår i selve artikulationsprocessen (diskursens skabelsesproces), inddrager Laclau og Mouffe begreberne differens- og ækvivalensrelationer. Disse relationer er i princippet hinandens modsætninger: Relationer af forskelle og relationer af enshed. Da mening og identitet er relationelt bestemt, det vil sige at mening og identitet er givet i kraft af det, de er forskellig fra (det som findes i det diskursive felt), vil enhver betydningsdannelse finde sted i et differentielt system "hvilket vil sige, at forskellene mellem elementerne i dette system er betydningskabende" (Dyrberg, 1988, p. 80). Ækvivalens derimod underminerer identitetens differentielle karakter: "I en ækvivalensrelation er forskellene mellem elementerne, der udgør denne relation, undermineret" (Dyrberg 1988, p. 80). Det kan lyde noget snørklet, men giver en mening, når et konkret eksempel bliver tilknyttet, som når Dyrberg tager eksemplet Fremskridtspartiets propaganda for danskheden: "At tale om danskhed er at hegemonisere en række karakteristika ved danskere – altså at etablere en ækvivalens mellem disse karakteristika, som netop bliver konstrueret ved deres forskellighed til det at være englænder, svensker, japaner etc" (Dyrberg, 1988, p. 81).

Differens- og ækvivalensrelationerne betinger på denne måde gensidigt hinanden i struktureringen af den givne diskurs. Ækvivalensrelationerne mellem identiteterne undergraver forskellighederne samtidig med, at de nødvendigvis må operere på grundlag af forskelle. Pointen er, at identiteter (som danskheden) ikke er noget i sig selv (er et tomt begreb). Identiteter er kun noget i kraft af det, som de ikke er. Artikulationsprocessen består således i at fiksere elementer igennem dannelse af differens- og ækvivalenskæder, som konstituerer identiteter i forhold til "forskelligheden". Således skabes der enshed inden for diskursen, og denne enshed er samtidig afhængig af det, den er forskellig fra - det som der før er refereret til som et konstitutivt ydre.

Forskelligheden kan ses som en truende forskellighed, der blokerer for diskursens meningsfortolkning af et givent fænomen. Når forskelligheden bliver truende, er der tale om en *antagonisme* (Laclau & Mouffe, 1985, p. 129-130). Til at forstå, hvordan de truende antagonismer undermineres, benytter Laclau & Mouffe en nyfortolkning af hegemoni-begrebet, som de definerer som en form for moralsk og politisk lederskab.

³² jævnfør Foucaults definition på diskurs: Talefrembringelse

En given diskurs ekskludering og udgrænsning af forskellighed gennem differens- og ækvivalenskæder hvor elementer fastfryses og centrerer om et nodalpunkt, og hvor der skabes en umiddelbar entydighed, kan kaldes for en hegemonisk proces. Og der skabes på denne baggrund en dominerende horisont for social orientering og handling – en hegemonisk diskurs.

3.4. Opsamling

Formålet med dette kapitel har været at udlede analyseredskaber til en forståelse af den betydnings- og meningsproduktion, der har gjort det planpolitiske felt om de socialt belastede boligområder mulig.

Et af de første redskaber, som kan udledes, er Foucaults forståelse af diskursers orden og konstituering, og heri implicit hvad en diskurs er for Foucault. En diskurs i Foucaults forståelse er det, som udgør princippet for og kontrollen med talehandlinger og talerækker. Verden er, som Harvey siger, grundlæggende præget af forskellige menneskers fantasier, begær, værdisætninger med mere om, hvordan verden er, og hvordan den skal forstås. For at begrænse og beherske denne forskellighed og tilfældighed er der behov for at skabe en form for orden. Det er denne tilfældighedernes orden og denne ordens konstituering som diskurs, der er Foucault udgangspunkt i "Talens forfatning". En orden og konstituering, som ifølge Foucaults forståelse, er skabt på baggrund af givne diskursers *ydre* udtyndings, afgrænsnings og udelukkelses(kontrol)procedurer, som også kaldes 'den kritiske helhed'. Og også en orden, der er skabt af givne diskursers *indre* klassifikations, indretning og fordelings(kontrol)procedurer. Disse indre kontrolprocedurer kalder Foucault for den 'genealogiske helhed', som kommer til udtryk i praksis, her forstået som i den virkelige tales udformning. Igennem talen konstitueres et givent genstandsområde, som igennem denne tale oprettholder (eller bryder) den diskursive regelmæssighed.

Set i forhold til afhandlingen åbner den '*kritiske helhed*' med fokus på ydre kontrolprocedurer for en analyse af det planpolitiske felts konstituering. Det vil sige konstitueringen af det felt, som har de socialt belastede boligområder som omdrejningspunkt. Et relevant spørgsmål vil her være, hvordan de udtyndings-, afgrænsnings- og udelukkelsesprocedurer, som har skabt konstitueringen ser ud?

'*Den genealogiske helhed*' med fokus på indre kontrolprocedurer kommer som sagt til udtryk i den virkelig tales udformning. Igen set i forhold til afhandlingen åbner dette genealogiske perspektiv for en analyse af den 'konkrete' tale om de socialt belastede boligområder. Det vil sige det er de planpolitiske taler, dokumenter, udredninger med mere, som er blevet produceret af og indenfor det planpolitiske felt, der er i fokus. Her undersøges det, hvordan socialt belastede boligområder som et planpolitisk genstandsområde konstitueres.

Det næste analyseredskab, som dette kapitel har frembragt er Hjelmars og Germers videreførelse af Foucault. Det er en fortolkning, som åbner for en analyse af en hermeneutisk-retorisk Foucault inspireret forståelse af politik og politikproduktion. Med Hjelmars og Germers hovedpointer skal en politisk meningsproduktion findes i de virkemidler, der findes i sproget. Man skal således undersøge, hvordan meningsproduktionen diskursiveres gennem sproget. Ligesom man skal blottlægge betingelserne for den politiske kamp, så magtens spil bliver synlig. Denne synlighed skabes ved at fokusere på producenter af sandheder og undersøge betingelserne for og konsekvenserne af deres virke. På denne måde mener Hjelmars og Germer, at man får en viden om, hvordan gyldig viden konstrueres i et politisk rum.

Hjelmars går endnu videre og taler om det, man kan kalde for en tretrins gensidig afhængig analysestrategi:

Det første trin handler om, at en forståelse af den samfundsmæssige politikproduktion skal tage afsæt i den velfærdspolitiske (normative) formulering af "det gode liv".

Det næste trin handler om at fokusere på de institutioner, der opfattes som legitime medspillere i det politiske spil. Disse institutioner viderefører og formulerer de velfærdspolitiske målsætninger for 'det gode liv'.

Det sidste trin er de konkrete aktører, også kaldet sandhedsproducenter, som indgår i og har indflydelse på de institutioner, som formulerer de velfærdspolitiske målsætninger. Disse aktører omfatter primært videnskabsmænd, politikere, embedsmænd og journalister, som i kraft af deres evne til at kunne beherske gældende regler og praktikker i det magtpolitiske spil, har mulighed for at påvirke den politiske meningsproduktion. Disse regler og politikker kan henføres til Foucaults forståelse af diskursens indre og ydre kontrolprocedurer. På denne måde kan sandhedsproducenterne ses som den gruppe, der "udfører den konkrete tale", det vil sige den gruppe, som reaktiverer diskursens konstitueringsgrundlag ved at holde sig inden for diskursens indre kontrolprocedurer. Og dermed er det også denne aktørgruppe, som aktivt konstruerer genstandsfeltet 'socialt belastede boligområder'. Og de institutioner, som viderefører og formulerer de velfærdspolitiske målsætninger kan ses, som den diskursive kontrols instanser, som sikrer, at diskursens konstitueringsgrundlag reproduceres/reartikuleres i kraft af ydre kontrolprocedurer.

Det sidste analyseredskab leveres af Laclau og Mouffe. Laclau og Mouffes diskursperspektiv åbner, med deres fokus på begrebet 'hegemoniske diskurs' for en analyse af, hvordan en politisk meningskonstruktion artikuleres og hegemoniseres. Udgangspunktet for en analyse og forståelse af en hegemonisk diskurs skal ifølge Laclau og Mouffe findes i diskursens skabelses- og vedligeholdelsesproces – i artikulationsprocessen. Det er en proces, som (også) kan henføres til såvel Foucaults ydre som indre kontrolprocedurer. Hovedformålet med artikulationsprocessen er at skabe entydighed i et uentydigt terræn, som også defineres som det diskursive felt, der samtidig er diskursens konstitutive ydre: Alt det, diskursen er forskellig fra, det der er udgrænset som blandt andet alternative strategier, meninger og holdninger. Entydigheden skabes først og fremmest ved at fastfryse mening og identitet: Finde et begreb som så at sige kan virke som et magnetfelt for mening og identitet ved at være overordnet betydningsskabende. Denne betydningseffekt skabes gennem italesættelse og iscenesættelse af en række fælles karakteristika, som kun er noget i kraft af det, de ikke er. Igennem denne artikulationsproces hegemoniseres en given politisk strategi.

Når man ser på de anvendte teoretikere i dette kapitel, kan man sige, at de ligger i forlængelse af hinanden. Således kan Foucaults overordnede forståelse af diskursers orden og konstituering overføres til en diskussion af, hvordan konstitueringen af et politisk fænomen som socialt belastede boligområder gennem en gensidig proces mellem videns- og sandhedsproduktion samt kontrolprocedurer, bliver produceret. Som sagt handler Foucaults diskursforståelse ikke kun om en omtale af ting, men også en omgang med ting. Og denne omgang har gennem den diskursive praksis en materiel effekt. Med Hjalmar (og Germer) og også med Laclau og Mouffes tilgang uddybes den diskursive praksis, idet det er gennem konkrete handlinger, udført af sandhedsproducenter med en institutionel opbakning og støtte, de politiske 'sandheder' produceres. Især Laclau og Mouffes diskussion af hegemoniske diskursers dannelsesproces åbner for såvel en forståelse som diskussion af, hvordan sociale modsætningsforhold kan undermineres i hegemoniske kampe mellem forskellige diskurser. Resultatet af sådanne hegemoniske kampe er, at én bestemt meningsfortolkning af et givent fænomen "vinder" - en meningsfortolkning som herefter udgør den dominerende horisont for social orientering og politiske handling i forhold til fænomenet.

De analyseredskaber, som dette kapitel har frembragt, er således:

- Konstituering af diskursens orden og eksistensbetingelser
- Den politiske meningsproduktion med fokus på institutioner og sandhedsproducenter
- Den politiske meningsproduktions artikulationsproces og hegemonisering af (d)en politiske strategi

Som der er redegjort for i kapitel 2 (afsnit 2.3.1) ses 'rum' i denne afhandling som en overordnet og abstrakt kategori, hvori betingelserne for meningsproduktion sker gennem samfundets dominerende sociorumlige processer. Og som sagt analyseres dette abstrakte rum i afhandlingen med udgangspunkt i afhandlingens udefraperspektiv, det vil sige i dette kapitels gennemgåede diskurs- og repræsentationsperspektivet. Således er det udefraperspektivet, som danner den overordnede forståelse af det rum, hvor det socialt belastede sted er placeret som en del af det rumlige. Dermed skal diskurs- og repræsentationsperspektivet i de efterfølgende kapitler, ved hjælp af de ovenfor gennemgåede analyseredskaber, indkredse den dominerende sociorumlig meningshorisont, som igennem planpolitikken "omgiver" det socialt belastede sted.

3.5. Analyseredskabernes anvendelse

De analyseredskaber som dette kapitel har frembragt vil primært blive anvendt i kapitlerne 5, 6 og 7. Således vil undersøgelsestemaet i *kapitel 5* med udgangspunkt i Foucaults analytiske begreber 'kritisk helhed' og 'genealogisk helhed' være centreret om en indkredsning af selve konstitueringen af de velfærdspolitiske/planpolitiske forestillinger om henholdsvis "det gode liv i gode boligområder" og "det dårlige liv i de dårlige boligområder". Med andre ord handler det om at skabe en forståelse af, hvordan skiftet fra den gode forstad til den dårlige forstad kan karakteriseres. Dermed kan kapitlet også ses som en indføring til afhandlingens undersøgelseskontekst: Den historiske og kulturelle kontekst, hvor det byggeri, der i dag kategoriseres som socialt belastet, blev bygget.

I *kapitel 6* vil alle kapitlets teoretikere blive benyttet. Dog vil deres roller ikke være lige store. Således vil Foucaults analysebegreber være mere indirekte i brug, mens de udvalgte analysebegreber fra Hjelmar, Germer og Laclau og Mouffe vil være mere fremtrædende. Det skal ses i forhold til, at kapitlets formål er at indkredse såvel de sandhedsproducenter som de vægtige sandhedsproducerende institutioner, som producerer legitim viden og politiske strategier i forhold til de socialt belastede boligområder. Og her implicit undersøge, hvordan såvel problemopfattelsen som løsningsstrategier bliver artikuleret til en politisk strategi for de socialt belastede boligområder.

I *kapitel 7* vil den samme vægtning (som i kapitel 6) af de anvendte teoretikere, blive benyttet. Forskellen er, at hvor det i kapitel 6 handler om, hvordan man politisk forholder sig og handler i forhold til socialt belastede boligområder "generelt", er fokus i dette kapitel på den kommunale praksis. Det vil sige, at det i dette kapitel handler om, hvordan Hvidovre Kommune forholder sig til caseundersøgelseskonteksten Avedøre Stationsby. Bliver den politiske strategi og dermed løsningsstrategier reproduceret på kommunalt niveau, hvordan og hvorfor?

4. Social rumlighed

I sidste kapitel er afhandlingens teoretiske tilgang til udefraperspektivet blevet uddybet og diskuteret med udgangspunkt i Foucault. I dette kapitel er det afhandlingens indefraperspektiv, som skal uddybes og diskuteres. Denne uddybning foretages gennem en diskussion af Simonsens (1993, 1996) Shields' (1999), Giddens (1984) og Masseys (1995) tilgange til og forståelse af stedets (og rummets) betydning og produktion³³. At det er disse fire teoretikere, der benyttes som indefraperspektivets centrale figurer skal som diskuteret i kapitel 2 ses i forhold til, hvordan teoretikerens respektive tilgange kan bidrage til diskussion af en indefra forståelse af 'stedet'. I kapitel 2 blev der redegjort for en analytisk tredeling af Simonsens, Shields', Masseys og Giddens' forståelse af steds- og rumbegrebet: Et meta-teoretisk niveau, hvor Simonsen og Giddens indgår. Et analytisk niveau, hvor det især er Shields og Massey, som er toneangivende, men hvor også Giddens indgår. Og endelig et konkret analyse niveau, hvor der med udgangspunkt i de tre teoretikere (Massey, Giddens og Shields) udledes analysebegreber, som benyttes i afhandlingens undersøgelse og analyser af en indefraforståelse af stedet Avedøre Stationsby.

Som udgangspunkt er de fire udvalgte teoretikere "enige" om at en teoretisering af sted og rum skal tage udgangspunkt i tid, rum og socialitet. Nærmere betegnet handler det om, at vi som mennesker bevæger os, er i og bruger tid (og rum): Livsforløb, livscyklus og livets endelighed, og vi bruger også helt konkret tid i vores dagligdags praksis. Dette tidsforbrug "optager" rum og steder, og gennem vores praksisformer (såvel de dagligdags som de overordnede økonomiske og politiske praksisformer) producerer og reproducerer vi rum og steder over og i tid.

Diskussionen af disse fire teoretikere munder i slutningen af kapitlet ud i fem analysetemaer, som skal strukturere afhandlingens kvalitative interviewundersøgelse.

4.1. Rummets og stedets betydning

En indkredsning af rummets og stedets betydning åbner for et mangefold af tilgange. Rum og sted er ikke kun analyseobjekt i geografien, men også i sociologien og i samfundsteorien, og disse tilgange både overlapper, supplerer og står nogle gange i modsætning til hinanden. Selv om rum er udgangspunktet for tilgangene, mener mange (bl.a. Simonsen, 1996), at der mangler en præcisering af rumbegrebet. Nogle mener (bl.a. Harvey 1996, Giddens 1984, Simonsen 1993, 1996) at man ikke kan tale om rum og sted uden også at inddrage tid og socialitet.

Når Harvey for eksempel mener at tid spiller en central rolle for rum og omvendt, er det, fordi tid og rum udgør de grundlæggende begreber for alt, hvad vi tænker og gør, og dermed påvirker den måde, vi forstår verden på. Ifølge Harvey (1996) giver tid og rum os en form for referencesystem, som gør, at vi kan lokalisere os selv og definere vores situationerthed og positionaltitet i verden. Dette gør det ifølge Harvey umuligt at tale om tid og rum uden også at inddrage sted: "It is therefore impossible to proceed far with a

³³ Der skal ligesom i det foregående kapitel gøres opmærksom på, at ingen af de anvendte forfatters arbejder vil blive præsenteret ved en omfattende gennemgang og diskussion af forfatternes samlede forfatterskab og teoretiske projekter. Kun de dele, der kan bruge til en begrebsafklaring og udvikling i forhold til afhandlingens indefraperspektiv vil blive uddraget.

discussion of space and time without inworking the term 'place'. This in turn has implications for how we 'place' things and how we think of 'our place' in the order of things in particular. But the word 'place' also carries a surfeit of meanings" (Harvey 1996, p. 208). Sted som meningsbærer skal ses i forhold til, hvordan steds karakteristika bliver defineret såvel sprogligt som praktisk. Harvey bruger blandt andet begreber som miljø, lokalsamfund, lokalitet og region som eksempler på stedets rolle som meningsbærer. Og sidst men ikke mindst begreber som hjem og hjemstavn, der også indeholder stærke "stedsfølelser".

Ud over at steder er meningsbærer, så mener Harvey også, at steder har en ekstraordinær metaforisk mening: "*We talk about place of art in social life, the place of men in society, our place in cosmos, and we internalize such notions psychologically in terms of knowing our place or feeling we have a place in the affections or esteem of others*" (Harvey, 1996, p. 208). Endelig kan 'sted' også bruges normativt til at ordne og fordele, hvor såvel mennesker som begivenheder hører til, og til at finde nye steder, hvorfra anderledes eller alternative normer kan formidles: "*We express norms by putting people, events and things in their 'proper' place and seek to subvert norms by struggling to define a new place [...] from which the oppressed can freely speak*" (Harvey, 1996, p. 208).

Harvey mener således (ligesom de forfattere, der vil blive trukket på i dette kapitel), at rum, tid og sted skal ses både som konstituerende for og af den menneskelige praksis. Rum, tid og sted giver os meningsfulde pejlingspunkter såvel i forhold til en overordnet forståelse af verden, vores 'plads' i verden, som i forhold til vores hverdagslige praksisser. Begrebet 'sted' repræsenterer således mening, og har en metaforisk og psykologisk betydning for vores væren i verden.

4.2. Social rumlighed

I lighed med Harveys tilgang til rum og sted har Simonsen udviklet tre grundlæggende præmisser for, hvordan hun mener, at rum skal behandles teoretisk³⁴:

- 1 I denne forståelse af rum vil udgangspunktet altid være i det sociale, som udelukker, at rum kan beskrives som en uafhængig kategori. Det sociale har altid primat, men på samme tid indeholder det sociale det rumlige som en iboende kvalitet. Det er ikke kun et spørgsmål om at se rum som socialt konstrueret, men at begrebsliggøre det rumlige som en dimension af det sociale liv.
- 2 Rum skal forstås og teoretiseres som uadskillelig fra tid. Sociale praksisser og sociale processer er situeret i såvel tid som i rum, og de indeholder både en social tidsmæssighed og en social rumlighed.
- 3 Begrebet social rumlighed åbner for at kunne inkorporere rum i socialteorien som en symbolsk og eksistentiel kategori. I geografien er dette aspekt blevet udviklet i fænomenologisk humanistisk geografi, specielt i relation til diskussionen af begrebet 'sense of place'. Begreber som human- og social rumlighed involverer et niveau af subjektivitet hvorfra eksistentialitet og mening konstitueres som en vigtig del af de rumlige og sociale praksisser.

Udgangspunktet for denne teoretiske definition af rum som social rumlighed er Simonsen blandt andet³⁵ nået frem til ved at diskutere og udlede tre

³⁴ Egen oversættelse af Kirsten Simonsens artikel "What kind of space in what kind of social theory", publiceret i "Progress in Human Geography" 20,4 (1996), p. 505-506

³⁵ Ud over den her nævnte artikel er udviklingen og teoretiseringen af rumbegrebet også en væsentlig del af Simonsens afhandling "Byteori og hverdagspraksis" (1993), som der også vil blive trukket på i denne sammenhæng.

forskellige tilgange inden for humangeografien og socialteorien, hvor rumbegrebet søges begrebsliggjort: Rum som materielle omgivelser, rum som social rumlighed og rum som forskel (Simonsen, 1996, p. 495).

4.2.1. Rum som materielle omgivelser

Rum som materielle omgivelser handler om rum som enten naturligt eller socialt produceret. Til den første kategori - rumlige omgivelser som naturligt produceret - knyttes arkitektur (arkitekturteori- og diskurser om det byggede miljø). Denne tilgang er funderet i materielle former, formernes brugs- og æstetiske værdier, og udgangspunktet er den praktiske konstruktion, brugen af det byggede miljø og den symbolske meningen (fortidig og nutidig), der er knyttet til dette miljø. Forvirringen i forhold til begrebsliggørelsen af rumbegrebet inden for arkitekturdiskursen kommer ifølge Simonsen til udtryk på følgende måde: "Space is sometimes understood as the 'emptiness' between buildings - a view which turns the question of space merely into a question of openness" (Simonsen, 1996, p. 495).

Inden for den anden kategori - *rumlige omgivelser som socialt produceret* - fremhæver Simonsen især den traditionelle geografi. Denne tilgang så de materielle omgivelser som en form for baggrund for sociale fænomener. Det er også her, man finder Chicago-skolens udgangspunkt, som var at studere menneskets tilpasning til det fysiske miljø, og ikke omvendt: "Chicago-skolen fokuserede først og fremmest på den rumbetingede livsform og dens betydning for udviklingen af bymæssige livsmåder" (Aspen & Pløger, 1997, p. 20). Og selv om denne tilgang, som Simonsen kalder omgivelhedsdeterminisme, senere er blevet redefineret som kulturgeografi (her især i en ikke-nordisk kontekst), var de materielle omgivelser stadig begyndelsen og enden på analysen, og konsekvensen var, at de sociale processer blev tildelt en underordnet rolle. Denne tilgang blev siden hen kraftigt kritiseret af den "nyere" geografi, og den nutidige geografi behandler de materielle omgivelser som en del af de sociorumligerumlige relationer. Denne omdefinering, mener Simonsen dog, ikke har løst problemet med at integrere de materielle omgivelser i socialteorien.

Simonsen præsenterer forskellige forfattere, som har søgt at overkomme dette problem ved at begrebsliggøre de materielle omgivelser som både en afhængig og separat kategori. Disse forfattere er bl.a. en "ældre" Harvey (1985). Simonsen mener, at Harvey kommer et skridt i den rigtige retning, når han ser det byggede miljø som en form for fikseret kapital: "This enables him to regard the specific character of the material environment as an object of investment, to explore the consequences of this for urban process and to conceptualize the material environment as a type of historical inertia representing the power of dead labor over living labor" (Simonsen 1996, p. 496). På denne måde formår Harvey at inkorporere de materielle omgivelser som en del af specifikke sociale praksiser, her forstået som social praksis i form af investeringer i konstruktionen og udvikling af det urbane.³⁶

Simonsen mener, at det er umuligt at inkorporere ting eller materielle omgivelser i socialteorien som uafhængige kategorier; sociale relationer og interaktion bliver udført af mennesker og mellem mennesker. Dette bevirker, at teoretiseringen og forbindelsen mellem det sociale liv og de materielle omgivelser kun kan forstås indirekte gennem mediering af det sociale: "What can be studied in social analysis are the social practices performed by different groups of people in different social contexts against the background of the

³⁶ Også Foucault, mener Simonsen, bidrager til en forståelse af de materielle omgivelser som en del af det sociale ved, at de materielle omgivelser ses som tæt forbundet med disciplinering af og kontrol med den menneskelige adfærd. For eksempel den rumlige opdeling af zoner for arbejde, reaktion og fritid.

materiel environment" (Simonsen 1996, p. 497). Simonsen karakteriserer disse sociale praksisser på tre forskellige, men sammenhængende måder³⁷.

Produktionen af de materielle omgivelser. Dette omfatter den direkteproduktion af landskab, infrastruktur, det byggede miljø, materielle ting med mere - og også den indirekte produktion i form af aktiviteterernes uuntenderede konsekvenser (for eksempel forurening).

Brugen af de materielle omgivelser. Forskellige former for brug er her på banen fra den direkte bearbejdning af naturen i produktionsøjemed til brug af naturlige eller socialt skabte materielle former i alle de forskellige praksisser, der udføres i hverdagslivet. Dette betyder, at brugsværdien er nøglebegrebet i teoretisering af de materielle omgivelser.

Tilegnelse af de materielle omgivelseres symbolske mening. De materielle omgivelser (enten der refereres til natur, landskab, bygninger eller hele bygningskomplekser) har og indeholder mening gennem den menneskelige praksis. Simonsen pointerer her, at det er vigtigt at forstå, at denne symbolske mening ikke er kvaliteter i tingene selv, men at mening tilskrives gennem den sociale og kulturelle kontekst, som den symbolske mening er en del af. At for eksempel dekode en bygnings symbolske mening kræver en kulturel forståelse, da bygningernes symbolske mening kan ændres som et resultat af ændringer i den kulturelle og sociale kontekst.

4.2.2. Rum som forskel

Rum som forskel er den næste tilgang, som Simonsen introducerer. Som udgangspunkt definerer Simonsen essensen i denne tilgang til at handle om, at forskellige steder, regioner eller lokaliteter er substantielt forskellige, både hvad angår det materielle som det immaterielle, og at denne forskel har indflydelse på sociale processer og det sociale liv.

Under rum som forskel fremdrager Simonsen blandt andet poststrukturalismen. I denne tilgang forbindes rum med en form for rumligt sprog eller tekst, hvor rumlige metaforer spiller en central rolle. Simonsen relaterer disse rumlige metaforer til begreber som 'positionering', 'diskurser' og 'repræsentationer', som i den poststrukturalistiske version bruges til at formulere nye - eller dekonstruere gamle - politikpositioner eller formulere nye politiske identiteter: "*The concept of space, or spatial metaphors, is mobilized to signify new, more open figurations of the subjects and, in continuation of that, to create new sites of political action, sometimes called 'third space'*" (Simonsen 1993, p. 502). Simonsen ofrer ikke meget plads til en beskrivelse af denne tilgangs fokus på det rumlige som repræsentation eller som tegn eller tekst. Dette skal selvfølgelig for det første ses i forbindelse med, at Simonsens ærinde ikke er at give en dybdegående beskrivelse af de forskellige tilgange. For det andet skal det ses i forhold til hendes kritik af denne tilgang. Simonsen mener nemlig, at selv om poststrukturalismen sætter fokus på magtregimer, repræsentationer og identitetspolitikker, er det ikke klart, i hvilken udtrækning den diskursive og metaforiske rumlighed er forbundet med den sociale og materielle rumlighed: "*Space in this conception refers not to spatial, but to social and cultural difference*" (Simonsen 1993, p. 502). Dermed mener Simonsen ikke, at den poststrukturalistiske tilgang formår at sammenkoble det rumlige og det sociale på tilfredsstillende vis.

4.2.3. Rum som social rumlighed

Her er vi nået til begyndelsen på dette afsnit, hvor Simonsen på baggrund af en kritik af de gennemgåede forskellige teoretiske tilgange til rumbegrebet opstiller tre grundlæggende præmisser for, hvordan hun mener, at rum skal behandles teoretisk: Rum skal ses med udgangspunkt i det sociale, som uadskillelig fra tid og som en symbolsk og eksistentiel kategori.

³⁷ Egen oversættelse af Kirsten Simonsens artikel "What kind of space in what kind of social theory", p. 497.

Udgangspunktet for at anskue rum som social rumlighed tages i sociale praksisser eller sociale processer: *“From this viewpoint, space is conceived as social space or, more precisely, as social spatiality”* (Simonsen 1996, p. 502). Grundlaget for dette udgangspunkt er at det rumlige - de rumlige former, som for eksempel byer - er en integreret del af sociale praksisser og sociale processer, og at sådanne praksisser og processer er situeret i rum og tid og indeholder en rumlig dimension. Denne forståelse af social rumlighed dækker alle niveauer af det sociale liv, som Simonsen formulerer det: Fra mikrofænomener som hverdagslige praksisser som arbejde og brug, til makrofænomener som den internationale arbejdsdeling. Dette gør, at rumlighed *“has to be theorized as a fundamental human and social dimension and, in consequence, as a social category”* (Simonsen 1996, p. 503).

I Simonsens forståelse af sammenhægene mellem de materielle omgivelser og det sociale er udgangspunktet således, at denne forståelse må tages i sociale praksisser. Dette betyder, at forbindelsen mellem det social liv og de materielle omgivelser kun kan forstås gennem mediering af det sociale. På denne måde kan rum ikke ses eller analyseres som en selvstændig, objektiv og på forhånd given ramme. Rummets produktion og forandring skal analyseres og forstås kontekstuel, og Simonsen efterlyser derfor en fortløbende udvikling af en kontekstuel sensitiv socialteori på forskellige niveauer, hvor rum og tid ses som konstant involveret i konstruktionen af social handling.

Denne forståelse af rum, som social rumlighed, er stærkt inspireret af især den franske filosof og sociolog Henri Lefebvre, men også Anthony Giddens' tilgang til tid og rum spiller en væsentlig rolle i forhold til denne forståelse. Som diskuteret i kapitel 2 ses Simonsens diskussion og gennemgang af den samfundsgeografiske teoretisering af rumbegrebet (sammen med Giddens) som afhandlingens meta-teoretiske ramme, hvorfra afhandlingens steds- og rumforståelse tager afsæt. Afhandlingens analytiske niveau og konkrete analyse niveau bygger på Shields' og Masseys steds- og rumforståelse, men også på begreber fra Giddens' strukturationsteori indgår her. Derfor vendes blikket nu mod disse tre teoretikers diskussioner af sted og rum.

4.3. Produktionen af rum ifølge Lefebvre og Shields

Simonsen ser Lefebvre som den forfatter, der har udviklet den mest sammenhængende teoretiske tilgang til begrebsliggørelse af rum som social rumlighed. Denne tilgang findes især i Lefebvres *“The production of space”* fra 1986. Simonsen mener, at Lefebvre her viser, hvordan blikket må vendes mod den faktiske produktion af rum i stedet for kun at se på tingenes organisering i rum: *“His point is that our theoretical work must capture the generative processes of space”* (Simonsen 1996, p. 503). Til at anskueliggøre disse generative processer udvikler Lefebvre en triade af rumbegreber, hvor rum ses som et socialt produkt, og hvor rum skal forstås i et dialektisk samspil mellem brug, konstruktion og forståelse.

Således introducerer han tre rumbegreber:

- 1 'rumlig praktik'
- 2 'rummets repræsentationer'
- 3 'repræsentationernes rum'

Disse tre begreber omfatter både rummets produktion og rummets brug i en dialektisk enhed. Som nævnt i kapitel 2 hviler gennemgangen af Lefebvres tre rumbegreber på Shields' fortolkning. Dette skal ses i forhold til, at Shields lægger en større vægt end Lefebvre selv på diskursive repræsentationer og reflektive og kulturelle tolkninger. På denne måde er Shields' tolkning af Lefebvre også forskellig fra Simonsens tolkning af samme. Denne

forskæl bunder i at Simonsen - som vi så det i sidste afsnit - blandt andet ikke mener, at diskurs- og repræsentationsbegrebet på tilfredsstillende vis kan medvirke til at udvikle en teoretisering af det rumlige som en social kategori.

Shields mener, at Lefebvres rumbegreber skal ses som en tredelt dialektik, hvor dialektikken *“består af de kropsliggjorte romlige praksisser i ‘leved rum’; de diskursivt og kognitivt grundlagte ‘rommets repræsentationer’, og de dype ‘repræsentationernes rom’ som fungerer i form af det normativt kulturelle rammeværk som det er enighet om”* (Shields i Pløger, 1994, p. 74).

Fremfor at diskutere og udlede en bestemt teori om rum undersøger Lefebvre de kampe, der foregår i bestemte historiske perioder omkring forskellige rum- og stedsrepræsentationer. Dette gør han ved at undersøge, hvordan forskellige sociale relationer og processer er med til at forme og give rum og sted en bestemt kulturel mening. En stor del af bogen handler om at udvikle en såkaldt radikal “humanistisk” fænomenologi om rum, hvorfra Lefebvre udformer en kritik af det, som han ser som kapitalismens og teknokraternes fornægtelse af individets og lokalsamfundets ret til rum. Ifølge Shields præsenterer Lefebvre i *“The production of space”*: *“[...] a coherent theory of the development of different systems of spatiality in different historical periods. These ‘spatialisations’ are not just physical arrangements of things but also spatial patterns of social action and routine, as well as historical conceptions of space and the world. They add up to an socio-spatial imaginary and outlook, which manifests itself in our every intuition”* (Shields, 1999, p. 146)

Dette rum-system, som Shields kalder det, opererer på alle niveauer. På det personlige niveau tænker vi os selv i rumlige termer: Mennesket “udstrækker” sig selv - mentalt som fysisk - i rummet. Organisationen af objekter: Arbejdshold, landskaber og arkitektur er konkrete eksempler på den menneskelige rumliggørelse. Ligesom blandt andet regionsinddeling og mediernes opfattelse af “gode boligområder” (som ethvert samfund producerer over tid og rum) er aspekter af rumliggørelsen.

4.3.1. De tre rumbegreber

Det første begreb *‘rumlig praktik’*, som Lefebvre introducerer i sin triade, handler først og fremmest om en “tagen-forgiven” ureflekteret praksis - om den konkrete brug og sansning af rummet. Som Shields formulerer det, så handler det om produktion og reproduktion af specifikke steder og rumlige ‘ensembles’, som er tilpasset et givent samfunds sociale formation. Det handler blandt andet om det byggede miljøes typologi og morfologi og skabelsen af zoner og regioner til specifikt brug: *“Park for recreation; test sites for nuclear weapons [...] sites for death (graveyards) and remembrance (memorials, battlegrounds, museums, historic walks and tours)”* (Shields 1999, p. 162). Gennem den hverdagslige praksis bliver rummet produceret som et menneskeligt rum.

Rumlig praktik handler således om, hvordan vi som mennesker konkret bruger og færdes i rum, hvordan vi producerer, omformer og tilegner os rum gennem brug. Denne form for såvel kollektivt som individuelt brug skal på den ene side ses i sammenhæng med en hverdagsagtig ubevidst “tagen-forgivet” brug af rum: Det er for eksempel en selvfølge, at vi kan tage S-toget eller køre med bussen. Det er også en selvfølge, at der er stier og fortorve, og hvis der ikke er, eller hvis stierne ikke er placeret, så de passer til vores formål, så skaber vi dem selv. På den anden side handler brugen af rum også om en meget bevidst og rationel omformning og brug af rum, da det for eksempel er ud fra en rationel planlægning og udbygning af S-togsnettet, det overhovedet er muligt at køre i S-tog. Brugen af rum handler således både om en bevidst og en ubevidst brug af rum, og om hvordan vi som mennesker kontinuerligt producerer et “menneskeligt rum”, der er tilpasset vores behov: *“This commonsense understanding characterizes both taken-for-granted everyday life (daily routines) and the logically rationalized urban (the milieu of routes and networks that we pass through on our way from*

home to work or play)” (Shields, 1999, p. 162). Udover at den rumlige praktik handler om en dialektisk sammenhæng mellem en rumlig “tagen- for-giventhed” og en rationel planlægningspraksis, som sikrer en social kontinuitet og relativ sammenhæng, handler det også om, at vi som mennesker og den praksis, som vi udfører, altid er lokaliseret i tid og rum, og at vi som mennesker er reproducenter og producenter af rum (og tid). Gennem hverdagspraksis - vaner og rutiner - bliver rummet således dialektisk produceret som “et menneskeligt rum”. Eller sagt på en anden måde, så produceres det konkrete rum gennem et samfunds samlede rumlig praktik ved at dominere det og tilegne sig det. På denne måde omfatter rumlige praktik alle samfundsmæssige niveauer (produktion og reproduktion, lokaliteter og strukturer, der kendetegner et givent samfund) (Simonsen, 1993).

Det andet begreb *‘rummets repræsentationer’* er relateret til de forestillinger, som eksperter så som byplanlæggere og arkitekter har om, hvordan et konkret rum skal bruges, og hvilket liv der skal leves i dette rum. Det handler med andre ord om den diskursive konstruktion af rum, altså en abstrakt konstruktion, eller som Shields formulerer det “discourses on space” - diskurser om rum. Shields kalder også disse diskurser for diskursregimer, som former viden og “sandheden” om rummet. ‘Rummets repræsentationer’ involverer en abstrakt repræsentation af de “levede” oplevelser og erfaringer med rum. “Levede” oplevelser og erfaringer skal her forstås i forhold til det, man kan kalde beboernes rum - det konkrete rum. Disse levende rumlige erfaringer bliver gennem eksperternes (bl.a. arkitekter og byplanlæggere) repræsentationer reduceret til abstrakte kvantitative målbare forhold, som gør en rationel og sammenhængende planlægning mulig, og som derfor skal ses i forhold til produktion og reproduktion af rum. En produktion og reproduktion, som er knyttet til den orden, som samfundets dominerende sociale relationer gennemtvinger, som får deres mere eller mindre konkrete udtryk gennem koder, tegn og kundskaber om rummet: *“These ‘representations’ are central to forms of knowledge and claims of truth made in the social science, which (today) in turn ground the rational/professional power structure of the capitalist state”* (Shields, 1999, p. 164). Det er således inden for disse ekspertbaserede rumlige repræsentationer, at de dominerende samfundsmæssige institutionaliserede diskurser om rum produceres.

Det tredje og sidste begreb *‘repræsentationernes rum’* er knyttet til de diskurser, som eksisterer i rummet. Rumlige repræsentationer: *“Are discourses of space in the sense that this aspect of [Lefebvres] triad forms the social imaginary, the presuppositions that often structure problem definitions and thus influence the sort of solutions that are thought of as being possible and achievable”* (Shields 1999, p. 164). Lefebvre (og Shields) kalder dette rum for “det levede rum”, som er skueplads for forskellige kampe *“On the way to realizing ourselves as total persons”* (Shields 1999, p. 164), og dermed for det første også et rumbegreb, som er kendetegnet ved engagement og tilstedeværelse. Og for det andet et rumbegreb, som er funderet i såvel befolkningsgruppers kollektive historie som i det enkelte individs historie. På denne måde handler dette rumbegreb om et refleksivt rum, som bygger på kultur, kulturel overlevering og betydningssystemer. Shields mener, at det som Lefebvre søger at indfange, er det sociale livs rumlighed, som ses i forhold til den komplekse symbolisme, der er relateret til stedet og stedets symboler. Begrebet ‘repræsentationernes rum’ handler således i høj grad om en rum og stedsforståelse, som er funderet i symboler og tegn set fra brugernes og beboernes vinkel, og et rum som er “åbent” for tilegnelse og modificering gennem brug: *“Space as directly lived through its associated images and symbols, and hence the space of ‘inhabitants’ and ‘users’”* (Lefebvre i Shields 1999, p. 164). Altså et rum, der er produceret af de værdier, som brugerne tillægger deres rum. Det er også et rum for “modstand”, som baner vejen for alternative stedsrepræsentationer. En modstand, som kan udfordre den institutionaliserede rumlige diskurs, som eksperterne har formuleret den: *“Spatial practices, which suggest and prompt alternative (revo-*

lutionary) restructurings of institutionalized discourses of space and new modes of spatial praxis, such as that of squatters, illegal aliens, and Third world slum dwellers, who fashion a spatial presence and practice outside the norms of the prevailing (enforced) social spatialisation" (Shields, 1999, p. 164).

4.3.2. Dialektisk rumforståelse

Shields karakteriserer Lefebvres rum-begreber som rumlige aspekter, der opererer over tid. Der vil således være en historisk forskel på, hvilke af Lefebvres tre rumaspekter, der dominerer i en given historisk periode. De tre rumaspekter udgør en sociorumlig dialektik, hvor rumliggørelsen bliver til gennem en praksisorienteret produktionsproces, som er styret af de historiske og sociale dominansforhold, som konstruerer de rumlige repræsentationer (det abstrakte rum). Rumliggørelsen er på denne måde udviklet og rationaliseret i repræsentationerne og diskurser om rum ('rummets repræsentationer'), som dominerer og styrer såvel produktionen af rum så som den betydning og mening, som rummet skal indeholde. På denne måde mener Shields, at Lefebvre viser, hvordan rumlig organisering og design er vigtige rumlige relationer set i forhold til reproduktionen af eksisterende sociale formationer, det vil sige reproduktion af eksisterende magthierarkier, og især vigtige set i relation til urban governance: "*Space had become for the state a political instrument of primary importance. The state uses space in such a way that it insures its control of places, its strict hierarchy, homogeneity of the whole and the segregation of parts. It is thus an administratively controlled and even policed space*" (Lefebvre citeret i Shields 1999, p. 169).

Lefebvres (i Shields' fortolkning) forståelse af rummets produktion tager udgangspunkt i en teoretisering af rum som et socialt rum og giver dermed en forståelse af rumlighed som en fundamental menneskelig og social dimension. Denne begrebsliggørelse af rum tager således sit udgangspunkt i dialektikken mellem rum som socialt produceret gennem abstrakte og dominerende sociorumlige processer, som skabes igennem institutionaliserede diskursive repræsentationer af rum og brugernes tolkning (forandring eller reproduktion) af repræsentationerne af deres rum. Brugernes tolkning af rum vil i denne forbindelse sige den måde, hvorpå brugernes (kulturelle) tilegnelse af rum sker: Reproduceres de institutionaliserede diskursive repræsentationer eller formuleres der alternative repræsentationer?

På denne måde viser Lefebvres rumbegreber i Shields fortolkning, hvordan vi som mennesker "er" i rum og tid, og hvordan vores rumlige praksisser er en betingelse for vores væren i verdenen, idet rum fungerer som en historisk og kulturel kontekstuel referenceramme i forhold til kollektive som individuelle tolkninger af rum. Set i forhold til den hermeneutiske cirkelbevægelse mellem del og helhed betyder det, at 'helheden' er det rum, som udgør den historiske og kulturelle kontekstuelle referenceramme. En ramme, som overordnet udgøres af de dominerende samfundsmæssige diskurser om rum ('rummets repræsentationer'). Delen er *det konkrete sted*, som igennem de diskursive koder og brugsanvisninger, der lægges ned over stedet, bliver en operationalisering af de dominerende samfundsmæssige diskurser om rum, dels udgøres delen også af de konkrete mennesker, som bor og lever på stedet. Hvordan disse mennesker forholder sig til og læser de diskursive koder og brugsanvisninger vil afhænge af de diskurser, som eksisterer på det konkrete og lokale sted. Det vil sige være afhængig af, hvordan beboerne tilegner og forholder sig til de diskursive koder. Det er en tilegnelse, som også vil være afhængig af, hvordan stedets specifikke kulturelle historie opfattes af beboerne (forestillinger, myter og image, som er knyttet til stedet). Det grundlæggende budskab fra Shields (og selvfølgelig fra Lefebvre) er, at 'stedet' må ses som dialektisk formet gennem såvel overordnede samfundsmæssige processer som gennem den hverdagslige praksis, som udspiller sig i og om et konkret og lokalt sted.

4.4. Giddens' tid- og rumontologi

Som sagt er Giddens ud over Lefebvres også en af Simonsens inspirationskilder i forhold til en forståelse og udvikling af begrebet 'social rumlighed'. Og som også sagt benyttes Giddens steds- og rumforståelse både på et meta-teoretiske og et konkret analyse niveau. Det vil derfor være på sin plads at redegøre for Giddens tid-rum forståelse. Især spiller Giddens forståelse af det sociale livs kontekstualitet en central rolle, en forståelse, som vi skal se, udspringer af sammenhænge mellem social rumlighed og social tidsmæssighed.

Giddens tid- og rumontologi udspringer, ligesom det er tilfældet med Lefebvres rumopfattelse, af en forståelse af, at vi som mennesker og de praksisser vi udfører og deltager i, altid er lokaliseret i tid og rum: *"All social activity is formed in three conjoined moments of difference: temporally, structurally, and spatially: the conjunction of these expresses the situated character of social practice"* (Giddens, 1981, p. 30).

Inden Giddens rum- og stedsforståelse præsenteres, er det nødvendigt at introducere to centrale begreber: *social-* og *systemintegration*, som spiller en væsentlig rolle for såvel begrebet sted, som for specificeringen af det sociale livs situerethed og kontekstualitet.

4.4.1. Social- og systemintegration

"Integration' may be understood as involving reciprocity of practices (of autonomy and dependence) between actors or collectivities. Social integration then means systemness on the level of face-to-face interaction. System integration refers to connections with those who are physically absent in time or space" (Giddens, 1984, p. 28).

Giddens forstår altså overordnet integration som "tilbagevirkende" - rutinerede - praksisser mellem aktører og kollektiver. *Socialintegrationen* defineres som den ansigt-til-ansigt interaktion, der forekommer mellem individer i deres mere eller mindre rutinerede hverdagsliv. Tid og rum kommer her ind som en "nærværsdimension", idet hverdagslivets sociale relationer forudsætter, at individerne er tilstede (mentalt som fysisk) på samme tid og sted. *Systemintegrationen* refererer til forbindelsen mellem aktører og kollektiver, som er fraværende i betydningen fysisk og mentalt adskilt fra hinanden i tid og rum og som konstituerer det sociale system som et struktureret system. Det formidlende og integrerende led mellem fraværs- og nærværsdimensionerne (social- og systemintegrationen) er institutionerne, som så at sige transporterer de rutinerede praksisser over et større udsnit af tid og rum³⁸.

Det kan være svært at skelne begreberne system³⁹, integration, social- og systemintegration fra hinanden, specielt når de skal defineres alene. Anven-

³⁸ Gentagelse af handlingsmønstre og institutionalisering af rutiner spiller en central rolle for forståelse af strukturens dualitet og strukturteoriens tid- og rumontologi. Dette skal ses i forhold til, at de rutiner, der anvendes i den sociale praksis, på en og samme tid er med til at producere og reproducere samfundets institutioner. Det er via denne institutionalisering, at det sociale liv formes og organiseres. Rutineringen af praksisformer udvikler gradvist mere eller mindre institutionaliserede og formaliserede adfærdssystemer, som indebærer og er tegn på en vis vedholdenhed i sociale strukturer over tid og rum. Giddens søger at indfange udviklingen af mere eller mindre institutionaliserede og formaliserede adfærdssystemer med begrebet "The long duree of institutional time" (Giddens, 1984, p. 35). Longue duree er institutionernes tid, der i varighed kan række langt ud over individernes liv og på tværs af generationer. Den knytter sig til de institutionaliserede praksisformer, der har opnået en stor udstrækning i tid og rum.

³⁹ I Giddens terminologi kan et system karakteriseres som 'sociale systemer' (systems of interaction), det vil sige konkrete sociale grupperinger af og relationsmønstre mellem konkrete individer/kollektiver i tid og rum. Selve organiseringen af de sociale systemer, og dermed "systemeffekten" fremkommer, når relationsmønstrene (mere eller mindre ensartede, stabile og rutinerede praksisformer) mellem individuelle aktører og kollektiver reproduceres over tid og rum og former et givent socialt system. Hos Giddens kan et socialt system forstås som et samfund, men i princippet udgør et system alle handlinger,

deligheden af begreberne skal findes i deres gensidighed, eller i en fortløbende strukturationsproces som én lang glidende bevægelse. På denne måde kan man sige, at den situerede og nærværende praksis, som udspilles i et givent socialt system, kan få afgørende strukturel betydning for senere social praksis inden for et givent område. Den strukturelle betydning skal findes inden for systemintegrationseffekten. På denne måde er strukturerne i et givent socialt system altid påvirket af (og er et produkt af) tidligere social praksis, som gennem institutionalisering er udstrakt i tid og rum. På denne baggrund kan social- og systemintegrationen benyttes som analysebegreber i forhold til at undersøge de strukturelle og institutionelle elementer, som præger en given konkret og nuværende social praksis, og hvordan disse elementer forandres eller reproduceres i den konkrete praksis. Eller sagt endnu bedre med Giddens: *“Repetitive activities, located in one context of time and space, have regularized consequences, unintended by those who engage in those activities, in more or less distant time-space contexts”* (Giddens, 1984, p. 14).

4.4.2. Locales-begrebet

Social- og systemintegrationen spiller med begrebernes relatering til rumlige og tidsmæssige nærværs- og fraværdsdimensioner en afgørende rolle for den situerede sociale praksis, der foregår i sociale systemer. Til at anskueliggøre dette introducerer Giddens begrebet *‘locales’*, som er inspireret af især den fænomenologiske human-geografiske tilgang til stedsbegrebet.

Giddens definerer sit locales-begreb på følgende måde: *“Locales refer to the use of space to provide the settings of interaction, the settings of interaction in turn being essential to specifying its contextuality”* (Giddens, 1984, p. 118). På denne måde er *‘Locales’* ikke kun relateret til deres fysiske egenskaber, men skal ses i sammenhæng med deres indhold af menneskelig aktivitet, og på denne måde konstitueres *‘locales’* af praksis. Man kan således sige, at begrebet locales udgør den rumlige dimension af strukturens dualitet, idet det er via den sociale praksis, at rummets betydning enten forandres eller reproducere⁴⁰. Det handler her i høj grad om, at det er det menneskelige og konkrete brug af rum, som skaber og forandrer den betydning, som et givent rum eller *‘locales’* har⁴¹. Et eksempel kan være et soveværelse, som bliver lavet om til et arbejdsværelse, hvor det er den konkrete aktivitet at sove eller at arbejde, som bestemmer, hvilken betydning rummet har.

Giddens definerer typer af locales på følgende måde: *“Locales may range from a room in a house, a street corner, the shop floor of a factory, towns and cities, to the territorially demarcated areas occupied by nation-states”* (Giddens, 1984, p. 118). Og på denne måde omfatter begrebet *‘Locales’* *“forskellige geografiske niveauer, [som] giver mulighed for at sammenbringe den rumlige dimension af specifikke, daglige sociale praksisser og den overordnede institutionelle sammenhæng, disse indgår i”* (Simonsen, 1993, p. 165). Giddens bruger således ikke stedsbegrebet, men i stedet det elastiske og flerdimensionale begreb *‘locales’*.

Vender vi tilbage til begreberne social- og systemintegration og ser på, hvordan forbindelsen mellem de to nærværs- og fraværdsdimensioner er skabt, siger Giddens: *“The connections between social and system integration can be traced by examining the modes of regionalization which channel, and are channeled by, the time-space paths that the members of a community or society follow in their day-to-day activities. Such paths are strongly influenced by, and also reproduce, basic institutional parameters of the social systems in which they are implicated.”* (Giddens, 1984, p. 142).

---

der reproducere (Kaspersen, 1995). Reproduktionen foregår gennem institutioner, som så at sige transporterer og som er udstykket de rutinerede praksisformer over et større udsnit af tid og rum.

⁴⁰ Et forhold som også Kirsten Simonsen gør opmærksom på i sin bog *“Byteori og hverdagspraksis”*.

⁴¹ Dette brug er det, som Simonsen er inde på, når hun siger, at brugsværdien er et af nøgleordene i teoretisering af rum.

Indbygget i dette citat ligger der en antydning af metode. De institutionaliserede samfundsmæssige dominansforhold, som præger en konkret situeret praksis (i givne 'locales') kan undersøges ved at se på de forskellige tid-rum mønstre (time-space paths), som kommer til udtryk i den konkrete hverdagslige praksis, som for eksempel den praksis som medlemmerne af et lokalsamfund udfører i de dagligdags gøremål (socialintegrationseffekten). Således vil den hverdagslige praksis indeholde elementer af de institutionaliserede samfundsmæssige dominansforhold, som reproduceres gennem en række dagligdags rutiner (systemintegrationseffekten). Denne reproduktion skal ses i forhold til mobilisering af de to overordnede ressourcetyper, som Giddens arbejder med, de allokativer og autoritative ressourcer. Kontrollen over disse to ressourcetyper genererer de meningskonstituerende regler og normer, som legitimerer givne og gældende dominansforhold. Hvorvidt der sker en reproduktion eller forandring af de samfundsmæssige dominansforhold i en konkret hverdagslig praksis vil afhænge af de lokale dominansforhold, som eksisterer i den konkrete situerede praksis⁴².

I Giddens' senere arbejde, her især "The Consequences of Modernity" fra 1990, går hans nærvær- og fraværsperspektiv igen. Her taler han om, at modernitetens fremvækst afstedkommer en rummets tømning og et tomt rum ("empty space"), som hænger sammen med den tiltagende 'time-space distanciation'. Der er her tale om, at sociale relationer "løftes ud af" en lokal handlingskontekst (disembedded), at rummet adskilles fra stedet: "*The advent of modernity increasingly tears space away from place by fostering relations between 'absent' others, locationally distant from any given situation of face-to-face interaction*" (Giddens, 1990, p. 18). På denne baggrund betegner Giddens stedet som fantasmagorisk, som vil sige, at lokaliteter genemsysres af og formes gennem sociale påvirkninger, der er fjernt fra dem.

Betyder det så, at stedet "forsvinder"? Nej, det mener Giddens ikke, men han mener, at de tillidssystemer, som tidligere foregik mellem mennesker i en nær og lokal kontekst, med modernitetens fremvækst er blevet knyttet til abstrakte og globale institutionelle systemer (symbolske tegn som penge og ekspertsystemer). Dette betyder, at "*the local and the global [...] have been inextricably intertwined. Feelings of close attachment to or identification with places still persist. But these are themselves disembedded: They do not just express locally based practices and involvements but are shot through with much more distant influences*" (Giddens, 1990, p. 108-109). Dette har betydning for forhold som stedsidentitet og stedstilhørsforhold, da identitet og tilhørsforhold ikke længere hviler på bostedsbundede traditioner og rutiner, men derimod i en lang række andre rumlige kontekster, som for eksempel arbejdsstedet, fritidsklubben, cafeer o.s.v.⁴³.

4.4.3. Rumforståelse og situerede sociale praksisformer

Modsat Lefebvre/Shields siger Giddens ikke ret meget om, hvordan rummet produceres. Derimod er Giddens hovedbudskab, at såvel tid som rum må forstås med udgangspunkt i situerede sociale praksisformer, at det er via den sociale praksis, at rummets betydning enten forandres eller reproduceres gennem, i og over tid. Som nævnt i kapitel 2 er et af problemerne med Giddens strukturteori, at den er så abstrakt, at den i princippet kan bruges til at analysere den interaktion, som foregår mellem to mennesker til en analyse af interaktion mellem nationalstater. Dette ses tydeligt i den måde locales-begrebet defineres på, hvor et locales kan være alt lige fra et væ-

⁴² Som nævnt i kapitel 2 opfatter Giddens ikke magtforhold som statiske, men som afhængige af det dialektiske forhold, der eksisterer i sociale systemer.

⁴³ Der er her med andre ord tale om en form for frisættelse af individet fra traditioner. En frisættelse som tager udgangspunkt i det refleksive individ. Giddens gør opmærksom på, at denne frisættelse ikke alene kan og skal ses som noget positivt. Frisættelsesprocessen har også negative sider, idet frisættelsen fra traditioner også rykker ved vores ontologiske sikkerhed, og dermed kan skabe situationer af utryghed og fremmedgørelse. Desuden eksisterer der ikke lige muligheder mellem grupper og individer blandt andet i forhold til social mobilitet med mere.

relse i et hus til byer og nationalstater. I denne afhandling fungerer locales-begrebet som stedet for socialintegration. Det vil for det første sige den nærværskontekst, hvor der foregår en ansigt-til-ansigt interaktion mellem beboere og brugere på stedet.

Oversat til denne afhandling er det ikke, hvilken som helst interaktion, der er i fokus, det er det konkrete brug af stedet. Dette skal ses i forhold til, at det ifølge Giddens er et konkret brug, af et givent sted, der "bestemmer" hvad stedet "er". Som Giddens fraværdsdimension (systemintegration) indikerer, kan dette brug ikke ses løsrevet fra overordnede (dominerende historiske og kulturelle samfundsmæssige) institutionaliserede praksisformer. Således vil et givent brug af et givent sted være præget af disse institutionaliserede praksisformer. Det vil sige, at den betydning, der skabes gennem et bestemt brug, vil dels være præget af historiske og kulturelle dominerende kontekstuelle betingelser, dels vil et steds betydning også være præget af det brug af stedet, man som beboer har. Denne opfattelse af 'brug' ligger tæt på den rolle 'brug' indtager i Lefebvres/Shields' begreb 'rumlig praktik', der som nævnt handler om, hvordan vi som mennesker konkret bruger og færdes i rum. Altså handler om, hvordan vi producerer, omformer og tilegner os rum gennem brug. Det er samtidig også en forståelse af 'brug', der går igen hos Simonsen (1996) når Simonsen mener, at brugsværdien er nøglebegrebet i teoretiseringen af de materielle omgivelser.

Set i forhold til denne afhandlings hermeneutiske udgangspunkt kan fraværdsdimensionen hos Giddens ses som 'helheden' (de dominerende historiske og kulturelle kontekstuelle betingelser), og delen kan ses som nærværdsdimensionen (den lokale og konkrete hverdagslige praksis). Denne dobbelthed mellem fravær og nærhed er i princippet det samme, som Lefebvres/Shields' to begreber 'rummets repræsentationer' og 'repræsentationernes rum' indeholder. Set på denne måde vil beboernes brug af deres bosted være påvirket af de dominerende historiske og kulturelle betingelser, som de selv og deres sted befinder sig inden for. Og afhængig af deres brug vil betydningen af de dominerende betingelser forandres eller reproduceres over og i tid og rum.

På trods af at Giddens' fraværds- og nærværdsdimensioner således dårligt lader sig skille ad, vil det alligevel være nærværdsdimensionen, der vil blive anvendt som analyseredskab i afhandlingen. Fokus vil her være på det konkrete brug i forståelsen af den betydning, som stedet har for givne beboere. Denne afgrænsning skal først og fremmest ses i forhold til, at fraværdsdimensionen med Lefebvres/Shields' begreb 'rummets repræsentationer' kan siges allerede at være dækket - en dækning, hvor betydning og mening gennem sproget og altså ikke kun gennem brug spiller en centrale rolle i forhold til analyse af de (planpolitiske)diskursive repræsentationer, der lægges end over rummet. På denne måde spiller repræsentationer og diskurser en central rolle i Shields fortolkning af Lefebvres tre rumbegreber.

Dermed er en af de store forskelle på Shields og Giddens diskussioner af sted og rum, at det kun er Shields, der anser sproglige repræsentationer og diskurser som betydningsfulde. Mere konkret er Shields fortolkning af Lefebvres begreb 'rummets repræsentationer' også mere operationaliserbart, med begrebets fokus på ekspertbaserede diskurser om rum, som blandt andet indbefatter byplanlæggere og arkitekter. Som diskuteret i kapitel 2 bevirker især begrebet 'rummets repræsentationer', at Shields fortolkning af Lefebvre kan benyttes i både afhandlingens udefra- og indefraperspektiv. Dette skal primært ses i forhold til, at begrebet 'rummets repræsentationer' ligger sig tæt op ad afhandlingens diskurs- og repræsentations perspektiv. Som Shields selv i et interview siger så ligner dette begreb Foucaults diskursforståelse: "‘Rommet representasjoner’ (som likner Foucaults’ diskurser om ‘rom’) er knyttet til produktionsforholdene og de ordensformer som springer ud av dem. Viktigst er at disse ‘representasjonene’ er avgjørende for de kunnskapsformer som på sin side danner grunnlaget for den kapitalistiske stats rasjonelle/profesjonelle maktstruktur. Rom er dermed like mye et

middel som et medium for handling og et repræsentationsobjekt" (Shields i Pløger, 1994, p. 74). Derudover handler 'rummets repræsentationer' som sagt om ekspertbaserede diskurser om rum, og på mange måder ligner disse eksperter Hjelmars sandhedsproducenter, som er diskuteret i sidste kapitel (kapitel 3). Forskellen er at Shields' ekspertbaserede diskurser om rum er specifikt rettet mod konstruktionen af rum gennem byplanlæggere og arkitekters praksis. Hvor Hjelmars sandhedsproducenter er rettet mod en mere bred og generel politikproduktion. På denne baggrund kan man sige at Shields' eksperte egner sig bedre end Hjelmars sandhedsproducenter til, at diskutere produktionen og konstruktionen af den rumlige kontekst, hvor 1960'ernes og 1970'ernes forstadsbyggeri er lokaliseret. Det handler her om afhandlingens kapitel 5, hvor de planpolitiske forestillinger, som lå bag det byggeri, der i dag kategoriseres som socialt belastet blev bygget, diskuteres⁴⁴.

Selv om man kan sige at dette kapitel har været rundt om centrale human- og samfundsgeografiske diskussioner af rum og sted er der alligevel nogle forhold, som med fordel kan udbydes. Det handler især om begrebet 'Sense of place', som kan være med til at indfange det meningsindhold og de erfaringer, som stedet kan have for dets beboere og brugere.

4.5. A sense of place

Jeg har valgt at diskutere begrebet 'sense of place' med udgangspunkt i bogen "A place in the world". I denne bog, som består af en række humangeografiske bidrag, tages der udgangspunkt i, at stedet og stedets mening ses som et resultat af sociale konstruktioner. Bogen kredser om forholdet mellem det globale og det lokale, om stedsidentitet og stedsidentifikation i en tid, hvor globaliseringen udfordrer og omformer den "velkendte" stedsopfattelse: *"If places are thought of as settled, coherent worlds of their own, then they are surely under challenge in an age when everywhere seems to be opening up to wider forces."* (Massey, 1995, p. 1). En pointe er, at stedet ikke kun ses som en ramme omkring den hverdagslige praksis, men bliver for det enkelte individ en integreret del af den selv samme praksis. På denne måde handler 'a sense of place' om at høre til - om hvordan de mennesker, der bor et sted, oplever stedet.

I bogen "A place in the world" argumenterer Massey således for, at steder for det første må anskues som processer i stedet for fikserede enheder. For det andet argumenterer hun for, at sted ikke skal begrebsliggøres som et afgrænset terræn, men mere ses som bestående af et netværk af sociale relationer. For det tredje mener hun, at steder har forskelligartede og modsætningsfyldte identiteter.

Massey stiller således spørgsmålstejn ved den udbredte og traditionelle måde at opfatte steder på - som stedbundne lokalsamfund: *"Very often, when we think of what we mean by a place, we picture a settled community, a locality with a distinct character - physical, economic and cultural"* (Massey, 1995, p. 46). Denne måde at opfatte steder på bliver udfordret i en tid, der er præget af globalisering: Den verdensomfattende kommunikation, den tiltagende tid- og rumkompressionen og globaliseringen af den internationale migration. Dette betyder, at stedsforståelsen varierer i tid og rum, både fordi verden ændrer sig, men også fordi forskellige grupper i samfundet tænker stedet forskelligt og repræsenterer dermed stedet forskelligt. Dette betyder, at forståelsen af stedet er et aspekt af den måde, vi konstruerer og forestiller os verden på. Set i forhold til den tiltagende globalisering, hvor tid- og rumkompressionen, interaktionen og kommunikationen mellem mennesker er

---

⁴⁴ Fravalget af Giddens tilgang til "fraværdsdimensionen" skal derudover også ses i forhold til den generelle kritik af Giddens abstrakte anvendelse af strukturteoriens begreber, som bevirker at begrebet er meget elastiske og stort set kan henføres til, hvilken som helst praksis.

blevet udstrakt over tid og rum *“that the borderlands and boundaries which once used to define places as distinct and in some degree separate from each other are so often crossed”* (Massey, 1995, p. 54), er det nødvendigt at omformulere den “gamle” stedsopfattelse.

Globaliseringen har således forstyrret og udfordret den traditionelle måde at forstå og begrebsliggøre stedet på. Stedsforståelsen skal ifølge Massey og i lighed med Giddens ses i forhold til de sociale relationers udstrækning i tid og rum - en udtrækning som har muliggjort en større forbindelse mellem steder og folk. Hvis man således tænker steder og rum som udstrakte sociale relationer, er det svært eller umuligt at tænke steder som sammenhængende og lukkede enheder. På denne måde er de sociale relationer, som former det sociale rum, blevet langt mere udstrakt i tid og rum, end det før har været tilfældet. På individplan kommer dette til udtryk ved, at sociale relationer ikke kun kan anskues som stedbundne, idet de sociale relationer former et rumligt netværk, som strækker sig ud fra bostedet, for eksempel arbejdspladsen, skolen, klubber med videre, men også besøg og rejser til andre steder er med til at udstrække sociale relationer i tid og rum. På en mere indirekte måde er hverdagslivet også præget af forbindelsen med et mangefold af steder blandt andet gennem nyhedsmedierne, og ved at det er muligt at købe de samme varer i et supermarked i Danmark og i USA. Dette bevirker for det første, at steders grænser må opfattes som åbne, og at de sociale relationers udstrækning og forbindelse med hinanden gør stedet langt mere komplekst, end det førhen har været tilfældet. Steder skal derfor ifølge Massey ses som formet af og gennem forskellige sociale relationer, som er udstruktet i tid og rum. Steder, som repræsenteres på denne måde, ses dermed ikke som isolerede fra hinanden med deres egen historie. Stedernes karakter er derimod formet af og gennem forbindelsen med andre steder. Det bevirker også, at man ikke kan anskue (steds)identitet som alene stedbundet: *“There are [...] significant reservations to be made of any concept of identity (whether of person or place) which sees it as essentially bounded in the sense of closed off from the outside”* (Massey, 1995, p. 67).

4.5.1. Stedskonstruktioner

Når steder, lokaliteter, lande med videre til stadighed bliver repræsenteret ved hjælp af fysiske og mentale grænser, skal det ifølge Massey ses i forbindelse med magt. Således er grænser en måde at organisere det sociale rum på, en måde at konstruere steder på og i høj grad en måde at konstruere stedsfølelse og stedsidentitet. På denne måde handler konstruktionen af grænser også om et forsvar mod indtrængning af “andre”: *“Boundaries may be constructed as protection by the relatively weak; they may also be constructed by the strong to protect their already privileged position”* (Massey, 1995, p. 69). Grænser kommer således til udtryk gennem samfundets magtstrukturer, og magtstrukturerne er på denne måde én blandt mange forskellige former for sociale relationer, som konstruerer rum og sted.

Forståelse af steder som skabt gennem åbne sociale relationer har også konsekvenser for den måde, som “hjemmet” bliver repræsenteret på. Massey hævder således, at hjemmet eksplicit og implicit forbindes med *“a haven of peace and quiet and of retreat”*. Anlægges der en feministisk kritisk synsvinkel på denne repræsentation kan man sige, at for mange kvinder er hjemmet det stik modsatte af fred, ro og afslappelse - hjemmet er derimod for mange kvinder forbundet med arbejde. Derudover kan hjemmet også være skueplads for familiære konflikter og (hustru)vold, og det er spørgsmålet, hvor mange voldsramte kvinder, der vil forbinde hjemmet med *“a haven of peace”*?

Desuden spiller erindringer også en central rolle for, hvordan (hjem)stedet opfattes, specielt de steder, som forlades. For selv om et sted ændres både socialt og fysisk, kan erindringerne om stedet leve videre som en form for mental ‘sense of place’. Det vil sige, at den individuelle opfattelse af steder, som for eksempel hjemstedet, der er forladt, eller et sted, hvor man har boet

i en årrække, er farvet af de erindringer og erfaringer, man har (haft) i forhold til stedet. Og dette på trods af at stederne *“no longer conform to the static picture that you retain of them”* (Massey, 1995, p. 65).

Ved at se steder som formet af forskellige og mangeartede sociale relationer mellem mennesker (og dermed relationer mellem steder), som er udstrakt i tid og rum, kan Masseys tilgang ses som en kritik af den stedsforståelse, som blandt andet kommer til udtryk i det danske lokalsamfundsbegreb med dette begrebs fokus på lokal konsensus, harmoni og lukkethed. For det andet - og i denne sammenhæng - sætter Masseys tilgang også spørgsmålstegn ved, om hvorvidt man kan tale om, at et sted har en fælles “lukket” og stedbundet identitet, da stedsidentitet, såvel som personlig identitet er formet af og gennem forskellige sociale relationer og kontakt med andre mennesker og steder. På samme måde som stederne er farvet af erindringer, oplevelser og erfaringer med og i forhold til stedet - folks egen “sense of place”. En “sense of place”, som både bygger på individets egen historie, og eget forhold til stedet og på kollektive erfaringer, som er skabt gennem sociale relationer mellem medbeboere og andre folk uden for bostedet.

Begrebet ‘sense of place’ vil spille en central rolle for afhandlingens analyse, som vil blive uddybet nedenfor. Som gennemgangen af Massey viser, så dækker og favner begrebet bredt. I en direkte dansk oversættelse vil begrebet betyde ‘stedsfølelse’ eller ‘stedsfornemmelse’, men dette er ikke tilstrækkeligt. Derfor vil ‘sense of place’ oversættes til ‘stedsforståelse’, som indeholder stedsfølelse, stedsfornemmelse, stedstilknytning og stedsidentifikation. Dette begreb bygger således på den reflekterede som ureflekterede, sansede og følede menneskelige individuelle og kollektive omgang med stedet. Og dermed en stedsforståelse, som tager udgangspunkt i og bygger på den erfaringsbaserede betydning og forståelse, som de mennesker, som lever på stedet, tillægger deres (bo)sted.

4.6. Operationalisering af indefraperspektivet

Jeg har, gennem de anvendte forfattere i dette kapitel argumenteret for, at rummets og stedets konstruktion skal ses som et resultat af sociale processer, som er funderet i bestemte tid-rumkontekster. Og det betyder, at stedets betydning og mening vil variere i tid og rum afhængigt af de specifikke tid-rumkontekster, som stedet er lokaliseret i. Sted er vigtige for vores konkrete orientering og væren i verden, ligesom sted spiller en central rolle for vores sansende, følede og tolkende omgang med verden.

På denne baggrund kan stedet ses som unikt for den enkelte i forhold til den individuelle måde at opfatte stedet på - en opfattelse, som dels er grundet i det enkelte individs brug af, oplevelse og erfaring med et givent sted, dels en opfattelse, som udspringer af kollektive erfaring. De kollektive erfaringer kan for eksempel være forskellige kampe, der er foregået på og omkring stedet, eller det kan være fælles oplevelser som forskellige beboerarrangementer, fester og så videre. Det kan også være “dårlige” erfaringer for eksempel oplevet kriminalitet, utryghed eller andenhåndshistorier om kriminalitet. Det kan samtidig være, at stedet ikke har en afgørende betydning, det vil sige, at oplevelserne og erfaringerne ikke er knyttet til brug af bostedet, men til brug af andre steder som for eksempel arbejdspladsen, samvær med venner og familie uden for bostedet, rejser med videre. På denne baggrund kan man sige, at et sted aldrig kan repræsenteres med én historie, men med en myriade af forskellige historier. Det samme kan siges om den personlige identitet og stedsidentitet. Der findes ikke to ens mennesker, selv enæggede tvillinger vil have forskellige erfaringer og oplevelser. Og der findes heller ikke mennesker, der opfatter det samme sted på nøjagtig samme måde - og dermed findes der heller ikke ens stedsidentiteter og stedsrepræsentationer.

Men, som der også er blevet diskuteret i kapitlet, er brug, oplevelse og erfaring også præget af de (abstrakte) dominerende sociorumlige historiske og kulturelle kontekstuelle betingelser, som stedet og stedet beboere er en del af. Som især Shields (1999) viser, kommer disse betingelser til udtryk gennem eksperterbaserede diskurser om rum (eksperter refererer som sagt til især byplanlæggere og arkitekter). Gennem disse diskurser skabes der bestemte steder med bestemte betydninger og meninger (for eksempel bestemte formål). De diskurser og dermed også de historiske og kulturelle kontekstuelle betingelser der her er tale om, er den abstrakte og dominerende sociorumlige meningshorisont som i afhandlingen analyseres og diskuteres i et udefraperspektiv. Det vil sige diskuteres med udgangspunkt i det diskurs- og repræsentationsperspektiv, som er gennemgået i det forrige kapitel. Som redegjort for i kapitel 2 (afsnit 2.3.1) ses 'sted' i denne afhandling som operationelle repræsentationer af de abstrakte og dominerende sociorumlige processer. Og som sagt relateres 'stedet' til dette kapitels diskussion af indefraperspektivet med udgangspunkt i en human- og samfundsgeografisk tilgang. Som diskuteret skal 'sted' og 'stedsforståelse' ses som et resultat af menneskers indefrastofståelse og tolkning af det givne sted og som et resultat af den givne dominerende og abstrakte sociorumlige meningshorisont, som omgiver 'stedet'. Menneskers tolkning af et givent sted vil være præget af (d)en dominerende meningshorisont. Det vil sige at 'stedet' ikke kun skal ses som determineret af denne meningshorisont, idet det menneskelige og individuelle brug af, samt oplevelser og erfaringer med stedet kan resultere i anderledes eller alternative betydnings- og meningstillæggelse. Dette individuelle forhold til brug, oplevelse og erfaring skal ses i forhold til specifikke kulturelle historie stedet har for beboerne, som vil variere fra menneske til menneske.

4.6.1. Hvordan kan en stedsforståelse undersøges?

Som dette kapitel har vist så er det det hverdagslige *brug samt oplevelse og erfaring*, som danner udgangspunkt for en indefrastofståelse og undersøgelse af den betydning og mening, som beboere tillægger deres sted. Nærmere betegnet handler det om beboernes tolkning af deres kategoriserede socialt belastede boligområde. Det vil sige, at det er disse tre begreber 'brug', 'oplevelse' og 'erfaring', som skal bruges som undersøgelsesredskaber i den del af afhandlingens caseundersøgelse, der er centreret om en undersøgelse af beboernes konstruktion af deres ("egen") stedsforståelse. Dermed er det de tre begreber, der skal danne udgangspunkt for interviewtemaer, udvælgelse af interviewpersoner og interviewguide. Som vist og diskuteret er de tre begreber udledt af: Shields/Lefebvres begreb 'repræsentationernes rum', Giddens' locales-begreb, med fokus på brug samt Masseys tilgang til begrebet 'sense of place'.

Ifølge disse tre begreber skal stedsforståelse findes og ses i relation til det hverdagsliv, som beboerne lever. Hverdagsliv er en meget bred term, og set i forhold til denne afhandlingens problemfelt begrænses diskussionen af begrebet hverdagsliv til *relationen* mellem stedet og hverdagslivet, altså hvordan beboerne oplever, erfarer og bruger stedet som en del af deres hverdagsliv.

Selv om det er svært at adskille begreberne 'brug', 'oplevelse' og 'erfaring' fra hinanden, skal der for overskuelighedens skyld alligevel redegøres for en analytisk adskillelse.

Brug refererer til Giddens' forståelse af, at et sted (locales) får betydning og mening gennem det hverdagslige brug af stedet. Det er bruget, der bestemmer, hvad et sted "er" for det enkelte individ. Set i dette perspektiv kan det hverdagslige brug af stedet indbefatte dels brug af urbane kvaliteter (institutioner, forretninger, kulturelle foreninger/aktiviteter med videre), og dels "brug af" socialt samvær og kontaktmønstre, hvordan og hvor man møder medbeboere, venner og bekendte. Samtidig kan dette brug også være et ikke-brug af stedet. Det vil sige, at det hverdagslige brug af såvel urbane kva-

liteter som socialt samvær ikke (kun) er relateret til bostedet, men (også) til andre steder.

Oplevelse og erfaringer refererer til Shields og Masseys forståelse af, hvordan vi som mennesker tilegner os steder, hvordan vi tillægger steder betydning og mening. På denne måde kan man sige, at begreberne 'oplevelse' og 'erfaring' udgør den overordnede ramme, hvor begrebet 'brug' udgøre den mere konkrete ramme. Rent praktisk er det svært at skelne erfaringer og oplevelse fra brug. Således kan et konkret brug danne oplevelser, som så igen danner bestemte erfaringer. Mens erfaringer og oplevelser også kan danne udgangspunkt for et bestemt brug alt efter, hvilken kontekst der er tale om. På denne måde er det ikke altid, at erfaringer og oplevelser fra en (tid-rum) kontekst passer til brug i en anden (tid-rum) kontekst. Det er det, man kan sige at, der ligger i Masseys pointe om, at en stedsforståelse kan være funderet i erindringen om noget, der "var engang". Især begrebet 'erfaring' kan belyse, hvordan og hvorfor givne stedsforståelser ser ud, som de gør. På denne måde fungerer begrebet 'erfaring' som "dåseåbner" i forhold til en dybereliggende forståelse af, hvordan og hvorfor et givent sted opleves, erfares og bruges på en given måde i en given tid-rum kontekst. Den subjektive og individuelle erfaring, som ligger til grund for en bestemt oplevelse og et bestemt brug af et sted, kan ikke kun ses som relateret til det konkrete og lokale sted. Erfaringerne vil være præget af de andre steder, som et individ har såvel fysisk som mental kontakt med. Det kan for eksempel og meget nærliggende være, den offentlige og politiske repræsentation af givne steder, der præger de subjektive og individuelle erfaringer, som danner udgangspunkt for forståelse af et konkret sted. Ligesom den følelsesmæssige investering i stedet også vil præge forståelsen af stedet.

4.6.2. Analysetemaer

Som der er redegjort for i metoden, er Avedøre Stationsby udvalgt som afhandlingens undersøgelseskontekst. Det vil sige, at det er et udsnit af Avedøre Stationsbys beboeres brug af, oplevelse og erfaring med byen, der er interviewundersøgelsens omdrejningspunkt. På denne måde kan Avedøre Stationsby som case bruges til generelt at se på, hvordan en indefrafunderet stedsforståelse kan undersøges. Ud over at Avedøre Stationsby er et bosted, er det også et sted, som planpolitisk og i den offentlige debat er blevet kendt og kategoriseret som et socialt belastet boligområde. Derfor kan Avedøre Stationsby også mere specifikt bruges til undersøgelse af, hvordan sammenhænge mellem en kontekstafhængig (det vil sige udefrakommende) stedsforståelse/stedsrepræsentation, og en kontekstafhængig (det vil sige en indefrakommende stedsforståelse/stedsrepræsentation), komme til udtryk.

På baggrund af de foregående diskussionerne af begreberne brug, oplevelse og erfaringer kan følgende fem analysetemaer udledes:

- Valg af boligområde
- Tilfredshed med boligområde
- Stigmatisering
- Brug af boligområde
- Nytænkning

Disse fem temaer vil udover at danne en ramme for analyse og præsentation af casen (kapitel 8) også fungere som ramme for selve interviewguiden. For læsevenlighedens skyld er interviewguiden samt en redegørelse for udvælgelse af interviewpersoner placeret i bilag 1.

Tema 1 – Valg af boligområde

I første omgang skal dette tema klarlægge, hvorvidt der er tale om et frit eller ufrit boligvalg. Et frit boligvalg handler om, at det er beboerne selv der har ønsket at flytte til boligområdet på grund af for eksempel urbane kvaliteter som blandt andet boligkvaliteten, institutionsudbud, huslejen, ejerformen, venner og bekendte med videre. Et ufrit boligvalg handler derimod om, at man som beboer ikke har haft andre muligheder måske på grund af økonomisk begrænsning eller at der ved et akut opstået boligbehov ved for eksempel skilsmisse ikke har været andre muligheder på grund af lange ventelister til andre boligområder i kommunen eller uden for kommunen. Hvorvidt boligvalget har været frit eller ufrit tænkes at have en indflydelse på beboerens *oplevelse* af deres boligområde, en oplevelse som kan tænkes at spille ind i forhold til positive/negative erfaringer med boligområdet.

Tema 2 – Tilfredshed med bolig/boligområde

Med dette tema søges sammenspillet mellem den planpolitiske tolkning og beboernes tolkning af Avedøre Stationsby undersøgt med udgangspunkt i beboernes *oplevelse* af (fysiske som sociale) kvaliteter og problemer i boligområdet. Det vil sige, at dette tema skal belyse, hvordan den planpolitiske tolkning af beboernes bosted indgår i beboernes egen tolkning af deres sted.

Tema 3 - Stigmatisering

Dette temas formål er lige som det forrige, at belyse sammenspillet mellem de planpolitiske tolkning og beboernes ditto. Forskellen er, at, hvor det forrige tema tager udgangspunkt i nogle konkrete forhold som sociale og fysiske kvaliteter og problemer, søger dette tema at belyse, hvilken betydning det har for beboerne at bo i et kategoriseret socialt belastet boligområde på et hverdagslivsniveau. Det her om at undersøge, hvordan beboerne oplever (erfarer) den planpolitiske repræsentation af deres boligområde som socialt belastet.

Tema 4 – Brug af boligområde

Med dette tema søges beboernes konkrete *brug* af og *erfaringer* med boligområdets forskellige urbane kvaliteter og tilbud belyst. Det handler om, hvordan beboerne bruger de forskellige tilbud/urbane kvaliteter som butikker, svømmehal og så videre. Desuden er brugen af og erfaringerne med sociale og kulturelle tilbud og aktiviteter også i fokus i forhold til at undersøge, hvordan beboernes sociale netværksrelationer "ser ud". Hermed skal temaet give et billede af, hvor "stedbundet" beboerne er, og hvor meget boligområdet betyder for beboerne i forhold til opfyldelse af deres hverdagslige behov for handel, aktiviteter og socialt samvær. Der ønskes med andre ord et billede af, hvor beboerne ligger deres sociale og kulturelle engagement, og hvilken betydning dette engagement har i forhold til beboernes oplevelse af problemer og kvaliteter.

Tema 5 - Tænke nyt

Her vendes der tilbage til de kvaliteter og problemer, som er fremkommet gennem interviewet. Dette giver beboerne mulighed for at give en uddybning af deres *oplevelse* af et "godt boligområde" - en oplevelse, som kan give inspiration til nye perspektiver på og forståelse af socialt belastede boligområder.

4.7. Opsamling

I dette kapitel er der med udgangspunkt i en human- og samfundsgeografisk tilgang redegjort for, hvordan afhandlingens indefraperspektiv kan forstås.

Fælles for Simonsens, Masseys, Shields'/Lefebvre' og Giddens' tilgang til rum- stedforståelse, er at de har vist, at sted og rum ikke kan diskuteres og forstås som en selvstændig kategori. Rummet og stedets produktion skal ses som en social proces, der har rumlige og tidslige variationer og udstrækning. Disse variationer bevirker, at stedets betydning og mening vil afhænge af de specifikke tid-rum kontekster, som stedet er lokaliseret i.

Shields især har vist, hvordan stedet kan ses som en operationalisering af overordnede sociorumlige samfundsmæssige processer - processer, som Shields kalder for diskurser om rum, der skaber bestemte steder, hvilket vil sige tillægger steder en bestemt betydning og mening. Det er med andre ord processer, som udgør de dominerende historiske og kulturelle kontekstuelle betingelser for givne repræsentationer af givne steder (helheden). Desuden har Shields sammen med Massey vist, hvordan begreberne (individuel og kollektiv) 'oplevelse' og 'erfaring' spiller en central rolle i forhold til at forstå, hvordan en indefrakonstrueret stedsforståelse skabes. Det vil sige, hvordan diskurser i rum eller på stedet skabes (delen). Giddens fokus på brug af stedet gennem den hverdagslige praksis viser, hvordan dette brug er medvirkende til at gøre stedet betydningsfuldt for dets beboere og brugere. Sammenfattende skal de tre begreber 'brug', 'oplevelse' og 'erfaring' være medvirkende til at forstå de betydnings- og meningsdannelsesprocesser, som ligger til grund for beboernes subjektive og individuelle tolkning af deres bosted Avedøre Stationsby - en betydning og mening, som er funderet i og derfor også præget af de dominerende historiske og kulturelle kontekstuelle betingelser, som ligger til grund for givne diskurser om og i rum. Og også præget af Avedøre Stationsbys kulturelle historie, som den opleves og erfares af beboerne.

Den videre diskussion af begreberne 'brug', 'oplevelse' og 'erfaring' vil sammen med analysetemaerne danne det strukturerende udgangspunkt for præsentationen af den kvalitative undersøgelse, som sker i kapitel 8.

5. Indføring til undersøgelseskonteksten

Formålet med dette kapitel er, som overskriften indikerer, at give en indføring til undersøgelseskonteksten. Det vil først og fremmest sige den historiske og kulturelle kontekst, hvor det byggeri, der i dag kategoriseres som socialt belastet blev bygget - et byggeri, som primært kan relateres til 1960'ernes og 1970'ernes forstadsbyggeri. I denne sammenhæng diskuteres skiftet fra den gode forstad til den dårlige forstad også. Derudover handler undersøgelseskonteksten også mere konkret om afhandlingens case, den kategoriserede socialt belastede forstad Avedøre Stationsby.

Indføringen til og forståelse af den historiske og kulturelle kontekst kan man kalde kapitlets overordnede niveau. Det handler her om at diskutere den tid- og rumkontekst, hvor forstadsbyggeriet i Danmark er situeret. Omdrejningspunktet vil med udgangspunkt i Foucaults analysebegreb "*kritisk helhed*" være centreret om en diskussion af de planpolitiske forestillinger og idealer bag forstadsbyggeriet - forestillinger og idealer, som kan siges at handle om "det gode liv i gode boligområder". Det spørgsmål, som kapitlet vil diskutere, er blandt andet, hvordan diskursen om dette gode liv i disse gode boligområder konstitueres. Men det handler også om at se på, hvordan diskursen udmøntes i "praksis". Til denne praksisdiskussion kommer det andet af Foucaults analysebegreber: "*Genealogisk helhed*" på banen. Det handler her om at undersøge, hvordan eksperter som især byplanlæggere og arkitekter, men også forskere og politikere reartikulerer diskursen om det gode liv i den konkrete planlægning af forstadsbyggeriet. Til denne diskussion inddrages Lefebvres/Shields' begreb "*rummets repræsentationer*" også, hvor det handler om eksperternes (arkitekter og byplanlæggere) diskursive og abstrakte konstruktion af rum. Som eksempel på denne abstrakte konstruktion af rum bruges Avedøre Stationsby, hvor det handler om at undersøge, hvordan de planpolitiske forestillinger bliver materialiseret i Stationsbyen.

5.1. Forestillingerne om det gode forstadsliv

Når man diskuterer de forestillinger og idealer, som prægede 1960'ernes og 1970'ernes forstadsudbygning, kan det være nødvendigt at se disse forestillinger og idealer i et lidt bredere historisk perspektiv. Således kan der i 1960'ernes og 1970'ernes planpolitiske forestillinger ses aflejringer, som kan føres helt tilbage til "modernitetens fødsel" (det vil sige det 17. århundrede, blandt andre Bauman, 1991, Schmidt og Kristensen, 1986 og Giddens, 1990). Nogle betegner moderniteten som et omfattende ordensprojekt. Således skriver Schmidt & Kristensen i bogen "Lys, luft og renlighed – den moderne socialhygiejnes fødsel" om ordensprojektets begyndelse i midten af 1700-tallet: "*Vi møder her en befolkningsomsorg, som ikke alene er begrundet i en bestemt statsraison, men tillige i et bestemt ordensprojekt, der gjorde befolkningernes biologiske eksistens og konkrete livsførelse til et anliggende for ordensmagten og politiet som dennes primære apparat*" (Schmidt & Kristensen, 1986, p. 26). I slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet bliver ordensprojektet også overført til de ny industribyer i Europa, hvor den hastige befolkningstilvækst og industrilokalisering skabte en ukontrollerbar og problematisk uorden (Schmidt & Kristensen, 1986). En opfattelse af uorden, som blandt andet Lilja i bogen "Den ifrågasatte föroten" beskriver på denne måde: "*Livet i staden var vid denna tid trångt, smutsigt*

och många gånger farligt för hälsan. Men det fanns också de som hävdade att staden hade en moraliskt skadlig inverkan på människan.” (Lilja, 1999, p. 5). I Danmark ses denne tids ordenstendens afspejlet i opførsel af sundere arbejderboliger i København i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet, hvor blandt andet Lægeforeningens boliger på Østerbro “Brumlebyen”, og Carlsberg bryggeriets “Humblebyen” blev opført (bl.a. Lemberg, 1985).

Modernismen banede også vejen for et nyt menneskesyn. Med den tiltagende kritik af storbyen, som arnested for umoralitet, fattigdom, sygdom med mere, blev kodeordet for dette nye menneskesyn fornuft. En fornuft, som frigjorde mennesket fra følelser og religiøs overmagt: *“Människan frigjorde sig från Gud og fylldes av allmakt, hon kunde och ville förändra världen och vetenskapen skulle ställas i hennes tjänst. Men ur allmakten föddes en känsla av övergivenhet, hjälplöshet och sårbarhet. Rädningen blev att förneka sitt inre och låta förnuftets logik ta över hjärtats logik”* (Lilja, 1995, p. 7). Mennesket blev i den begyndende moderniseringsproces til et “selvstændigt individ”, frem for et individ, der var styret af Gud og naturen. Individet havde med andre ord verden i sin magt, og redskaberne til denne magt var først og fremmest videnskaben, som kunne tæmme naturen (og Gud) og frisætte individet fra overmagten. Men med frisættelsen fulgte også et ansvar, hvilket gjorde, at individet også kunne stilles til ansvar for sine handlinger. Fattig- og dårligdom kunne således ikke længere henføres til naturkatastrofer eller guddommelig vrede, og individet blev på denne baggrund til det problematiske individ: *“Fattigdom blev nu något skammeligt, eftersom individen kunde göras ansvarlig. Med moderniseringsprocessen problematiserades individbegreppet och individen blev den problematiska individen”* (Lilja, 1995, p. 43). Også synet på de fysiske omgivelser blev med moderniseringsprocessen forandret og problematiseret. Således ansås fattige, beskidte og nedslidte omgivelser for skammeligt, og storbyen blev til et socialt problem (Lilja, 1995, 1999). Et socialt problem, som skulle løses og ordnes gennem en fornuftig og rationel planlægning, der i sit grundprincip byggede på, at “alt” kunne styres, hvilket gjaldt såvel individet som de fysiske omgivelser.

Langt senere igen kom 1960’ernes og 1970’ernes forstadsbyggeri, og selv om der ikke kan tegnes en direkte linie fra modernitetens fødsel til dette byggeri kan man som sagt, tale om aflejringer. Som vi skal se i de næste afsnit, så handlede forstadsbyggeriet, udover sunde boliger til “arbejderne”, om at bygge og planlægge efter forestillinger og visioner om “det gode liv”, der blandt andet handlede om socialt fællesskab, frihed, lighed og sundhed både mentalt og fysisk. Forstadsbyggerierne blev planlagt og bygget til kernefamilier, der skulle ud af byens snavs og larm, ud til lys og luft og moderne boliger.

5.1.1. Funktionalismen og forstadsbyggeriet

Forstadsbyggeriet bliver som oftest sidestillet med funktionalismen, og den funktionalistiske byggestil. Som Kai Lemberg i bogen *“Alli’vel så elsker vi byen” skriver, så var funktionalismen meget mere end en arkitektonisk stil “den var en filosofi om form, funktion og bymæssig sammenhæng”* (Lemberg, 1985, p. 55). I begyndelsen af 1900-tallet udviklede der sig en funktional byggestil og planlægningsmodel, som fik en verdensomspændende gennemslagskraft. Det er her, man finder funktionalismens fadder, arkitekten Le Corbusier, hvis planlægningssyn fik afgørende betydning for den moderne europæiske by- og planlægningsmodel.

Overordnet kan man sige, at funktionalismens udgangspunkt var at dyrke “friheden”, men for at “friheden” kunne opnå optimale udfoldelsesmuligheder, var det nødvendigt med en styring. Et af de vigtigste midler til denne styring var den videnskabelige baserede rationalitet, som også har fået tilnavnet instrumentel rationalitet (bl.a. Flybjerg, 1991, Gaardmand, 1991, Lilja,

1995). Som Lilja beskriver denne rationalitet så handlede det om det ydre frem for det indre, om fornuften frem for det følelsesmæssige (Lilja, 1995).

I den nordiske model af funktionalismen spillede idealet om lighed en central rolle, som skal ses i sammenhæng med den fremvoksende velfærdsstat. Således skriver arkitekten Nils-Ole Lund: *“Funktionalismen sejrede i Norden på en måde, man ikke så andetsteds. Hovedgrunden var vel, at funktionalismens budskab passede til den begyndende velfærdsstats behov”*. Og videre: *“Den arkitektoniske form var frihedens stil - den sociale funktion er lighedens udtryk: Også i samfundets ydre form at ophæve klassemodsatningerne og hæve de tilbagestående folkegruppers miljøstandard”* (Lund, 1991, p. 14).

I den funktionalistiske filosofi søgtes idealet om lighed fremmet ved en demokratisk planlægning, hvor det var det homogene, det generaliserede og gennemsnitlige menneske, der var i højsæde. Således formulerede Le Courbusier dette gennemsnitlige menneskesyn: *“All men have the same organism, the same functions. All men have the same needs”* (Le Courbusier, 1989). En anden af funktionalismens hjørnesteine var sundhed, orden og harmoni. Sundheden skulle fremmes ved at planlægge og bygge tæt på naturen, og skabe boligområder med plads, lys og luft. Orden og harmoni søgtes blandt andet realiseret ved det såkaldte zoneinddelingsprincip, som først og fremmest var kendetegnet ved en rumlig adskillelse af produktion og reproduktion, af arbejdspladser og boligområder. Et vigtigt styringsredskab var zone- og funktionsinddelingen af byerne⁴⁵. Man funktionsopdelte således byerne i adskilte zoner for bolig, arbejde, rekreation og trafik.

5.1.2. Det sociale fællesskab og kollektivet

I Danmark er en af de mest fremtrædende eksempler på funktionalismens planlægningskoncept Fingerplanen fra 1947. Egentlig var det ikke en plan, men en skitse til, hvordan den stigende befolkningstilvækst og industrilokalisering i hovedstadsområdet kunne styres. København udgjorde *“håndfladen, selve centrummet, og planen var, at dette centrum ikke skulle vokse mere, men at væksten derimod skulle holdes inden for de fem ‘fingre’, og at der i svømmehuden mellem fingrene skulle friholdes grønne kiler til landbrug, skov, gartneri, og friarealer. Skelettet i fingrene skulle være den kollektive trafik på veje og S-baner, og bydannelserne skulle ske omkring eksisterende og kommende S-togsstationer, som perler på en snor”* (Gaardmand, 1993, p. 38). Fingerplanen var blevet udarbejdet på grundlag af de prognoser, man i 1930'erne havde for befolkningstilvækst, industrilokalisering med mere. På baggrund af den stadig stigende befolkningstilvækst og stigende arealforbrug indså man i 1960, hvor mangelfuld disse prognoser var, og det blev klart, at Fingerplanens rammer var for snævre⁴⁶. Disse erkendelser førte til, at der blev udarbejdet en *“Første-etape-plan”* for Byudviklingen i Storkøbenhavn indtil 1970 (Skriver, 1984). I det hele taget er perioden kendetegnet ved at være de store planers tid - med planer som Egnsudvikling og trafik i 1946, Byreguleringsloven i 1949, Generalplanskiten for Købehavns byudvikling i 1954 og Lov om planlægning af Køge Bugt området i 1961.

Den planlægningsmodel, som muliggjorde disse storstilede planer byggede på et koncept, der var mål- og helhedsorienteret, rationelt og fornuftsstyret (bl.a. Lilja, 1995, Gaardmand, 1991). Det var et hierarkisk organiseret koncept, som blev styret og formuleret politisk efter et mål-middel-princip. Når målet-midlet for en given opgave blev politisk formuleret og besluttet,

⁴⁵ Zoneinddelingsprincippet kan genfindes helt tilbage til årene efter 1. Verdenskrig og den fremvoksende industrialisme. En af dette principps hovedfigurer var arkitekten Le Courbusier. For ikke at bremse den fremvoksende industrialisme og for at skabe systematik og ordnede forhold i samfundet som helhed og i byerne i særdeleshed, var det nødvendigt at opdele byerne i zoner.

⁴⁶ Dette betød blandt andet, at hvor det før kun havde været Køge Bugts inderste byenheder: Avedøre, Brøndby Strand og Vallensbæk, der havde figureret i Fingerplanen, skulle alle Køge Bugts områdets kommuner, som på dette tidspunkt omfattede otte kommuner og to amter også ind i planen (Skriver, 1984).

var det eksperterne, såsom planlæggere og arkitekter, der skulle stå for den endelige planlægning. Denne planlægning blev foretaget på baggrund af registreringer, analyser og beregninger af kvantitative målelige forhold (Gaardmand, 1991).

En af de mere overordnede årsager til, at denne rationalistiske planlægningsmodel blev så fremherskende, skal ses i forhold til funktionalismens inspiration fra den moderne industris masseproduktion (bl.a. Sestoft, 1986). Således blev industriens produktionsproces og videnskabelige beregningsmetoder overført til byplanlægningen som metoderedskab. Det betød også, at det hverdagsliv, der skulle udfolde sig i blandt andet de nyopførte forstæder, blev omformet til en industriel formel: Form følger funktion. En formel, som samtidig kan ses som funktionalismens grundregel nummer ét, hvor den menneskelige adfærd og en given produktionsgenstand analyseres og forstås ud fra det samme rationelle normsæt: *“Analysen af menneskets adfærd og af tingsverdenen bygger på den forudsætning, at de udtømmende kan opløses i et antal mindstedele, der kan opstilles på en fællesnævner i forhold til funktionssammenhængen”* (Larsen, 1986, p. 299). Denne begejstring for den industrielle produktionsmetodes rationalitet ses også afspejlet især i den arkitekturtradition eller skole, der har fået betegnelsen Bauhaus⁴⁷. Udgangspunktet for Bauhaus-skolen var, at boligbyggeriet skulle forenes med den industrielle masseproduktion. Således skriver den danske arkitekt Carsten Thau: *“Hvad angår selve boligplanen, ville man fjerne overflødige gangzoner, og køkkenet skulle effektiviseres under anvendelse af de tids- og bevægelighedsstudier, man i industrien brugte til højnelse af samlebandsarbejdernes præstationer”* (Thau, 1986, p. 255).

Fra 1945-1960 tog byggeriet af forstæderne til København rigtig fart, og den særlige nordiske udgave af funktionalismen så dagens lys. Som nævnt hænger denne udgave af funktionalismen sammen med den fremvoksende velfærdsstat, hvor især lighedstanken gennem fællesskabet og kollektivet dominerede. De økonomisk dårligst stillede befolkningsgrupper skulle have mulighed for at bo godt, og blandt andet derfor blev størstedelen af de nyopførte forstadsbyggerier opført af de stats- og kommunalt støttede almennyttige boligselskaber. Denne boligform sammen med ny byggeteknik, blandt andet det revolutionerende elementbyggeri, billiggjorde de nye byggerier, og gjorde det muligt for den økonomisk dårlig stillede del af befolkningen at flytte fra storbyen ud i de grønne forstæder. Arkitekterne og planlæggerne, som stod for den konkrete opførelse af byggerierne, så sig selv som medskabere af en ny og bedre verden: *“Ægteskabet mellem socialt engagement og faglig kvalitetsbevisthed er nok det vigtigste i den nordiske tradition. Vor politiske og kulturelle historie gør det naturligt for os at se en forbindelse mellem form og indhold, mellem ideologi og samfund”* (Lund, 1991, p. 17). Denne nordiske tradition fraveg den rene funktionalisme à la Le Corbusier, hvor der var en fremtrædende tendens til at reducere det sociale til et spørgsmål om proportioner og produkter (Lilja, 1995). I stedet udvikles en kollektivistisk “naboskabs-planlægning”, som var stærkt inspireret af den amerikanske sociolog Lewis Mumford. Naboskabs-planlægningen var baseret på ‘community enheder’, såsom *“smågrupper, små klasser, små kommuner, institutioner, som afpasses i målestok, [og som] er væsentlige betingelser for en sund udvikling i det moderne samfund”* (Mumford citeret i Gaardmand, 1993, p. 45). Denne naboskabs-planlægning indeholdte også elementer fra den såkaldte Havebybevægelse, som var inspireret af den engelske byplantradition. Det engelske forstadsbyggeri fra 1930’erne var således en blanding af rekreative grønne områder og selvstændige byer med både

---

⁴⁷ Den danske arkitekt Carsten Thau skriver, at Bauhaus-skolen, som blev dannet i Tyskland omkring 1920, skal ses som en betegnelse for “den skole, der så det 20. århundredes sociale og politiske problemer i øjnene og medvirkede til skabelsen af et arkitektonisk formsprog og design-princip, der skabte huse med skønhed og anvendelighed og udstyrede vores dagligdag med brugsgenstande, som var smukke – fordi de fungerede” (Thau, 1986, p. 231).

arbejdspladser, boliger og sociale institutioner. Der var her tale om selvfor-
synende boligområder eller minisamfund inden for byen eller forstaden:
*“Overskuelighed, korte afstande, naboskab og fællesskab omkring indkøb,
skole og institutioner var nogle af nøgleordene “ (Magnussen, 1993, p. 172).*

Naboskabs-planlægningen tog udgangspunkt i, at det fysiske miljø kunne
skabe rammer og forudsætninger for det gode og hele menneske, som leve-
de i harmoni med naturen og bygninger (Lilja, 1995). Grundtanken var kol-
lektivitet og fællesskab. Herhjemme blev der i perioden 1945 til 1970 opført
en del forstadsbyggerier efter de kollektivistiske principper, hvor det kollekti-
ve især kom til udtryk gennem opførelse af en række fælles og sammenhæn-
gende faciliteter i bebyggelserne⁴⁸. Ideen bag dette byggeri beskrives af
Gaardmand som: *“[...] det kollektive gik ud på, at når nye kvarterer blev ud-
bygget, skulle der planlægges og opføres både boliger og f.eks. butikker, re-
staurations, vaskeri, vuggestue og børnehaver, og at udgifterne hertil skulle
delvis fordeles over huslejen for samtlige beboere/lejere” (Gaardmand,
1993, p. 46).* Og det var i denne forbindelse, at det almennyttige boligbyggeri
rigtig fik vind i sejlene. Der var desuden også et politisk ønske om at præge
beboerne i en bestemt demokratisk retning gennem de fysiske rammer, hvor
kulturcentre spillede en central rolle. Således skriver Gaardmand videre
om kollektivtanken: *“En lidt anden form for kollektivitet var knyttet til ideen
om, at der burde være særlige kulturcentre i bydelene eller i de store bebyg-
gelser. Kulturcentre skulle præge “demokratiets by”, og beboerne skulle
gøres politisk aktive igennem teater, film, studiekredse, kvarterfester m.v.”
(Gaardmand, 1993, p. 47).*

Som eksempler på det kollektivistiske forstadsbyggeri nævner Gaard-
mand blandt andet Tingbjerg i Københavnsområdet, som blev påbegyndt i
1950'erne og fuldført i 1970'erne⁴⁹, hvor Steen Eiler Rasmussen var en af
arkitekterne. I planerne fra 1950'erne for Tingbjerg (som også fik overskriften
“Menneskesamfundet Tingbjerg”), fremgår det, *“at man ønskede at undgå
en koncentration af den store og forskelsløse masse af mennesker, der alle
hører til i samme sociale lag. Befolkningsgrupperne bør blandes i de nye by-
dele” (Steen Eiler Rasmussen citeret i Gaardmand, 1993, p. 50).* Målet for
Tingbjerg var, som Gaardman formulerer det, at skabe omgivelser og ram-
mer for, at beboerne kunne etablere sociale forbindelser, og der blev derfor
lagt stor vægt på at danne overskuelige naboskaber, således at bydelen
kunne komme til at bestå af større og mindre naboskaber. Af planerne for
Tingbjerg fremgår det at *“formålet med planlægningen måtte være at få alle
de forskellige naboskaber til at fungere optimalt. Så hver person har følelsen
af at leve i det rette naboskab - nemlig et, der tilfredsstiller hendes eller hans
behov for sund livsudfoldelse og kontakt med andre” (Steen Eiler Rasmus-
sen citeret i Gaardmand, 1993, p. 51).* Som Gaardmand lakonisk bemærker,
så kom Tingbjerg aldrig til at leve op til arkitekternes idealer og forestillinger,
blandt andet blev det aldrig den blandede beboersammensætning, men
derimod en temmelig ensartet sammensætning, der kom til at præge bebyg-
gelsen.

5.2. Avedøre Stationsbys fødsel

I 1961 vedtog Folketinget “Lov om planlægning af Køge Bugt-området” og et
udvalg - Køge Bugt-Udvalget - bestående af de berørte Køge Bugt-
kommuner samt planlæggere blev nedsat. Målet for planlægningen, som
udvalget skulle fuldføre, var at skabe en høj bykvalitet og en ensartet byud-
vikling i hele Køge Bugt-området med en forventet 20 års udbygningsperio-
de (Skriver, 1984). For at opnå denne ensartethed og styring af udbyg-

⁴⁸ Også enfamilie-pacelhusbyggerierne, som ikke byggede på de kollektivistiske tanker, men mere på
“lys og luft” idealerne, blev opført i perioden.

⁴⁹ Tingbjerg blev bygget som en stor etageblokbebyggelse (4 etager) opdelt i mindre gårdenheder.

ningsfasen udarbejdede udvalget et normsæt for Køge Bugt områdets dispositionsplan. Normsættet byggede på et stort statistisk materiale omkring Køge Bugt områdets befolkningsgrundlag for butikker, skoler, institutioner med mere.

Til Køge Bugt-Udvalget var der knyttet et sekretariat, hvor ansatte arkitekter og planlæggere fik til opgave at udføre konkrete planer på baggrund af udvalgets målsætninger. Grete Plesner, som var en af de arkitekter, der var ansat i sekretariatet, fortæller om de forestillinger, der lå til grund for Køge Bugts udbygning: *“Hele Køge Bugt området var efter danske forhold et gigantisk bybygningsprojekt. Trafikplanlægningen dengang var stor i slaget, og det var de store byggeriers tid. Nybyggeri overalt i Danmark var i større enheder end nogensinde før. Alligevel tillod vi os at tale om nærhed og smalle er beautiful, og at menneskene skulle komme hinanden ved i de nye byområder. Drømmen var, at planerne skulle være ramme om et lige så levende miljø som de bedste eksisterende provinsbyer, selvom Køge Bugt byerne opstod på bar mark”* (Plesner, 1993, p. 181).

Specielt planlægningen af butikcentre i de nye bydele anså arkitekterne og planlæggerne for vigtige: *“Udgangspunktet for centerstrukturen var vores “byudstysanalyse”. Vi analyserede og beregnede for, at finde ud af hvad der skulle til, for at en by i en bestemt størrelse blev en “rigtig” by”* (Plesner, 1993, p. 181).

Udbygningen af Køge Bugt-byerne skete først i de byer, der lå tættest på Købehavn, hvor Avedøre Stationsby blev det første byggeri, der blev igangsat. De overordnede planer for Avedøre Stationsby blev udarbejdet af Glostrup Kommune og KBI (Kooperativ Byggeindustri A/S) i tæt samarbejde med arkitektfirmaet Skaarup og Jespersen i begyndelsen af foråret 1963. Arkitekten Skaarup fortæller i artiklen *“Avedøre Stationsby - ideerne bag planen”* (Skaarup, 1993) om planerne for det 70 ha store ubebyggede område, hvor byen skulle ligge: *“Med den kommende S-togsstation i det sydøstre hjørne var [området] tænkt som en klart afgrænset bymæssig bebyggelse, i kontrast til og som samlingspunkt for de omliggende åbne haveboligkvarterer”* (Skaarup, 1993, p. 190). Som det var tilfældet med Tingbjerg, blev Avedøre Stationsby også planlagt ud fra de kollektivistiske principper, og fælles anlæg som skole, kirke og fritidscenter var en vigtig del af planerne, der skulle placeres *“samlet for at skabe mulighed for samarbejde og fleksibilitet”* (Skaarup, 1993, p. 190). I lighed med planerne for Tingbjerg var det arkitektfirmaets forhåbning, at undgå en ensartet beboersammensætning: *“Vi stillede forhåbninger til, at udbygningen ville strække sig over en længere årrække, så man undgik en ensartet sammensætning af beboerne aldersmæssigt”* (Skaarup, 1993, p. 190). Den endelige udformning og detaljering af bebyggelsesplanen blev i 1968 overdraget til Kooperativ Byggeindustri med Glostrup Boligselskab og Arbejdernes Kooperative Byggeförening (AKB) som bygherrer.

5.2.1. Avedøre Stationsbys fysiske udformning

På baggrund af arkitektfirmaet Skaarup og Jespersens planmæssige ideer blev Avedøre Stationsby planlagt som en miniby med sammenhæng mellem boliger, kollektiv transport, offentlige institutioner, privat service og arbejdspladser.

Luffoto af Avedøre Stationsby. Foto: Stig Sørensen, efteråret 1997.

Avedøre Stationsby blev således opført som et fysisk afgrænset boligområde fra resten af Hvidovre Kommune. Den fysiske afgrænsning er sket ved at udforme byen med inspiration fra middelalderbyen. Således består byens tre sider af sammenhængende etageblokke med fire etager. Den fjerde side af byen består af et tieters højhus Store hus. I midten er der opført rækkehuse med tilhørende private gårdhaver.

Sammenhængen mellem boligområdet og de forskellige byfunktioner er etableret med et fælles stort institutionsbånd, der via byens hovedsti løber på tværs gennem boligområdet. Sammenhængen mellem boligområdet og offentlig transport blev etableret i form af en S-togslinie fra Købehavn, og med tværgående buslinier fra Avedøre Station til Brøndby og Glostrup. Den indre trafikplanlægning blev udformet med en klar adskillelse af gående og kørende trafik. Sammenhængen mellem boligområde og den private service blev sikret med planer om etablering af et større butikcenter i en park - Byparken - op mod Store hus og S-togsstationen, der med en overdækket butiksgade skulle forbinde bebyggelsen nord og syd for banen. Sammenhængen mellem boligområde og arbejdspladser blev etableret med inddæmning og udbygning af Avedøre Holme knap tre kilometer fra Avedøre Stationsby.

Avedøre Station. I baggrunden af billedet ses bagfacaden af Store hus. Foto: Kristina Skovdal, 2001.

Opførelsen af byen blev opsplittet i tre faser. I den først fase (1971) blev det sydlige afsnit af Avedøre Stationsby opført med 920 boliger fordelt med 649 etageboliger, 248 rækkehuse og 23 såkaldte hovedstiboliger (etageboliger, som ligger ud til hovedstien). Den første indflytning skete i slutningen af 1973 og i begyndelsen af 1974 (AKB, 1993). I anden fase (1976) blev Store hus opført. I de oprindelige planer var Store hus tænkt som et kollektivhus for især unge enlige og unge par. I husets underetage skulle der placeres offentlige funktioner som bibliotek, læger og fælles aktivitetslokaler med mere. Planerne for Store hus blev formuleret således af KBI i 1971: *“To rumslejlighederne i højhuset [...] tænkes knyttet sammen omkring et sæt af fællesaktiviteter, der kan berettige til betegnelsen kollektivhus. Højhusets beboere skal således kunne tilbydes rengøring, varemottagelse, gæsteindlogering på beboerhotel, evt. sygepleje, restaurant og cafeteria og andre fælles opholdsrum, hobbyrum og værkstedsrum samt bade- og helse rum som supplement til de enkelte boliger”* (KBI, 1971, p. 7). Planerne blev imidlertid ændret således, at de offentlige funktioner blev taget ud ved den endelig opførelse. På grund af disse ændringer blev Store hus bygget to boligetager højere end det var planlagt. Antallet af lejligheder blev dermed forøget fra de planlagte 298 lejligheder til i alt 480 lejligheder med ens størrelse på 69,3 m² (AKB, 1993). Som led i kollektivtanken blev lejlighederne i Store hus ikke indrettet med et egentligt køkken, men derimod blev der etableret et fælles spisested i huset, som alle afdelinger i byen blev økonomisk ansvarlig for. I den tredje fase blev Stationsbyens nordlige afsnit opført. Afsnittet blev bygget i to etaper med en første etape i 1979 og sidste etape i 1983 med i alt 912 boliger fordelt med 443 etageboliger og 469 rækkehusboliger.

Biblioteket i Avedøre Stationsby. Foto: Kristina Skovdal, 2001.

Da Avedøre Stationsby omsider stod færdigbygget i 1983 levede byen ikke helt op til de oprindelige planer. Blandt andet blev der bygget et mindre antal offentlig institutioner, og det planlagte forretningscenter i Byparken blev droppet. I stedet blev der gjort plads til forretninger i den nederste etage af Store hus⁵⁰.

⁵⁰ I dag består forretningerne i Store hus blandt andet af: En egentlig dagligvareforretning, Netto, grønthandlere, et apotek, en slagter og en bager. Desuden er der en købmand, også kaldet “Børge Købmand”, som ligger længere nede i Stationsbyen. Der er blevet opført en del offentlige institutioner, blandt andet den lokale skole, Enghøjsskolen, en svømmehal, en kirke med tilhørende café, Café Hjerte-træet, en nærpolitistation og et bibliotek. Ydermere er der i alt 12 daginstitutioner (vuggestuer, børnehaver, fritidshjem).

“Forretningsstrøget” i Avedøre Stationsby. Foto: Kirstina Skovdal, 2001.

Helt som planlagt blev Avedøre Stationsby altså ikke, men byen holdt sig alligevel i store træk til de overordnede planer, som de dels blev udarbejdet af Køge Bugt-sekretariatet, dels af arkitektfirmaet Skaarup og Jespersen. Avedøre Stationsby blev en afgrænset bebyggelse, bygget og planlagt ud fra de kollektivistiske principper med sammenhæng, nærhed og fælles anlæg. Desuden strakte opførelsen sig over en periode på 12 år, hvilket arkitekterne håbede kunne være medvirkende til, at skabe en aldersmæssig afbalanceret beboersammensætning.

5.3. Det gode liv i de gode forstæder

Forstadsbyggeriet blev bygget i de store visioners og idealers tid, hvor byerne blev bygget til at indeholde alt, hvad der havde med det urbane hverdagsliv af gøre, eller det som blandt andet Castells kalder det urbane kollektive konsum (Castells, 1983). Det var samtidig også en byudvikling, som tilgodeså 1960'ernes behov for rumlige investeringsmuligheder og kapitalakkumulation, som Harvey karakteriserer som Den keynesianske by (Harvey, 1985). Både Castells og Harvey - blandt mange andre - ser denne byudvikling som et udtryk for et samfundsmæssigt ønske om at sikre en social stabilitet, således at arbejdskraften kunne yde sit yderste i en tid, hvor vækstlokomotivet kørte for fuld damp. Således blev de færdigbyggede forstæder et billede på det gode, sunde, sammenhængende og socialt stabile nærmiljø, som praktisk talt kunne tage sig af dens beboere fra vugge til grav. Her var lys og luft, grønne arealer og en moderne byggestandard, som i socialdemokratiske vendinger kunne give “arbejderklassen” (næsten) den samme gode boligstandard med diverse moderne bekvemmeligheder, som førhen havde været reserveret til “borgerskabet”. Forstæderne blev således bygget til at opfylde bestemte funktioner, blandt andet hvad angår beboersammensætning. Byggeriet henvendte sig til en bestemt gruppe af mennesker, det man vel i dag kan kalde den lavere middelklasse, som gerne ville væk fra byen og bo i grønne og moderne bebyggelser, tæt på arbejdspladsen, tæt på institutioner. Og det var kernefamilien med mor, far og to børn, der blev bygget til.

De forestillinger og idealer, som kendetegner efterkrigstidens planlægning og styring af suburbaniseringsprocessen, afspejler moderniseringsprocessens menneskesyn. Individet blev frisat fra Gud og naturen gennem videnskaben, som samtidig blev midlet til styring af individet. Helt grundlæggende

handlede det om, at der herskede en tro på, at man gennem det fysiske kunne skabe det sociale. På baggrund af videnskaben kunne der nu udarbejdes storstilede planlægningskoncepter, som byggede på en rationel viden om det menneskelige liv, blandt andet omfattende statistiske udarbejdede befolkningsprognoser, som muliggjorde udregning af grundlaget for forskellige offentlige institutioner i de nye bebyggelser. Denne viden om det menneskelige liv blev også brugt til at skabe rammerne og forestillingerne om "det gode liv". Således var den fremtrædende holdning hos arkitekter og planlæggere, at lys, luft og en moderne boligstandard skaber gode, harmoniske og moderne mennesker, mens storbyen med dens larm, støj og forurening skaber dårlige mennesker. De planmæssige forestillinger om den moderne bolig og boligområde faldt helt i tråd med den "nye" velfærdsstats ideologi, hvor princippet om demokrati, lighed og fællesskab søgtes materialiseret ved det kollektivistiske planlægningskoncept. I dette koncept var der plads til alle ung som gammel, rig som fattig, og på denne måde var den planmæssige vision, at de nye byggerier skulle være et billede på det gennemsnitlige Danmark. Således skulle alle befolkningsgruppers behov kunne tilfredsstilles i de nyopførte boligområder. Det er disse forestillinger og koncepter, som i politiske og forskningsmæssige kredse er blevet sammenfattet til "lokalsamfundstanken", hvilket ifølge den klassiske definition af lokalsamfundet omfatter: *"Et geografisk område, hvor indbyggerne objektivt har og subjektivt føler et socialt og funktionelt fællesskab. Inden for det geografiske område, som lokalsamfundet omfatter, bor og arbejder de fleste i samfundet og tilbringer også deres fritid her. Lokalsamfundet er karakteriseret ved, at forandringer sker langsomt, og at mange sociale og kulturelle opgaver varetages inden for samfundets rammer [...]. Samfundet er beboernes aktionsfelt, hvor netværket er tæt, og man har flerstrengede relationer til hinanden"* (Marling, 1999, p. 82).

Som nævnt skal de planmæssige idealer og forestillinger ses i tæt sammenhæng med den fremvoksende velfærdsstat, som blev udbygget i efterkrigsperioden og havde sit højdepunkt i 1960'erne. I denne periode blev mange af de funktioner, som førhen var blevet varetaget af familien i det nære lokalmiljø, såsom for eksempel ældre- og børneomsorg, flyttet til en lang række velfærdsinstitutioner. Denne udvikling hang sammen med den generelle økonomiske vækst, hvor der lige pludselig blev behov for kvindernes arbejdskraft. Og da kvinderne ikke kunne både passe børn, ældre og et fuldtidsarbejde, blev denne omsorg til et delvist samfundsanliggende med de dertil hørende institutioner⁵¹. Dette bevirkede, at andelen af hjemmegående kvinder blev kraftigt formindsket, hvilket havde konsekvenser for nabokontakt og uformel social kontrol i boligområderne. Der var således kun ganske få tilbage i boligområderne i dagtimerne til at varetage og opbygge "det sociale liv" i boligområderne. Så ud over at den kollektivistiske naboskabsplanlægning også kan ses som et udtryk for et politisk ønske om at skabe demokratiske borgere, så handlede denne planlægning også om at genetablere nabokontakt og uformel social kontrol ved at opføre en række fælles urbane kvaliteter såsom idrætscentre, kirker og så videre i boligområderne.

5.4. Kritikken

Inden for den internationale byforskning begyndte kritikken af den rationelle og instrumentelle planlægningsmodel at dukke op i løbet af 1960'erne. En kritik, som først og fremmest gik på, at den rationalistiske planlægningsmodel med modellens inspiration fra den industrielle masseproduktion, ikke lod

⁵¹ Kun delvist et samfundsanliggende da størstedelen af kvinderne dengang som nu lever med og udfører, et dobbeltarbejde: Fuldtidsjob og ansvar for hjemmet, indbefattende børneomsorg og -pasning, indkøb, madlavning, rengøring med mere.

sig problemfrit overføre til den menneskelige adfærd. Denne kritik havde konsekvenser for funktionalismens grundregel: Form følger funktion, idet *“en maskindel fx kan give en eksakt og absolut form, fordi dens funktion kan beskrives entydigt. Men hvad der kan lade sig gøre i teknologien, kan ikke uden videre overføres på sociale forhold”* (Sestoft, 1986, p. 22). Kritikken handlede således om, at den menneskelige adfærd ikke kan anskues som rationel med et “entydigt formål”, men derimod som irrationelt og styret af en række forhold, som for det første ikke kan måles, og for det andet vil være så varierende og uforudsigelige, at der ikke kan opstilles en generaliserbar og universel ramme. Som Larsen skriver i sin kritik af den rationelle og funktionalistiske tænkemåde: *“Udgangspunktet for organiseringen af menneskers hverdag er [...] ikke de arme stakler i deres forskellighed, men de muligheder de engang kunne tænkes at realisere, hvis de indbyggede muligheder i urbaniseringen og den industrielle arbejdsproces udnyttes maksimalt”* (Larsen, 1986, p. 297). Denne kritik satte således et grundlæggende spørgsmål ved hele funktionalismens menneskesyn ved nærmest at sige, at formen *ikke* kom til at følge funktionen. Således formåede det rationalistiske planlægningskoncept ikke at inkorporere den menneskelige adfærds forskellighed i relation til forskellige hverdagslige funktioner, blandt andet hvordan beboerne oplever, bruger og tilegner sig “formen”.

Amerikaneren Jane Jacobs var en af de første, som fremkom med en grundlæggende kritik af den rationalistiske planlægningsmodel, som den kom til udtryk i USA. I sin bog “Death and Life of Great American Cities” fra 1961 diskuterer hun, hvor vigtig den menneskelige oplevelse og brug af de rumlige forhold er i relation til det menneskelige hverdagsliv. Hun angriber planlæggerens tro på at kunne (om)forme hverdagslivet gennem de fysiske omgivelser uden at vide tilstrækkeligt om dette liv. Således mente hun, at blandt andet planlæggerens forestillinger om at kunne skabe “god” opførelse gennem “gode” fysiske omgivelser var en utopi, som ikke havde hold i virkeligheden: *“[...] there is no direct, simple relationship between good housing and good behavior, a fact which the whole tale of the Western world’s history, the whole collection of our literature, and the whole fund of observation open to any of us should long since have made evident”* (Jacobs, 1961, p. 113).

Den skandinaviske udgave af den funktionalistiske planlægningsmodel, som den så ud i efterkrigstiden, blev også udsat for kritik. Lilja (1995) betegner denne planlægningsmodel og rolle som forføren/tilrettelæggeren. Om denne planlæggerrolle skriver Lilja: *“Förförelsen kan ses som en symbol för det andra stadiet i planeringens utveckling inom ramen för välfärdsstaten, där praktiken fortfarande utgår från det instrumentella förnuftet”* (Lilja, 1995, p. 8). Lilja mener, at planlægning som forførelse er en model, som karakteriserer den planlægningsmodel og det menneskesyn, som har været gældende siden 1960’erne og frem til begyndelsen af 1990’erne. Det, som karakteriserer den forføriske planlægningsmodel, er, at den, ligesom det er tilfældet med den rationelle model, som kendetegner den “rene” internationale funktionalisme, arbejder ud fra idealer og visioner om “det gode liv”. Begge modeller bygger på kvantitative målbare socioøkonomiske forhold og konstruerede sociale indikatorer på velfærdsbehov. Denne fremgangsmåde er især blevet kritiseret for en statisk opfattelse af såvel socioøkonomiske kategoriseringer af befolkningsgrupper som af menneskelige (velfærdsstatslige) behov. Der, hvor modellerne adskiller sig er, ifølge Lilja i forhold til etikken: *“Den instrumentellt rationelle planerarens etik karaktäriseras av att vara omänsklig. Förförernes handlande, å sin sida, har en positiv etik. Hans intention är att ge människor möjlighet att utvecklas. Målet är att ge henne frihet som individ”* (Lilja, 1995, p. 10). Den forføriske planlægningsmodels mål var at skabe de fysiske forudsætninger for menneskets udvikling, men denne udvikling, og det vil sige menneskets frihed, skulle styres efter planlægningens forestillinger og idealer, som var centreret om den kollektivistiske naboskabs-planlægning.

Herhjemme var de kritiske røster, som begyndte at dukke op i 1980'erne, som sagt centreret om en kritik af planlæggernes forestilling og ønske om at kunne skabe det sociale gennem det fysiske. Kritikken udsprang af de problemer, der begyndte at opstå i en række forstadsbyggerier i 1970'erne, som især handlede om manglende fællesskab og sociale relationer mellem beboerne. For at forstå den sociale dynamik i boligområderne blev der igangsat evalueringer af beboernes sociale kontaktmønstre, som skulle kaste lys over, hvilke processer der understøttede og udbyggede sociale relationer mellem beboerne. Sociolog J. Schjerup Hansen skriver i 1987 om disse evalueringer: *“Der findes i dag et ganske omfattende empirisk materiale, der belyser beboernes sociale relationer inden for deres boligområde. Imidlertid også et meget tvetydigt materiale med mange modstridende empiriske resultater”* (Schjerup Hansen, 1987, p. 61). I disse evalueringer skrive Schjerup blev konklusionen, at der ikke kunne tegnes et entydigt billede af, hvad der indvirker på forholdet mellem naboer, eller hvordan relationerne mellem beboerne former sig (Schjerup Hansen, 1987). I disse studier kunne der således ikke påvises en kausal sammenhæng mellem de fysiske former og det sociale liv. Det vil sige, at selv om de fysiske rammer lagde op til styrkelse og skabelse af sociale relationer mellem beboerne, var det slet ikke sikkert, at dette blev resultatet.

På trods af denne viden blev det forstadsbyggeri, som blev opført efter 1970, stadig bygget efter de kollektivistiske og kontaktskabende principper. Planlæggerne var således overbeviste om, at ved at opføre en række kontaktskabende funktioner såsom: Servicefunktioner, sociale funktioner og kulturelle funktioner kunne der skabes bydele med social trivsel og udbyggede nabokontakter (bl.a. Schjerup Hansen, 1987). Når dette ikke skete, skal det blandt andet i følge Schjerup Hansen ses i forhold til den generelle samfundsmæssige udvikling, hvor især to forhold fremhæves: De sociale relationer i forstæderne er begrænset til familie og venner, mens relationerne til naboer er præget af reservation og tilbagetrækkethed. Desuden er *“et tidligere relativt tæt socialt netværk knyttet til et bestemt lokalområde med forstadsbebyggelserne blevet afløst af et mere spredt socialt netværk, hvor kontakten opretholdes gennem benyttelsen af egne eller offentlige transportmidler”* (Schjerup Hansen, 1987, p. 69). Det handler desuden også om et ændret familiemønster. Hvor det førhen var kernefamilien med far, mor og børn, der kendetegnede familiestrukturen, er den dominerende familieform kendetegnet ved en voksende andel af familier med enlige forsørgere. Dette bevirker ifølge Schjerup Hansen, at disse “nye” familier ikke har overskud til at deltage i boligområdets aktivitetstilbud. Schjerup Hansens budskab fra 1987 er ikke, at det ikke nytter noget at opføre fælles anlæg, men at man som planlægger ikke skal forvente, at man gennem det fysiske kan forme det sociale liv i boligområderne: *“[...] kernen i relationen mellem livsform og fysisk udformning er, at det er brugeren, der fortælle arkitekten om sin livsform, hvorefter arkitekten giver livsformen en fysisk udformning”* (Schjerup Hansen, 1987, p. 75).

5.5. Den dårlige forstad

“I en række europæiske lande opstod der i løbet af 1980'erne massive problemer i nyere, store forstadsbebyggelser. Dagspressen bragte alarmerende overskrifter om “betonslummen”, og jævnlige blev forholdene i enkeltbebyggelser skildret dramatisk med vægt på druk, vold og kriminalitet” (Christiansen m.fl., 1993).

Sådan lyder det i en SBI-rapport fra 1993 med overskriften “Bedre bebyggelser - bedre liv?”, som blev udarbejdet af Statens Byggeforskningsin-

stitut for Boligselskabernes Landsbyggefond og Boligministeriet⁵². Rapportens formål var at evaluere den indsats, som blev igangsat i midten af 1980'erne i en række forstadsbyggerier. En indsats, som især var centreret om fysiske og økonomiske forbedringer af byggeriet. I denne og mange andre rapporter og evalueringer af de nyere forstæder, som begyndte at dukke op i 1980'erne og 1990'erne, er billedet på den "gode forstad" vendt til "den dårlige forstad".

Ses der nærmere på, hvordan problemerne generelt blev defineret, fremgår det af SBI-rapporten, at det især gjaldt de almennyttige boliger, der var blevet bygget fra midten af 1960'erne og frem. Problemerne karakteriseres som et mix af tekniske, sociale, økonomiske og miljømæssige problemer, hvor de boligbebyggelser, som havde alle fire problemkategorier, blev betegnet som samspilsramte afdelinger. I SBI-rapporten har man delt problemerne op i fem grupper:

1. *Bristede forudsætninger*

Disse bristede forudsætninger ses i tæt sammenhæng med oliekriserne i 1973-1974 og 1979-1980, som især gik ud over tiltænkte udflytning og udbygning af offentlige arbejdspladser og institutioner til de nyere forstadsbebyggelser. Også bebyggelsernes serviceniveau blev der skåret ned på, hvilket blandt andet bevirkede, at forretningscentre og generelle indkøbsmuligheder ikke blev opført. Desuden stoppede mange af kommunernes udbygningsplaner, således at mange af de nyere bebyggelser ikke "*blev integreret i anden bebyggelse; de lå i mange år som byens yderste forpost [...] det medførte en stemning af afsondrethed*" (Christiansen m.fl., 1993, p. 29).

2. *Bygeskader, dårlig vedligeholdelse og triste udemiljøer*

Årsagen til byggeskader henføres til dårlige byggekonstruktioner, som hang sammen med præfabrikationen af bygge- og betonelementer, der på grund af manglende erfaringer med dette elementbyggeri og elementernes dårlige kvalitet medførte forskellige skader. I forhold til udemiljøerne handlede tristheden ifølge SBI-rapporten først og fremmest om, at disse miljøer fra starten ikke var tænkt som brugsarealer, og problemerne opstår "*i takt med, at flere og flere beboere tilbringer mere og mere tid i boligområderne stilles der større krav til friarealernes oplevelsesindhold*" (Christiansen m.fl., 1993, p. 30). Desuden var økonomien i mange af boligafdelingerne dårlig, og det gik ud over vedligeholdelsen af udearealerne.

3. *Økonomiske problemer*

Huslejedannelsen i den almennyttige boligsektor sker efter omkostninger i forhold til de forventede nettoudgifter, og de enkelte afdelinger er økonomisk ansvarlige. Dette får nogle negative konsekvenser, når der, som det var tilfældet i 1980'erne, begynder af være udlejningsproblemer, således at den forventede lejeindtægt ikke stemmer overens med virkeligheden, og der skete derfor i 1980'erne huslejestigninger i en række afdelinger. Udlejningsvanskelighederne betød, at det blev sværere at tiltrække nye beboere, blandt andet fordi huslejen var høj, og samtidig betød det også, at der var færre penge i afdelingerne til vedligeholdelse.

4. *Organisatoriske problemer*

De organisatoriske problemer ses i SBI-rapporten som et udslag af boligselskabernes manglende evne til at tilpasse sig udviklingen. Dette ses i rapporten i sammenhæng med, at boligselskaberne var bedre klædt på til at bygge nyt end til at administrere: "*Når boligafdelingerne efterfølgende skulle administreres, blev det undertiden gjort ud fra meget tekniske og bureaukratiske principper, som harmonerede dårligt med de tydelige forslumrings- og*

⁵² Det skal bemærkes, at ved Folketingsvalget i 1998 blev Boligministeriet omdøbt til By- og Boligministeriet.

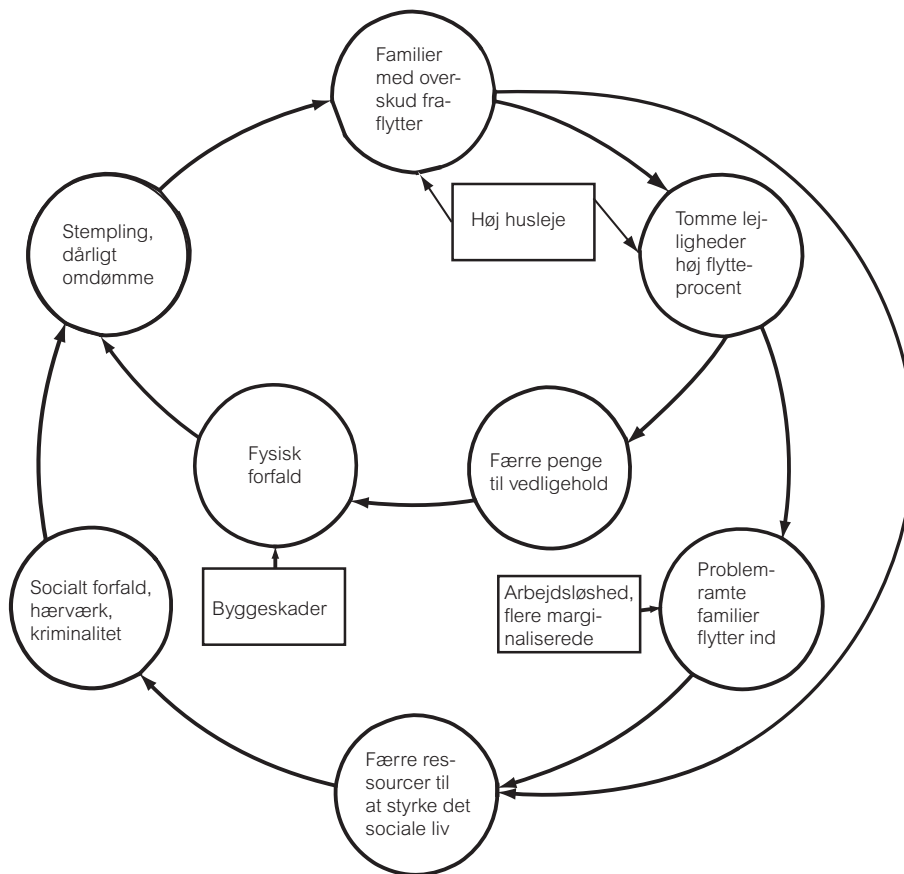

fattigdomsprocesser” (Christiansen m.fl., 1993, p. 31). De organisatoriske problemer ses i SBI-rapporten også i forhold til beboerdemokratiet, som ifølge SBI-rapporten dels led under den store beboerudskiftning, dels led under konflikter internt i afdelingsbestyrelserne og mellem bestyrelserne og bolig-selskabets administration.

5. Beboersammensætningen og sociale problemer

I SBI-rapporten fremgår det, at problemerne i de samspilsramte forstads-byggerier i midten af 1980'erne generelt handlede om: *“Tomme lejligheder, et stort gennemtræk af beboere, skæv fordeling vedrørende beboernes køn, alder og ægteskabelige status sammenholdt med sammensætningen i det øvrige samfund, et dårligt fungerende socialt liv i området, sociale problemer hos beboerne, hærværk og fysisk forfald*” (Christiansen m.fl., 1993, p. 36). Mere specifikt handler de sociale problemer om: *“Mange enlige, mange enlige med børn, mange som er helt eller delvis uden for arbejdsmarkedet og mange med lave indkomster. I nogle af bebyggelserne bor der forholdsvis mange indvandrere, som ikke i sig selv volder problemer, men hvor nogle af de danske beboere oplever dem som et problem, og hvor det omgivende samfund hurtigt opbygger en negativ holdning til bebyggelsen*” (Christiansen m.fl., 1993, p. 36). De ressourcessvage beboere bliver fremhævet, som den gruppe af beboere, der har de største problemer. Gruppen defineres i rapporten som beboere, der har en ringe økonomi, ringe uddannelse og ofte dårligt helbred. I forhold til de problemer, der her er linet op, pointeres det i SBI-rapporten, at *“hverken de økonomiske, beskæftigelsesmæssige eller de demografiske (de mange enlige og enlige med børn der bor i bebyggelserne) indikatorer direkte siger noget om hverken oplevelsen eller tilstedeværelsen af problemer. Men der er en stigende sandsynlighed for, at ressourcessvagthed på flere af disse indikatorer også medfører, at der forekommer flere sociale problemer i bebyggelserne*” (Christiansen m.fl., 1993, p. 15).

Disse fem opridsede problemgrupper bliver i SBI-rapporten illustreret som boligområdernes “onde cirkel”. En cirkelmodel, som også i dag bliver benyttet, når problemer og årsagssammenhænge i de socialt belastede boligområder skal forklares.

I SBI-rapporten står der som forklaring på figuren: "Den onde cirkel i samspilsramte almennyttige boligafdelinger" (Christiansen m.fl., 1993, p. 36).

Rapportens konklusion er, at den indsats, der var rettet alene mod fysiske forbedringer og opretning af boligafdelingernes økonomi, lykkedes, hvorimod forbedringer af det sociale miljø ikke opnåede en entydig forbedring. Til dette fremføres der i SBI-rapporten, at: "*Social opretning og forbedring indgik imidlertid heller ikke som noget, man sigtede mod med forbedringsindsatsen. Der var dog nok en forventning om, at den fysiske renovering og de miljømæssige forbedringer ville blive fulgt af forbedring af de sociale forhold i bebyggelserne*" (Christiansen, 1993, p. 9). Den indsats, der var rettet mod forbedringer af det sociale miljø, var ført og fremmest centreret om opførelse af beboerhuse i bebyggelserne. Af SBI-rapporten fremgår det, at det ikke var lykkedes at få etableret det sociale liv i og omkring husene, som var tiltænkt, hvilket ifølge SBI-rapporten hænger sammen med konflikter mellem beboerne omkring blandt andet husets brug. Men, som ifølge SBI-rapporten også hænger sammen med, at "*det er svært at bygge sig til socialt samvær*" (Christiansen, 1993, p. 9).

5.6. Avedøre Stationsby i 1980'erne

De fysiske og sociale problemer, som er beskrevet i SBI-rapporten, ramte også Avedøre Stationsby i 1980'erne. Avedøre Stationsby når næsten ikke at blive færdigbygget, førend der opstår en række problemer i byen. I to rapporter om Avedøre Stationsby udarbejdet af det administrerende boligselskab - AKB - fremgår det, at byens situation i løbet af 1980'erne var præget af såvel fysiske som sociale problemer (AKB, 1993):

- huslejestigninger på grund af en omfattende byggeskadesag
- en fraflytningsprocent på 25 % per år,
- et stigende antal socialt pressede familier, heraf flere enlige forsørgere,
- et stigende antal børn og unge, der er udsat for omsorgssvigt,

- et stigende antal børn og unge i begyndende kriminalitet og med begyndende blandingsmisbrug,
- manglende institutionspladser,
- integrationsproblemer i forhold til et stigende antal beboere af fremmede nationalitet.

Af AKB rapporten fremgår det, at der især opstod problemer i Store hus, som i første omgang hang sammen med, at de små lejligheder med deres fravær af egentlige køkkener var utidssvarende. Dette gjorde tilsammen med den relativt høje husleje, at det var svært at få udlejet lejlighederne, og fraflytningsprocenten i Store hus svingede mellem 25 %-35 % (AKB, 1993). En rapport fra 1988 udarbejdet af Stationsbyens praktiserende læger, Hvidovre Kommune, Psykiatrisk Afdeling, Nordvang og Stationsbyens beboerrådgiver viser, at det især var enlige mænd, der flyttede ind i Store hus. Mændene fik i de fleste tilfælde anvist lejlighed i Store hus af Hvidovre Kommune i samarbejde med Psykiatrisk Afdeling, Nordvang⁵³.

De mere positive forhold, som udvikles i Avedøre Stationsbys "barndom" var at der blev dannet grundlag for det, man kan betegne som et stærkt og engageret beboerdemokrati. I AKB-rapporten fremhæves den partipolitiske (primært Socialdemokratiet, DKP og VS) organisering blandt beboerne som en af grundstenene i det beboerdemokratiske arbejde, som ikke kun var rettet mod de driftsmæssige forhold, men også mod de sociale, uddannelsesmæssige og kulturelle behov i byen. Det er blandt andet med afsæt i denne tradition, at der blev etableret et blomstrende klub- og aktivitetsliv, som i dag tæller omkring 19 foreninger og klubber⁵⁴.

5.7. Bristede forestillinger og idealer

I løbet af en periode på 30 år ændres opfattelsen af forstaden som rammen om det gode liv til rammen om det dårlige liv. Spørgsmålet er, hvad der ligger til grund for denne ændring. Hvad er det, der er "sket" med disse byggerier, når man ser nærmere på den betydnings- og meningsproduktion, der ligger til grund for repræsentationen af byggerierne som dårlige, socialt belastede, eller samspilsramte som byggerierne bliver kaldt på dette tidspunkt? Vendes blikket mod byggeriets fødsel, det vil sige den suburbaniseringsproces, som fandt sted fra efterkrigstiden til 1970'erne, kan der spores en stærk sammenhæng mellem velfærdsstatens politiske målsætninger og den planpolitiske praksis, som satte sit fingeraftryk på forstadsbyggeriet. Demokrati, frihed, lighed, sundhed og fællesskab var kodeordene for velfærdspolitikens idealer og forestillinger om det gode moderne liv. Og i dette billede blev størstedelen af forstadsbyggerierne skabt. Denne overvældende og storstilede konstruktion af rum, som forstadsbyggeriet kan betegnes som, skal således ses som et udtryk for og i sammenhæng med den fremvoksende moderne "demokratiske" velfærdsstat.

Forstadsudbygningen skal dog ikke alene ses som et politisk ønske. Således var der i denne tid- og rumkontekst et stigende pres fra befolkningen for flere, større og moderne boliger - et pres, som både skal ses i forhold til befolkningstilvæksten og ses i forhold til, at befolkningen var begyndte at stille større krav til boligform og boligstandard. I 1960'erne var størstedelen af boligerne i København to- og treværelses lejligheder uden centralvarme og uden bad og toilet (bl.a. Lemberg, 1985). I takt med 1960'ernes økonomi-

⁵³ Mere specificeret var beboersammensætningen i Store hus i 80'erne ifølge rapporten kendetegnet ved: Enlige eller unge par som oftest har arbejde, men som hurtigt fraflytter, når de har fundet en bedre bolig eller en ny partner. Enlige og ældre førtids- eller folkepensionister, der for det meste lever en stille eksistens, hvoraf enkelte er isolerede. Enlige mænd, der kommer fra brudte parforhold, eller psykiatriske institutioner og/eller kriminalforsorgen. En del er kriminelle, narkomaner eller har et stort blandingsmisbrug.

⁵⁴ Og dertil kommer blandt andet de borgergrupper, som er aktive i det pågående kvarterløft.

ske ekspansion, som betød, at den gennemsnitlige "arbejderfamilie" fik flere økonomiske midler, og i takt med at masseproducerede forbrugsgoder blev billigere, opstod der et "generelt" krav om en tidssvarende boligstandard. Og dette krav kunne tilfredsstillles i de nyopførte forstæder.

Hvis man ser nærmere på, hvordan det moderne "gode liv" blev materialiseret, handler det om alt det, der er forskelligt fra det umoderne "dårlige" liv: Luftige, lyse og grønne forstadsområder med moderne bekvemmeligheder som centralvarme og bad i modsætning til de trange, mørke og usunde asfalterede bybebyggelser uden moderne bekvemmeligheder. Men det handlede også om et politisk ønske om at skabe et bestemt hverdagsliv gennem fysiske rammer. Man kan således sige, at fundamentet for forstadsudbygningen var politisk formulerede retningslinier for, hvordan det "gode" og moderne (sunde) liv skulle udfolde sig i de nye forstæder. Det vil sige et hverdagsliv med bestemte sociale funktioner, såsom det kollektive og fællesskabsrettede samvær med medboere: Sunde fritidsinteresser for hele (kerne)familien, såsom deltagelse i forskellige kulturelle arrangementer i boligområderne, og gode lege-, pasnings- og skoleforhold for børnene. Ydermere handlede det dels om en forestilling om at kunne opdrage beboerne i de nybyggede forstæder til en bestemt demokratisk dannelse, dels om en forestilling om at kunne styre indflytningen af beboertyper i de nybyggede forstæder. På denne måde kan 1960'ernes og 1970'ernes planpolitiske praksis ses som middel til at skabe en grundlæggende orden, struktur og forudsigelighed i det vækstsamfund, som karakteriserede efterkrigstidens suburbaniseringsproces.

Den rationelle og funktionelle planlægningsmodel blev benyttet som redskab for den planpolitiske praksis. Denne model udgjorde et ideelt styringsredskab til at kontrollere udformningen af det gode liv og dermed opdrage og disciplinere individet til det moderne individ. Der blev på baggrund af en stor mængde statistisk baserede befolkningsprognoser om den nuværende og fremtidige befolkningstilvækst udarbejdet storstilede udbygnings- og detailplaner for forstadsbyggeriet, hvor beboernes behov for service, sociale og kulturelle funktioner søgtes opfyldt gennem fysiske rammer. På baggrund af det statistiske materiale over befolkningen blev det sociale liv kategoriseret og inddelt i bestemte typer som blandt andet familietype, alder og tilknytning til arbejdsmarkedet med mere. Med hjælp fra denne kategorisering kunne der udarbejdes detailplaner for, hvilke og hvor mange beboere der skulle flytte til de nye forstæder.

Planlæggerne og arkitekterne stod over for et umiddelbart problem, og det var, at de nye forstæder ikke var forankret i en "historie", men opstod på bar mark, som arkitekten Grete Plesner formulerede det. Netop derfor kan man sige, at det var vigtigt at udvikle og skabe en social steds karakter domineret af livsformer kendetegnet ved fællesskab, stabilitet, kontinuitet og permanens. En måde at sikre denne udvikling på var at søge at styre beboersammensætningen, således at de befolkningsgrupper, der flyttede ind i de nyopførte forstæder, var kendetegnet ved sociokulturel og socioøkonomisk homogenitet og værdimæssig konformitet. Det drejer sig helt konkret om kernefamilier og om en afbalanceret beboersammensætning, det vil sige en afspejling af de forskellige aldersmæssige og socioøkonomiske grupper i samfundet. Med denne konformitet var forestillingen at man kunne skabe en grundlæggende fællesskabs ånd.

Denne fællesskabsform var vigtig, fordi den muliggjorde den selvregulerende forstad, som man kan kalde planpolitikens stedsutopi, og den forventede effekt var at fællesskabet sikrede den sociale orden og den sociale forudsigelighed i den suburbane zone (Lyotard, 1995, Mazanti & Pløger, 1999). Man kan sige, at det som denne planlægningsmodel hvilede på var troen på, at man kunne bygge, planlægge og skabe steder, som på forhånd kunne give beboerne en følelse af stedstilhørighed og stedsidentitet. Det vil blandt andet sige et sted med historie, symbolsk indhold og eksistentiel mening (Mazanti & Pløger, 1999).

5.7.1. Dominerende målsætninger

Repræsentationen af forstadsbyggeriet som noget positivt og moderne kan ses som et resultat af de dominerende velfærdspolitiske målsætninger og planpolitiske forestillinger om "det gode liv i gode boligområder". Disse målsætninger og forestillinger udgør det, som Short (1999, kapitel 2) kalder for repræsentationsregime(r), som gennem sproget, begreber og konkret praksis skaber den "gode og positive forstad". Dette repræsentationsregime kommer blandt andet konkret til udtryk i forhold til de nævnte planer for Tingbjerg området - og ses også i hele det planpolitiske tankesæt bag udbygningen af Køge Bugt-området med Avedøre Stationsby som eksempel.

Men repræsentationen af forstadsbyggeriet som entydigt positivt begynder at ændre sig i begyndelsen af 1970'erne, hvor en del af forstadsbyggeriet, ofte inden byggerierne nåede at blive helt færdigbygget, var mærket af en række sociale og fysiske problemer, som ofte henføres til den økonomiske krises gennemslag på dette tidspunkt - billedet af fremtidens gode boliger krakelerede. Fra midten af 1970'erne til nu kan man kalde forstadsbyggerierne for de udskældte forstæder. Her begynder det mere eller mindre officielle og medielancerede billede af nutidens forstæder, som ramme om frygt, vold, hærværk og social deroute at tage form. Ofte fremstilles forstæderne i medierne som monotone, identitetsløse betonørkner og til tider kappes politikere om at udstille problemerne på den mest kontroversielle måde.

Noget af problematikken omkring forstadsbyggeriet kan ses i sammenhæng med en manglende udbygning af de planlagte bykvaliteter. For selv om byggeriet var fysisk udformet til at opfylde beboernes behov for funktioner som service, kultur og socialt samvær og fællesskab, så var det primært behovet for boliger og for arbejdskraftens reproduktion (servicefunktioner), der blev tilgodeset. Derimod blev der ikke tænkt så meget over andre behov, som er tilknyttet lønarbejdernes arbejds-, fritids- og familieliv, som for eksempel udearealer der kunne bruges eller uformelle mødesteder som cafeer med videre (Mazanti & Pløger, 1999).

Som det fremgår, kan Avedøre Stationsby ses som et billede og eksempel på såvel den positive som den negative repræsentation af forstadsbyggeriet. Som det var tilfældet med Tingbjerg, var en af målsætningerne for Avedøre Stationsbys, at byen skulle bygges og planlægges ud fra de kollektivistiske principper, hvor kodeordene var sammenhæng, nærhed og fælles anlæg. Et andet lighedspunkt mellem de to bebyggelser var, at planlæggerne og arkitekterne havde en tro på at kunne styre og planlægge for bestemte befolkningsgrupper, både hvad angår alder og "erhvervsgruppe", og hvad angår familietype. I Tingbjerg var familietypen kernefamilien med mor, far og to børn. I Avedøre Stationsby var det også kernefamilien, men også ungarle var tilgodeset i planlægningen. Som sagt blev det for det første aldrig helt disse befolkningsgrupper, der kom til at bebo disse boligområder. I Avedøre Stationsbys tilfælde viste det sig for eksempel hurtigt, at den type af ungarle, der flyttede ind i Store hus, ikke lige var den type af ungarle, man havde tænkt på. De beboere, som flyttede ind i Store hus, var enlige ofte, førtidspensionerede, fraskilte mænd, som ikke levede et jetsset liv, hvor de spiste på restaurant hver aften, og derfor blandt andet havde behov for egentlige køkkener. For det andet var det ikke kun kernefamilier, der flyttede til Stationsbyen, men en stor andel af enlige forsørgere kom også til at præge beboersammensætningen.

Generelt kan man sige, at på trods af en række opdragende og disciplinerende funktioner som beboer- og kulturhuse blev det hverdagsliv, som kom til at præge forstadsbyggerierne, ikke en realisering af de planpolitiske forestillinger og idealer.

5.8. Opsamling

Som nævnt i kapitlets indledningen skal dette kapitel danne udgangspunkt for en forståelse af den historiske og kulturelle kontekst, hvor det byggeri, som i dag kategoriseres som socialt belastet, er lokaliseret. Det er en kontekst, som først og fremmest er præget af troen på at kunne skabe det sociale gennem det fysiske. Med andre ord skabe det gode hverdagsliv gennem planlagte fysiske rammer.

Med Foucaults (1980) tilgang til diskursbegrebet kan man sige, at diskurs i Foucaults termer skal forstås som princippet for og kontrollen med talehandling og talerækker. De principper, som her er på banen, kan relateres til Foucaults begreb 'kritisk helhed', der handler om, hvordan udgangspunktet for diskursive regelmæssigheder skabes. Altså, hvordan princippet for talehandling og talerækker konstitueres og ordnes. Som diskuteret i kapitel 3 kan konstitueringen af en diskurs ses i forhold til nogle ydre kontrol- og afgrænsningsprocedurer. Sættes disse kontrol- og afgrænsningsprocedurer i forhold til dette kapitals diskussioner af den planpolitiske praksis, kan den velfærdspolitiske ideologi og målsætning om "det gode liv i gode boligområder" siges at udgøre princippet for talen om det liv, der skal udfoldes i disse boligområder. På denne måde kan man sige, at "det gode liv i gode boligområder" udgør en dominerende sociorumlig meningshorisont, hvor "det gode" defineres i forhold til fællesskab og kollektivitet, som skal være grundstenen i den demokratiske velfærdsudvikling. Det er en udvikling, hvor der er plads til alle uanset socioøkonomisk og sociokulturel status, og hvor alle har ret til en moderne boligstandard med et dertil hørende moderne hverdagsliv. Grundlaget for definitionen af det "det gode liv i gode boligområder" bygger især på indsamlet statistiske data og viden om befolkningens demografiske udvikling.

Viden om befolkningens demografiske udvikling bevirker, at der ved hjælp af et rationalistisk planlægningskoncept kan planlægges og bygges boligområder, som kan leve op til kravene om det "gode" moderne hverdagsliv, der skal udspilles i boligområderne. På denne måde reartikuleres og materialiseres diskursen om "det gode liv" i det rationalistiske planlægningskoncept. Reartikulering kan diskuteres i forhold til det andet af Foucaults centrale begreber, 'den genealogiske helhed', der handler om (indre) kontrolprocedurer for 'talens virkelige udformning', som Foucault (1980) siger. På denne måde sikrer det rationalistiske planlægningskoncept diskursens (talen om "det gode liv i gode boligområder") regelmæssighed. Sættes der et lidt mere konkret perspektiv på denne reartikulering af diskursen "om det gode liv i gode boligområder", kan Shields' (1999) fortolkning af Lefebvres begreb 'rummets repræsentationer' benyttes. Som diskuteret i kapitel 4, handler dette begreb om eksperter (blandt andet planlæggere og arkitekter) diskursive og abstrakte konstruktion af rum. En konstruktion, som skal ses i sammenhæng med samfundsmæssige dominansforhold, som styrer forestillingerne om den mening og betydning, som rummet og her implicit stederne skal have. På denne måde kan man sige at konstruktionen af det abstrakte rum, implicit forestilling og betydning, er den rumlige kontekst, hvor forstadsbyggeriet er lokaliseret. Eksperternes forestillinger kommer således til udtryk i den konkrete gennemførelse og materialisering af 1960'ernes og 1970'ernes forstadsbyggeri. Det var en gennemførelse, som byggede på statistiske beregninger og prognoser, som resulterede i en storstilet viden om befolkningen - en viden, der kunne bruges som et redskab til at kvantificere det hverdagsliv, der skulle leves inden for de fysiske rammer, således at dette liv kunne leve op til de velfærdspolitiske målsætninger om "det gode liv i gode boligområder". Planerne for de nye forstæder indeholdte beregninger i forhold til sammensætningen af beboere, hvad angår sociokulturelle og socioøkonomiske karakteristika, det vil sige kategorisering og inddeling i alder, tilknytning til arbejdsmarkedet, familiesituation med videre. Med udgangspunkt i disse

planer og beregninger blev hverdagslivet organiseret omkring nogle centrale fællesskabsfremmende organisationer og institutioner i de nye forstæder. Målsætningen var at skabe steder, hvor det moderne hverdagsliv kunne udfolde sig, hvor (næsten) alle hverdagslige behov var tilgodeset, og hvor folk kunne komme hinanden ved gennem fællesskabsrettede institutioner. Gennem disse institutioner var forestillingen, at man kunne skabe en bestemt forståelse og et tilhørsforhold til stedet. En stedsforståelse og et tilhørsforhold, som skulle materialiseres gennem steder kendetegnet ved stabilitet, kontinuitet og permanens, hvor den forventede effekt, var at fællesskabet sikrer den sociale orden og den sociale forudsigelighed. Det er en forståelse af stedets rolle, som ligger meget tæt på den klassiske definition af lokalsamfundet.

Men sådan blev historien med Avedøre Stationsby som eksempel, som bekendt og beskrevet ikke. Det hverdagsliv, som kom til at udfolde sig i Avedøre Stationsby og i andre af 1960'ernes og 1970'ernes forstadsbyggerier, kom ikke til at leve op til de planpolitiske målsætninger.

Den dominerende historiske og kulturelle kontekst, som udgøres af 1960'ernes og 1970'ernes planpolitiske praksis, kan siges at være den første sten i forståelsen af, hvordan betingelser for såvel den positive som den negative meningsproduktion, der omgiver denne tids forstadsbyggeri, er blevet dannet. Det er en meningsproduktion, som er ordnet, konstitueret og institutionaliseret omkring de velfærdspolitiske målsætninger (og 'fornufter') om "det gode liv". Og er en meningsproduktion, som er reproduceret og institutionaliseret i en funktionel og rationel planlægningsmodel. Denne meningsproduktion er det som kan kaldes den abstrakte og dominerende sociorumlige meningshorisont, som danner grundlag for repræsentationen af henholdsvis "det gode" og "det dårlige" sted.

Spørgsmålet er så, om det er den funktionsbestemte og rationelle planlægningsmodel, og her implicit de diskuterede velfærdspolitiske målsætninger om det gode liv, eller om det er det hverdagsliv, der kom til at udspille sig i de nyopførte forstæder, der er skyld i den ændrede betydning og mening, der i dag omgiver forstadsbyggeriet? Det er et "stort" spørgsmål, som ikke vil blive besvaret her i kapitlet, men være en del af afhandlingens videre diskussioner, og her søges forklaringerne ikke kun i de mere "kendte" samfundsøkonomiske, strukturelle forklaringsparametre som oliekriserne i 1970'erne og den deraf følgende økonomiske afmatning, boligmarkedets generelle udvikling og så videre, men søges især i den ændrede betydning og mening, som forstadsbyggeriet har i dag, det vil sige forandringerne fra den "gode" til den "dårlige" forstad.

6. Den socialt belastede forstad

Det overordnede formål med dette kapitel er ligesom det forrige at indkredse de historiske og kulturelle kontekstuelle betingelser for det forstadsbyggeri, der i dag kaldes for socialt belastet. Nærmere betegnet handler det om betingelsernes institutionelle forankring, som analyseres i forhold til det politikfelt, der har socialt belastede boligområder som omdrejningspunkt. Ydermere handler dette kapitel også om at se på, hvordan betingelsernes institutionelle forankring udmøntes i den planpolitiske praksis. Det vil sige se på politikfeltets formulering af løsningsstrategier i forhold til de socialt belastede boligområder.

Det vil igen være Foucaults begreber 'kritisk helhed' og 'genealogisk helhed', der gennemstrømmer diskussionerne i kapitlet. Men også Hjelmars (1994, 1998) og Germers (1994) Foucault inspirerede politikforståelse vil spille en central rolle. Vægten vil især blive lagt på forståelsen af institutioners og 'sandhedsproducenters påvirkning af den politiske betydnings- og meningsproduktion. Laclau og Mouffes fokus på den politiske strategis artikulering og hegemoniseringsproces vil ligeledes indgå i kapitlets diskussioner. Kapitlets dataindsamlingsværktøj udgøres af relevante politiske og forskningsbaserede dokumenter og udredninger om de socialt belastede boligområder.

6.1. Politikforståelsen

I sidste kapitel blev der taget hul på diskussionen omkring forstadens ændrede betydning og mening, det vil sige skiftet fra den "gode forstad" til den "dårlige forstad". Denne ændrede repræsentation vil i de efterfølgende afsnit undersøges nærmere - en undersøgelse, som først og fremmest vil tage udgangspunkt i de forestillinger og idealer om forstaden, der kan spores i den nutidige planpolitik: Hvad er det, der gør forstaden dårlig og socialt belastet?

Som der er redegjort for i kapitel 3, kan en sådan undersøgelse foretages ved først og fremmest af se på, hvordan meningsproduktionen foregår, det vil sige, hvordan og hvem formulerer og definerer problemet 'de socialt belastede boligområder'. Undersøgelsens omdrejningspunkt vil derfor i første omgang være centreret om at se på, hvordan og hvem der producerer legitime politiske meninger om disse boligområder, og hvordan denne produktion foregår. Ifølge Hjelmars (1998) er magt grundlaget for politikproduktionen. Dette skal ses i forhold til, at viden og magt er grundlaget for produktionen af politiske legitime sandheder. Set i forhold til meningsproduktionen om de socialt belastede boligområder skal der således først og fremmest ledes efter politisk legitimerede sandheder om disse boligområder. Disse kommer, ifølge Hjelmars (1998) til udtryk i nogle samfundsmæssige institutioner, der opfattes som legetime medspillere i det politiske spil.

Hjelmars (1998) viderefører dette synspunkt til også at omfatte konkrete sandhedsproducenter, som primært omfatter videnskabsmænd, politikere, embedsmænd og journalister. Disse aktørgrupper er kendetegnet ved dels at være strategisk placeret i forhold til politiske betydningsfulde kampe, hvor regler for den politiske meningsproduktion fastsættes, dels kendetegnet ved, at de besidder evnen til at kunne beherske regler og teknikker i forhold til påvirkning af den politiske meningsproduktion. I det efterfølgende vil det undersøges, hvilken rolle denne aktørgrupper har spillet i forhold til:

- Kategoriseringen af de socialt belastede boligområder
- defineringen af problemer samt
- udformningen af løsningsstrategier

Den institution, hvor politikfeltet og den politiske strategi for de socialt belastede boligområder bliver formuleret, er Byudvalget. Og det er dette udvalgskonstituering, der i første omgang skal undersøges. Det er en konstituering, som skal ses i sammenhæng med en bred vifte af organisationer, institutioner og aktører med særlige interesser i forhold til løsning af problemerne i de socialt belastede boligområder. Her tænkes blandt andet på de almennyttige boligselskabers interesseorganisation Boligselskabernes Landsforening (BL) og By- og Boligministeriet. Men også socialdemokratiets selvforståelse som det parti, der står som garant for velfærdssamfundet skal ses som en vægtig aktør. Med udgangspunkt i Hjelmars sandhedsproducenter vil undersøgelsen af Byudvalgets dannelses dog begrænses til et udsnit af disse interesseorganisationer og institutioner.

6.2. Optakten

Som gennemgået i forrige kapitel begynder kritikken af de nye forstæder at dukke op i begyndelsen af 1980'erne. En kritik, som i første omgang rettede sig mod boligområdernes fysiske miljø, hvor de sociale problemer havde en mere eller mindre sekundær rolle. Disse tiltag omhandlede blandt andet som nævnt en Folketingsbeslutning i 1985 om igangsættelse og finansiering af fysiske og økonomiske forbedringer i det "ramte" byggeri. Statens Byggeforskningsinstitut fik som også nævnt til opgave at evaluere forbedringerne. En af konklusionerne på evalueringen var, at den indsats, der var rettet mod fysiske forbedringer og opretning af boligafdelingernes økonomi, var lykkedes, men at forbedringerne ikke havde en entydig afsmitning på det sociale miljø⁵⁵. Endnu har de ramte byggerier ikke fået betegnelsen socialt belastede, de kaldes i SBI-evalueringen for "samspilsramte" boligområder kendetegnet ved et mix af en række tekniske, sociale, økonomiske og miljømæssige problemer.

Dette mix af problemer, som blev påpeget i SBI-rapporten, går igen i den segregationsdebat, som dukker op i 1980'erne. Således lyder det for eksempel i et nordisk projekt om storbypolitik fra 1985: *"En betydelig del af storbyproblemerne har at gøre med skævheder internt i de enkelte regioner. Der er først og fremmest tale om segregationstendenser af forskellig art mellem kommunerne og bydelene internt i storbyregionerne: socioøkonomisk segregation, demografisk segregation, etnisk segregation. Segregationen slår især igennem i form af en koncentration af socialt og økonomisk vanskeligt stillede befolkningsgrupper i centalkommunernes ældre og dårligt vedligeholdte boligmasse, samt i visse forstadskommuner med en stor andel almennyttigt byggeri fra 1960'erne og 1970'erne"* (Grønlund & Larsen, 1985, p. 8). I denne sammenhæng nævnes arbejdsløsheden i de nævnte typer af boligområder som et af de største problemer.

Baggrunden for, at segregationen især slår igennem i det almennyttige boligbyggeri fra 1960'erne og 1970'erne, kan forklares ud fra forskellige strukturelle og overordnede vinkler. I en rapport om boligsegregation og boligpolitik udgivet af Nordisk Ministerråd ses segregationen på boligmarkedet i de nordiske lande som *"den rumlige fordeling af forskellige befolkningsgrupper og som den politiske reaktion på segregationen først og fremmest inden for boligpolitikken"* (Nordisk Ministerråd, 1997, p. 7). I rapporten bliver boligsegregationen analyseret som en proces, der udover boligpolitik også

⁵⁵ Det politiske fokus på en fysisk indsatsform i forhold til at kunne løse såvel fysiske som sociale problemer begynder i slutningen af 1980'erne og begyndelsen af 1990'erne at blødes lidt op. Dette ses blandt andet i forhold til byfornyelsespolitikken, hvor den tidligere Saneringslov erstattes med en Byfornyelseslov. Især kan idesættet bag byfornyelsen på Indre Vesterbro ses som et eksempel på, at det sociale får en større betydning i forhold til forbedrings- og fornyelsesstrategier. Således giver den daværende boligminister i en åbningstale ved en konference om fremtidens byfornyelse i september 1990 udtryk for, at "Det klare udgangspunkt for byfornyelsesloven er jo, at det er en boligsocial lov" (Boligministeriet, 1990, p. 12).

omfatter finans-, arbejdsmarkeds- og socialpolitik samt andre eksterne faktorer som blandt andet byområdets indbyrdes konkurrenceforhold, indkomstfordeling og befolkningssammensætning. I Danmark skal årsagen til, at det specielt er de almennyttige boligområder fra 1960'erne og 1970'erne, ifølge rapporten fra Nordisk Ministerråd, ses i sammenhæng med følgende forhold:

De generelle økonomiske vilkår som den daværende førte politik skabte for de forskellige ejerformer. Dette skal ses i forhold til at "Danmark har [...] ikke haft nogen form for statsfinansiering eller direkte støtte til ejerboliger siden 1960. Kombineret med et til tider meget højt renteniveau har det medført, at en stor del af befolkningen i byerne i stadig højere grad er blevet udelukket fra ejersektoren på grund af de høje renteudgifter" (Nordisk Ministerråd, 1997, p. 53). Denne udelukkelse har medført, at socialt og økonomisk dårligt stillede befolkningsgrupper har haft begrænsede valgmuligheder på boligmarkedet.

Skattesubsidier har gennem skattepolitikken frem til 1986 været skævt fordelt mellem indkomstgrupper, idet husstande med høj indkomst fik en relativ større skattereduktion for det samme fradrag. "Dette gjorde ejerboligsektoren relativt mere fordelagtigt for højindkomstgrupper og øgede segmenteringen på boligmarkedet" (Nordisk Ministerråd, 1997, p. 53). Efter 1986 er skattesubsidierne reduceret således at skatteværdien af rentefradrag er ens for alle indkomstgrupper. *"Dette har på den ene side mindsket højindkomstgruppernes relative fordel ved at bo i ejerbolig, på den anden side har reformerne også gjort det sværere for husstande med lav indkomst at købe ejerboliger"* (Nordisk Ministerråd, 1997, p. 54).

Skæv fordeling af ejerformer i de forskellige kommuner. Ifølge rapport fra Nordisk Ministerråd er 33 % af boligerne i Københavns Amt almennyttige, og i visse kommuner udgør andelen af almennyttige boliger, som er opført efter 1960, mellem 44 % og 68 % af den samlede boligbestand. På denne måde har nogle kommuner i 1960'ernes udbygnings- og suburbaniseringsproces bevidst satset på store udlejningsbyggerier, mens andre bevidst har satset på ejerboliger og småhuse⁵⁶.

Huslejespænd og boligstøtte. Det almennyttige boligmarked er skruet sådan sammen, at hver enkelt boligafdeling er en selvstændig økonomisk enhed. På denne måde er huslejen i de enkelte afdelinger bestemt af byggeomkostninger og renteniveau på opførelstidspunktet. Dette bevirker, at ældre almennyttige boligafdelinger har en relativ lav husleje, mens de nyere har en høj husleje. Der kan derfor opstå situationer, hvor huslejen i de nyere almennyttige boligafdelinger ikke modsvarer den boligkvalitet, som afdelingerne kan tilbyde. Det vil sige, at huslejen er fastsat til et niveau over markedsløjen, hvilket igen vil sige over det niveau, som de boligsøgende er villige til at betale. Dette bevirker ifølge rapport fra Nordisk Ministerråd, at *"de nyere boliger har en dårlig konkurrencesituation på boligmarkedet, som medfører problemer med udlejningen i perioder med boligoverskud"* (Nordisk Ministerråd, 1997, p. 55). For at dæmme op for at de socialt og økonomisk dårligst stillede grupper bor i de dårligste boliger, gives der forskellige former for tilskud til den enkelte husstand. Disse tilskud omfatter blandt andet bolig sikring og boligydelse, som gives til beboere i alle former for udlejningslejligheder. Ydelserne udløses, når den årlige leje overstiger et grænsebeløb, der svarer til den husleje, som husstanden forventes at kunne betale. I de nyere almennyttige boligafdelinger med udlejningsvanskeligheder og høj husleje har boligsikringen og boligydelsen haft den effekt, at det primært er de so-

⁵⁶ Således skriver Skifter & Ærø (1999) om den almennyttige boligsektors rolle i den suburbaniseringsproces, der fandt stede i 1960'erne og 1970'erne: "Den måde byerne blev udbygget [på] især i 60'erne og 70'erne har skabt segregation. Det gælder ikke kun de store boligplaner med ensartede ejerformer og hustyper, men også det forhold at der i høj grad var en lokal politisk kamp i kommunerne om boligbyggeriet. Før 1980 var det sociale boligbyggeri meget koncentreret i større byer og socialdemokratisk dominerede forstadskommuner, mens mindre byer og borgerligt dominerede forstadskommuner næsten kun byggede ejerboliger" (Skifter & Ærø, 1999, p. 51).

cialt og økonomisk dårligst stillede grupper, der på baggrund af de offentlige tilskud har haft råd til at bo her.

Den kommunale anvisningsret og boligsociale problemer. Kommunerne har anvisningsret til hver fjerde ledige bolig i almennyttige boligafdelinger. I forbindelse med løsning af boligsociale problemer, hvilket primært vil sige at finde husly til socialt og økonomisk dårligt stillede grupper, *“foretager kommunerne hvert år anvisning til mere end 6.000 almennyttige boliger”* (Nordisk Ministerråd, 1997, p. 51). På denne måde “bider problemerne sig selv i halen” i de kommuner med en stor andel af nyere almennyttige boligafdelinger, hvor huslejen er høj, og hvor der blandt andet derfor er udlejningsvanskeligheder, idet det så er her de socialt og økonomisk dårligst stillede grupper henvises til og koncentrerer i.

Disse fem opridsede problemstillinger er nogle af de strukturelle årsager, der oftest tages i brug, når segregationsproblematikken diskuteres. Virkningen af disse årsager er *“en ulig rumlig fordeling af forskellige befolkningsgruppers bosætning, specielt en opdeling efter sociale, økonomiske, demografiske samt etniske/nationale kriterier”* (Nordisk Ministerråd, 1997, p. 36).

6.2.1. pressen og politikerne

Går man lidt tilbage i tiden og ser på, hvordan og hvornår begrebet ‘socialt belastede boligområder’ første gang kommer på banen, og hvordan begrebet indgår i segregationsdebatten, kan Hjelmars (1998) sandhedsproducerende aktører benyttes til en forståelse.

Når man dykker ned i diverse dagblades dækning af debatten om de sociale og fysiske problemer i en række boligområder i månederne omkring Byudvalgets dannelse⁵⁷ og første udspil til løsninger, er der to forhold, der springer i øjnene. Det første er ordet “ghetto”. Det næste er, at Hvidovre Kommunes borgmester bliver sat i direkte forbindelse med nedsættelsen af Byudvalget.

Med overskrifter som “Til kamp mod de sociale ghettoer” (Berlingske Tidende, oktober 1993) og “Ghetto for sociale tabere” (Det Fri Aktuelt, november 1993) blev den danske ghettodebat for alvor et hot medieemne i sommeren 1993. Især ét boligområde blev trukket frem når medierne skulle beskrive, hvordan en danske ghetto så ud: Boligområdet Avedøre Stationsby. En af årsagerne til, at det var Avedøre Stationsby, der blev brugt som et billede på den danske ghetto, var Hvidovre Kommunes borgmester Britta Christensens ulovlige stop for indflytning af flygtninge og indvandrere i juli 1993 i kommunen som helhed og i Avedøre Stationsby i særdeleshed. I en artikel i Det Fri Aktuelt fra juli 1993 beskrives Avedøre Stationsby og Britta Christensens politiske manifest således: “Siden Hvidovres kontroversielle socialdemokratiske borgmester Britta Christensen og meget af byrådet valgte ulovligt at sige nej til flygtninge på grund af kommunens tunge sociale og økonomiske problemer, er Stationsbyen kommet i søgelyset. Hvidovres kæmpestore sociale boligbyggeri er uforvarende blevet symbolet på et ulmende politisk og socialt problem i Danmark: Fordelingen af flygtninge”. Borgmesteren forsvarede i dagbladet Det fri Aktuelt beslutningen om stoppet med problematikken omkring fordelingen af flygtninge og indvandrere kommunerne imellem: “Det er ikke flygtningenes og indvandrernes skyld, at vi har problemer [...] det var ikke dem, det handlede om. Det handlede om fordelingen. Vi havde taget vores andel af fremmede. Nu måtte andre kommuner træde til” (Det Fri Aktuelt, juli 1993).

Denne opmærksomhed på Hvidovre Kommune og Avedøre Stationsby i særdeleshed bevirker, at Hvidovre Kommunes borgmester sammen med en række andre borgmestre, primært fra den københavnske Vestegn, bliver kaldt til forhandlinger med den daværende boligminister. Dagsordenen er en mere ligelig fordeling af flygtninge og indvandrere på landsplan. Når der i de efterfølgende år i medierne refereres til årsagen til nedsættelsen af Byudval-

⁵⁷ Det vil primært sige juli, august og september 1993

get, er det borgmester Britta Christensens stop for indflytning af flygtninge, der får æren. Således skrives der for eksempel i Berlingske Tidende i juni 1994 om Byudvalgets første udspil til løsning af problemerne i "ghettoerne": "Sidste sommer kom "ghettoerne" for alvor på den politiske dagsorden, da Hvidovres borgmester Britta Christensen (S) åbnede debatten med civil ulydighed og en helt bevidst provokation. Hun sagde stop for indvandrere og flygtninge til kommunens almennyttige boliger. Aktionen udløste en strøm af protester og satte dagsordenen for den politiske debat i ugevis [...] et særligt Byudvalg bestående af seks af regeringens ministre blev nedsat for at tage livtag med ghettoproblemerne".

Der er således, når man læser et bredt udsnit af dagbladenes behandling af "ghettoproblemerne" i sommeren 1993, meget, der peger på, at nedsættelsen af Byudvalget kan henføres til én person; nemlig borgmester Britta Christensen. Dette er midlertidig for forenklet at give borgmesteren hele for-tjenesten. Men borgmesterens kontroversielle, som det blev kaldt i Det Fri Aktuelt, politiske handling og borgmesterens evne til at få presseomtale har alt andet lige haft en betydning. Desuden kan pressens opfattelse af en "god historie" om problemerne i de socialt belastede boligområder også siges at have været med til at præge den politiske beslutning om "at gøre noget" ved problemerne og nedsætte et Byudvalg. Ydermere kan det faktum, at det var en socialdemokratisk borgmester, der sammen med andre af Vestegnens også socialdemokratiske borgmestre var i pressen og skælde ud over den socialdemokratiske flertalsregerings manglende evne til at fordele flygtninge og indvandrere ligeligt på landsplan, også tænkes at have en afgørende politisk betydning. Derudover spillede segregationsdebatten og segregationsforskningen ganske givet også en rolle. Denne forskning kunne og kan således dokumentere, at det er bestemte problemer, som bliver koncentreret i bestemte boligområder. Og dermed synliggør segregationsforskningen også selve koncentrationsproblematikken.

6.2.2. De interne forhold

En anden forståelsesmæssig vinkel i forhold til Avedøre Stationsbys centrale rolle i såvel debatten om ghettoproblemerne som socialt belastede boligområder generelt kan ses i forhold til traditionerne i det beboerdemokratiske arbejde i Stationsbyen. Som nævnt i det forrige kapitel (kapitel 5) udvikledes der i Stationsbyen relativt hurtigt en partipolitisk organisering blandt beboerne, som dannede udgangspunkt for en bestemt type af beboerdemokratisk arbejde. Det specielle ved dette arbejde var blandt andet, at det ikke kun var rettet mod driftsmæssige forhold, men også rettet mod sociale og kulturelle forhold i Stationsbyen. Og i kølvandet på den beboerdemokratiske organisering fulgte en tradition i Stationsbyen, som rækker helt tilbage til 1980'erne, for et udbygget tværfagligt og engageret netværk mellem offentlige institutioner og beboerorganisationer (Mazanti, 1995). Dette politiske og lokale engagement var medvirkende til, at der i november 1992 blev nedsat et såkaldt Avedøre-udvalg, som i begyndelsen bestod af politikere og embedsmænd fra Hvidovre Kommune samt repræsentanter fra det administrerende boligselskab AKB og repræsentanter fra de i alt tre afdelingsbestyrelser i Stationsbyen⁵⁸. Baggrunden for nedsættelsen af Avedøre-udvalget kan i første omgang ses i sammenhæng med, at Hvidovre Kommune var blevet opmærksom på, hvor mange offentlige ressourcer der blev brugt i Avedøre Stationsby. Som en interviewet embedsmand gav udtryk for: "*Man havde måske opfattelsen af og med god grund, at ressourcerne nogle gange blev anvendt lidt for isoleret set i forhold til andre parallelle offentlige/kommunale ressourcer. Spørgsmålet var, om man ikke i højere grad burde gå ind i en koordinering af de fremstød og den indsats, der blev gjort i Avedøre Stationsby*" (Mazanti, 1995, p. 69).

⁵⁸ De tre afdelingsbestyrelser administrerer henholdsvis Stationsbyens Nord- og Syd-afsnit samt Store hus.

I anden omgang kan nedsættelsen af udvalget også ses i forbindelse med, at nogle af de aktive beboere i Avedøre Stationsbys beboerdemokrati også var partipolitisk repræsenteret i kommunalbestyrelsen. Og denne repræsentation bevirkede, at der var en kommunalpolitisk opmærksomhed på Avedøre Stationsbys behov og problemer. Ydermere blev der som beskrevet i kapitel 5 udarbejdet forskellige statistiske notater om Stationsbyens beboersammensætning som grundlag for Avedøre-udvalgets arbejde. Disse notater blev både udarbejdet af boligselskabet og afdelingsbestyrelserne samt af Hvidovre Kommune. Og det var på denne baggrund muligt "sort på hvidt" at dokumentere andelen af flygtninge og indvandrere, andelen af arbejdsløse, andelen af enlige og så videre. På trods af at der var en vis uenighed mellem boligselskabet og afdelingsbestyrelserne på den ene side og Hvidovre Kommune på den anden side angående, hvilke problemer der var mest presserende i Stationsbyen, har beboerdemokratiet i Stationsbyen også spillet en væsentlig rolle i forhold til repræsentationen af Avedøre Stationsby, som det mest foretrukne billede på et "ghetto-område". Således fremgår det for eksempel af et referat fra et møde i Avedøre-udvalget, august 1993, at repræsentanter fra afdelingsbestyrelserne og boligselskabet har støttet borgmesteren i det ulovlige stop for tilflytning af flygtninge og indvandrere, selv om de principielt er imod handlingen, men mener, at stoppet kan retfærdiggøres som et middel til at få Folketingets øjne op for de problemer, som mange almennyttige boligområder slås med (Mazanti, 1995).

6.3. Byudvalget nedsættes

I september 1993 bliver Byudvalget så nedsat, og allerede i oktober samme år udsendte Byudvalget sin første rapport⁵⁹. Det er her den officielle definition af socialt belastede boligområder for første gang ser dagens lys, som lyder:

Det er byggeri med en række fællestræk: høj husleje, høj flyttefrekvens, mange arbejdsløse og bistandsklienter, stor nedslidning af byggeriet, misbrugsproblemer, vold og hærværk m.m. Samtidig er det karakteristisk med en stor procentdel fremmedsprogede indvandrere og flygtninge, som i praksis ofte kun har adgang til denne begrænsede del af boligmarkedet (Byudvalget, 1993, (bilag), p.1, egen kursivering).

Denne definition hviler ifølge denne første rapport på materiale, som "indeholder en række oplysninger af særlig relevans for socialt belastede boligområder" (Byudvalget, 1993, bilag, p. 1). Det materiale, som der her henvises til, er blandt andet den SBI-rapport, som er omtalt i kapitel 5. Således indgår SBI-rapportens konklusioner vedrørende sociale problemer i udvalgte boligområder i denne første rapport fra Byudvalget⁶⁰. På baggrund af definitionen på problemtyper formulerer Byudvalget i den første rapporten 30 forslag, som "skal sætte en ny og positiv udvikling i gang" (Byudvalget, 1993, p. 1).

I midten af 1994 udsender Byudvalget endnu to (del)rapporter, som konkretiserer problemer og indsats. I den første af disse rapporter skrives der, at

⁵⁹ Byudvalget bestod på dette tidspunkt af Indenrigsministeren, som fungerede som formand, Boligministeren, Justitsministeren, Kirkeministeren, Socialministeren og Undervisningsministeren.

⁶⁰ Som nævnt i kapitel 5 handler det om: "Tomme lejligheder, et stort gennemtræk af beboere, skæv fordeling vedrørende beboernes køn, alder og ægteskabelige status sammenholdt med sammensætning i det øvrige samfund, et dårligt fungerende socialt liv i området, sociale problemer hos beboerne, hærværk og fysisk forfald" (SBI-Rapport, 1993, p. 36). Mere specifikt handler de sociale problemer om: "Mange enlige, mange enlige med børn, mange som er helt eller delvist uden for arbejdsmarkedet og mange med lave indkomster. I nogle af bebyggelserne bor der forholdsvis mange indvandrere, som ikke i sig selv volder problemer, men hvor nogle af de danske beboere oplever dem som et problem, og hvor det omgivende samfund hurtigt opbygger en negativ holdning til bebyggelsen" (SBI-Rapport, 1993, p. 36).

indsatsen handler om *“en række initiativer, der direkte retter sig mod beboerne i de belastede boligområder. Det gælder initiativer, der vedrører bosætning og fordeling af socialt udsatte danskere samt flygtninge og indvandrere. Det gælder desuden [...] initiativer, der har til formål at [...] forebygge kriminalitet og styrke de lokale netværk”* (Byudvalget, 1994, (a), forord)⁶¹.

I Byudvalgets to rapporter (1994, a & b) beskrives det, hvordan man er kommet frem til definitionen af begrebet ‘socialt belastede boligområder’, og her implicit hvordan og hvornår boligområder kan kategoriseres som socialt belastede. Ifølge Byudvalgets to rapporter sker denne indkredsning og kategorisering med udgangspunkt i en spørgeskemaundersøgelse som er stilet til samtlige af landets kommunalbestyrelser. Det er værd at bemærke at denne undersøgelse igangsættes, efter at Byudvalget i 1993 fremkom med den officielle definition af socialt belastede boligområder.

I anden delrapport fra Byudvalget skrives der om baggrunden for spørgeskemaundersøgelsen: *“Med henblik på at kunne målrette indsatsen bedst muligt mod behovene i de belastede boligområder [...] havde spørgeskemaet til formål at skabe et troværdigt og aktuelt billede af koncentrationen af socialt belastede danskere og udlændinge i bestemte boligområder eller bebyggelser ud over landet”* (Byudvalget, 1994, (b), p. 2). Om tilrettelæggelsen af spørgeskemaundersøgelsen skrives der: *“Spørgeskemaundersøgelsen har derfor bl.a. til formål at bidrage til at tilvejebringe et socialt Danmarkskort, det vil sige at give et (politisk) troværdigt og aktuelt billede af koncentrationen af socialt truede danskere og udlændinge i bestemte boligområder eller bebyggelser”* (Byudvalget, 1994, (b), p. 4). Og videre: *“Ved udsendelsen af Byudvalgets spørgeskema har man ikke fra centralt hold defineret, hvad der skal forstås ved begrebet socialt belastet boligområde; der er således ikke udmeldt faste kriterier for, hvornår et boligområde kan karakteriseres som særligt socialt belastet. Det har derfor været op til den enkelte kommunalbestyrelse med støtte i Byudvalgets første delrapport at fastlægge det nærmere indhold af begrebet socialt belastet boligområde”* (Byudvalget, 1994, (b), p. 6).

Denne manglende definition af, hvordan og hvornår Byudvalget mener, at et boligområde kan karakteriseres som socialt belastet, kan der opstår en vis tvivl om, når man ser på, hvordan spørgsmålene i spørgeskemaet er formuleret. Spørgsmål 4 i spørgeskemaet lyder for eksempel: *“Hvilke problemer i det socialt belastede boligområde er efter kommunens skøn mest almindelige hos de beboere, [som] socialforvaltningen får kontakt med?”* Her kan der vælges følgende svarkategorier: *“Lav indkomst, arbejdsløshed, familieproblemer, misbrug, kriminalitet, hærværk og vold, prostitution, sindslidelse, anden sygdom, handicap, etniske, sproglige problemer”* (Byudvalg, 1994, (b) bilag 3b, p. 2).

Resultatet af spørgeskemaundersøgelsen blev følgende definition af problemer i de socialt belastede boligområder: *“De oftest forekommende typer af sociale problemer, som kommunerne har peget på i spørgeskemaundersøgelsen, er arbejdsløshed, lav indkomst, familiemæssige problemer, misbrug, kriminalitet samt etniske og sproglige problemer”* (Byudvalget, 1994,

⁶¹ I Rapport fra Byudvalget fremgår det at indsatsen skal sikre:

- at der ydes en koordineret indsats fra alle relevante myndigheder og organisationer over for de sociale problemer i boligområderne,
- at koncentrationen af socialt truede danskere og udlændinge i bestemte boligområder eller bebyggelser ændres med henblik på en bredere beboersammensætning
- at der sikres en mere retfærdig byrdefordeling mellem kommunerne i relation til de socialt belastede boligområder,
- at kriminaliteten i de belastede boligområder forebygges, herunder tendenser til hærværk, vold og bandekriminalitet,
- at udlændinge allerede fra førskolealderen lærer dansk,
- at fremmedsprogede elevers indlæring af dansk i skolerne forstærkes,
- at voksne udlændinge straks efter at have opnået ophold i Danmark påbegynder undervisning i dansk sprog, kultur og samfundsforhold,
- at der stilles krav om forsørgelsesevne i forbindelse med familiesammenføring

(b), p. 6). Den endelige definition af socialt belastede boligområder er i denne rapport fra 1994 nøjagtig den samme, som blev formuleret i Byudvalgets første rapport fra 1993.

På baggrund af "Det sociale Danmarkskort", som blev resultatet af kommunernes beskrivelse af problemerne, blev i alt 200 boligområder fortrinsvis almennyttige kategoriseret som socialt belastede boligområder (Rapport fra Byudvalget (2), 1994). I pressen blev offentliggørelsen af spørgeskemaundersøgelsen modtaget med følgende overskrift: "250.000 danskere lever i dag i Danmarkskortets sorte pletter - i trøstesløse boligområder præget af misbrug, arbejdsløshed, vold og hærværk. Regeringen har iværksat en redningsplan for "de sociale ghettoer". Men det er svært at se en ende på problemerne" (Berlingske Tidende, august 1994). I samme artikel bliver der også sat et billede på de socialt belastede boligområder: "Billedet er det samme: Grå beton eller monotone rækker af murstensgavle. Kedelige grønne områder og en bænk, hvor de samme fire sidder dag efter dag og uge efter uge med deres plasticpose med bajere".

6.4. Byudvalgets første indsatsform

Som nævnt fremkommer Byudvalget allerede i 1993 med 30 forslag til boligsociale projekter og initiativer i de kategoriserede socialt belastede boligområder⁶². Disse forslag blev med Byudvalgets spørgeskemaundersøgelse udbygget og "udmøntet i egentlige lovinitiativer, administrative initiativer eller andet inden for hvert enkelt ministerområde" (Byudvalget, 1994, (a), p. 3)⁶³.

Ser man nærmere på de 30 forslag, er over halvdelen af forslagene relateret til indvandrere og flygtninge; det handler især om bosætning og fordeling, danskundervisning, erhvervstilknytning, forholdene omkring flygtninge og indvandrerebørns skolegang og familiesammenføring. Derudover kan man inddele de 30 forslag i tre overordnede og overlappende kategorier, som omhandler:

- Initiativer, der har *forebyggelse* som omdrejningspunkt,
- initiativer, der er rettet mod *beboerdeltagelse, beboeransvar og forpligtigelse*
- initiativer, der vedrører *fordeling, bosætning og beboersammensætning*.

Især kan mange af forslagene henføres til den sidste kategori.

Som eksempler på initiativer, der har *forebyggelse* som omdrejningspunkt, kan blandt andet nævnes forslag nr. 1 - aktivitetstilbud: "Målet er at forebygge udstødelse blandt truede beboergrupper og nedslidning af boligområdet ved at tilbyde aktiviteter, der kan bryde ensomheden og isolation, tilbyde menneskelig omsorg og give beboerne muligheder for deltagelse og medansvar" (Byudvalget, 1994, (a), p. 3). Desuden vægtes forebyggelsesaspektet også højt i forhold til beboerrådgivernes arbejdsområde - et arbejde, som både skal rettes mod hele boligområdet og den enkelte beboer.

Beboerdeltagelse og ansvar går igen i mange af forslagene. Her kan blandt andet nævnes forslag nr. 2 - netværk: "Regeringen vil i videst muligt omfang inddrage de lokale og kirkelige netværk. For at skabe sikkerhed for et meget bredt orienteret arbejde i det enkelte lokalområde [...] må der ske en mobilisering af alle lokale og kirkelige netværk. Der bør opstilles handlingsplaner, hvorefter arbejdet får en forpligtende karakter, således at den enkelte beboer inddrages så aktivt og ansvarsfuldt som overhovedet muligt" (Byudvalget, 1994, (a), p. 6).

⁶² Byudvalgsindsatsen omfatter ikke kun en social indsats, men også huslejenedsættelser og egentlige fysiske forbedringer som afhjælpning af byggeskader, forskønnelse af bygninger samt udearealer og forbedring af fællesfaciliteter.

⁶³ De 30 forslag til boligsociale projekter vil fremover blive benævnt som første runde af byudvalgsprojekter.

Som nævnt handler de fleste af forslagene om *fordeling, beboersammensætning og bosætning*. I de fleste tilfælde er forslagene specifikt møntet på indvandrere og flygtninge det gælder blandt andet fordeling af tosprogede skoleelever, forsørgelse i forbindelse med familiesammenføring og forslag om etablering af et særligt bosætningsudvalg, som skal se på fordelingen af flygtninge og indvandrere på landsplan. Men forslagene handler også mere generelt om det, som i Byudvalgsrapporten benævnes som socialt truede boligsøgende. I forbindelse med denne gruppe handler det især om at bane vejen for en ikke nærmere defineret afbalanceret beboersammensætning. Her kan blandt andet nævnes forslag nr. 8 - information: *“Regeringen vil iværksætte en målrettet informationsindsats om de muligheder, som kommunerne allerede i dag har efter de seneste lovændringer [...] for at medvirke til en mere afbalanceret beboersammensætning i de enkelte almennyttige boligafdelinger”* (Byudvalget, 1994, (a), p. 7).

Ønsket om en afbalanceret beboersammensætning går også igen i forslag nr. 10 - hovedstaden: *“Det skal være muligt for kommunerne i området at overlade en del af udnyttelsen af den kommunale anvisningsret til nævnet [et regionalt nævn] med henblik på en fordeling af socialt truede boligsøgende i de almennyttige bebyggelser for på den måde at medvirke til en mere afbalanceret beboersammensætning”* (Byudvalget, 1994, (a), p. 7).

6.4.1. Ansøgningsvejledning

I Februar 1994 udarbejder Byudvalget en vejledning til kommunerne og de almennyttige boligselskaber, som ønsker at få del i de sociale Byudvalgsprojekter⁶⁴: Vejledning om økonomisk støtte til boligsocial indsats.

I vejledningen fremgår det, at beboerrådgivernes opgaver kan inddeles i to funktioner: Socialt miljøarbejde og indsats over for udsatte grupper. I forhold til miljøarbejdet fremgår det af vejledningen, at “beboerrådgiverne har en vigtig rolle i forhold til at klarlægge behov og iværksætte aktiviteter, der generelt kan forbedre beboernes sociale liv” (Byudvalget, 1994, (b), bilag 2, p. 8). Indsatsen over for udsatte grupper handler især om, at “beboerrådgiverne kan medvirke til at forebygge og forbedre indsatsen for disse mennesker gennem opsøgende arbejde” (Byudvalget, 1994, (b), bilag 2, p. 8). De generelle aktivitetstilbud inddeles i vejledningen i to indsatsformer: En, som er rettet mod alle beboere i bebyggelsen, og en, som er rettet mod bestemte beboergrupper med særlige behov.

I vejledningen er der gjort meget ud af kravene til ansøgningens udformning. Som udgangspunkt skal ansøgerne udarbejde en helhedsplan for indsatsen i det boligområde, som der søges støtte til, og planen skal indeholde følgende fem punkter (Byudvalget, 1994, (b), bilag 2, p. 12):

- 1 Beskrivelse af konkrete lokale forhold og problemer (en tilstandsbeskrivelse)
- 2 Målsætninger for en forstærket indsats
- 3 Indholdet i de påtænkte aktiviteter
- 4 Organisering af indsatsen, herunder inddragelse af kirkelige netværk, skoler, foreninger og andre lokale parter
- 5 Finansiering

Hensigten med *tilstandsbeskrivelsen* (punkt 1) er ifølge vejledningen *“at identificere konkrete, lokale problemer”*, hvor der *“kan tages udgangspunkt i kommunernes besvarelse af Byudvalgets spørgeskemaundersøgelse”* (Byudvalget, 1994, (b), bilag 2, p. 12).

Angående *målsætningerne* for indsatsen (punkt 2) skrives der, at “det overordnede mål er at skabe et bedre hverdagsliv for beboerne” Indsatsen skal *“give beboerne mulighed for selv at indrette en struktureret og aktiv*

⁶⁴ For at kunne ansøge om del i byudvalgsmidlerne var et vigtigt krav at kommunernes ansøgning var udarbejdet i samarbejde med det pågældende almennyttige boligselskab, det vil sige det boligselskab, som administrerede det boligområde, der blev søgt støtte til.

hverdag sammen med andre voksne. Bedre kontakt- og udfoldelsesmuligheder kan være et vigtigt led i at mindske afhængigheden af offentlige tilbud (Byudvalget, 1994, (b), bilag 2, p. 12). Det anbefales også, at der opstilles en række delmål, hvor en mere afbalanceret beboersammensætning, forebyggelse af kriminalitet, vold og hærværk nævnes som eksempler på mulige delmål.

Indholdet i aktiviteterne (punkt 3) skal om udgangspunkt være helhedspræget, "d.v.s. omfatte flere sider af hverdagslivet i boligområdet" (Byudvalget, 1994, (b), bilag 2, p. 13). Som eksempler nævnes det fysiske miljø, beskæftigelse og uddannelse- og fritidsaktiviteter. Mere uddybende skrives der i vejledningen: "Indsatsen kan fx omfatte en bevidst og målrettet påvirkning af beboersammensætningen, idet ophobningen af mange problemer inden for et snævert geografisk område ofte er selvforstærkende [...] Det er også vigtigt at sikre bedre kommunikation mellem danskere og udlændinge samt en jævnere fordeling af flygtninge og indvandrere mellem kommuner og boligområder" (Byudvalget, 1994, (b), bilag 2, p. 13). Desuden nævnes også tilbud, som kan promovere boligområdet i lokalsamfundet og på denne måde være medvirkende til at skabe et positivt billede af boligområdet.

I forhold til selve *organiseringen af indsatsen* (punkt 4) understreges det, at indsatsen skal ske i et tæt samarbejde mellem de involverede parter: Kommune, boligselskab, afdelingsbestyrelser med videre og "ikke mindst beboerne selv" (Byudvalget, 1994, (b) bilag 2, p. 14)⁶⁵.

Som det fremgår af såvel vejledningen til ansøgning om Byudvalgsmidler til boligsociale projekter som af Byudvalgets 30 forslag til boligsociale aktiviteter, er Byudvalgsindsatsens overordnede og generelle formål, at forbedre beboernes *hverdagsliv* i de socialt belastede boligområder. Denne forbedring skal overordnet ske ved:

- En indsats, som er rettet mod de beboere, som bor i de udpegede socialt belastede boligområder
- En indsats, som handler om en fremtidig fordeling af den gruppe, som kaldes "socialt udsatte" danskere og fordeling af flygtninge og indvandre-re.

Konkret er indsatsen centreret om forskellige initiativer, hvor *forebyggelse* samt *deltagelse* og *ansvar* spiller en central rolle. De forebyggende initiativer er især rettet mod problemerne, hvor arbejdsløshed, familiemæssige problemer, misbrug, kriminalitet, koncentration af enlige og enlige husstande regnes for nogle af de væsentligste problemer. Ved at målrette indsatsen over for de beboere, som tilhører en eller flere af disse problemkategorier, er målet blandt andet at give disse beboergrupper et struktureret og aktivt hverdagsliv. Ydermere er målet, gennem etablering af *netværksskabende og fællesskabsfremmende* foranstaltninger, at minske gruppernes afhængighed af offentlige tilbud. Det forebyggende element kommer også ind i forhold til initiativer, hvis formål er at bane vejen for en ikke nærmere defineret *afbalanceret beboersammensætning*. Det vil ifølge vejledningen sige en jævnere fordeling af flygtninge, indvandrere og socialt udsatte danskere. Også *beboerdeltagelse* og *beboeransvar* i forhold til de forskellige aktiviteter ses som en del af den forebyggende indsats, som blandt andet kan være medvirkende til at bryde ensomhed og isolation. Forebyggelselementet kommer også ind i forhold til forbedring af de socialt belastede boligområders *image*. I vejledningen foreslås det således, at de sociale aktiviteter også kan rettes mod etablering af attraktive aktiviteter, der kan tiltrække beboere uden for de belastede boligområder.

⁶⁵ Angående finansieringen (punkt 5) fremgår det, af vejledningen at "ansøgningerne skal indeholde et budget for de planlagte aktiviteter, herunder oplysninger om hvor midlerne kommer fra, og hvorledes aktiviteterne tænkes finansieret på længere sigt" (Rapport fra Byudvalget, 2, bilag 2, p. 14)

6.5. Byudvalgets anden indsatsform

De første tanker omkring det såkaldte kvarterløft blev præsenteret i februar 1996 i en tale af den daværende boligminister Ole Løvig Simonsen⁶⁶. Boligministeren lancerede her to overordnede løsningsmodeller, som skulle bygge videre på Byudvalgets hidtidige resultater og erfaringer. Den ene af modellerne kaldte boligministeren for *kvarterløftstrategien*, som boligministeren formulerede således: *“Kvarterløftstrategien sigter på at løfte blandede byområder socialt, beskæftigelsesmæssigt, økologisk, kulturelt og bygningsmæssigt. Strategien er baseret på lokale udspil og lokal styring, ligesom gennemførelsen af konkrete initiativer er baseret på inddragelse af lokale kræfter. Udgangspunktet er altså konkrete byområder, og det er med afsæt i de enkelte områders problemer og muligheder, at der skal handles. Eller for nu at bruge en lidt mere slang-agtig vending - udgangspunktet er et “bottom-up” perspektiv [...] de enkelte mennesker, som bor i de forskellige boligtyper - skal kunne supplere hinanden i relation til at løse eksisterende problemer og fremme eksisterende muligheder”* (Boligministeriet, 1996).

Den anden løsningsmodel som boligministeren lancerede på konferencen gik på overordnede strategier i forhold til en *samlet bypolitik*. Boligministeren beskrev strategien således: *“Vi [må også] have modeller/strategier, der sikrer, at de enkelte bydele eller byområder udvikles og fungerer i harmoni med de andre. Eller sagt med andre ord - vi må også have en samlet bypolitik, der ser og tager højde for helheden [...] Bosætningsmønstre og beboernes identitetsfølelse med boligområdet vil være centrale punkter i dette arbejde”* (Boligministeriet, 1996).

Efter således at have beskrevet de to overordnede løsningsmodeller og strategier for en fremtidig bypolitik gik boligministeren over til at tale om de hensyn, der skal tilgodeses i disse fremtidige modeller og strategier. De første forhold omhandler menneskenes forhold til byerne: *“Byerne er til for menneskenes skyld, og ikke omvendt. Det er derfor vigtigt, at vi skaber rammer for nogle by- og boligområder, hvor beboerne føler en tilknytning, en stolthed og en tryghed, og hvor der er mulighed for udfoldelse og medindflydelse”* (Boligministeriet, 1996). Det andet forhold, boligministeren nævner, handler om byens liv: *“Vi skal forsøge at skabe mere liv og mere byliv i forstadsområderne med et stærkt kulturliv, handel, beskæftigelse o.s.v. For byliv er ikke kun forbeholdt byernes centrum, selvom man næsten skulle tro det, når man ser på de “soveby-områder” der er placeret i udkanten af de større byer”* (Boligministeriet, 1996). Det tredje og sidste forhold, som boligministeren nævner, handler om beboerindflydelse: *“Det er vigtigt at have for øje, at mennesker ikke er brikker i et spil, som planlæggere frit kan flytte rundt med. Vi laver bypolitik for beboerens skyld - for befolkningens skyld. Bypolitikens Scylla og Charybdis er byplanlægningen på den ene side - hvor man tror at kunne planlægge og regulere sig til ‘det gode liv’ - og den sociale ‘ingeniørkunst’ på den anden - hvor man klientgør og behandler individer og familier i disse byområder”* (Boligministeriet, 1996).

6.5.1. Ansøgningsvejledning

Boligministerens kvarterløftstrategi blev i Byudvalgsregi omsat til nogle konkrete retningslinier for de første kvarterløftprojekter. Disse retningslinier blev i juni 1996 samlet i “Kravspecifikation vedrørende kvarterløft-model-projekter”, udarbejdet af Byudvalget, hvor interesserede kommuner kunne indsende deres ansøgning. Kravspecifikationen er opdelt i to hovedafsnit. Det første hovedafsnit er opdelt i seks omfattende underafsnit, som omhandler “de vigtigste tanker bag kvarterløft”, disse afsnit har følgende overskrifter:

- Hvad er det særlige ved kvarterløft?

⁶⁶ Boligministeren holdt talen ved en konference i Politisk Idé- og Samarbejdesforum med titlen: “Byudvalgets erfaringer med byerne & byernes erfaringer med Byudvalget” (Boligministeriet, 1996).

- Hvilke områder kan omfattes af kvarterløftstrategien, herunder en specifikation af problemer og ressourcer?
- Virkemidler og helhedsindsats, herunder afsnittet "Helhed i fokus"
- Inddragelse af de lokale kræfter i kvarterløftstrategien
- Analyse af problemer og ressourcer, samt indgåelse af en kontrakt
- Finansiering

Det andet hovedafsnit beskriver meget kort de konkrete krav til ansøgningen.

Hvad er det særlige ved kvarterløft?

I kravspecifikationen sammenfattes det særlige ved kvarterløft således: *"Kvarterløft retter sig mod området, og ikke mod den enkelte borger eller ejendom. Det er helhedsorienteret, dvs. baseret på en koordineret og integreret indsats. Det er baseret på at inddrage de lokale kræfter i så vidt et omfang som muligt. Udgangspunktet er en analyse af et områdes muligheder og problemer og munder ud i en kontrakt, hvori de forskellige offentlige og private aktører forpligter hinanden over for mål, der skal opnås, og de midler, der skal benyttes"* (Byudvalget, 1996, p. 1).

I forhold til hvilke områder der kan komme i betragtning er det overordnede udgangspunkt ifølge kravspecifikationen, at boligområderne har betydelige problemer og ressourcer til at gøre noget ved dem, som det er formuleret. Et andet forhold, der også spille ind, er områder, som boligområde mæssigt er meget ens, og hvor der med kvarterløftet er mulighed for at etablere et blandet kvarter, som det også er formuleret. Som eksempel på disse boligområde mæssigt ens områder nævnes almennyttige boligområder: *"Der tænkes typisk på en række almennyttige boligområder, som i dag kan siges at udgøre 'byer i byen'"* (Byudvalget, 1996, p. 2). Angående problemer og ressourcer gøres der en del ud af at beskrive, hvilke problemer der "skal" eksisterer i boligområderne, mens ressourcerne ses i forhold til de muligheder, der eksisterer i området i forhold til at løse problemerne. Generelt, skrives der i specifikationen, at der må forudsættes at være tale om betydelige problemer for at komme i betragtning til et kvarterløftprojekt. Disse problemer skal ydermere være at finde inden for en bred vifte af sektorer, idet *"kvarterløftstrategien [...] lægger op til en helhedsorienteret og koordineret indsats af virkemidler"* (Byudvalget, 1996, p. 2).

Kategoriseringen af problemer handler først og fremmest om stor arbejdsløshed og mange mennesker på overførselsindkomster, som *"vil være et hovedproblem i sådanne områder"* (Byudvalget, 1996, p. 2). Stort gennemtræk nævnes som et andet hovedproblem, som *"gør det vanskeligt at opbygge stabile netværk"*. Af flere problemer nævnes der *"en række fysiske og sociale karakteristika, der ikke i sig selv behøver at være et større problem, men hvor det forhold, at mange af disse karakteristika optræder i samme område, skaber problemer"* (Byudvalget, 1996, p. 2). De fysiske karakteristika omfatter nedslidning af området samt mangel på grønne områder og egnede opholdssteder. Med hensyn til de sociale karakteristika fremhæves dårligt fungerende familier, misbrugsproblemer, hærværk og vold. Desuden skrives der, at der kan være problemer med beboernes identifikation med området: *"Et resultat af de allerede nævnte problemer vil ofte være, at de, der bor i kvarteret, ikke identificerer sig med det på en positiv måde"*. Denne manglende positive identifikation kædes i specifikationen sammen med problemer vedrørende fraflytning af de ressourcerstærke beboere.

Med hensyn til mulighederne skal disse som nævnt ses i forhold til *"at kunne gøre noget ved problemerne"* (Byudvalget, 1996, p. 2). Der gøres opmærksom på, at det kan være svært at opstille præcise kriterier for, hvilke krav der kan stilles i forhold til disse muligheder, men mulighederne skal først og fremmest ses i forhold til mulighed for *"den frugtbare dynamik, der ligger i de blandede områders både stærke og svage sider"* (Byudvalget, 1996, p. 2). Som eksempel på det man kan kalde for en social mulighed, fremhæves det, at der skal være nogle lokale kræfter, idet vægten ifølge

specifikationen skal lægges på disse. Desuden fremhæves det, at der skal eksistere et 'demokratisk potentiale', som "*kan dreje sig om en vis organisering blandt beboerne*" (Byudvalget, 1996, p. 3). Som eksempel på det man kan kalde for fysiske muligheder, nævnes ledige arealer eller tomme bygninger. Til slut fremhæves fremdyrkning af skjulte ressourcer således: "*Endelig kan en kommunes overvejelser om et kvarterløft vise sig at være en god anledning til at finde frem til et områdes 'skjulte ressourcer' og få dem anvendt*" (Byudvalget, 1996, p. 3).

Hvilke områder kan omfattes af kvarterløftstrategien?

I specifikationen ses kvarterløftet som et bredt løft, hvor følgende dimensioner indgår: En social, en beskæftigelsesmæssig, en arkitektonisk, en bykulturel, en økologisk, og en demokratisk dimension. I forhold til den beskæftigelsesmæssige dimension nævnes målsætningen om blandt andet at "bruge de passive og menneskelige ressourcer aktivt og fortrinsvis lokalt" (Byudvalget, 1996). I den sociale dimension peges der primært på "*styrkelsen af de sociale kontakter og integration mellem børn og voksne, danskere og ikke-danskere og beboere med henholdsvis mange og få ressourcer gennem etablering af aktiviteter, der giver mulighed for samvær og fællesskab*" (Byudvalget, 1996, p. 3). Desuden peges der her også på indsats over for narko- og alkoholmisbrug. I den arkitektoniske og økologiske dimension indgår blandt andet "grøn byfornyelse". Den bykulturelle dimension er ifølge specifikationen rettet mod "at skabe en positiv identifikation med et område og i sammenhæng hermed at ændre omgivelsernes syn på kvarteret" (Byudvalget, 1996). Som eksempler på kulturelle aktiviteter, der kan opfylde disse krav, nævnes fritidsundervisning, teater, musik, idræts- og legeaktiviteter.

I slutningen af dette afsnit pointeres det, at det er vigtigt, at der opstilles succeskriterier i forhold til de enkelte dimensioner. På den ene side skal disse kriterier indeholde en kvantificering af indsatsen. På den anden side skal de beskrive de effekter, man ønsker at opnå med indsatsen. Som eksempler på effekter nævnes "*forbedring af beskæftigelsen, større beboerstabilitet, tilføjelsen af flere overordnede byfunktioner til området, fald i områdets kriminalitet, en mere blandet socioøkonomisk sammensætning af befolkningen i området, og generelt at området målt ved en række indikatorer bliver mere attraktivt som resultat af indsatsen*" (Byudvalget, 1996, p. 4).

Helhed i fokus

Det fremgår af specifikationen, at det ideelle udgangspunkt for kvarterløftstrategiens helhedsbetragtning er: "*By-livet, hvor [...] både problemer og muligheder må med*" (Byudvalget, 1996, p. 5). Et andet vigtigt udgangspunkt er de lokale aktørers oplevelse, hvilket bliver formuleret på følgende måde: "*Et godt udgangspunkt vil være kvarteret, således som det opleves af de lokale 'aktører' [...] det er derfor vigtigt, at borgerne og de organiserede og strukturerede interessegrupper spørges, om hvad de ønsker, hvilke problemer de har, og hvilke muligheder de ser*" (Byudvalget, 1996, p. 5).

Inddragelse af de lokale kræfter i kvarterløftstrategien

Udgangspunktet i de lokalt funderede oplevelser af kvarteret går igen i dette afsnit i specifikationen, og specificeres således: "*Det er tanken, at kvarterløftet skal baseres på en kommunal indsats med de lokale kræfter i centrum. Perspektivet er, hvad man har kaldt 'bottom-up'*" (Byudvalget, 1996, p. 5). Det pointeres, at det i forbindelse med borgerinddragelsen er vigtigt, at der blandt andet afsættes tilstrækkeligt tid til de processer, som der er forbundet med borgerinddragelsen. Og videre "*at organiseringen af det konkrete kvarterløft er indrettet på inddragelse af de lokale interesser*" (Byudvalget, 1996, p. 5).

Analyse af problemer og ressourcer, samt indgåelse af en kontrakt

Her startes der med at slå fast, at *“analysen af et områdes problemer og ressourcer er en afgørende forudsætning for et vellykket kvarterløftprojekt [...] og “at analysen skal afdække både, hvilke problemer der findes i området, og hvilke muligheder der er for at løse dem”* (Byudvalget, 1996, p. 5). Det fremgår her, at denne analyse, opstilling af succeskriterierne samt redegørelse for finansiering skal indgå i en kontrakt *“hvori de deltagende parter forpligter sig på mål og midler, herunder også finansielle midler. Succeskriterierne, der så vidt muligt gøres kvantitative og konkrete, bør ligeledes medtages i en kontrakt”* (Byudvalget, 1996, p. 5).

Finansiering

Det fremgår af specifikationen, at de udgifter, der er i forbindelse med de fysiske tiltag i de enkelte kvarterløftprojekter, skal dækkes over den pågældende kommunes byfornyelsesramme. De sociale, økologiske og beskæftigelsesmæssige aktiviteter skal finansieres via forskellige ministerielle og halvprivate puljer, hvor der er en svingende kommunal medfinansiering.

I gennemgangen af de konkrete krav til ansøgning om kvarterløftprojekt er det for det første et krav, at ansøgningen skal leve op til de krav, der er gennemgået i det foregående afsnit. Derudover skal ansøgningen indeholde en områdeafgrænsning, hvor det foreslåede kvarterløftområde beskrives tillige med en problemformulering, hvor det fremgår hvilke problemer kvarterløftindsatsen har til hensigt at tage op. Ydermere skal ansøgningen indeholde en organisationsmodel, hvor kommunen skal beskrive mulige lokale samarbejdspartnere og en finansieringsplan. Sidst men ikke mindst nævnes det i kravspecifikationen, at det ikke forventes, at der er *“foretaget de for projekterne fornødne analyser, eller at der er sket en tilstrækkelig inddragelse af de lokale kræfter allerede på ansøgningstidspunktet”* (Boligministeriet, 1996, p. 5).

6.4.2. sammenhæng mellem indsatsformerne

Hvis man ser på den første og anden runde af Byudvalgsprojekter (kvarterløftprojekter), er der en del lighedspunkter og kun enkelte forskelligheder. Figur 1 søger at give en skematisk fremstilling af de to Byudvalgsindsatsers formuleringer og definitioner af problemer, målsætninger og midler.

Byudvalgets 1. runde – Byudvalgsprojekter	Byudvalgets 2. runde – Kvarterløftprojekter
<p>Problemdefinition:</p> <p>Selve koncentrationen af problemer</p> <p>Høj husleje</p> <p>Høj flyttefrekvens</p> <p>Manglende stabile netværksrelationer</p> <p>Nedslidning</p> <p>Arbejdsløshed og mange på overførselsindkomster</p> <p>Vold og hærværk</p> <p>Misbrugsproblemer</p> <p>Dårligt fungerende familier</p> <p>Flygtninge og indvandrere</p> <p>Skæv fordeling i forhold til alder, køn og familiesituation</p> <p>Dårlig økonomi</p>	<p>Problemdefinition:</p> <p>Selve koncentrationen af problemer</p> <p>Høj flyttefrekvens</p> <p>Manglende stabile netværksrelationer</p> <p>Nedslidning</p> <p>Arbejdsløshed og mange på overførselsindkomster</p> <p>Vold og hærværk</p> <p>Misbrugsproblemer.</p> <p>Dårligt fungerende familier</p> <p>Negativ stedsidentifikation</p> <p>Fysisk og social ensformighed</p> <p>Behov for grønne områder og opholdssteder</p>
<p>Målsætning:</p> <p>Skabe et bedre hverdagsliv</p> <p>Bedre kontakt mellem beboerne</p> <p>Mindsket afhængighed af offentlige tilbud</p>	<p>Målsætning:</p> <p>Socialt, beskæftigelsesmæssigt, økologisk, kulturelt og bygningsmæssigt løft af kvarterer og byområder</p> <p>Skabelse af tilknytning, stolthed, tryghed, udfoldelsesmuligheder, medindflydelse og tværkulturelle kontakter og fællesskab</p> <p>Udgangspunkt i lokale demokratiske potentialer og lokale kræfter</p>
<p>Middel:</p> <p>Helhedspræget indsats, omfattende flere sider af hverdagslivet</p> <p>Forebyggelse: Projekter, der omfatter det fysiske miljø, beskæftigelse, uddannelse og fritidsaktiviteter</p> <p>Deltagelse og ansvar</p> <p>Fordeling, bosætning og beboersammensætning</p> <p>Forbedring af image</p>	<p>Middel:</p> <p>Helhedsorienteret indsats, som opdeles i dimensioner:</p> <p>En beskæftigelsesmæssig dimension: Brug af passive mennesker lokalt, forbedring af beskæftigelse</p> <p>En social dimension: Samvær, fællesskab og beboerstabilitet</p> <p>En arkitektonisk og økologisk dimension: Grøn byfornyelse, tilførelse af byfunktioner</p> <p>En bykulturel dimension: Positiv stedsidentifikation og image, blandet beboersammensætning, højnelse af attraktivitet</p> <p>En demokratisk dimension: Inddragelse af beboerne</p> <p>Succeskriterier og samarbejdskontrakter</p>

Figur 1

Ser man på henholdsvis lighedspunkter og forskelle mellem de to indsatsformer, hvad angår *problemdefinitionen*, kan der tegnes følgende billede:

Problemtyper	1. runde af Byudvalgsprojekter	2. runde af Byudvalgsprojekter - kvarterløftprojekter
Sociale problemer:		
Koncentrationen af problemer	+	+
Arbejdsløshed	+	+
Høj flyttehyppighed	+	+
Dårligt fungerende familier	+	+
Misbrugsproblemer	+	+
Vold og hærværk	+	+
Manglende netværksrelationer	+	+
Flygtninge og indvandrere	+	%
Skæv fordeling af beboergrupper	+	(+)
Negativ stedsidentifikation	%	+
Dårlig økonomi	+	%
Fysiske problemer:		
Nedslidning	+	+
Fysisk (og social) ensformighed	%	+
Behov for grønne områder og opholdssteder	%	+

Figur 2

Lighedspunkterne mellem de to indsatsformer i forhold til definition af sociale problemer handler om, at *arbejdsløshed* anses som hovedproblemet i de belastede boligområder, herefter kommer *stort gennemtræk* af beboere, *dårligt fungerende familier*, *misbrugsproblemer*, *vold* og *hærværk*. På denne måde er begge indsats rettet mod det *hverdagsliv*, der leves i de socialt belastede boligområder. Det, man kan kalde for nyt, er, at der i den anden runde af Byudvalgsprojekterne ikke er det samme store fokus på flygtninge og indvandrereproblematikken, som det var tilfældet med den første Byudvalgsindsats. Ser man på den årsags- og virkningseffekt, der er indeholdt i begge projekter, kan der også spores store lighedspunkter. Således ses for eksempel det store gennemtræk af beboere i sammenhæng med problemer vedrørende opbygning af stabile netværk. Ydermere forudsættes det også i begge projekttyper, at *selve koncentrationen af beboere*, som falder inden for de opstillede problemkategorier, i sig selv skaber og forstærker problemerne. Der, hvor man kan sige, at de to projekttyper adskiller sig er i forhold til fokuseringen på (negativ) stedsidentifikation som et socialt problem. I kvarterløftprojekterne taler man således om, at andelen af de nævnte typer af sociale problemer bevirker, at beboerne identificerer sig negativt med deres bosted, altså har en negativ stedsidentifikation.

Inden for det fysiske felt handler lighedspunkterne mellem de to projekter om nedslidning. Men i den anden runde af projekterne – kvarterløftprojekterne – handler de fysiske problemer også om behov for grønne områder og opholdssteder, hvor også bolig-mæssig ensshed og en såkaldt by-i-byen-problematikken fremhæves.

Ligheder og forskelle mellem de to projekters *målsætninger* kan også anskueliggøres skematisk:

Målsætninger	1. runde af Byudvalgsprojekter	2. runde af Byudvalgsprojekter - kvarterløftprojekterne
Bedre hverdagsliv	+	(+)
Skabe netværksrelationer/fællesskab	+	+
Mindske afhængighed af offentlig forsyning	+	(+)
Integreret/helhedsorienteret indsats	(+)	+
Skabe positiv stedsidentitet/stedstilknytning	(+)	+
Udgangspunkt i det lokale demokrati/medindflydelse	(+)	+
Udvikle muligheder og ressourcer	(%)	+

Figur 3

Målsætningerne for de to Byudvalgsprojekter er stort set de samme. Dog er der i den første runde af projekter et større retorisk fokus på *hverdagsliv*. Men når man ser på kvarterløftprojekternes målsætningsformulering, så er denne også mere eller mindre direkte rettet mod hverdagslige forhold og betingelser. Således er der i begge projekttypen et stort fokus på *forbedring af sociale kontakter* mellem beboerne: Børn og voksne, danskere og ikke-danskere samt ressourcestærke og ressource svage. Sammenhængene mellem de to projekttypers målsætningsformulering ses også i forhold til den helhedsorienterede indsatsform, som dog er yderligere forstærket og pointeret i kvarterløftprojekterne. Et område, hvor de to projekttypers målsætningsformulering adskiller sig er i forhold til kvarterløftprojekternes fokus på *“det lokale”*, især i form af en lokal (demokratisk) organisering af indsatsen. Det handler her primært om, at der skal tages udgangspunkt i beboernes opfattelse af deres bosted, og at kvarterløftet skal være indrettet på at inddrage de lokale interesser. Det er, hvad der kaldes en bottom-up tilgang. Et andet forhold, som adskiller de to projekttypen, er, at der i kvarterløftprojekterne er et (retorisk) stort fokus på de lokale ressourcer og muligheder. Disse ressourcer og muligheder ses primært i forhold til problemerne. Det vil sige, at det er med udgangspunkt i problemer, at et boligområdes ressourcer og kvaliteter defineres.

I forhold til hvilke midler der skal tages i brug, er der følgende lighedspunkter og forskelle mellem projekttypen:

Middel	1. runde af Byudvalgsprojekter	2. runde af Byudvalgsprojekter - kvarterløftprojekterne
Helhedsorienteret indsats	+	+
Aktiviteter, der fremmer fællesskab og sociale relationer	+	+
Deltagelse og ansvar	+	+
Beboersammensætning	+	+
Forbedring af image/højnelse af attraktivitet	+	+
Beboerstabilitet	(+)	+
Positiv stedsidentifikation	(+)	+
Forbedring af beskæftigelse	(+)	+
Tilførsel af byfunktioner	%	+
Succeskriterier og samarbejdskontrakter	%	+

Figur 4

Midlerne i de to projekttypen er på trods af en ny opdeling i forskellige helheds- og tværgående dimensioner i kvarterløftprojekterne, meget lig hinanden. Således skal den helhedsorienterede og integrerede indsats i begge projekttypen være medvirkende til at forbedre de sociale kontakter

mellem beboerne. Forbedringen i begge projekttyper skal ske gennem *fællesskabs- og samværsfremmende* aktiviteter, hvor der lægges en stor vægt på *deltagelse og ansvar* for aktiviteterne. *Beboerstabilitet og positiv stedsidentifikation* ses især i kvarterløftprojekterne som en afledt effekt af sådanne deltagelsesformer. Også ændring af boligområdernes *negative omdømme* gennem kulturelle og sociale aktiviteter spiller en stor rolle som et middel til på den ene side at medvirke til at beboerne identificerer sig positivt med området. På den anden side skal aktiviteterne også kunne ændre omgivelsernes negative syn på boligområdet og dermed kunne tiltrække "andre" beboere. En af de større forskelle mellem de to projekttyper er, at der i kvarterløftprojekterne er lagt vægt på udarbejdelse af *succeskriterier og samarbejdskontrakter*. Dette skal ses som et middel til, at parterne, det vil sige kommuner og Byudvalget, gensidig forpligter hinanden på målopfyldelse. En anden forskel mellem de to projekttyper er, at der i kvarterløftprojekterne er et større fokus på *beskæftigelsesfremmende aktiviteter*. Disse aktiviteter skal være medvirkende til, at de ledige beboeres kapacitet "udnyttes" lokalt.

Alt i alt er målsætningen for de to projekttyper, at skabe beboerstabilitet, at nedbringe kriminaliteten og at skabe en mere mangfoldig beboersammensætning i socioøkonomisk og sociokulturel henseende. Det, man kan kalde nyt, er et større retorisk fokus på fysiske forbedringer i kvarterløftprojekterne blandt andet i form af flere såkaldte byfunktioner som opholds- og samværssteder. På én måde er det dog ikke helt korrekt at kalde dette noget nyt, da fysiske forbedringer og tiltag også var en del af den første Byudvalgsindsats. Forskellen er, at hvor den sociale og fysiske indsats var adskilt i den første Byudvalgsindsats, er den fysiske og sociale indsats en integreret del af kvarterløftprojekterne, og hertil kommer en række andre dimensioner, som alle indeholder fysiske og sociale aspekter: Blandt andet en beskæftigelsesmæssig, en bykulturel- og en økologisk dimension. Ydermere ses der også i kvarterløftprojekterne et større fokus på "det lokale" blandt andet i form af demokratiske potentialer og inddragelse af beboere.

6.6. En definition skabes

Ser man på, hvordan den betydnings- og meningsproduktion der er indeholdt i og knyttet til definitionen af socialt belastede boligområder, er foregået, kan Hjelmars (1994, 1998) og Germes (1994) pointer benyttes. Som nævnt indledningsvist mener Hjelmars (1998), at en forståelse af politikformulering og politikproduktion skal tage udgangspunkt i *sandhedsproducenter*, som primært omfatter videnskabsmænd, politikere, embedsmænd og journalister. Argumentet for at fokusere på disse producenter skal ifølge Hjelmars ses i relation til deres strategiske placering i forhold til at kunne påvirke den politiske meningsproduktion. Ud over den strategiske placering handler påvirkningen af politikproduktionen også om, hvordan betydnings- og meningsdannelseprocesser kommer til udtryk via de virkemidler, der findes i sproget. Dette fokus på sproglige virkemidler kan overføres til, hvordan boligområdernes problemer og løsningsstrategier, bliver repræsenteret sprogligt.

Som vist er der meget, som peger på, at den gruppe af sandhedsproducenter, som Hjelmars fremhæver, alle har været medvirkende til, at der blev sat politisk fokus på sociale og fysiske problemer i en række boligområder. Ses der nærmere på kronologien og sammenhængene mellem de forskellige faser i Byudvalgets arbejde og de aktørgrupper, der har været involveret i de enkelte faser, kan der tegnes følgende (forenklede) billede:

Første fase - optakten:

Her tegnes scenen primært af en bestemt borgmesters (Hvidovre Kommunes borgmester) fokus på fordeling af indvandrere og flygtninge. Denne borgmesters håndtering af pressen, pressens "næse for en god historie" og evne til at påvirke den politiske dagsordenen samt forskellige forskningsrapporter om sociale og fysiske problemer i bestemte boligområder. Også beboerdemokratiet i Avedøre Stationsby kan siges at have en "finger med i spillet".

Anden fase - nedsættelsen:

Byudvalget nedsættes, og der udarbejdes i Byudvalgsregi, det vil sige de enkelte deltagende ministerier, dels en definition af socialt belastede boligområder, dels 30 forslag til boligsociale aktiviteter i de belastede boligområder. Grundlaget for definitionen er blandt andet hentet fra den i kapitel 5 omtalte SBI-rapport fra 1993. Mere uofficielt er der også meget, der tyde på, at den oven for nævnte borgmester også har haft en del indflydelse på de 30 forslag, idet over halvdelen af forslagene er rettet mod flygtninge og indvandrere. Scenen består her officielt af medlemmer af Byudvalget (folketingspolitikere og embedsmænd). Mere uofficielt består scenen af forskningsrapporter og specielt én kommunalpolitiker.

Tredje fase - undersøgelsen:

Byudvalget udsender spørgeskema til de enkelte kommuners kommunalbestyrelser. I et følgebrev til undersøgelsen skrevet af Indenrigsministeren fremgår det som nævnt, at man ikke fra Byudvalgets side ønsker at definere, hvornår et boligområde kan karakteriseres som socialt belastet, men at det er op til kommunalbestyrelserne at komme med en definition. Som hjælp til definitionen af problemer kan kommunalbestyrelserne bruge Byudvalgets først delrapport. Scenen består af Byudvalgsmedlemmer og kommunalpolitikere.

Fjerde fase – resultatet:

Byudvalget fremkommer på baggrund af undersøgelsen med et "troværdigt, faktisk og aktuelt socialt Danmarkskort". Det er værd at bemærke, at definitionen af de socialt belastede boligområder dels indeholder den før omtalte borgmesters påpegning af problemer vedrørende fordelingen af flygtninge og indvandrere, dels er en reproduktion af Byudvalgets "egen" definition af socialt belastede boligområder, som blev udarbejdet inden spørgeskemaundersøgelsen. Scenen består formelt af Byudvalgsmedlemmer.

Femte fase - ansøgning:

Kravspecifikation vedrørende ansøgning om Byudvalgsmidler, hvor kommunerne sammen med afdelingsbestyrelser kan søge om projekter, der falder inden for Byudvalgets 30 punktshandlingsprogram. Scenen består formelt af Byudvalgsmedlemmer.

Sjette fase - nye strategier:

By- og boligministerens lancering af såvel en overordnet bypolitisk strategi som en specifik strategi målrettet de socialt belastede boligområder: Kvarterløftprojekterne.

Som dette billede på Byudvalgets kronologi viser, så blev såvel den officielle definition af socialt belastede boligområder som Byudvalgets 30 forslag til sociale aktiviteter udarbejdet og præsenteret, inden der blev foretaget en (spørgeskema)undersøgelse af arten og omfanget på problemer i landets kommuner og boligområder. På denne måde er der en del, der peger i retning af, at Hvidovres borgmester og pressens fokus på fordeling og koncen-

tration af flygtninge og indvandrere har spillet en om ikke alt afgørende så dog en betydelig rolle i udformningen af Byudvalgets handlingsplan. Også forskningsrapporter har sat deres fingeraftryk på definitionen af socialt belastede boligområder og løsningsstrategiernes udformning. Således går mange af SBI-rapportens (1993) konklusioner på sociale problemer igen i Byudvalgsrapporterne, ligesom der også henvises til denne rapport i Byudvalgets egne rapporter.

Ser man på, hvordan selve definitionen af socialt belastede boligområder er skabt kan man sige, at definitionen indeholder en (indirekte) beskrivelse af et "dårligt" hverdagsliv i de sorte pletter på "det Boligsociale Danmarks-kort", det vil sige i de kategoriserede socialt belastede boligområder. Det handler om et hverdagsliv, der blandt andet er præget af arbejdsløshed, alkoholisme, misbrugsproblemer, vold, hærværk, mange til- og fraflytninger, dårlige familieforhold, hvilket blandt andet vil sige mange enlige. Disse problemer bevirker, at beboerne har dårligt fungerende sociale netværk, manglende fællesskab, negativ stedsidentifikation, en ustruktureret hverdag og er afhængige af offentlige tilbud. Ydermere er disse problemer også skyld i boligområdernes dårlige image, som gør, at det er svært at tiltrække "andre" beboere.

6.6.1. Hegemoniseringen af en politisk strategi

Hvis man går mere konkret og "teknisk" til værks og ser på, hvordan begrebet 'socialt belastede boligområder' manifesteres sprogligt, handler det om begrebets artikulationsproces, det vil sige, hvordan de socialt belastede boligområder og det hverdagsliv, der udspilles her, bliver (sprogligt) repræsenteret. Denne proces er et af ankerbegreberne i Laclau og Muffes politikforståelse (1985) og ligger meget tæt på Hjelmars og Germes (1994) pointe om, at en undersøgelse af politikproduktionen skal tage udgangspunkt i betydnings- og meningsdannelsesprocesser og i de virkemidler, der findes i sproget.

Følges Laclau og Mouffe (1985) kan man sige, at der med Byudvalgets kategorisering og definition af socialt belastede boligområder og problemerne i boligområderne er skabt en legitim politisk strategi om og for de socialt belastede boligområder. Denne strategi kan kaldes for en hegemonisk diskurs, som skaber den dominerende meningshorisont for social orientering og handling i forhold til de socialt belastede boligområder. Ifølge Laclau og Mouffe, skal denne dominerende horisont ses i forhold til en bestemt artikulationsproces.

Artikulationsprocessen kan relateres til Hjelmars sandhedsproducenters 'tale' om de fysiske og sociale problemer, som begynder at dukke op i bestemte boligområder. I første omgang er det, som man kan kalde samlebetegnelsen for disse boligområder, "sociale ghettoer", som er kendetegnet ved en række negativiteter som arbejdsløshed, alkoholisme, indvandrere og flygtninge med videre. Der eksisterer endnu ikke en officiel kategorisering af problemerne, det vil sige, at der ikke findes en (politisk) legitim og entydig definition af boligområdernes problemer. Boligområdernes negative kendetegn kan som diskuteret i kapitel 3's gennemgang af Lacaú og Mouffe siges at udgøre elementerne i det diskursive felt. De "flyder rundt" i dette felt og er endnu ikke forankret i et overordnet betydningssskabende begreb (nodalpunkt). I 1993 nedsætter Regeringen Byudvalget, hvis første handling er at udarbejde en handlingsplan til løsning af problemerne og herefter undersøge problemernes fremtrædelsesform og hyppighed. Med denne undersøgelse bliver begrebet 'socialt belastede boligområder' skabt, og dermed bliver også en legitim og entydig definition af de socialt belastede boligområders identitet skabt. Således kan sandhedsproducenternes 'tale' om problemerne i de socialt belastede boligområder henføres - og legitimeres - ved at referere til begrebet 'socialt belastede boligområder'. Der er med andre ord skabt et overordnet betydningssskabende begreb for særlige problemer i bestemte typer af boligområder.

Struktureringsprincippet og hegemoniseringen af denne artikulationsproces, som har frembragt et overordnet betydningskabende begreb 'socialt belastede boligområder', skal ses i forhold til Laclau og Mouffes brug af begreberne 'differens- og ækvivalensrelationer'. Artikulationen af ækvivalensen sker i kraft af en række fælles karakteristika af problemerne i de socialt belastede boligområder (arbejdsløshed, høj flyttefrekvens, mange flygtninge og indvandrere og så videre), som fastfryser mening og identitet i forhold til disse boligområder og i forhold til det hverdagsliv, der leves. Der skabes med andre ord en entydighed. Etableringen og konstruktionen af ækvivalensen mellem disse karakteristika bliver konstrueret ved deres forskellighed (differens) til "normalsamfundet". Altså i forhold til det, der opfattes som "normalt", det vil blandt andet sige at have arbejde, stabile netværksrelationer og fællesskab, kontinuitet i boforhold og en ikke nærmere defineret grænse for flygtninge og indvandreandelen i et boligområde. På denne måde er forskellene betydningskabende, og dermed kan man sige, at det er forskellene, som skaber de socialt belastede boligområders identitet: De socialt belastede boligområder er alt det, som *ikke* kendetegner "gode boligområder". Med denne definition af socialt belastede boligområder og de tilhørende problemer er der således etableret en fastfrysning af de socialt belastede boligområders mening og identitet i tid og rum. Og det er denne fastfrysning af identitet, der ifølge Laclau og Mouffe er et af de væsentligste principper for etablering af en hegemonisk diskurs, som skaber en dominerende meningshorisont for social orientering og handling i forhold til et givent socialt fænomen. Dette fænomen er set i denne sammenhæng de socialt belastede boligområder og det hverdagsliv, der leves i områderne. Og den dominerende horisont for social orientering og handling i forhold til "fænomenet" 'socialt belastede boligområder' ses afspejlet i den politiske strategi, som er rettet mod disse boligområder. Det vil sige de politiske løsningsstrategier, som iværksættes i de socialt belastede boligområder.

6.7. Opsamling

Dette kapitel har vist, hvordan en række sandhedsproducenter, især journalister, lokal- og folketingspolitikere og forskning/forskere, har været medvirkende til at konstituere et planpolitisk felt rettet mod de socialt belastede boligområder. Denne konstituering skal ses i forhold til det, som i sidste kapitel (kapitel 5) er blevet udledt som princippet for 'talen' om disse boligområder. Det vil sige den dominerende sociorumlige meningshorisont, som indeholder de velfærdspolitiske målsætninger for det hverdagsliv, der skal leves i boligområderne: "Det gode liv i gode boligområder". Det er med andre ord Foucaults begreb 'den kritiske helhed', der er på banen. Ved at holde talen om de socialt belastede boligområder inden for denne diskursive formation kommer sandhedsproducenternes 'tale' om de socialt belastede boligområder til at fremstå som "sande" og legitime. Og på denne måde reaktiveres diskursen om "det gode liv i gode boligområder" til diskursen om "det dårlige liv i dårlig boligområder".

Reaktiveringen skal med Laclau og Mouffe ses i forhold til en bestemt artikuleringsproces, hvor sandhedsproducenternes 'tale' om problemer i en række boligområder bliver samlet omkring begrebet 'socialt belastede boligområder'. 'Talen' om problemerne hviler primært på statistiske opgørelse over en række problemkategorier, og en række sandhedsproducenters udsagn om det hverdagsliv, der leves i boligområderne. Gennem eksperternes udsagn får de socialt belastede boligområder en identitet og en bestemt betydning og mening. Det er en betydning og mening, som bliver yderligere materialiseret med nedsættelsen af Byudvalget, hvor de socialt belastede boligområder "officielt" konstitueres som et planpolitisk genstandsområde.

Byudvalget er således den institution, som udfører politikken, udformer løsningsstrategier og sætter udredninger i gang i de socialt belastede boligområder. Gennem den viden, der bliver indsamlet i Byudvalgsregi, hegemoniseres en politiske strategi rettet mod de socialt belastede boligområder, som udgør den dominerende meningshorisont for social orientering og handling rettet mod disse boligområder. Og Byudvalget fremstår således som en legitim politikformulerende institution. På denne måde kan man sige, at de velfærdspolitiske målsætning "for det gode liv i gode boligområder" er blevet materialiseret og institutionaliseret i Byudvalget. Og på denne måde er Byudvalget den institution, eller sagt med Foucault den diskursive kontrols instans, som sætter 'betingelserne for talen' om de socialt belastede boligområder og dermed også sætter betingelserne for den planpolitiske praksis, forstået som løsningsstrategiernes udformning. Disse betingelser skal ikke alene ses i forhold til Byudvalget (og sandhedsproducenternes indflydelse på nedsættelsen af udvalget), betingelserne skal også ses i sammenhæng med de historiske og kulturelle betingelser, der omgiver de socialt belastede boligområder.

Som gennemgået i kapitel 5 var der engang, hvor de socialt belastede boligområder blev forbundet med "det gode liv i gode boligområder". De velfærdspolitiske og planpolitiske forestillinger og her implicit forståelse af stedet var, at boligområderne skulle være kendetegnet ved stabilitet, kontinuitet og permanens, hvor fællesskabet sikrede den sociale orden og sociale forudsigelighed. Men historien tog en anden drejning: Livet i boligområderne blev ikke som man havde forventet. Det blev ifølge Byudvalgets indsamlede viden og definition faktisk det stik modsatte.

Når man ser på Byudvalgets problemdefinition og løsningsstrategier, så kan man sige, at det primært handler om en (gen)opretning af hverdagslivet ved hjælp af fællesskabsfremmende foranstaltninger, som går på tværs af socioøkonomiske og sociokulturelle tilhørsforhold. Disse fællesskabsfremmende foranstaltninger skal ydermere styrkes ved, at beboerne gennem deltagelse forpligtiges til at tage et ansvar for deres medbeboere, deres boligområde og sidst men ikke mindst deres eget liv. På denne måde kan der banes vej for en stedbundet og positiv (steds)identitet, og det vil sige skabe betingelser for et hverdagsliv, der er præget af kontinuitet i såvel boforhold som sociale samværsformer og netværksrelationer, og dermed også bane vejen for genopretning af de socialt belastede (uordentlige) boligområder, således at boligområderne igen kan være rammen om "det gode liv". Det er en stedsforståelse, som man kan sige, ligger i mere eller mindre direkte forlængelse af 1960'ernes og 1970'ernes planpolitiske forestillinger om forstæderne.

Dog kan man sige, at der i de løsningsstrategier, som Byudvalget benytter, ses en større vægtning af sociale indsatsformer frem for som tidligere primært fysiske indsatsformer. Men der ses stadig en stærk tro på, at fysiske rammer som for eksempel mødesteder har en social effekt, der kan skabe grobund for sociale netværksrelationer, socialt fællesskab og fælles stedsidentitet.

Man kan sige at det, som udgør de overordnede betingelser for Byudvalgets 'tale' og her implicit andre sandhedsproducenters 'tale' om de socialt belastede boligområder og løsningsstrategier, hviler på den samme stedsforståelse, som var gældende for 1960'ernes og 1970'ernes planpolitiske praksis. Det er en forståelse af stedet, som gennem samfundets dominerende velfærdspolitiske målsætninger for og definition af "det gode liv" institutionaliseres og dermed videreføres og reartikuleres til den (nutidige) dominerende sociorumlige meningshorisont, som omgiver de socialt belastede boligområder. Det er inden for denne meningshorisont, at det socialt belastede sted konstitueres som en politisk og samfundsmæssig realitet. Ligesom det er inden for denne horisont, at selve institutionaliseringen af mening om de socialt belastede boligområder er forankret.

Afslutningsvist kan man sat på spidsen sige, at man med Byudvalgets definition af socialt belastede boligområder statistisk har "dømt" 200 boligområder som ramme for 250.000 danskeres dårlige og belastede hverdagsliv, hvor der forudsættes en kausal sammenhæng mellem statistiske data og det liv, som leves i boligområderne. Det vil sige, at når et boligområde slår ud på den statistiske skala i forhold til andelen af arbejdsløse, andelen af flygtninge og indvandrere og så videre, forudsættes det, at det hverdagsliv, der leves i boligområderne per definition er belastet og dårligt.

7. Det socialt belastede sted

I forrige kapitel blev konstitueringen af det politikfelt og den institution, der har de socialt belastede boligområder som omdrejningspunkt, beskrevet og diskuteret - en diskussion, som også inddrog politikfeltets planpolitiske og institutionelle praksis forstået som de løsningsstrategier, som Byudvalget har formuleret i forhold til løsninger af problemerne i de socialt belastede boligområder.

I dette kapitel ses der på løsningsstrategiernes effekter og konsekvenser for et kategoriseret socialt belastet boligområde: Avedøre Stationsby. Det handler her om at undersøge, hvordan Byudvalgets løsningsstrategier og implicit, hvordan den (statslige) planpolitiske forståelse af socialt belastede steder, kommer til udtryk i projektets undersøgelseskontekst. Denne undersøgelse er i dette kapitel rettet mod den kommunale planpolitiske praksis. Nærmere betegnet Hvidovre Kommunes forståelse af Avedøre Stationsbys problemer samt den løsningsstrategi, som Hvidovre Kommune vælger at igangsætte i Avedøre Stationsby.

Fremgangsmåden i denne undersøgelse er stor set den samme som blev benyttet i det sidste kapitel. Det vil for det første sige, at det stadig er Foucaults (1980) tilgang, der gennemstrømmer kapitlet. Ligesom der også vil blive trukket på Hjemar (1994, 1998) og Germer (1994) samt Laclau og Mouffe (1985). At det er den samme fremgangsmåde, der benyttes, skal ses i forhold til, at det stadig er udefraforståelsen af det socialt belastede sted, der er omdrejningspunktet. For det andet udgøres undersøgelsesværktøjet lige som i sidste kapitel af relevante (kommunal)politiske dokumenter og udredninger, som her specifikt er rettet mod Avedøre Stationsby.

7.1. Avedøre Stationsby som Byudvalgsprojekt

I foråret 1994 indsender Hvidovre Kommune ansøgning til Byudvalget om at få del i de afsatte midler til boligsociale projekter i Avedøre Stationsby. Ansøgningen består som påkrævet af en helhedsplan for indsatsen i Stationsbyen og er som også påkrævet udarbejdet "*i et samarbejde mellem Hvidovre Kommune, andre offentlige instanser, erhvervslivet, boligselskaberne og det frivillige foreningsliv m.v.*" (Hvidovre Kommune, 1994, p. 2). Det fremhæves desuden i indledningen til handlingsplanen, at der har været afholdt en konference, hvor beboerne fra Stationsbyen kunne gennemgå og diskutere forslag til aktiviteter, som forinden var blevet udarbejdet af ovennævnte aktører. Her deltog 40-50 beboere ud af Avedøre Stationsbys ca. 6.000 beboere.

I helhedsplanen er Hvidovre Kommunes mål for den boligsociale indsats formuleret således: "*Planen sigter mod at gøre boligområder i Hvidovre Kommune til aktive leve- og bomiljøer med varierede sociale, kulturelle og personlige udviklingsmuligheder for børn, voksne og familier. Avedøre Stationsby gøres til modelby med henblik på at styrke, udvikle, og koordinere de lokale ressourcer, således at den sociale og kulturelle udveksling mellem Stationsbyen og de øvrige boligområder øges*" (Hvidovre Kommune, 1994, p. 4).

De ønskede projekter er i helhedsplanen opdelt i seks overordnede grupper, som indeholder følgende aktiviteter: Skabe rammer for aktivering, styrke forebyggende arbejde blandt børn og unge, styrke integrationsindsatsen, støtte til projekter på den lokale skole, støtte til projekter i den lokale kirke, støtte til uddannelse og tværfagligt samarbejde (Hvidovre Kommune, 1994).

Som begrundelse for at søge om del i såvel Byudvalgsmidlerne som begrundelse for de seks valgte aktivitetsgrupper nævnes følgende forhold (Hvidovre Kommune, 1994, p. 3):

- *Arbejdsløshed*: "Mange - specielt i Avedøre Stationsby - har en løs eller slet ingen tilknytning til arbejdsmarkedet".
- *Forskellig kulturel baggrund*: "Beboerne er tilflyttet fra forskellige steder - med vidt forskellig kulturel baggrund. 1/5 af beboerne i Avedøre Stationsby stammer fra fremmede kulturer".
- *Sårbare sociale relationer og lavt selvværd*: "Manglende tradition for forenings- og organisationsliv har ført til en situation, hvor en stor del af beboerne har få og sårbare sociale kontakter. En skrøbelig økonomi afholder desværre også mange fra at involvere sig i et permanent engagement i fritidstilbud. Mange i området er som følge heraf præget af en lav selvfølelse".
- *Medansvar*: "Det er vigtigt at vende denne negative følelse af overflødighed til en positiv udnyttelse af mulighederne for kreativ udfoldelse. Det vil stille store krav til foreninger, institutioner og arbejdspladser i lokalområdet at få involveret og aktiveret disse grupper, og det stiller også krav til borgerne selv".

Mere specifikt er problemerne i helhedsplanen opgjort og beskrevet på følgende måde: *"I bydelen er næsten 45 % af befolkningen under 24 år, og cirka 1/3 af denne befolkningsgruppe udgøres af flygtninge og indvandrere. Familiemønstret i Avedøre Stationsby er præget af en stor del enlige forsørgere, således er knapt 40 % af bydelens børn, børn af enlige forsørgere. De enlige forsørgere udgør knapt 20 % af befolkningen. Et andet karaktertræk ved befolkningssammensætningen er, at der er knapt 40 % enlige uden børn. Sammenfattende kan det således siges, om familiestrukturen i Avedøre Stationsbyen, at 60 % af befolkningen er enlige med eller uden børn, og således er den traditionelle kernefamilie ikke et dominerende familieforhold i bydelen. Ser man på erhvervsfrekvensen i bydelen, kan det konstateres, at cirka 45 % af den voksne befolkning er uden for aktivt erhverv. Specielt må også her peges på, at der er en betydelig arbejdsløshed blandt indvandrere, såvel voksne som unge."* (Hvidovre Kommune, 1994, p. 4/5).

I helhedsplanen er der formuleret ni delmål for Hvidovre Kommunes boligsociale indsats, som ifølge planen udgør den overordnede ramme for de projekter, der ønskes igangsat i Avedøre Stationsby. Disse delmål omfatter (Hvidovre Kommune, 1994, p. 4):

- Udvikle og stabilisere boligområdets indbyggers leve- og arbejdsevne med henblik på deltagelse i erhvervslivet via beskæftigelse/aktivering.
- Udvikle attraktive væresteder på tværs af alder og kultur.
- Udvikle tilbud af mere målrettet karakter – det vil sige værkstedsaktiviteter med en vis form for undervisning.
- Udvikle tilbud, der sigter mod medmenneskelig ansvar - her tænkes på forskellige serviceopgaver.
- Fremme og udvikle initiativer, der kan forbedre nærmiljøet funktionsmæssigt og forskønnelsesmæssigt under særlig hensyntagen til beboernes medindflydelse og medvirken.
- Fremme og udvikle vækst-, udviklings- og trivselsmuligheder for børn.
- Fremme og udvikle rammer for forebyggelse af kriminalitet, vold og hærværk.
- Fremme og udvikle muligheder for psykisk syge/førtidspensionister.
- Fremme og udvikle aktiviteter, der kan sikre en bedre integration af flygtninge og indvandrere.

De fremtidige ønsker for Avedøre Stationsby, som i planen har fået overskriften "Avedøre Stationsby frem mod år 2000", er i planen formuleret således:

“Inspireret af udspillet fra Regeringens Byudvalg er der iværksat arbejde med henblik på at forbedre levevilkårene for beboerne i bydelen fremover” (Hvidovre Kommune, 1994, p. 5). Disse forbedringer er i handlingsplanen for det første centreret om forbedring af Avedøre Stationsbys negative omdømme. Forbedringen af omdømmet skal ske ved at igangsætte aktiviteter, som på den ene side skal være til gavn for beboerne i Stationsbyen, og på den anden side skal aktiviteterne være med til at tiltrække det som i helhedsplanen kaldes for en “bred vifte” af tilflyttere. Hovedvægten i disse aktiviteter lægges ifølge handlingsplanen på, *“at der i området udvikles aktiviteter, der nedbryder ‘ghettodannelsen’ samt gennem aktivering - i forhold til såvel job som fritid - kompenseres for tabet af sociale kontakter eller skabes sociale kontakter”* (Hvidovre Kommune, 1994, p. 5). For det andet sættes forbedringer af beboernes levkår i forbindelse med *“den enkeltes oplevelser af positivt selvværd, mulighed for kontakter og venskaber, og dermed øget trivsel [...] Ideen er at lade Stationsbyen indtage en stadig mere positiv og vigtig rolle i den enkeltes liv”* (Helhedsplan, Avedøre Stationsby, 1994, p. 5).

Når man sammenholder Avedøre Stationsbys ansøgning om del i Byudvalgsmidler til forskellige boligsociale aktiviteter med Budvalgets definition af socialt belastede boligområder, kan man tale om en næsten identisk opfattelse af såvel problemer som løsningsstrategier (som de er beskrevet i kapitel 5). Således harmonerer ansøgningen med de opstillede målsætninger for og midler til en boligsocial indsats, som de er formuleret i Byudvalgets ansøgningsvejledning. Dermed handler Hvidovre Kommunes ansøgning også om en beskrivelse af det *hverdagsliv*, der udspilles i Avedøre Stationsby. Det er således beboernes (dårlige) hverdagsliv og hverdagslivs vilkår, som er udgangspunktet og argumentet for Hvidovre Kommunes ansøgning om støtte til de boligsociale aktiviteter. Ligesom det er de samme Byudvalgs definerede problemkategorier, der nævnes i ansøgningen. I Hvidovre Kommunes ansøgning er det således først og fremmest problemer vedrørende *arbejdsløshed, integration, manglende sociale kontakter og relationer*, der er i fokus. Herudover nævnes også problemer omkring en ensidig beboersammensætning, hvor andelen af enlige og enlige forsørgere fremhæves. Også Hvidovre Kommunes formulering af delmål stemmer overens med Byudvalgets opstillede forslag til sådanne mål. Således falder delmålene især ind under forebyggelsesaspektet, hvor beboernes *selvværd, sociale relationer, arbejdsmarkedets tilknytning og medansvar skal styrkes*. En forbedring af Avedøre Stationsbys *image* er også et af målene, som både skal være medvirkende til at forbedre hverdagslivet for de beboere, som bor i Stationsbyen, og som også skal være medvirkende til at tiltrække det, som formuleres som “en bred vifte” af tilflyttere. I det hele taget lægges der i ansøgningen vægt på, at den Byudvalgsstøttede indsats skal være medvirkende til, at Avedøre Stationsby kommer til at spille en positiv rolle i den enkelte beboers liv. Som det er tilfældet med Byudvalgets karakteristik af problemer, hviler også Hvidovre Kommunes ansøgning til Byudvalget på et statistisk grundlag.

7.2. Avedøre Stationsby som kvarterløftprojekt

I september 1996 indsender Hvidovre Kommune ansøgning om kvarterløftprojekt i Avedøre Stationsby. Som baggrund for kommunens ansøgning indleder den indsendte ansøgningen med en redegørelse for, hvilke indsatsformer og resultater der har været i Avedøre Stationsby i de sidste 10-15 år. Her fremhæves det, at *“beboere og ansatte hver for sig og sammen [har] arbejdet på at skabe bedre levevilkår for dem, der bor i området”*. *Specifikt fremhæves de foreløbige resultater af Byudvalgsarbejdet (den første Byudvalgsindsats)* således: *“De samlede erfaringer viser, at der til trods for omfattende sociale og kulturelle problemområder, er igangsat og fastholdt posi-*

tive processer med nyudvikling og tværgående samarbejdsformer samt en stigende beboerinvolvering” (Hvidovre Kommune, 1996, p. 2). Disse erfaringer benyttes i ansøgningen til at understrege, at kvarterløftet i Avedøre Stationsby ikke alene fokuserer på problemer, men også på de indhøstede erfaringer: “Ansøgningen om kvarterløft skal [...] ikke alene forstås ud fra omfanget af problemer i området. I Avedøre Stationsby er de rette forudsætninger til stede, som vil medføre yderligere positive og mærkbare resultater” (Hvidovre Kommune, 1996, p. 2).

Inden de konkrete forslag til kvarterløftprojekter gennemgås i ansøgningen, beskrives Avedøre Stationsbys demografiske forhold. Her nævnes blandt andet:

- at der er mange enlige og enlige forsørgere,
- at det, som kaldes den “etniske gruppe” i Avedøre Stationsby er højere i Stationsbyen set i forhold til resten af Hvidovre Kommune,
- at denne etniske gruppe er præget af relativ høj arbejdsløshed og store sprogproblemer,
- at halvdelen af Hvidovres Kommunes anbragte børn kommer fra Avedøre Stationsby, hvilket opfattes “som indikator på familiemæssige og sociale problemer blandt beboerne” (Hvidovre Kommune, 1996, p. 2),
- at halvdelen af kommunens kontanthjælpsmodtagere bor i Stationsbyen,
- at 30 % af kommunens førtidspensionister og dagpengemodtagere bor i Stationsbyen,
- at den gennemsnitlige indkomst per husstand ligger lavere i Stationsbyen set i forhold til resten af Hvidovre Kommune.

Det sidste forhold skyldes ifølge ansøgningen “*primært, at der er mange beboere på offentlige overførsler – d.v.s. dagpenge, pension, kontanthjælp, samt at der er mange enlige forsørgere og mange enlige i det hele taget i Stationsbyen*” (Hvidovre Kommune, 1996, p. 2).

Som overordnede formål med kvarterløftindsatsen opstilles der i ansøgningen følgende tre mål (Hvidovre Kommune, 1996, p. 4):

Første mål: “At medvirke til, at så mange beboere som muligt gennem aktivt samarbejde med det lokale erhvervsliv bliver selvforsørgende i Avedøre Stationsby”.

Andet mål: “At sikre en videreudvikling af det bykulturelle miljø med udgangspunkt i allerede eksisterende kulturelle, sportslige og sociale initiativer og erfaringer. Videreudviklingen skal fremme dialog, beboer- og brugerdemokrati, ansvar og deltagelse i alle led i lokalområdet. Det gælder blandt beboere, foreninger, erhvervsliv og institutioner”.

Tredje mål: “At fortsætte og udbygge integrationen på tværs af såvel alder og kultur i bydelen som mellem Stationsbyen og de øvrige bydele i Hvidovre Kommune. Herunder skal lokalområdernes egenart og kvalitet styrkes. Der skal endvidere ske en social og kulturel udveksling mellem bydelen og kommunen”.

I henhold til ansøgningskravene opstilles der følgende succeskriterier til kvarterløftet som helhed (Hvidovre Kommune, 1996, p. 4):

- Der skal tiltrækkes og fastholdes flere socialt og økonomisk ressourcerige beboere.
- Flere beboere skal være selvforsørgende enten gennem arbejde eller uddannelse.
- Antal og andel af foreningsløse børn, unge og voksne skal mindskes.
- Større deltagelse af børn og unge fra andre nationaliteter i foreningslivet, her især i idrætsforeninger.

- Skolerne skal sikre og fastholde en afbalanceret elevsammensætning og dermed mindske andelen af elever, der går til privatskoler.
- Større deltagelse i beboerdemokratiet, miljøforbedringer, daginstitutions- og skolebestyrelser.
- Større samarbejde og udveksling mellem Avedøre Stationsby, de nærliggende lokalområder og det øvrige Hvidovre Kommune.

Forslagene til indsatsområder er i ansøgningen delt op i næsten de samme dimensioner, som Byudvalgets kravspecifikation forslår, hvilket vil sige: *En fysisk og arkitektonisk dimension, en dimension for bykultur og skoler, en social dimension, en beskæftigelsesmæssig dimension, en byøkologisk dimension og en demokratisk dimension.* Beskrivelsen af dimensionerne er i Hvidovre Kommunes ansøgning bygget op således, at der under hver dimension først skrives om det, der kaldes succesområder, det vil primært sige de ressourcer og muligheder, der eksisterer inden for de enkelte dimensioner. Herefter beskrives de problemområder, som eksisterer inden for dimensionerne.

Under *den fysiske og arkitektoniske dimension* skrives der som indledning: *“Avedøre Stationsby er i sin fysiske udformning en meget indadvendt bydel, hvilket forstærkes af den omkransende ‘bymur’ og Store hus samt vej- og stiforbindelserne i området”* (Hvidovre Kommune, 1996, p. 4). Som succesområder nævnes blandt andet nærheden til S-togsstation, stiforbindelse til Vestvolden og tæthed til Køge Bugt Strandpark. Som problemområder fremhæves Avedøre Stationsbys ensformighed som et af de væsentligste problemer således: *“Arkitektonisk fremstår bydelen som meget ensformig med bygninger placeret på lige rækker, rette vinker og ensartede facader [...] Der mangler klare og bløde identifikationspunkter i de indre byrum, som kan skabe overskuelighed, forskellighed og identitet”* (Hvidovre Kommune, 1996, p. 5, egen kursivering). Den overordnede målsætning for denne dimension er “at skabe en mere hel og udadvendt bydel”. Som konkrete forslag til indsatser under denne dimension står *brobygning* mellem Avedøre Stationsby og det øvrige Hvidovre meget centralt, og er formuleret således: *“Den funktionelle og kulturelle kløft mellem det nye Hvidovre (Avedøre) og det gamle Hvidovre må heles [...] Avedøre Stationsby skal åbnes og forbindes med lokalområderne og det øvrige Hvidovre”* (Hvidovre Kommune, 1996, p. 5).

I *Dimensionen for bykultur og skoler* lægges der som succesområder vægt på, at der i Avedøre Stationsby eksisterer gode fysiske rammer for kulturelle aktiviteter og liv, og at der på trods af en række problemer er et socialt og menneskeligt ressourcegrundlag til stede. Problemområderne under denne dimension omfatter følgende forhold: *“Til trods for mange gode aktiviteter er bykulturen i dag ikke samlende for bydelen. Tendensen er snarere en række opsplittede og isolerede subkulturer, hvor det er vanskeligt at skabe bærende fælles kulturelle traditioner og identitet”* (Hvidovre Kommune, 1996, p. 6, egen kursivering). Målsætningerne for aktiviteterne under denne dimension handler om *“sammenhæng mellem kulturelle traditioner og identiteter. Styrke de sociale og kulturelle kontakter mellem beboerne gennem etablering af aktiviteter, der giver mulighed for samvær og fællesskab [...] skabe erfaringer for organisering, ansvar og fællesskab samt deltagelse i beslutningsprocesserne”* (Hvidovre Kommune, 1996, p. 6, egen kursivering).

Den sociale dimension beskrives i ansøgning som en bred dimension, hvor der skal skabes *“sammenhæng mellem den målrettede, sociale indsats i forhold til enkelte grupper, men hvor der også skal skabes forbindelser til kultur, fritid, uddannelse og dagliglivet som helhed”* (Hvidovre Kommune, 1996, p. 8) I forhold til succesområder inden for denne dimension fokuseres der primært på børn og unge, her nævnes blandt andet det kriminalpræventive arbejde, som har været medvirkende til en faldende kriminalitet blandt børn og unge i Stationsbyen. Problemområderne i den sociale dimension omhandler kontakthjælpsmodtagere, som har andre sociale problemer end

ledighed og andelen af anbragte børn. Dimensionens målsætninger er formuleret således: "*Inddrage* de involveredes egne og områdets øvrige ressourcer i et positivt udviklingsforløb, sikre *større livskvalitet* [...] gennem aktiviteter for herigennem at forbedre mulighederne for deltagelse i beskæftigelsesfremmende aktiviteter. Beboerne [...] bliver deltagende i aktiviteter, hvor de producerer en ydelse til gavn for kommunen eller lokalsamfundet og *den fælles sociale kultur*. Skabe aktiverende og udviklende tilbud [...] for i fællesskab at bruge de lokale ressourcer, styrke det forebyggende arbejde over for familier med særlige behov og opbygge bæredygtige netværk" (Hvidovre Kommune, 1996, p. 8, egen kursivering).

Den beskæftigelsesmæssige dimension afviger i beskrivelsen lidt fra de andre dimensioner, idet beskrivelsen blandt andet ikke indeholder en indledende opridsning af succes- og problemområder. Beskrivelsen af dimensionen starter i stedet for med målsætninger, som handler om at skabe en bedre og tættere kontakt til det lokale erhvervsliv, at etablere opkvalificerende aktiviteter og at afhjælpe arbejdsløsheden i de såkaldte etniske grupper i Stationsbyen.

Den byøkologiske dimension handler ifølge ansøgningen først og fremmest om samspillet mellem mennesker og miljø og samspillet mellem menneskene indbyrdes. Disse samspilsprocesser skaber ifølge ansøgningen *harmoni* i kvarteret og *harmoni* i forhold til omgivelser. Under succesområder startes der ud med de erfaringer, der eksisterer i forhold til gårdsaneringer og andre såkaldte miljømæssige tiltag som for eksempel skoleklassers pasning af den lokale sø. Disse erfaringer peger ifølge ansøgningen "i retning af, at man gennem konkrete og praktiske initiativer kan give beboerne *medansvar* og *medindflydelse* på en række områder" (Hvidovre Kommune, 1996, p. 10, egen kursivering). Heller ikke under denne dimension er der medtaget en opridsning af problemområder. Dimensionens målsætninger er blandt andet centreret omkring følgende forhold: "Give beboerne ansvar og indflydelse på deres lokalmiljø, skabe motivation for *deltagelse* i beboerdemokratiet, give bydelen et *bedre image* gennem en offensiv byøkologisk profil og udvikle den fælles ansvarlighed for såvel de grønne områder som bygninger og affaldshåndtering" (Hvidovre Kommune, 1996, p. 10, egen kursivering).

Den demokratiske dimension beskrives som en tværgående dimension. Dette skal ses i forhold til, at den konkrete lokale forankring og beboer- og brugerinvolvering indgår som en fast bestanddel i de øvrige dimensioner. Forslag til organisering af kvarterløftet i Avedøre Stationsby bygger videre på de organisatoriske erfaringer fra den første Byudvalgsindsats i Stationsbyen. Således er organisationsplanen i ansøgningen opdelt i en plan for en overordnet organisering og en lokal organisering. Den overordnede organisering omfatter en styregruppe og en koordinationsgruppe. Desuden nævnes et dialogforum, som skal bestå af Hvidovre Kommunes økonomiudvalg og Stationsbyens tre afdelingsbestyrelser. På sigt skal forummet også bestå af borgergrupper, der deltager i kvarterløftet. Den lokale organisering eller forankring, som der skrives i ansøgningen, skal primært videreudvikles over de erfaringer, der er indhøstet i forbindelse med miljøarbejdet, som er nævnt under den byøkologiske dimension. Desuden skal den lokale forankring og organisering tage udgangspunkt i og videreudvikle det beboerdemokrati, som allerede findes i Stationsbyen.

7.2.1. Samarbejdsaftaler og succeskriterier

Efter tilkendegivelse fra Byudvalget om, at Avedøre Stationsby er godkendt som kvarterløftprojekt, begynder det indledende kommunalpolitiske arbejde med at forberede indgåelse af samarbejdsaftale om kvarterløftet med Byudvalget. Forberedelsen består blandt andet i konkretisering af organiseringen og tidsplan for kvarterløftet samt konkretisering af succeskriterier og opgaver. Disse konkretiseringer bliver politisk behandlet og besluttet i Hvidovre Kommune i løbet af de første måneder af 1997. Således kan Hvidovre Kommune underskrive samarbejdsaftale med Byudvalget den 29. april 1997.

I samarbejdsaftalen er de førnævnte tre overordnede mål for kvarterløftet i Avedøre Stationsby beskrevet (afsnit 7.2): En beskæftigelsesmæssig mål-sætning, videreudvikling af det kulturelle miljø og øget integration mellem Avedøre Stationsby og det øvrige Hvidovre. Til de tre mål er der i samarbejdsaftalen opstillet nye og mere kvantificerbare succeskriterier.

I forhold til den beskæftigelsesmæssige indsats er der under overskriften "Arbejdspladser til Stationsbyen!" opstillet følgende succeskriterium: "*Antallet af personer på overførselsindkomster i Avedøre Stationsby skal nærme sig det gennemsnitlige antal i det øvrige Hvidovre*" (Samarbejdsaftale mellem Hvidovre Kommune og Regeringens Byudvalg, 1997).

Under overskriften "Bylivet og trygheden i centrum!" er der opstillet følgende succeskriterier: "*Den nuværende lave kriminalitet skal fastholdes, antallet af børn og unge med fritidsaktiviteter - såvel i det organiserede som uorganiserede fritidsliv - skal have samme omfang, som i det øvrige Hvidovre, flere borgere skal deltage i borger- og brugerdemokratiet i Stationsbyen, så deltagelsen når det gennemsnitlige niveau, som i det øvrige Hvidovre, flere borgere skal - på tværs af generationer og kulturer - inddrages i tværgående kulturelle og sociale aktiviteter, herunder skal den etniske deltagelse i aktiviteterne sikres*" (Samarbejdsaftale mellem Hvidovre Kommune og Regeringens Byudvalg, 1997).

I forhold til mål angående integration mellem Avedøre Stationsby og det øvrige Hvidovre er der formuleret følgende succeskriterier: "*Der skal være større deltagelse af børn og unge fra andre nationaliteter i det organiserede og uorganiserede fritidsliv. Integrationen mellem danske elever og elever fra etniske minoriteter forstærkes. Andelen af danske elever på Enghøjsskolen [den lokale skole] skal forsøges forhøjet, og danske elevers fravalg af skolen skal reduceres. Der skal være mere samarbejde og udveksling mellem Avedøre Stationsby, de nærliggende lokalområder og det øvrige Hvidovre*" (Samarbejdsaftale mellem Hvidovre Kommune og Regeringens Byudvalg, 1997).

Af samarbejdsaftalen fremgår det, at de projekter, som skal igangsættes under de tre overordnede mål for kvarterløftet i Avedøre Stationsby og de tilhørende succeskriterier, skal tilgodese lokale ønsker og inddrage lokale kræfter. Dette medfører, ifølge samarbejdsaftalen, "at samarbejdsaftalerne langt hen af vejen må få karakter af rammeaftaler", idet, som det fremgår af samarbejdsaftalen, "de lokale kræfter skal have mulighed for indflydelse på de konkrete projekter".

7.2.2. Sammenhæng mellem Hvidovre Kommunes Byudvalgsprojekter

Det er i og for sig ikke underligt, at Avedøre Stationsby på baggrund af Hvidovre Kommunes ansøgning bliver udvalgt som et kvarterløftområde. Som udgangspunkt lever Stationsbyen således op til både definitionerne på et bolig-mæssigt ens boligområde og til problematikken omkring byen-i-byen udtrykket. Det var disse to forhold, som boligministeren fremhævede som nogle af de overordnede kriterier for udvælgelsen af potentielle kvarterløftområder.

Dermed lever Avedøre Stationsby altså op til Byudvalgets overordnede definition af potentielle kvarterløftområder. Avedøre Stationsby beskrives for det første som en ensformig by-i-byen. For det andet er det stort set også de samme sociale problemer, der bliver fremhævet i Byudvalgets kravspecifikation, som bliver påpeget i Hvidovre Kommunes ansøgning. Det er i øvrigt også de samme problemer, som Hvidovre Kommune lægger vægt på i ansøgning om at være med i den første runde af Byudvalgsindsatsen. Sammenligneligheden mellem Hvidovre Kommunes definering af problemer i Avedøre Stationsby i den første runde af Byudvalgsprojekterne og kvarterløftprojekterne søger figur 5 at anskueliggøre.

Hvidovre Kommunes ansøgning om Byudvalgsprojekter i Avedøre Stationsby	Hvidovre Kommunes ansøgning om kvarterløftprojekt i Avedøre Stationsby
<i>Problemdefinering:</i>	<i>Problemdefinering:</i>
Arbejdsløshed	Arbejdsløshed – mange kontanthjælpsmodtagere
Forskellige kulturelle baggrunde	Indadvendt og ensformig fysisk udtryk
Ændringer i beboersammensætningen: Skæv aldersfordeling, skæv fordeling af enlige, manglende traditionelle kernefamilier	Manglende fysisk identitet
Sårbare sociale relationer og lavt selvfølelse	Manglende fælles kulturelle traditioner og manglende fælles identitet, opsplittede subkulturer
	Ændringer i beboersammensætning: Skæv aldersfordeling, skæv fordeling af enlige, manglende traditionelle kernefamilier
<i>Målsætning:</i>	<i>Målsætning:</i>
Forbedring af levevilkår	Helhedsorienteret og demokratisk opbygget organisering
Forbedring af negativt omdømme: Stationsbyen skal indtage en positiv og vigtig rolle i den enkelte beboers liv	Mindskelse af antallet af personer på overførselsindkomster
Tiltrække bred vifte af tilflyttere	Fastholdelse af den lave kriminalitet
	Højnelse af beboernes deltagelse i tværkulturelle, fællesskabsfremmende sociale aktiviteter
	Styrkelse af integrationsindsats
	Øget samarbejde og integration mellem Avedøre Stationsby og Hvidovre Kommune.
	Fysisk udtryk skal have identitetsskabende funktion: Mindre ensformigt og mere overskueligt
<i>Middel:</i>	<i>Middel:</i>
Aktivering, stabilisering af beboernes leve- og arbejdsevne	Indsatsen inddeles i en social, beskæftigelsesmæssigt, byøkologisk, bykulturel, fysisk/arkitektonisk og demokratisk dimension
Forebyggelsesprojekter i forhold til kriminalitet, vold og hærværk, skabe sociale kontakter på tværs af alder og kultur, højne selvværd og trivsel, styrkelse af medansvar.	Skabe aktiviteter, der giver mulighed for samvær og fællesskaber
Integrationsindsats	Skabe erfaringer for organisering, ansvar, fællesskab og deltagelse i beslutningsprocesser
	Igennem projekter skabe forbindelse mellem kultur, fritid, uddannelse og dagliglivet som helhed samt sikre større livskvalitet
	Aktiveringsprojekter, som er til gavn for lokalområdet og den fælles kultur.
	Kriminalpræventivt arbejde
	Skabe bedre kontakter til erhvervslivet
	Bedre image gennem byøkologisk profil
	Skabe en fælles ansvarlighed i forhold til de grønne områder

Figur 5

7.3. Kommunale forestillinger om kvarterløftet

Som det er påkrævet i Byudvalgets kravspecifikation, er Hvidovre Kommunes ansøgning om kvarterløft i Avedøre Stationsby opbygget som en helhedsorienteret og integreret indsats. Dette kommer til udtryk ved, at de enkelte indsatsformer ikke kun er rettet mod én indsatsform, men inddrager flere ind-

satsformer samtidig. Således skal *den fysiske og arkitektoniske indsats* fremme integrationen mellem Stationsbyen og det øvrige Hvidovre. Ligesom denne indsats skal fremme område(steds)identitet og (steds)identifikation samt skabe forskellighed. Og *beskæftigelsesdimensionen* skal udover at nedbringe arbejdsløsheden også være til generel gavn for Stationsbyen ved blandt andet at styrke den fælles lokale kultur. Ligesom dimensionen for *bykultur og skoler* både skal samle bydelen socialt ved at skabe fællesskab og skabe sociale kontakter mellem forskellige grupper af beboere. Desuden fremme beboernes ansvarsfølelsen over for byen. *Den sociale dimension* favner dagliglivet i Stationsbyen som helhed og handler især om at skabe større livskvalitet for beboerne gennem aktiviteter, hvor beboerne yder noget til gavn for lokalsamfundet og den fælles lokale kultur. Også sigtet med en *byøkologisk dimension* er bred og handler ikke kun om økologiske tiltag, men også om at skabe harmoni i Stationsbyen samt at give Stationsbyen et nyt og positivt image.

Når man går på tværs af de formulerede problemer, målsætninger og midler i Hvidovre Kommunes ansøgninger om henholdsvis den første runde af Byudvalgsprojekter og kvarterløft står *forbedring af hverdagsliv, fælles kultur og (steds)identitet, deltagelse og ansvar samt positiv image* centralt. Midlerne til at opnå disse forhold er set over en bred kam centreret omkring tværkulturelle/socialt projekter, som både skal have en social og fysisk effekt. I Hvidovre Kommunes ansøgning er en øget livskvalitet, et struktureret og aktivt hverdagsliv samt mindskelse af afhængigheden af offentlig forsørgelse formuleret som nogle af "sidegevinsterne" ved at deltage i sådanne aktiviteter.

Ser man på, hvordan det, man kan kalde for "Hvidovre Kommunes" forestillinger om kvarterløftets fysiske effekter, handler det meget om et positivt image og positiv signaleffekt. Således er det fysiske, ifølge to interviewede kommunalt ansatte i Hvidovre Kommunes kvarterløftsekretariatet "cremen" i forhold til den sociale indsats:

"Jeg syntes, det [kvarterløftet] er et samspil mellem den fysiske og sociale indsats. Vi vil ikke kunne løfte noget ved kun at lave det sociale. Man kan sige, at det fysiske er ligesom cremen. Målet er måske mere socialt end det er fysisk. Målet er ikke, at det skal se tjekket ud i Stationsbyen, men at beboerne skal have det bedre. Men man sælger området bedre, når det ser pænt ud. Du sælger bedre budskabet om, at Stationsbyen er et godt sted at bo, når du kommer der ud og ikke skal kigge på graffiti, nedslidte opgange, som kan være med til at fastholde folk i en eller anden forestilling om, hvordan byen er. Det er mange meget magtpåliggende at sende signaler ud om, at Stationsbyen er et godt sted at være, at der er ordnede forhold, at det er et pænt sted at være. Det er ikke problemer du skal sælge byen på. Du skal sælge den på noget hårdt fysisk arkitektonisk".

Ifølge de interviewede ansatte i Hvidovre Kommunes kvarterløftsekretariatet er der følgende grunde til, at ansvar og indflydelse spiller en central rolle i kvarterløftprojektet:

"Ud over at det er noget, der er inde i tiden, så bunder det også i en eller anden erfaring om, at hvis folk selv er med til at bestemme omkring, hvad der sker i deres byområde, så tager de mere del i det, bliver glattere for at bo der, har større ansvarsfølelse over for tingene. Hvis man kan se, at det kan lykkes med nogle ting, hvis man kan se, at det lykkes for mig som arbejdsløs at være med i et eller andet og få en eller anden succes ved at være med i et projekt, så kan jeg få noget selvværd, og det kan jeg bruge i arbejdslivet eller i det private liv. Derudover er der jo også penge i det".

De ansatte sætter således for det første fokus på ansvar i forhold til beboernes tilfredshed med deres boligområde og også i forhold til oplevede

succeser ved deltagelse i projekter, som kan være medvirkende til at højne beboernes selvværd. Et selvværd, som kan have en positiv afsmittende effekt på arbejds- og privatliv. For det andet ses indflydelse og ansvar også i forbindelse med, at der er "penge i det". Dette skal ses i forhold til kravet, fra Byudvalgets side om, at kvarterløftprojekterne skal være baseret på beboerindflydelse og- ansvar.

To andre grunde til kvarterløftets fokus på indflydelse og ansvar har af gøre med ansvar for eget liv og ansvar i forhold til at gøre nogle ting. Dette formulerer de ansatte på denne måde:

"Det kommer helt an på, hvem du spørger, vil jeg sige. Hvis du spørger bestemte personer, så handler det om ansvar for deres eget liv [...], men det er vel også den idé med kommunitarismen, det der meget stærke lokalsamfund, hvor man selv skal tage vare på sig selv. Det er jo den, der så småt vinder frem. I nogle henseender kan det også betale sig. Jeg tror også, der ligger et mere...ikke ansvar for, men ansvar til tanke i det. Der sidder nogle, som synes at, man skal have ansvar, altså noget kompetence til at gøre nogle ting, altså muligheder for at gøre nogle ting. Der er en forskel."

På denne måde handler indflydelse og ansvar således på den ene side om, at gøre den enkelte beboer ansvarlig for sit eget liv såvel økonomisk som "socialt". På den anden side handler det om mere indflydelse på egne forhold, hvor påpegningen af ansvarligheden ikke er så fremherskende.

Når man ser på de opstillede succeskriterier for kvarterløftindsatsen i Avedøre Stationsby fremgår det desuden, at kvarterløftsaktiviteterne skal være medvirkende til, at Avedøre Stationsby nærmer sig det øvrige Hvidovre. Dette formulerer de to ansatte på denne måde:

"Man skal faktisk leve livet i Avedøre Stationsby, som man lever det i resten af Hvidovre. Det [hverdagslivet] skal nærme sig, som det ser ud generelt i kommunen, og der skal ske en integration mellem Avedøre og det øvrige Hvidovre".

På spørgsmålet om hvilke forestillinger der ligger i "kommunen" i forhold til det hverdagsliv, der leves i Hvidovre Kommune, og hvordan disse forestillinger søges omsat i kvarterløftet i Stationsbyen, svarer de to ansatte:

"Jamen, det handler da om, at vi skal have folk i arbejde. Og vi skal have dem i nogle arbejdsrelationer, hvor de bliver, og hvor de kan forsørge sig selv. Det er et forsøg på at gøre det [Avedøre Stationsby] meget mere lige de andre områder i Hvidovre, sådan så man ikke behøver at have et specielt fokus på det område [Avedøre Stationsby]. Man må kunne få det [Avedøre Stationsby] gjort fuldstændigt som andre steder, så det bliver meget nemmere".

7.3.1. Bottom-up strategi

Som nævnt i kapitel 6 er der i kvarterløftstrategien lagt en større vægt på beboerindflydelse set i forhold til den første runde af Byudvalgsprojekterne. Således skal kvarterløftstrategien tage udgangspunkt i beboernes oplevelse af deres boligområde, hvilket bliver kaldt for en bottom-up strategi. Når man dels ser på kravspecifikationen til ansøgning om kvarterløft, dels på Hvidovre Kommunes ansøgning om kvarterløft samt på Hvidovre Kommunes samarbejdsaftale med Byudvalget, kan der opstå en vis tvivl angående denne bottom-up strategi.

Det er således et krav, som det fremgår af kravspecifikationen, at de kommuner, som ansøgte om kvarterløftprojekter skulle udarbejde en såkaldt problemformulering. I Hvidovre Kommunes tilfælde blev denne problemformulering til tre overordnede mål for kvarterløftindsatsen og de dertil knyttede indsatsdimensioner. Et andet væsentligt krav var ifølge kravspecifikationen at der skulle opstilles kvantificerbare succeskriterier for den påtænkte kvar-

terløftindsats. Hvidovre Kommune præsenterer succeskriterierne i ansøgningen og konkretiserer dem yderligere i samarbejdsaftalen med Byudvalget. Avedøre Stationsbys beboeres indflydelse på såvel problemformuleringen for kvarterløftet i deres boligområde som indflydelse på de tilhørende succeskriterier er, som det fremgår, fraværende. Det er alene Hvidovre Kommune, og det vil sige kommunalpolitikere, som har truffet den endelige afgørelse, angående hvilke problemer der er de væsentligste i Stationsbyen, samt hvilke resultater der ønskes opnået gennem kvarterløftindsatsen. Der, hvor beboerne i Avedøre stationsby bliver inddraget og kan få indflydelse, er i forhold til projekterne under de tre overordnede mål for kvarterløftet. Med andre ord kan man sige, at beboerne i Avedøre Stationsby som udgangspunkt ikke har indflydelse på kvarterløftets rammer, men indflydelse inden for rammerne. Dermed kan man sige, at kvarterløftet formelt set ikke tager udgangspunkt i, hvordan beboeren oplever deres boligområde, og hvilke problemer og kvaliteter, de mener, kendetegner deres boligområde. Og på denne måde blegner intentionerne om en bottom-up strategi, idet det er spørgsmålet om denne måde at organisere kvarterløft såvel fra - statslig (Byudvalg) som kommunal side - ikke nærmere i sin organisationsform kan kaldes for en top-down organisering, hvor det er "andre" end beboerne, der definerer de overordnede organisations- og indsatsformer, problemdefinitioner, succeser og fiaskoer⁶⁷.

7.4. Byudvalgets og Hvidovre Kommunes forståelse af det socialt belastede sted

Som det fremgår, er Hvidovre Kommunes forståelse af det socialt belastede sted, Avedøre Stationsby, samt de kommunale løsningsstrategier stort set identiske med Byudvalgets ditto. Hvidovre Kommunes indsats over for Avedøre Stationsby er først og fremmest rettet mod det hverdagsliv, der leves af beboerne i Stationsbyen. Således handler den kommunale indsats i Avedøre Stationsby om beboernes fritids- og arbejdsliv, deres sociale netværksrelationer, deres fællesskab, deres ansvarlighed over for deres medbeboere, deres boligområde og deres eget liv. Det overordnede mål med indsatsen er, som de to kommunalt ansatte siger, at gøre hverdagslivet i Avedøre Stationsby lig med det hverdagsliv, der leves i det øvrige Hvidovre. Det vil sige mindske arbejdsløsheden, flyttehyppigheden, misbruget, hærværket og kriminaliteten, den negative stedsidentifikation, det dårlige image, opsplitningen i subkulturer med mere.

Når man ser på, hvordan dette mål skal nås er det ved hjælp af de samme typer af foranstaltninger, som Byudvalget peger på. Disse er som nævnt i forrige kapitel (kapitel 6) etablering af *fællesskabsfremmende foranstaltninger, som går på tværs af såvel indsatsformer som på tværs af beboernes socioøkonomiske og sociokulturelle tilhørsforhold*. Ved at deltage i og have ansvar for disse aktiviteter er det målet, som de to interviewede kommunalt ansatte siger, at beboerne blandt andet får et bedre arbejds- og privatliv.

Der er to forhold, som gør, at det er oplagt, at Hvidovre Kommunes problemdefinition, målsætning og midler stemmer overens med Byudvalgets ditto:

Det første er, at hvis Hvidovre Kommune gerne vil have del i Byudvalgets afsatte økonomiske midler, så skal Kommunen også leve op til udvalgets kravspecifikation, og det vil sige definere problemer og løsningsstrategier inden for Byudvalgets rammer, som yderligere sikres gennem indgåelse af samarbejdsaftaler mellem kvarterløftkommuner og Byudvalget, hvor opstille-

⁶⁷ Det er et forhold, som også bliver påpeget i evaluering af kvarterløftprojekterne foretaget af By og Byg, hvor der blandt andet skrives sådan om kvarterløftenes organisatoriske rammer: "Processen kan opfattes som en top-down styring af de organisatoriske rammer, som herefter udfyldes af den bottom-up initieret projekt-realiseringsproces" (Engberg, m.fl., 2000, p. 22).

de kvantificerbare succeskriterier for den kommunale indsats indgår som en vigtig del.

Det andet forhold vedrører især Hvidovre Kommunes ansøgning om del i Byudvalgets første runde af projekter. Som diskuteret i forrige kapitel (kapitel 6) havde Hvidovre Kommunes borgmester en "finger med i spillet" i forhold til nedsættelsen af Byudvalget. Ydermere afspejler Byudvalgets første indsatsform, med den store vægt på flygtninge og indvandrere også denne borgmesters forståelse af hovedproblemerne i socialt belastede boligområder. Sidst men ikke mindst var Hvidovre Kommune repræsenteret i den Byudvalgsinitierede spørgeskemaundersøgelse, som slog Byudvalgets definition af socialt belastede boligområder og løsningsstrategier fast.

7.5. Opsamling

Dette kapitel har vist, hvordan Hvidovre Kommunes forståelse af det kategoriserede socialt belastede sted, Avedøre Stationsby, harmonerer med Byudvalgets generelle kategorisering og forståelse af socialt belastede steder. Dermed kan man sige, at Hvidovre Kommunes og Byudvalgets forståelse af det socialt belastede sted befinder sig inden for samme dominerende sociorummelige meningshorisont. En meningshorisont som diskuteret i forrige kapitel (kapitel 6) *hvor fællesskabet, deltagelse, kontinuitet i boforholdene og forpligtigende ansvar* ses som vigtige løsningsstrategier i forhold til genopretning af såvel de socialt belastede steder som det hverdagsliv, der udspiller sig på stederne. Det er en genopretning, som skal bane vejen for, at beboerne får et stabilt tilhørsforhold til deres bosted, hvor det skal være kontinuitet og permernes, der kendetegner Avedøre Stationsby frem for diskontinuitet og social uorden.

Ser man på, hvordan Hvidovre Kommune er nået frem til denne forståelse af det socialt belastede sted, Avedøre Stationsby, og de løsningsstrategier, som implementeres i Stationsbyen, er der også en stor overensstemmelse mellem Byudvalgets og Hvidovre Kommunes redskaber. Således hviler Hvidovre Kommunes definition af problemer primært på statistiske data om beboernes tilknytning til arbejdsmarkedet, familiesituation, antallet og andelen af flygtninge og indvandrere med mere. Og på denne måde etableres der, ligesom hos Byudvalget nogle kausale forklaringsammenhænge mellem kvantitative data og hverdagslige (kvalitative) betydningsforhold, som for eksempel negativ stedsidentifiktion, manglende fælles identitet, manglende fællesskabsformer og manglende netværksrelationer.

Hvis man benytter Foucaults (1980) begreb 'den kritiske helhed', kan man sige, at Hvidovre Kommune holder sig inden for den diskursive formationsprincipper for talen om Avedøre Stationsby som socialt belastet, det vil sige, holder sig inden for den legitime og dominerende sociorummelige meningshorisont, som afstikker rammerne for, hvornår et boligområde kan karakteriseres som socialt belastet - en meningshorisont, som har sit fundament i Byudvalget. Med udgangspunkt i Byudvalgets definition af socialt belastede boligområder reaktiverer og reproducerer Hvidovre Kommunes sandhedsproducenter (primært kommunalpolitikere) Byudvalgets repræsentation af de socialt belastede boligområders identitet, betydning og mening. Og netop fordi Hvidovre Kommunes tale om Avedøre Stationsby som socialt belastet ('genealogisk helhed') tager udgangspunkt i Byudvalgets institutionaliserede (og legitimerede) viden om og opfattelse af, hvornår og hvordan et boligområde er socialt belastet, fremstår Hvidovre Kommunes repræsentation af Avedøre Stationsby som socialt belastet som en legitim "sandhed". Og dermed kan man med Laclau og Mouffe (1985) sige, at Hvidovre Kommune holder sig inden for den dominerende sociorummelige meningshorisont for social handling og orientering i forhold til socialt belastede boligområder.

Som det forrige kapitel og dette kapitel har vist, hviler såvel Byudvalgets som Hvidovre Kommunes forståelse af de(t) socialt belastede sted(er) primært på en statslig og kommunal (embedsmænd og politikere) definition og årsagssammenhæng mellem problemer og det hverdagsliv, der udspilles i de kategoriserede socialt belastede boligområder. Det er således Hjelmars (1998) sandhedsproducenter, der her er på banen, som i kraft af deres strategiske position for det første som udgangspunkt opfattes som legitime medspillere i det politiske spil, for det andet besidder evne til at kunne beherske regler og teknikker i forhold til at kunne påvirke den politiske meningsproduktion. Begge forhold er medvirkende til, at sandhedsproducenternes udsagn (tale) om problemerne i Avedøre Stationsby bliver opfattet som "legitime sandheder", som holder sig inden for den dominerende sociorumlige meningshorisont for socialt handling og orientering i forhold til de socialt belastede boligområder.

I det næste kapitel vendes blikket mod de beboere, som bor i et socialt belastet boligområde, Avedøre Stationsby. Det vil sige beboernes forståelse af deres bosted set i relation til det hverdagsliv, de lever.

8. Fortællinger fra et sted

Dette kapitels primære formål er at vise, hvordan en indefra konstrueret stedsforståelse "ser ud", og hvordan en sådan kan indfanges. Nærmere betegnet er omdrejningspunktet for kapitlet afhandlingens interviewundersøgelse, hvor det handler om at undersøge, hvordan et udsnit af beboere i Avedøre Stationsby forstår deres bosted. Dermed tager kapitlet hul på denne afhandlings indefraperspektiv, som er rettet mod en forståelse af de betydnings- og meningsdannelsesprocesser, som ligger til grund for beboernes tolkning af deres bosted. Undersøgelsesværktøjet hviler på en samfunds- og humangeografisk tilgang til stedsforståelse (og rumforståelse). Som diskuteres i henholdsvis kapitel 2 og kapitel 4 er det begreberne 'brug' (Giddens, 1984), 'erfaring' og 'oplevelse' (Shields, 1999 & Massey, 1995), som danner udgangspunkt for indkredsning af beboernes tolkning og forståelse af deres bosted.

Præsentationen af interviewundersøgelsen vil blive struktureret og diskuteret ved hjælp af de fem analysenalysetemaer, som blev udledt i kapitel 4. Selve fremstillingen af interviewene vil primært hvile på citatuddrag.

8.1. Stedsforståelse

Som gennemgået i kapitel 2 og i kapitel 4, hviler denne afhandlings indefraperspektiv på en samfunds- og humangeografisk tilgang. Således blev der i kapitel tre på baggrund af Shields' (1999), Giddens' (1984) og Masseys (1995) tilgange til rum- og stedsforståelse udledt de tre centrale analysebegreber: 'Brug', 'erfaring' og 'oplevelse'. Disse tre begreber skal være medvirkende til at forstå de betydnings- og meningsdannelsesprocesser, som ligger til grund for beboernes tolkning (repræsentation) af Avedøre Stationsby.

'Brug' er dels relateret til det hverdagslige (refleksive og praktiske) brug af stedet i forhold til urbane kvaliteter/institutioner, dels relateret til "brug af" socialt samvær og kontaktmønstre. Med udgangspunkt i dette begreb undersøges det, hvilken betydning stedet får gennem et hverdagsligt brug af stedet. I denne sammenhæng benyttes begrebet også til at diskutere hvorvidt og hvordan, beboernes brug er relateret til Avedøre Stationsby eller andre steder. Som diskuteres i kapitel 4 udspringer begrebet 'brug' af Giddens' (1984) tilgang til locales-begrebet. Set i Giddens perspektiv får givne 'locales' betydning gennem et refleksivt og praktisk brug. På denne måde er det brugen af givne locales, som bestemmer hvad givne locales "er".

Oplevelse ses som grundlaget for individuelle og kollektive erfaringer, der dannes på baggrund af brug af urbane kvaliteter/institutioner og socialt samvær. Det kan være oplevelser, der er relateret til fælles og kollektive arrangementer som for eksempel beboerkampe og beboerfester. Det kan også være mere individuelle oplevelser som for eksempel oplevet kriminalitet og relationer til medbeboere.

Erfaringer ses som det, der lagres i beboernes hukommelse. Det vil sige de oplevelser (positive som negative) beboerne har haft i forhold til brug af Avedøre Stationsby og andre steder. På denne måde kan begrebet erfaringer ses som omdrejningspunktet for en dybereliggende forståelse af, hvordan og hvorfor et givent sted bruges, opleves og erkendes på en given måde.

Begreberne 'oplevelse' og 'erfaring' udspringer som også diskuteres i kapitel 4 af både Masseys diskussion af og tilgang til begrebet 'senses of place' og af Shields' (Lefebvres) begreb 'repræsentationernes rum'. Set i forhold til

interviewundersøgelsen er det svært i praksis at adskille begreberne 'brug', 'oplevelse' og 'erfaring'. Især vil det være svært at spørge ind til erfaringer, og umiddelbart lettere at spørge ind til et konkret brug og oplevelser i forhold til dette brug. Ydermere vanskeliggøres begrebet erfaring også af, at erfaringer ikke kun er relateret til den tid- og rumkontekst, hvor interviewet foregår. Og heller ikke kun er relateret til stedet Avedøre Stationsby. Som både Masey og Shields viser vil erfaringer også være relateret til andre steder. Det kan for eksempel være et tidligere bosted, eller det kan være andre steder, hvor beboerne oplever at deres sociale relationer er lokaliseret. På denne måde er erfaringer relateret til såvel "historiske/forgangne" oplevelser med Avedøre Stationsby, som erfaringer og oplevelser relateret til andre steder. Det er dette, som ligger i Shields' (1999) begreb 'repræsentationernes rum' (diskurser i rum), hvor dette rum ses som konstrueret af beboernes refleksive kulturelle tolkning af deres bosted. En tolkning, som bygger på (kulturel) overlevering, hvor sådanne tidligere oplevelser fra en anden tid- og rumkontekst lagres i hukommelsen, og dermed "mentalt" overføres til en nutidig tid-rum kontekst. Det er også det, som ligger i Maseys diskussion af erindrings kontekstuelle betydning, hvor erindringer og oplevelser fra en tid- og rumkontekst overføres til – og dermed har betydning for – andre tid- og rumkontekster. Disse oplevelser spiller en central rolle i forhold til, at undersøge hvordan Avedøre Stationsbys specifikke historie (myter og image) opfattes, tolkes og gøres betydningsfulde af beboerne.

Ifølge især Shields skal erfaringerne ses i en dialektisk sammenhæng med de overordnede historiske og kontekstuelle betingelser, som beboerne indgår i og er en del af. Mere specifikt kaldes disse betingelser, som diskuteres i de sidste tre kapitler, for den dominerende sociorumlige meningshorisont, som "omgiver" bostedet. Det vil sige de velfærdspolitiske og planpolitiske målsætninger for "det gode (hverdags)liv i gode boligområder". Denne horisont er, hvad Shields (Lefebvre) kalder for diskurser om rum. De planpolitiske målsætninger materialiseres, som diskuteres i de foregående kapitler, i den planpolitiske repræsentation af socialt belastede boligområder og de løsningsstrategier, som implementeres i boligområderne. Denne repræsentation vil også kunne indgå mere eller mindre specifikt i beboernes erfaringer og dermed tolkninger af deres bosted. Det er denne tolkning, der indgår som en central del af Shields begreb 'repræsentationernes rum', som handler om de diskurser, der eksisterer i rum.

Set i forhold til den brede rækkevidde begrebet 'erfaringer' har, vil begrebet primært blive benyttet som et analytiske redskab, eller som en "dåseåbner", som begrebet bliver kaldt i kapitel 4. Dermed vil begrebet ikke indgå lige så direkte, som begreberne 'brug' og 'oplevelse' i interviewundersøgelsen, men mere fungere som omdrejningspunkt for den opsamlende analyse af interviewundersøgelsen, som foretages i den sidste del af dette kapitel. I denne analyse indgår begrebet som en vigtig del i diskussionen af de diskurser, der eksisterer i/på stedet, hvor beboernes reaktioner på de planpolitiske institutionaliserede diskurser om Avedøre Stationsby specifikt, og socialt belastede boligområder generelt, diskuteres.

8.2. Stedsfortællinger

Som gennemgået i kapitel 4 er, der på baggrund af en operationalisering af begreberne brug, erfaring og oplevelse, udarbejdet fem undersøgelseste-maer:

- Valg af boligområde
- Tilfredshed med boligområde
- Stigmatisering
- Brug af boligområde
- Nytænkning

Disse fem temaer vil fungere som den strukturerende ramme for den efterfølgende præsentation af interviewundersøgelsen.

Som nævnt i kapitel 4 danner disse analysetemaer også udgangspunkt for udvælgelse af interviewpersoner. Overvejelser angående udvælgelse af interviewpersoner er placeret i bilag 1 (hvor også interviewguiden er placeret), og omfatter grupperingen:

- Aktive
- ikke-aktive
- længde på botid
- tilknytning til arbejdsmarkedet
- familiesituation
- etnisk tilknytning
- køn
- lejlighedstype
- og bostedets geografiske placering i Avedøre Stationsby

På trods af at disse grupperinger har spillet en central rolle for udvælgelsen af interviewpersonerne, er det primært de fem analysetemaer, som danner udgangspunktet for selve casefremstillingen og caseanalysen. I kapitlets samlede analyse vil grupperingerne i de tilfælde, hvor de har en forklaringsmæssig betydning, blive inddraget. Casefremstillingen vil som sagt blive struktureret af de fem analysetemaer, hvor citater fra interviewene vil udgøre analyseindholdet. For at gøre analysen "gennemsigtig" er der efter hvert beboercitat en kort beskrivelse af interviewpersonernes data i relation til udvælgelseskriterierne.

8.2.1. Valg af boligområde

Formålet med dette tema er at se på omstændighederne omkring beboernes indflytning i Avedøre Stationsby. Det handler blandt andet om, at undersøge, hvorfor beboerne flyttede til Stationsbyen, og om valget af Stationsbyen som bosted kan karakteriseres som frivilligt eller ufrivilligt. Årsagen til at beboernes valg af Stationsbyen indgår som et tema skal ses i forhold til, at et frit eller ufrit boligvalg kan tænkes, at have indflydelse på beboernes oplevelse af Avedøre Stationsby – en oplevelse som kan tænkes at have betydning i forhold til positive og/eller negative erfaringer med Avedøre Stationsby. Derudover er beboerne under dette tema også blevet spurgt om, hvorvidt de har flytteplaner. Dette spørgsmål skal primært ses i forhold til et ønske om også, at undersøge, hvorvidt især et ufrivilligt valg af Avedøre Stationsby som bosted har betydning for ønske om at blive boende i Stationsbyen.

I de interviews, der er foretaget, er der en ligelig fordeling af beboere, som "frivilligt" og "ufrivilligt" har valgt at flytte til Avedøre Stationsby. Ingen af de interviewede bruger imidlertid selv betegnelsen fri- eller ufrivillig, når de fortæller om, hvorfor de flyttede til Stationsbyen.

For de beboere, som kan siges at være "frivillige tilflyttere", det vil sige beboere, som selv har valgt at flytte til Stationsbyen, angives *lejeformen* og *kendskab* til Avedøre Stationsby som de primære årsager til valgte af Stationsbyen som bosted. Kendskabet til Avedøre Stationsby er skabt enten gennem egne erfaringer og personligt kendskab til Stationsbyen eller gennem anbefalinger fra venner og/eller familie, der bor i Stationsbyen. Den "frivillige tilflytning" skal også ses i relation til ønske om, at bo nær familie og venner.

Lejeformen

I forhold til lejeformen handler det om, at beboerne oplever at det er svært at få en lejelejlighed i København, og hvis man gerne vil bo tæt på København, opfattes Hvidovre Kommune som et alternativ. Således giver en af de frivillige tilflyttere lejelejlighedsudbuddet grunden til valget af Avedøre Stationsby:

“Jeg kom fra København fra en fremlejet lejlighed og ville gerne leje noget andet, men det kan man ikke i København, det findes ganske enkelt ikke. Og på det tidspunkt skulle det være lejebolig fordi jeg har fast ejendom [et andet sted i landet] . Men erhvervet det var her. Og det eneste sted man kunne få noget, når det skulle være en to-rums, og det skal det når man var og er alene, det var så her på det tidspunkt” (D: Ikke-aktiv enlig arbejdende mand mellem 50-70 år, som har boet i Store hus i længere tid (10-26 år).

En anden årsag, som der peges på i forhold til ejerformen, hænger sammen med omkostningerne ved at eje fremfor at leje. En af de interviewede beboere forklarer om årsagen til, at hun og hendes mand flyttede til Stationsbyen:

“ Det gjorde vi for det første, fordi vi havde en gammel ejerlejlighed, og min mand var ikke meget for at gå og lave sådan noget [reparationer]. Hver gang vi skulle have lavet noget, skulle vi betale, og det var for dyrt. Så den [ejerlejligheden] solgte vi. Så kom vi så herud og så det, og det så jo flot ud - det var helt nyt og lækkert. Et badeværelse - det havde vi aldrig haft før. Så det var vi meget glade for, og vi flyttede så ind” (H: Ex-aktiv enlig efterlønsmodtagende kvinde mellem 50-70 år, som har boet i sydafsnettets del af Bymuren i længere tid (10-26 år).

Positivt kendskab

Som sagt spiller kendskab til Avedøre Stationsby også ind i forhold til det frivillige valg af Avedøre Stationsby. En af de interviewede beboere, som arbejdede i Stationsbyen, inden hun flyttede ind, fortæller at hun valgte Stationsbyen, fordi hun dels kendte mange af beboerne, dels var hun medlem af en af Avedøre Stationsbys klubber og deltog ofte i andre sociale og kulturelle aktiviteter i byen. Som hun selv formulerer det, så hun Avedøre Stationsby som et alternativ til at “gå i hundene”, efter hun var blevet førtidspensioneret:

“[...] mine børn flyttede og så, så jeg mig selv i ånden sidde nede i [interviewpersonens tidligere bosted i Hvidovre]. Dengang var det et sølvbryllupskvarter, og jeg havde ikke nået sølvbryllupsalderen, og jeg anede simpelthen ikke, hvad jeg skulle lave dernede, hvis jeg ikke kunne arbejde. Og herude havde jeg allerede fået færten af, at der var noget at tage fat i, altså afdelingsbestyrelser og klubber...dengang var det “Dit miljø - dit ansvar”, som jeg var med i helt fra starten. Det her var et tilbud [Avedøre Stationsby] til en, der ikke ville gå i hundene, fordi man absolut ikke kunne få noget arbejde” (E: Aktiv enlig førtidspensioneret kvinde mellem 50-70 år, som har boet i sydafsnettets del af Bymuren i længere tid (10-26 år).

Familie og venners anbefaling og ønske om at bo i nærheden af familie og venner spiller også ind i forhold til valget af Avedøre Stationsby. En af beboerne fortæller, at han var nødt til at flytte fra lejelejlighed i København på grund af helbredsmæssige problemer, og da hans datter og søster boede i Stationsbyen, faldt valget på en lejlighed i Bymuren i Stationsbyens Nordafsnit. En anden beboer giver andelen af danskere med en anden etnisk baggrund end dansk årsagen til, at han flyttede til Stationsbyen. Denne beboer, som selv har en anden etnisk baggrund end dansk, ønskede at flytte til et boligområde, hvor koncentrationen af etniske minoriteter ikke var så høj, som han opfattede, den var i hans tidligere boligområde. Og hans venner, som boede i Stationsbyen, anbefalede på denne baggrund Avedøre Stationsby.

Manglende muligheder

For de beboere, hvis valg af Avedøre Stationsby kan karakteriseres om ufrivilligt, gælder det, at de ser tilflytningen som et resultat af manglede (andre)

muligheder. For nogle af beboerne handler det om, at de har stået i en situation med et akut behov for bolig blandt andet på grund af skilsmisse, og at dette akutte behov kunne dækkes i Avedøre Stationsby på grund af ledige lejligheder:

“Jeg skulle lynhurtigt have noget at bo i, og det kunne jeg få her i løbet af otte dage, så derfor flyttede jeg i Store hus” (I: Aktiv arbejdende enlig kvinde mellem 50-70 år, som har boet i Store hus i mellemlang tid (3-5 år)).

“Jeg blev skilt, jeg skulle bare væk, og det skulle gå stærkt. Og herude var der jo ikke ventelister, og så kendte jeg nogle i den daværende afdelingsbestyrelse, som muligvis snakkede med boligselskabet. Og i løbet af fjorten dage så sad jeg her med mine unger” (J: Aktiv enlig arbejdende kvinde mellem 50-70 år, med hjemmeboende datter, som har boet i nordafsnittes rækkehus i længere tid (10-26 år)).

Andre af beboerne er blevet henvist af Hvidovre Kommune og DIS (Danmarks Internationale Studentersamfund) til Avedøre Stationsby. En af de interviewede beboere, som er blevet henvist af Hvidovre Kommune, betegner flytningen til Stationsbyen på følgende måde:

“Jeg boede jo i Hvidovre på må og få hos familie og venner, fordi jeg ikke havde noget fast sted at bo. Så det var bare et eller andet sted - jeg kunne ikke tillade mig at være kræsen - bare tag over hovedet” (K: Aktiv studerende enlig kvinde mellem 20-30 år, som har boet i Store hus i kortere tid (1-5 år)).

Mens en anden henvist beboer fortæller:

“Jeg fik den som en DIS lejlighed. DIS havde fået stillet nogle lejligheder til rådighed for at få skiftet klientellet ud, og så fik jeg den. Så det var meget tilfældigt, at det blev her - det var ikke noget valg overhovedet. Jeg søgte ikke om det.... Jeg var nødt til at bo her, jeg havde ikke noget andet sted, og jeg skulle herover og læse, så jeg var nødt til at tage det, der var” (B: Aktiv studerende enlig mand mellem 30-50 år, som har boet i Stor hus i kortere tid (1-5 år)).

Negativt kendskab

Disse beboere, som er flyttet til Avedøre Stationsby på grund af manglende andre muligheder, fortæller, at de havde et negativt kendskab til byen, inden de flyttede ind. Et kendskab, som stammede fra besøg hos familie, som bor i Stationsbyen, fra politisk arbejde og engagement, og sidst men ikke mindst udsprang kendskabet også fra pressens omtale af Avedøre Stationsby. Således fortæller en af beboerne om hendes indtryk af byen, inden hun flyttede ind:

“Altså mit indtryk af byen var, at det ville jeg ikke - jeg ville ikke bo herude. Det var det sidste sted, jeg havde lyst til at bo, fordi det var ikke så trygt at være her. Ikke om aftenen og ikke for sådan en lille størrelse jeg var dengang - jeg var de der ti-tolv år, da jeg begyndte at komme hos min søster. Alle de rødder der var herude, og det ry byen havde dengang ..blander herude og sådan noget. Så det sagde jeg til mig selv, at her skulle jeg ikke bo” (K: Aktiv studerende enlig kvinde mellem 20-30 år, som har boet i Store hus i kortere tid (1-5 år)).

En anden af beboerne, som også kom i Stationsbyen for at besøge familie inden hun flyttede ind, sætter sine negative opfattelse af Stationsbyen i forhold til Stationsbyens fysiske udtryk og atmosfære:

“...jeg havde altid sagt, når jeg besøgte min søster: Det her, det var det sidste sted i verden, jeg ville flytte hen, jeg ville aldrig flytte sådan et sted hen. Fordi vi kom med toget som regel og gik forbi Store hus ....,

dengang var det jo heller ikke så grønt, som det er nu, men nej jeg syntes det var dræbende og mørkt og dystert. Jeg ved ikke, men jeg har en eller anden erindring om, at det altid regnede, når jeg besøgte hende [søsteren]. Nej jeg syntes, det var så forfærdeligt” (J: Aktiv enlig arbejdende kvinde mellem 50-70 år, med hjemmeboende datter, som har boet i nordafsnittes rækkehuse i længere tid (10-26 år).

Flytteplaner og flyttedrømme

Beboerne blev også spurgt om, de havde aktuelle flytteplaner, og her viste det sig, at de beboere, hvis tilflytning til Stationsbyen kan betegnes som ufrivillig, alle gik rundt med flytteplaner eller flyttedrømme. Men også nogle af de frivillig tilflyttede beboere fortæller om flytteplaner. Disse beboere angiver primært huslejeniveauet som årsag til deres flytteplaner. Hverken de ufrivillige eller frivillige tilflyttede beboeres flytteplaner kan betegnes som aktuelle. Nogle formulerer planerne som en “drøm”, der måske kan materialiseres i en fjern fremtid:

“I øjeblikket går jeg med en drøm...jeg begynder måske at spille Lotto, og hvis jeg så vinder en hele masse penge, så køber jeg en villa oppe i Valby, hvor vi alle kan bo, min søn skal også bo der, vi skal nok have tre etager. Det er drømmen i øjeblikket. Men indtil da og så længe jeg har mine katte, så bliver jeg bare boende. Og så længe hun bor her [datteren], så kan jeg også godt klare huslejen” (J: Aktiv enlig arbejdende kvinde mellem 50-70 år, med hjemmeboende datter, som har boet i nordafsnittes rækkehuse i længere tid (10-26 år).

Andre beboere venter på, at den ønskede lejlighed et andet sted bliver ledig, mens andre igen, her især de frivillig tilflyttede, betegner deres flytteplaner som et resultat af nød mere end af lyst. For de sidstnævnte beboere handler det om, at de ved en huslejestigning mener, at de er nødsaget til at flytte. Der er også beboere, hvor man måske kan sige, at den ufrivillige tilflytning hænger ved:

“[...] jeg må indrømme at, det ikke er drømmestedet for mig at bo her, det er ikke et sted jeg har planer om at blive boende, det må jeg indrømme. Men det er mere det, at jeg kom fra Jylland, og jeg vil gerne ud igen, hvor der er lidt mere plads og mere frisk luft. Men det er ikke sådan, at jeg går og har det dårligt over at bo her, det er fint nok. Det eneste problem der er her, som det er mange steder, det er de der huslejepriser, når man er alene” (B: Aktiv studerende enlig mand mellem 30-50 år, som har boet i Stor hus i kortere tid (1-5 år).

De beboere, som på interviewtidspunktet giver udtryk for at de ikke går rundt med flytteplaner, angiver primært deres generelle tilfredshed med Avedøre Stationsby som årsag. Disse beboere er alle flyttet frivilligt til Stationsbyen.

8.2.2. Tilfredshed med bolig/boligområdet

Formålet med dette og det næste tema om sociale og fysiske problemer er primært, at undersøge hvorvidt beboernes oplevelse af især problemer stemmer overens med såvel Byudvalgets som Hvidovre Kommunes opfattelse af problemer generelt i socialt belastede boligområder og specifikt i Avedøre Stationsby.

Som udgangspunkt gav stort set alle de interviewede beboere udtryk for, at de er glade for at bo og leve i Avedøre Stationsby. Og det gælder således også for de beboere, som opfattede deres tilflytning til Stationsbyen som “ufrivillig”. Denne tilfredshed kan blandt andet ses som en (mod)reaktion på mediernes negative omtale af Avedøre Stationsbyen de sidste 6-8 år. Således var beboerne generelt meget opsatte på at give et positivt indtryk af Stationsbyen.

Mere specifikt kan beboernes tilfredshed med Avedøre Stationsby grupperes under seks overskrifter, som er relateret til Stationsbyens sociale miljø. Disse er: *Stationsbyens udvikling, tryghed, kend- og venskab, det kollektive sammenhold og fællesskab, ansvarlighed, aktiviteter og klubber.*

Udviklingen

Det er især de interviewede beboere i Store hus, der fremhæver udviklingen, som beboerne selv kalder det, der er foregået i Avedøre Stationsby blandt andet i forhold til mindskelsen af kriminalitet, antallet af narkomaner og psykisk syge:

“Man har skiftet ud i det her klientel [i Store hus]. Og det har selvfølgelig gjort at for mange er trygheden blevet større fordi at en af kvaliteterne er, at man ikke har så mange af de hårde tilfælde, som der før var, som gav denne her ballade. Man har fået ryddet ud og fået de hårde tilfælde andre steder hen, hvor de nu har haft lyst til at bo. Og det gør selvfølgelig, at der opstår en eller anden tryghed. Og det kan man mærke på folk, når man møder dem. Der er ikke mere den der gåen langs væggene som der var i starten hernede, hvor man godt kunne se, at folk nærmest kravlede langs væggene” (B: Aktiv studerende enlig mand mellem 30-50 år, som har boet i Stor hus i kortere tid (1-5 år)).

“Det er blevet meget bedre, der er ikke alle de der store bander og sociale tabere og narkomaner. Der er jo nogle forskellige afdelinger herude, der er jo tre afdelinger, Store hus er den ene, og så er der så Nord og Syd. Og Store hus har altid haft det værste ry at bo i. Og det er det altså ikke mere, der er blevet skiftet temmeligt meget ud. Jeg vil sige, at det har vendt sig til noget godt herude. Det er ikke så slemt at bo herude, som man skulle tro” (K: Aktiv studerende enlig kvinde mellem 20-30 år, som har boet i Store hus i kortere tid (1-5 år)).

Tryghed, kend- og venskab

Nogle af de udsagn, der ellers går igen når beboerne fortæller om, hvordan de oplever sociale kvaliteter i deres by, er som sagt blandt andet tryghed, og kend- og venskab.

Denne sammenhæng mellem tryghed og kend- og venskab forklarer en beboer på følgende måde:

“[...] jeg har min vennekreds her ude [gårdmiljøet], vi har sådan et lille ølskur herude [i gården], du kan godt høre, at de står og rafler ikke? Og vi har en pergola i gården, som vi selv har bygget, så jeg synes her er dejligt ...og den vennekreds jeg har herude, jeg bliver beskyttet af dem alle sammen, fordi de ved, jeg ikke går så godt. De hjælper mig, og det føler jeg mig tryk ved. Ligegyldigt, hvor jeg vender mig så: Hej, så står vi og sludrer.... Gårdmændene hjælper mig også, hvis der er et eller andet, jeg skal have flyttet. Jeg kan få al den hjælp, jeg vil have, jeg kan bare gå over på Materialegården og bede om det, så får jeg det” (A: Ikke-aktiv førtidspensioneret enlig mand mellem 50-70 år, som har boet i nordafsnittets rækkehus i længere tid (10-26 år)).

Sammenhæng mellem kend- og venskab og tryghed går igen i en anden beboers fortælling om kvaliteter i Stationsbyen. Her betyder viden om, at der er nogle mennesker, som “holder øje” med hende meget i forhold til følelsen af tryghed.

“Jeg føler mig meget tryk, fordi jeg har et netværk. Hvis jeg ikke har givet lyd fra mig en dag, kan jeg være sikker på, at telefonen ringer næste morgen “ (H: Ex-aktiv enlig efterlønsmodtagende kvinde mellem 50-70 år, som har boet i sydafsnittets del af Bymuren i længere tid (10-26 år)).

Samtidig understreger hun, at det kend- og venskab, hun har til og med sine medbeboere, har en form for formel struktur, hvor det mere er viden om, at der er nogle mennesker, man kan kontakte, hvis det er nødvendigt, der betyder noget i hverdagen :

“Jeg vil nok sige, at det med naboer, det er ikke noget med, at man render ud og ind af hinandens lejligheder. Man besøger hinanden, når man har aftalt det, der er ikke noget med, at man bare kommer brasende ind” (H: Ex-aktiv enlig efterlønsmodtagende kvinde mellem 50-70 år, som har boet i sydafsniittets del af Bymuren i længere tid (10-26 år))

Denne karakteristik af formen på kend- og venskab går igen i andre af beboernes fortællinger:

“[...] altså man kender folk, og det er det, som gør det trygt at være her. Men det er jo ikke ensbetydende med, at man omgås dem, man kender dem, og man hilser på dem, og lige stopper op og sludrer: Hej, hvordan går det?” (G: Ikke-aktiv arbejdende kvinde mellem 30-50 år, med familie, som har boet i Stationsbyen i længere tid (10-26 år) først i nordafsniittets del af Bymuren og nu i nordafsniittets rækkehus).

En anden beboer giver som eksempel på, hvordan hun opfatter sociale kvaliteter som kend- og venskab, den oplevelse hun havde, da hun flyttede til Stationsbyen:

“Jeg fik en fantastisk modtagelse, det vil jeg sige, folk var utrolig søde og hjælpsomme og ... jeg har aldrig været ude for noget ligende. Da vi kom hertil, stod der noget med otte mennesker, som min søster kendte. Og de stod bare her og var parate, og inden aftenen var omme så stod alle mine møbler [på plads], og mine reoler var sat op, og mine billeder var sat op. Måske ikke lige som jeg ville have haft det, for jeg havde jo slet ikke tid til at tænke. Og jeg faldt i søvn af bare svimmelhed, og pyha, jeg var kommet væk, og det var overstået. Og de lukkede og slukkede og gik, og så var vi bare flyttet ind. Det var ret fantastisk, i den retning er byen noget for sig selv” (J: Aktiv enlig arbejdende kvinde mellem 50-70 år, med hjemmeboende datter, som har boet i nordafsniittes rækkehuse i længere tid (10-26 år)).

Denne beboer, som er en af de beboere, hvis tilflytning var ufrivillig, giver i interviewet udtryk for, at det blandt andet var på grund af denne oplevelse, at hendes negative syn på Stationsbyen ændrede sig:

“Og så havde jeg så lige pludselig ikke noget mod omgivelserne, jeg vil så sige, at da jeg havde boet her i et halvt år, så følte jeg nok, at her ville jeg blive boende altid” (J: Aktiv enlig arbejdende kvinde mellem 50-70 år, med hjemmeboende datter, som har boet i nordafsniittes rækkehuse i længere tid (10-26 år)).

Sammenhold og fællesskab

Beboernes erfaringer og oplevelser, i forhold til sociale kvaliteter som sammenhold og fællesskab, kommer til udtryk på forskellige måder og i forhold til forskellige episoder. Der er dog én speciel episode, der dukker op når de interviewede beboere sætter eksempler på sammenholdet og fællesskabet. Det drejer sig om beboernes kamp for at beholde deres lokale skole, som i midten af 1990'erne var truet af lukning på grund af store svampeskader. En af beboerne fortæller om beboernes reaktion på nedlæggelsen:

“Vi har et godt sammenhold, når der er noget at være sammen om, så er det der. Altså nu i forhold til skolen for eksempel så startede det med, at jeg mødte lederen af Enghøjsskolen [den lokale skole], der sagde: Den er helt gal, de vil nedlægge vores skole. Så sagde jeg: Det kan de da ikke med så mange mennesker, lad nu være med at tage

det så tungt. Lige pludselig var vi involveret i en kæmpe underskriftindsamling, demonstrationer, slagsange, det var smadder sjovt. Pressen var på. Der fik man jo så ændret en beslutning, som var taget” (H: Ex-aktiv enlig efterlønsmodtagende kvinde mellem 50-70 år, som har boet i sydafsnittets del af Bymuren i længere tid (10-26 år).

En anden episode, som der også refereres til, er såkaldte “Fælles-fodslags-møder”, som er et mere eller mindre uformelt forum, hvor de beboere, som er aktive i det pågående kvarterløftprojekt, mødes for at diskutere og blive enige om, hvordan man skal forholde sig til Hvidovre Kommunes udspil til forskellige kvarterløftinitiativer som projekter, aktiviteter, organisering, forankring og så videre⁶⁸.

Ansvarlighed

Sammenholdet og fællesskabet bliver i interviewene også kædet sammen med mere individuelle oplevelser og erfaringer i relation til medbeboere.

“[...] der er virkelig fællesskab. Der er altid nogle til at hjælpe, altid. Og man stiller op til enhver tid. En eller anden sommer, der passede jeg fem lejligheder, sådan har vi det bare... man kommer hinanden ved herude. Det er som når folk snakker om Vesterbro og Nørrebro, hvis jeg nu skulle flytte, så knipser jeg i princippet bare med fingrene, så kommer der nogle og hjælper. Hvis man virkelig vil kende andre, så er det her man skal bo. Jeg kunne ikke drømme om at flytte, fordi man har så mange mennesker her, som man kender, baglandet er i orden til en hver tid, uanset hvilke problemer du kommer ind i, så har man nogle her” (E: Aktiv enlig efterlønsmodtagende kvinde mellem 50-70 år, som har boet i sydafsnittets del af Bymuren i længere tid (10-26 år).

Det er den samme oplevelse en anden beboer i Store hus har, som bruger ordet ansvarlighed, når hun beskriver oplevelser af sammenhold og fællesskab:

“Mange af de socialt svage har en kæmpe ansvarlighed overfor hinanden i dette her hus og passer på hinanden. Det er der ikke ret mange, der tænker over. Men de passer på hinanden. Hvis de ikke har set hinanden i to-tre dage, så er de der altså, og så hjælper de hinanden, og handler for hinanden, hvis de er syge. Nogle gange kan det tage en hel dag, fordi de skal hente øl, og så har de selv drukket halvdelen af bjerne, inden de er kommet op, men de er der, et eller andet sted er de der. Jeg vil også altid gå ind til min nabo, hvis det brænder på, jeg vil kunne ringe til en masser i det her hus, og de ville komme med det samme, det er jeg slet ikke i tvivl om” (I: Aktiv arbejdende enlig kvinde mellem 50-70 år, som har boet i Store hus i mellemlang tid (5-10 år).

Denne ansvarsfølelse overfor medbeboere kommer også til udtryk i interview med en forhenværende afdelingsbestyrelsesformand, som i interviewet fortæller, at beboerne i hendes formandstid relativt ofte henvendte sig til hende, når for eksempel en beboer støjede om natten. Den forhenværende afdelingsbestyrelsesformand fortæller i interviewet om en gang, hvor en psykisk syg mand støjede så meget, at hun på opfordring fra andre beboere, var nødt til at gå ind til manden:

---

⁶⁸ Et resultat af disse møder er blandt andet at de aktive beboere fik omstødt en kommunal beslutning om at opføre et kulturhus - “den unikke bygning” - i Stationsbyen som en del af kvarterløftet. I den evaluering af kvarterløftprojekterne foretaget af by og byg, som der tidligere er refereret til, skrives der således om konflikten mellem beboerne og Hvidovre Kommune: “Efter flere indsigelser [fra beboerne] og en omfattende debat fremlagde kommunen et revideret projekt, som det imidlertid ikke var muligt at samle tilslutning til. Kommunalbestyrelsen valgte at trække projektet tilbage, og der er nedsat en arbejdsgruppe, som undersøger en række alternative forslag fremsat af beboerne i området” (Engberg, m.fl., 2000, p. 64)

"[...] han fortalte mig, at han ikke kunne falde i søvn for alle de stemmer, der var - og dem kunne han jo ikke høre når radio og fjernsyn gik. Så spurgte jeg ham, om han var tryk ved, at jeg var der, indtil han var faldet i søvn, så vi slukkede alt det der larm, fordi folk skulle på arbejdet. Det kunne han også godt forstå, og sagde, hvis jeg blev der, kunne han falde i søvn. Og så gik jeg ud til de andre og sagde, at jeg blev der lidt. Så jeg var der en halv times tid, og så faldt manden i søvn, og så gik jeg. Så prøvede jeg på at få ham sammen med Jytte [beboerrådgiver], for at få ham i noget behandling, for det var han jo ikke" (H: Ex-aktiv enlig efterlønsmodtagende kvinde mellem 50-70 år, som har boet i sydafsnittets del af Bymuren i længere tid (10-26 år)).

En anden episode, der fremhæves i forbindelse med ansvarlighed som en kvalitet, var da nogle beboere med børn i den lokale skole fandt ud af, at der var nogle, der forsøgte at sælge narko på skolen:

"Man har været hurtig til at tage op om det, få det væk, fordi der er en masse aktive mennesker, det er absolut ikke systemet, der har gjort det, selvom de vidste, at det var der [narkosalg], politistationen, som ligger skråt over for vidste det. Men det var de her meget aktive mennesker, som sagde, at det vil vi simpelthen ikke have, det skal ud. På mange områder prøver man hele tiden at samle op, når problemerne opstår, så man undgår, at de udvikler sig, for det har man set før" (B: Aktiv studerende enlig mand mellem 30-50 år, som har boet i Stor hus i kortere tid (1-3 år)).

Aktiviteter og klubber

Som sagt blev de aktiviteter og klubber, som findes i Avedøre Stationsby også fremhævet af de interviewede beboere som sociale kvaliteter. For beboerne handler det om, at der er muligheder for at deltage, hvis man har lyst. En del af de beboere, som har fremhævet aktiviteter og klubber som en social kvalitet, deltager ikke selv, men giver udtryk for, at de er glade for tilbudene eksisterer.

"Der er så mange klubber og foreninger, så man kan ikke sige, at man ikke kan finde noget, hvis det er det, man vil" (D: Ikke-aktiv enlig arbejdende mand mellem 50-70 år, som har boet i Store hus i længere tid (10-26 år)).

"Kvaliteten det er jo nok mest omkring de muligheder, der er for alle samfundslag her, uanset hvilket land du kommer fra, om du alkoholiker eller narkoman, om du er ung eller gammel, der er utrolig mange aktiviteter" (G: Ikke-aktiv arbejdende kvinde mellem 30-50 år, med familie, som har boet i Stationsbyen i længere tid (10-26 år) først i nordafsnittets del af Bymuren og nu i nordafsnittets rækkehus).

"Der er jo et utroligt foreningsliv herude - jeg tror ikke, at man andre steder har så mange foreninger, og så mange aktive mennesker, som laver alt muligt lige fra fisk til fodbold" (B: Aktiv studerende enlig mand mellem 30-50 år, som har boet i Store hus i kortere tid (1-5 år)).

Fysiske kvaliteter

Avedøre Stationsbys fysiske udtryk og beliggenhed spiller ind i forhold til de interviewede beboeres oplevelse af kvaliteter. Her er det udsagn som 'hjemfølelse', 'forskellighed' og 'beliggenhed', der går igen i beboernes oplevelse af Stationsbyens fysiske kvaliteter.

Beboerne fremhæver såvel Avedøre Stationsbys egne grønne områder som de grønne områder, der ligger i nærheden af Stationsbyen. Det gælder især Vestvolden og Køge Bugt Strandpark, men også et stort stykke grønt område, som ligger tæt op ad Stationsbyen, i dagligdagsprog kaldet "Kasernen" (gammelt militært område), som fornyelig blev åbnet for offentlige-

den, fremhæves. En del af dette område blev i 1998 opkøbt af filmselskabet Zentropa, som nu er ved at etablere en filmby, hvor planen er, at der blandt andet skal laves en offentlig biograf.

En af beboerne forbinder "det grønne" i Avedøre Stationsby med en form for hjemfølelse, og fortæller:

"Her er jo meget grønt. Her er en vidunderlig duft, især om foråret. Det er sådan, når man har været ude så: [Snuser ind] ahh nu er du hjemme, her er en hel vidunderlig duft herude, og det er selvfølgelig på grund af alt det grønne vi har. Vi har jo også [Vest]volden lige ved siden af. Og stranden. Der er masser af grønne områder man kan tulle rundt i. Det synes jeg er noget af det bedste. Når man kommer ud til Brøndby Strand, så tænker man: Nej et hul. Så kommer man tilbage her til - det er en hel landsby" (J: Aktiv enlig arbejdende kvinde mellem 50-70 år, med hjemmeboende datter, som har boet i nordafsnittes rækkehuse i længere tid (10-25 år)).

En anden beboer fortæller om den ændring, hun har oplevet fra Avedøre Stationsby stod færdigbygget til nu:

"Jeg synes ikke, det er så ensformigt mere, det var det fra starten, der var det lige linier fra starten. Da de begyndte at plante herude, blev det plantet efter en snor alt sammen, der var ikke en busk, der stod skævt, så man havde lyst til, at gå hen og sparke lidt til dem, så de kunne blive lidt skæve. Jeg synes, man er begyndt at få en forskellighed...med de grønne områder, som der er gjort ret meget ved med nyplantning og fortov" (H: Ex-aktiv enlig efterlønsmodtagende kvinde mellem 50-70 år, som har boet i sydafsnittets del af Bymuren i længere tid (10-25 år)).

Beboerne oplever det også som en kvalitet, at Avedøre Stationsbys er centralt beliggende i forhold til København, og en beboer fremhæver også tætheden til Sverige, efter broen mellem Danmark og Sverige er blevet færdigbygget:

"Området som sådan har først og fremmest den kvalitet, at der er en masse natur her. Og det har man samtidig med, at man bor meget centralt, otte minutter fra en Hovedstad, to og tredive minutter fra Sverige" (D: Ikke-aktiv enlig arbejdende mand mellem 50-70 år, som har boet i Store hus i længere tid (10-26 år)).

De interviewede beboere, som bor i Store hus, har også fremhævet fysiske kvaliteter ved såvel huset som deres lejligheder. I forhold til selve huset handler det om den omfattende renovering som Store hus har været igennem de sidste fem år. Denne renovering er blevet finansieret over de byudvalgsmidler, der i 1994 blev afsat til fysiske renoveringer og forbedringer i kategoriserede socialt belastede boligområder. For Store hus' vedkommende omfatter renoveringen blandt andet: Facade, badeværelser, køkkener, elevatorskakter og adgang til elevatorer. Beboerne fremhæver især renoveringen af elevatorskakt og af selve elevatorerne, som betyder, at det kun er Store hus beboere, der med et nøglekort kan få adgang til elevatorerne, hvilket beboerne giver udtryk for har skabt en større tryghed. I forhold til lejlighederne fremhæver beboerne forskellige forhold: Nogle er glade for de nyetablerede køkkener, mens andre er utilfredse med dem. Det samme blandede billede gør sig gældende i forhold til renoveringen af badeværelserne. Én ting er beboerne enige om i forhold til kvalitet ved Store hus, som ikke har noget med renoveringen af gøre, og det er udsigten, som en beboer fortæller: *"Altså jeg har Nordeuropas bedste udsigt"* (F: Ikke-aktiv enlig arbejdende kvinde mellem 50-70 år, som har boet i Store hus i kort tid (1-5 år)).

8.2.3. Sociale og fysiske problemer

Der er to fælles forhold, som gør sig gældende i forhold til beboernes oplevelse af problemer. Det ene forhold handler om en stor utilfredshed med manglen og standarden på de nuværende indkøbsmuligheder, især er utilfredsheden rettet mod manglen på og kvaliteten af dagligvareforretninger i Stationsbyen. Det andet forhold handler om, at beboerne er utilfredse med huslejeniveauet, som anses for at være for højt i forhold til lejlighedskvaliteten - et forhold som også blev nævnt under det forrige tema.

Indkøbsmuligheder og huslejeniveau

Kendetegnende for de oplevelser som, de interviewede beboere har i forhold til sociale og fysiske problemer, er utilfredshed med butiksudbuddet i Stationsbyen. Således er beboernes påpegning af mangel på dagligvarebutikker et gennemgående udsagn i interviewene, når de beskriver deres oplevelse af fysiske problemer. I Avedøre Stationsby er Netto, som ligger i Store hus' underetage, den eneste egentlige dagligvarebutik. Derudover ligger der en købmand længere nede i selve stationsbyen. For en del af beboerne betyder det ringe udbud af dagligvarebutikker, at det er mere af nød end af lyst Nettoen og købmanden bliver brugt:

"[...] det er et problem, for Netto er ikke billigt at handle ind i mere. Jeg arbejder i Roskilde og skal med offentlige transportmidler hver dag, og skal nå at hente mit barn i institution, og jeg har to muligheder for indkøb, når jeg kommer hjem. Jeg har valget at handle ind i vores Netto, som ikke er særlig god, eller handle ind i Spar købmanden, som ligger nede ved Avedøre Kirke, og Spar købmanden er for dyr, men Netto...du har ikke det store udvalg, eller de store tilbud, og skal du bare ind og købe dagligvarer som shampoo eller vaskepulver, jamen så ryger det jo hver dag op i 200-300 kr" (G: Ikke-aktiv arbejdende kvinde mellem 30-50 år, med familie (samlever med tre børn), som har boet i Stationsbyen i længere tid (10-26 år) først i nordafsnittets del af Bymuren og nu i nordafsnittets rækkehuse).

For et års tid siden blev den lokale bankfilial lukket, og denne mangel på en lokal bankafdeling bliver også fremhævet som et problem af beboerne. En beboer fortæller, at hun oplever det som paradoksalt, at hun skal betale, i form af billetter til offentlig transport for at hæve penge. For en anden beboer, som har helbredsmæssige problemer, betyder fraværet af en bankafdeling, at han er afhængig af, at et familiemedlem hæver penge til ham og en gang om ugen kommer og afleverer et fast beløb, han kan leve for. En andet generelt udsagn, som også er nævnt under afsnit 8.2.1, er huslejen. Huslejen opleves således som for høj, i forhold til det beboerne får for pengene, som en beboer udtrykte det: *"det er for dyrt. Man får ikke faciliteter, i forhold til det man betaler"* (J: Aktiv enlig arbejdende kvinde mellem 50-70 år, med hjemmeboende datter, som har boet i nordafsnittets rækkehuse i længere tid (10-25 år).

Hele byen kontra specifikke bomiljø

Beboernes oplevelser og beskrivelser af sociale problemer giver et mere nuanceret og anderledes billede af, hvordan og på hvilken måde de ovenfor gennemgåede sociale kvaliteter opleves. Dette skal for det først ses i forhold til, at der under beboernes beskrivelser af, hvad de opfatter som problematisk i forhold til det sociale miljø i Stationsbyen, bliver blotlagt en opdeling, som går på hele byen, versus det specifikke sted man bor i Stationsbyen. Der er således blandt andet en beboer, som under sociale kvaliteter fremhæver sammenhold, fællesskab og ansvarlighed når han beskriver Stationsbyen under et, men efterlyser de samme kvaliteter, når han beskriver sit specifikke bosted - Store hus:

"[...] en af de ting, som stadig kendetegner Store hus det er, at det er meget nemt at blive alene, på den måde at der er ikke en speciel stor omsorg for hinanden. Selvom jeg har været meget aktiv i afdelingsbestyrelsen, så kender jeg for eksempel ikke min nabo. Og det er måske en af de ting, som jeg godt kunne tænke mig lidt mere....men det er måske, fordi jeg er forvænt, jeg kommer fra en lille by, hvor jeg er vant til, at alle kender alle, og der er et eller andet som gør, at man tager hånd om hinanden på en eller anden måde. Men her er det sådan lidt...det er lige som folk har nok i sig selv, og det er måske en af de ting, der går mig lidt på, at der ikke er de der psykiske rammer" (B: Aktiv studerende enlig mand mellem 30-50 år, som har boet i Stor hus i kortere tid (1-5 år)).

En anden beboer, som også bor i Store hus, oplever omvendt ikke, at der er problemer i forhold til sammenhold, ven- og kendskab i huset, men oplever mere at dette sammenhold mangler, når hun fortæller om Stationsbyen generelt. Her oplever hun nok, at der er et fællesskab, men at dette fællesskab er lukket - en lukkethed, som for denne beboer hænger sammen med beboerdemokratiets organisering:

"[...] det er skik følge eller land fly. Det er tordenskjolds soldater, der er aktive, sådan er det, og sådan tror jeg, det er mange steder. Det er "in with the in crowd" her. Jeg tror virkelig, at man skal være stærk for at slå igennem herude, jeg har prøvet at deltage i forskellige ting og sager. Jeg opgav det, der sidder en meget magtfuld elite. De skal ned ad deres pinde. Den måde man organiserer sig på med formænd, næstformænd, og jeg ved ikke hvad, den er så cementerende, og undertrykkende og udemokratisk efter min opfattelse" (F: Ikke-aktiv enlig arbejdende kvinde mellem 50-70 år, som har boet i Store hus i kortere tid (1-5 år)).

Problemer i forhold til beboerdemokratiet dukker også op hos andre af beboerne. Blandt andet oplever et nuværende og forhenværende medlem af to af de i alt tre afdelingsbestyrelser, at interne stridigheder i beboerdemokratiet og demokratiets organiseringsform er et af Stationsbyens største nuværende problemer.

Sladder

Et andet forhold, som nogle af de interviewede beboere fremhævede som noget negativt ved Stationsbyens sociale miljø, er sladder. Således siger en beboer:

"Her er for tæt. Det er jo sjovt for det er jo ambivalent, for nogle dage så stortrives du, andre dage har du bare noget imod det alt sammen. Men nogle dage føler man, at man er ved at blive klemmt, fordi du er så tæt....altså alle mennesker er så tæt sammen. Og du føler dig ikke privat, for du kan høre naboen syv rækker nede, trække i snoren [når han er på toilet. Det kan så også godt være lidt belastende med sladder og sådan noget. Det sure følger det søde" (J: Aktiv enlig arbejdende kvinde mellem 50-70 år, med hjemmeboende datter, som har boet i nordafsnittets rækkehus i længere tid (10-26 år)).

Sladder som noget negativt går igen hos en anden beboer, som kalder sit gårdmiljø for Hvidovre Avis:

"[...] der er nogle gårdmiljøer, der er gode, og der er andre der ikke er. Jeg bor i et gårdmiljø der...ja vi kalder den Hvidovre Avisen. Da jeg flyttede her til [nuværende lejlighed] vil jeg nok sige, at størstedelen af de kvinder, der boede her...jeg kaldte dem midaldrende nævenyttige sladderkællinger. Og jeg må indrømme, at jeg aldrig helt har trivedes ved at bo lige her, hvor jeg bor" (G: Ikke-aktiv arbejdende kvinde mellem 30-50 år, med familie (samlever med tre børn), som har boet i Sta-

tionsbyen i længere tid (10-26 år) først i nordafsnittets del af Bymuren og nu i nordafsnittets rækkehuse).

Fremhævelsen af sladder sættes også i forbindelse med afdelingsbestyrelsernes beboerdemokratiske arbejde. Dette kommer blandt andet til udtryk i forhold til forskellige afdelingsbestyrelses initierede aktiviteter og initiativer, som for eksempel i forhold til renoveringsindsatsen i Store hus. Her oplevede for eksempel en beboer modsatte informationer fra henholdsvis afdelingsbestyrelsen og det administrerende boligselskab - AKB:

“Og det har været lidt forvirrende, og så er det rygterne starter, og når rygterne starter, så skal der ikke ret meget til i Stationsbyen, før det bliver meget værre” (D: Ikke-aktiv enlig arbejdende mand mellem 50-70, som har boet i Store hus i længere tid (10-26 år)).

Mangel på ansvarlighed

Som nævnt blev ansvarlighed tidligere fremhævet som en social kvalitet, og nævnes igen under sociale problemer med modsat fortegn, som mangel på ansvarlighed. Den manglende ansvarlighed beskrives i interviewene primært i forhold til vedlige- og renligholdelse af fællesarealerne, som en beboer udtrykte det:

“Jeg kunne godt tænke mig, at vi fik nogle pænere områder, og at folk ikke bare var nogle svin. De kan jo godt gå og smide papir rundt omkring, selv om der hænger en skraldespand” (A: Ikke-aktiv førtidspensioneret enlig mand mellem 50-70 år, som har boet i nordafsnittets rækkehuse i længere tid (10-26 år)).

Holdninger til den officielle problemdefinition

Under interviewene var det kun ganske få af beboerne, som kom ind på de problemkategorier, som henholdsvis Byudvalget og Hvidovre Kommune definerer som de meste centrale sociale problemer generelt i socialt belastede boligområder og specifikt i Avedøre Stationsby. De problemer som nogle af beboerne fremhæver, som kan siges at tilhøre den “officielle” problemopfattelse, handler primært om integrationen mellem etniske danskere og etniske minoriteter, om alkohol(mis)forbrug og arbejdsløshed. Fælles for beboernes fortællinger om disse problemer er, at de ikke oplever problemerne som et problem i deres hverdag. Eller sagt med andre ord oplever beboerne det ikke som “personlige” problemer. Beboerne relaterer mere problemer til dels det man kan kalde et medmenneskeligt ansvar, dels relateres problemerne til Avedøre Stationsbyens image, det vil sige Avedøre Stationsbys billede ud ad til.

En beboere fortæller på denne måde om sin holdning generelt til arbejdsløshed og sin holdning specifikt til integrationsindsatsen i Stationsbyen:

“Selvfølgelig er det altid et problem, at der er mange arbejdsløse, jeg tror simpelthen folk kommer til at kede sig, kommer til at mangle en eller anden identitet, går i stykker på det. Det syntes jeg er noget svineri... Med hensyn til flygtninge og indvandrere, jeg syntes ikke der er særlig mange, og jeg har aldrig oplevet det som et problem. Det jeg har oplevet til gengæld som et problem er, at man ikke har formået at lave et ordentligt stykke integrationsarbejde i Stationsbyen” (I: Aktiv arbejdende enlig kvinde mellem 50-70 år, som har boet i Store hus i mellemlang tid (5-10 år)).

I forhold til Stationsbyens image og billede ud ad til giver en beboer udtryk for, at det øldrikkeri, der foregår oppe ved Store hus, giver et dårligt indtryk af Stationsbyen:

“det druk de har der oppe foran administrationskontoret [ved Store hus], det syntes jeg også skulle stoppes. Det første man ser, når man kommer med S-tog, er dem, som sidder og drikker, så kommer de ind i

Stationsbyen, og det første de ser, er en mand med en bajer, og det ser altså ikke pænt ud. Så kommer de rygte igen, som de skriver i avisen, sådan er Stationsbyen, det er fandeme noget lort, og det ødelægger hele klimaet herude. For jeg synes, vi har et godt klima herude” (A: Ikke-aktiv førtidspensioneret enlig mand mellem 50-70 år, som har boet i nordafsnittets rækkehuse i længere tid (10-26 år).

8.2.4. Stigmatisering

Formålet med at belyse beboernes oplevelse af at leve og bo i et boligområde, som er kategoriseret som socialt belastet, er at se på, hvilken betydning denne kategorisering har for beboerne på et hverdagslivsniveau. Med andre ord søger dette tema at belyse, hvordan beboerne reagerer på såvel den statslige og kommunale repræsentation af deres boligområde, som på mediernes/omverdenens forståelse af deres by som socialt belastet. Beboerne er blandt andet blevet spurgt om, hvorvidt og hvordan de oplever reaktioner “fra udefrakommende”, når de fortæller at de bor i Avedøre Stationsby. Som tidligere nævnt, og som vil blive uddybet i det efterfølgende, oplevede jeg en stærk irritation over især pressens negative omtale af Stationsbyen. Derudover fremhævede beboerne også det øvrige Hvidovres holdning til Avedøre stationsby som medvirkende til at cementere Avedøre Stationsbys negative image. Dette kom især til udtryk i forhold til spørgsmål om, hvorvidt beboerne opfatter Avedøre Stationsby som en by-i-byen, og hvorvidt dette opleves som positivt eller negativt. Grunden til, at der specifikt er blevet spurgt ind til byen-i-byen problematikken, skyldes primært Hvidovre Kommunes fokus på behovet for integration mellem Stationsbyen og den resterende del af Hvidovre Kommune. Denne udefrakommende opfattelse af Avedøre Stationsby afføder det, man kan kalde en ekstern stigmatiseringseffekt.

Ydermere er beboerne også blevet spurgt om, hvorvidt og hvordan de opfatter Avedøre Stationsby som opdelt i tre afdelinger. Dette skal ud over den organisatoriske og administrative opdeling i tre afdelinger ses i forhold til, at jeg i løbet af de første interviews blev opmærksom på, at beboerne i mange tilfælde udtrykte en stærk form for områdeidentitet. Det vil sige, at man som beboer i mange tilfælde ikke opfatter Avedøre Stationsby som en hel by, men som en by delt op i Nord, Syd og Store hus med hver sine “kendetegn” og mentaliteter. En opfattelse, som også kan ses i relation til opdelingen mellem hele Stationsbyen og eget bomiljø, som kom til udtryk i beboernes oplevelse af kvaliteter og problemer. Som det vil fremgå i det efterfølgende afføder de tre forskellige områdeidentiteter det, man kan kalde en intern stigmatiseringseffekt.

Oplevelse af “ekstern” stigmatiseringseffekt

De interviewede beboere mener alle, at Avedøre Stationsby har et ufortjent dårligt rygte og image. Og det er især pressens omtale af Stationsbyen, der opleves som hovedsynderen. Beboerne oplever således, at pressen - såvel den skrevne som den elektroniske presse - skaber grobund for et billede af Avedøre Stationsby, som ikke stemmer overens med beboernes opfattelse og oplevelse af Stationsbyen.

“Altså det er ikke så mærkeligt, at Avedøre Stationsby har haft og har et dårligt ry. TV2 påstår, at vi er at sammenligne med Gellerupparken. Og det er jeg slet ikke enig i, langt fra, vi har ikke de problemer. Men det er da klart, man kan da altid finde en mand, der står hernede med en ølflaske, og viser man det billede tilstrækkelig mange gange, så tror man, det er et bryggeri man befinder sig i. At de vil være det bekendt, er mig uforståeligt. Det har jeg også meddelt dem både pr. e-mail og pr. brev og jeg har ringet dem op. Men de har bare reageret hånlige” (D: Ikke-aktiv enlig arbejdende mand mellem 50-70 år, som har boet i Store hus i længere tid (10-26 år).

En beboer fortæller om en af de reaktioner hun har oplevet når hun har fortalt at hun bor i Stationsbyen:

“Hold da kæft, det er der ude, hvor alle perkerne bor. Så har jeg altid spurgt, hvor Perkien lå, for den kendte jeg ikke. Og en gang er jeg stået ud af en taxa, fordi han sagde: Nå I skal hjem til negerlandsbyen, og der blev jeg så gal. Men det er folk, der ikke kender området, og jeg vil da også sige, når vi læste om Avedøre før i tiden, har jeg tænkt: Gud ved, hvor det ligger det der Avedøre, fordi det er ikke en by, jeg kender, jeg læser om. Og hvis der var noget i fjernsynet, så var det køregraven oppe bag Store hus i regnvej, der bliver vist” (J: Aktiv enlig arbejdende kvinde mellem 50-70 år, med hjemmeboende datter, som har boet i nordafsnittets rækkehuse i længere tid (10-26 år).

En beboer med en anden etniske baggrund end dansk fortæller, at når der kommer journalister ud, som enten vil skrive om eller filme i Stationsbyen, er han meget opmærksom på, hvad det skal handle om og bruges til. Under interviewet fortalte han, at han på et tidspunkt havde fået stoppet en film, der skulle omhandle kulturelle forskelligheder i Stationsbyen. Han forklarede sin reaktion med, at han var bange for at filmen ville skade Stationsbyens image endnu mere.

Det er ikke kun den nationale presse, men også den lokale avis, der står for skud, når beboerne fortæller om pressens medvirken til Stationsbyens dårlige image. Således fortæller en forhenværende aktiv beboer om, hvordan hun ved at give frokost et par gange om året bearbejdede den lokale avis' holdning til Stationsbyen:

“ Det var jo en overgang, sådan at jeg var ude og spise frokost med journalisterne et par gange om året for at vende deres billede. Og det gik også godt et par måneder, så var det det samme igen. Der spurgte jeg så en dag, om de virkelig skulle smøres med frokost for at få stemningen vendt. Og det var altså lige som det hjalp, de turde sku ikke risikere, at jeg skrev et læserbrev” (H: Ex-aktiv enlig efterlønsmodtagende kvinde mellem 50-70 år, som har boet i sydafsnittets del af Bymuren i længere tid (10-26 år).

Pressens negative omtale har også haft konsekvenser for nogle af de nuværende beboeres holdninger til byen, inden de flyttede ind. Som nævnt under i afsnit 8.2.1 var der nogle af beboerne, som havde et negativt indtryk af Avedøre Stationsby, inden de flyttede til byen:

“Da jeg skulle her over, havde jeg jo det der negative billede af Stationsbyen og de der fremmede, men det der var meget sjovt, det var nogle af mine venner, som også bor i Jylland, da jeg sagde, jeg havde fået lejlighed her, så var det lige ved, at de forestillede sig at nu skulle de snart til begravelse, for det måtte simpelthen gå galt. Det var virkelig sådan et skræmmebillede, der eksisterede af Avedøre Stationsby ... og der må jeg indrømme, at jeg selv har været nødt til at revidere min opfattelse af, hvordan det var” (B: Aktiv studerende enlig mand mellem 30-50 år, som har boet i Store hus i kortere tid (1-5 år).

Venners og familiens reaktion

Beboerne har alle oplevet konkrete episoder, hvor kollegaer, venner og familie har reageret negativt på, at de bor i Avedøre Stationsby. En beboer fortæller at hendes veninder ikke tør gå alene efter mørkets frembrud fra Store hus til S-togstationen. En anden fortæller om hans venner, der første gang de besøgte ham, ikke ville lade deres børn gå ned og købe en is alene. Mens andre af beboerne fortæller om kollegaers reaktioner:

“ Jeg startede på [nyt] job sidste år, og der var reaktionen der også med det samme: Avedøre Stationsby? Uha, ghetto, kriminalitet og narke i stor stil” (G: Ikke-aktiv arbejdende kvinde mellem 30-50 år, med

familie (samlever med tre børn), som har boet i Stationsbyen i længere tid (10-26 år) først i nordafsnittets del af Bymuren og nu i nordafsnittets rækkehuse).

“Det gør mig da ked af det, at folk har det indtryk af byen, men det er for eksempel ikke praktisk at gå ind i en dialog på min arbejdsplads, med det job jeg har. Så det undlader jeg, og det er både godt og ondt, for så er jeg jo ikke med til at bidrage til en bedre opfattelse. Og det kan godt ærgre mig, men jeg gør da altid opmærksom på, hvor længe jeg har boet her, og at jeg lever i bedste velgående. Og jeg nævner da selvfølgelig også, at det har engang været ikke helt så godt, for at give indtryk af, at det går bedre, for det gør det” (D: Ikke-aktiv enlig arbejdende mand mellem 50-70 år, som har boet i Store hus i længere tid (10-26 år)

Beboernes reaktion

Det er forskelligt, hvordan beboerne tackler omverdenens negative opfattelse på deres bosted. Fælles er dog, at alle beboerne reagerer, når de møder den negative omtale og udefrakommendes reaktioner på, at de bor i Stationsbyen. Helt konkret oplevede jeg selv denne reaktion, da jeg kontaktede interviewpersonerne første gang. Her var beboerne i mange tilfælde meget på vagt i forhold til, hvad det var jeg ville spørge om, og hvad det skulle bruges til.

Nogle beboere giver i interviewet udtryk for, at det til tider opleves som ret belastende at skulle forsvare det sted, de bor, selv om de også sætter en form for ære i at forsvare byen:

“[...] jeg siger altid jeg kommer fra Avedøre eller Avedøre Stationsby, altid. Så kan jeg tage snakken med dem bagefter, og så skal jeg nok fortælle dem, hvor godt det er at bo herude. Nogle gange kan det godt være lidt ubehageligt. Fordi man kan godt blive træt af, at altid forsvare sit bomiljø, og jeg havde jo ikke boet herude så mange år, hvis jeg ikke havde brudt mig om det. Jeg trives her, og det fortæller jeg folk. Men det kan godt være lidt hårdt engang imellem, at hver gang du siger Avedøre Stationsby, så skal du forsvare dig selv” (G: Ikke-aktiv arbejdende kvinde mellem 30-50 år, med familie (samlever med tre børn), som har boet i Stationsbyen i længere tid (10-26 år) først i nordafsnittets del af Bymuren og nu i nordafsnittets rækkehuse).

En anden beboer fortæller, at han oplever, at når han fortæller folk han møder for første gang, at han bor i Stationsbyen, kan han mærke en generel fordom og stemping af ham: Er han narkoman, psykisk syg eller alkoholist? Derfor gør han meget ud af hurtigt at få aflivet den fordom ved at fortælle, at han har fået sin lejlighed gennem DIS (Dansk International Studenter Samfund). Ydere mere fortæller han:

“[...] jeg bruger meget tid på at snakke og fortælle når man spørger om, hvor jeg bor. Så fortæller jeg, at jeg kommer fra Hvidovre, hvor i Hvidovre bor du? Jeg bor nede i Stationsbyen, og så går der lidt, og så spørger de: Du bor da ikke nede i det der store hus? Jo det gør jeg faktisk. Og så kan de ellers alle sammen en masse historier lige fra den med, at hvis man smider en cykel ud fra 5.sal, så er den simpelt hen stjålet inden den når jorden. Og så har de åbenbart et billede af alle de fremmede, der bor i Store hus de har alle sammen problemer, og de er alle sammen meget voldelige, og de er tyveknegte. Der er de der billeder” (B: Aktiv studerende enlig mand mellem 30-50 år, som har boet i Stor hus i kortere tid (1-5 år).

Dobbeltstemping

Specielt to af de interviewede beboere oplever en dobbelt stempingseffekt. For den ene beboer handler det om, at hun er førtidspensionist samtidig

med at hun bor i Avedøre Stationsby, hvilket gør, som hun selv udtrykker det, hende til en overførselsindkomst i Avedøre Stationsby. For den anden beboer handler det om, at hun som teenager var under Socialforvaltningen. Således fortæller hun om, hvordan hun mener hendes socialrådgiver ser hende i dag:

“Noget jeg godt kan opfatte som et problem er at der er ansat nogle socialrådgivere under Hvidovre Kommunes Socialforvaltning, som er placeret her ude i Stationsbyen, og de virker altså også som om, de har stemplet os beboere fra starten af. Det kan være et problem. Vi har en socialrådgiver som simpelthen har stemplet mig, fordi jeg har boet herude i så mange år, og fordi har jeg været under Socialforvaltningen som teenager” (G: Ikke-aktiv arbejdende kvinde mellem 30-50 år, med familie (samlever med tre børn), som har boet i Stationsbyen i længere tid (10-26 år) først i nordafsnittets del af Bymuren og nu i nordafsnittets rækkehuse).

Det øvrige Hvidovres stempling

Det generelle indtryk er, at de interviewede beboere også oplever at det øvrige Hvidovre er med til at cementere Avedøre Stationsbys negative ry og image. Dette træder tydeligt frem i forhold til spørgsmål om, hvorvidt og hvordan de oplever Avedøre Stationsby som en by-i-byen. Som nævnt i blandt andet kapitel 7 er Hvidovre Kommunes holdning, at Avedøre Stationsby skal “åbnes” for resten af Hvidovre, at der skal ske en integration mellem Stationsbyen og det øvrige Hvidovre, således at Avedøre Stationsbys socioøkonomisk og sociokulturelle situation kommer på niveau med det øvrige Hvidovres ditto. Det generelle indtryk fra interviewene er, at beboerne mener, at Avedøre Stationsby er en by-i-byen, det vil sige adskilt fra det øvrige Hvidovre. Og de fleste af beboerne oplever adskillelsen som noget positivt. Som en beboer udtrykker det:

“[...] vi får, føler jeg, en dårligere behandling end det rige Hvidovre. Altså for eksempel er vores stoppesteder af en billigere kvalitet end resten af Hvidovres. Jeg føler virkelig nogle gange, at vi bliver forfordelt, og vi er jo ikke store nok...altså vi betyder ikke nok i et valg, og derfor er der ingen grund til at gøre noget ved os. Jeg tror nok efterhånden man siger: Skide være med de andre, så er det os mod Hvidovre. Hvidovre kunne ligeså godt være Frederiksberg eller København, jeg føler ikke vi hører til, ikke rigtig. Det er et sted, hvor du får skattebilletten fra. Egentlig er det meget godt, og måske er det også derfor, vi er kommet så godt igennem, selvom det har taget nogle år. Det er den der med at man får en meget stærk identitet når man bor her: Jeg bor sku i Avedøre, jeg bor ikke i Hvidovre” (J: Aktiv enlig arbejdende kvinde mellem 50-70 år, med hjemmeboende datter, som har boet i nordafsnittets rækkehuse i længere tid (10-25 år)).

Andre beboere har en både/og holdning. På den ene side mener de at adskillelsen mellem Avedøre Stationsby og det øvrige Hvidovre er negativ fordi:

“Folk i Hvidovre har stadig det der billede af Stationsbyen, det tager mange, mange år før man får ændret det. Så på nogle områder så er det lidt af et problem. Altså det er lidt af et problem, da man skulle i gang med at lave kvarterløft, mange er forarget over, at alle de her penge er pumpet i Stationsbyen. Der bor mange oppe i villakvarterne, som mener, at pengene kunne være brugt meget bedre og anderledes” (B: Aktiv studerende enlig mand mellem 30-50 år, som har boet i Stor hus i kortere tid (1-5 år)).

På den anden side forbindes adskillelsen med tryghed og overskuelighed, som den samme beboer fortæller:

“Det jeg kan, er at jeg kan vælge at bevæge mig ud i verden, men jeg kan også vælge kun at bevæge mig rundt i Stationsbyen, og sige ja-men lige nu er Stationsbyen min verden, fordi man måske af en eller anden grund ikke kan overskue verden, eller der sker et eller andet, så har du nogle muligheder for at lukke dig inde, hvis det er det man vil. Det er der jeg ser kvaliteten, at man har et valg” (B: Aktiv studerende enlig mand mellem 30-50 år, som har boet i Stor hus i kortere tid (1-5 år)).

Der er også beboere, som har en anden og modsat opfattelse af byen-byen problematikken. Denne opfattelse handler blandt andet om, at Avedøre Stationsby har brug for at styrke samarbejdet med såvel Hvidovre Kommune som det øvrige Hvidovres borgere set i forhold til byens videreudvikling. En opfattelse, som er mest fremtrædende hos nogle af de interviewpersoner, som er aktive i Stationsbyens forskellige råd og bestyrelser. Dog er der også nogle af de ikke-aktive interviewede beboere, der mener at en større “gen-nemstrømning” i Stationsbyen vil være en kvalitet:

“Jeg vil nok også mene, at der findes nogle, der ville have godt af at lufte sig lidt. Fordi det kunne da være, de fik en lidt bredere horisont. Og det er jo synd, de ikke har været ude af byen i de sidste fem år, men det er måske også meget sundt for os andre, at de engang i mellem kommer ud. For det er klart, at det er usundt, når man har boet i det system så længe, ikke fordi der er noget i vejen med området, det er fordi man har slidt hinanden op, fordi man ingen impulser får” (D: Ikke-aktiv enlig arbejdende mand mellem 50-70 år, som har boet i Store hus i længere tid (10-26 år)).

Hos andre af de aktive interviewpersoner er holdningen, at det ikke er Avedøre Stationsbys problem at Stationsbyen opfattes som lukket i forhold til resten af Hvidovre, som en beboer siger så:

“[...] kan Hvidovre jo bare komme, vi har sku aldrig lukket dem ude, det er dem, der lukker os ude. Derfor er det ikke os, der skal lukke op, det er Hvidovre der skal komme til os. Fordi vi har jo altid været åbne” (H: Ex-aktiv enlig efterlønsmodtagende kvinde mellem 50-70 år, som har boet i sydafsnittets del af Bymuren i længere tid (10-26 år)).

Der er også den holdning at byen-i-byen problematikken har bevirket, at Avedøre Stationsby har fået en særstatus, som af specielt en beboer ikke forbindes med noget positivt:

“[...] jeg mener også at Avedøre Stationsby har fået etableret en særstilling i Hvidovre: Skrabe penge til sig og være rimelig egoistiske set i forhold til, at der ligger et kæmpestort område, det hedder Friheden som faktisk har temmelig mange problemer også, hvor man har raget til sig herude i den grad. Og det bryder jeg mig ikke om. Der skal både en mental og økonomisk åbning til” (F: Ikke-aktiv enlig arbejdende ældre kvinde (50-70 år), som har boet i Store hus i kort tid (1-5 år)).

Hvidovre Kommune og samarbejdet

Oplevelsen af adskillelsen mellem Avedøre Stationsby og det øvrige Hvidovre kan også ses i sammenhæng med især de aktive beboeres oplevelse af et modsætningsforhold mellem Stationsbyen og Hvidovre Kommune omkring de forskellige byudvalgsprojekter. Det er et samarbejde, som bærer præg af kampe og konflikter. En beboer fortæller blandt andet om de erfaringer, han har gjort sig i forbindelse med Hvidovre Kommunes håndtering af beboerudskiftningen i Store hus:

“ I Store hus har vi ikke nogle store problemer ikke andet end sådanne problemer, som der er sådanne steder, og så kan man så diskutere om de skal være der eller ej. Men man har fået fjernet nogle af de der me-

get hårde tilfælde, og det har betydet meget. Det man så kan diskutere bagefter, er måden man har gjort det på, det er måske en hel anden side af sagen, men det siger måske også noget om forskel på den måde, man gerne vil tackle problemerne på i Stationsbyen, og så den måde man rent politisk vælger at tackle problemerne på. Der er man ikke altid enige, og det giver hele tiden et modsætningsforhold til rådhuset deroppe” (B: Aktiv studerende enlig mand mellem 30-50 år, som har boet i Stor hus i kortere tid (1-5 år).

En anden aktiv beboer fortæller som eksempel på modsætningsforholdet mellem Avedøre Stationsby og Hvidovre Kommune om beboerdemokratiets samarbejde med Hvidovre Kommune i forhold til de pågående kvarterløft-projekt:

“[...] man har en styregruppe og som den eneste kommune i landet, har man ikke nogle beboerrepræsentanter med i styregruppen. Det syntes jeg er noget svineri. Jeg syntes ikke det kan være rigtigt, at det er embedsmænd, der skal sidde og styre det hele. Jeg føler mig røvdendt på en lang række områder, jeg ved godt, at det ikke har været intentionerne, men alligevel er det sket” (I: Aktiv arbejdende enlig kvinde mellem 50-70 år, som har boet i Store hus i mellemlang tid (5-10 år).

Den “interne” stigmatiseringseffekt

Som det fremgår af beboerens holdning til byen-i-byen problematikken, hvad enten beboerne oplever Stationsbyens adskillelse fra resten af Hvidovre som positivt eller negativt, opfatter beboerne Avedøre Stationsby som en “hel” by med en mere eller mindre udtalt fælles identitet. Som en beboer udtrykte det, så er det “os mod Hvidovre”. Denne helhedsopfattelse bliver imidlertid mere nuanceret, når beboerne taler om deres specifikke boområde. Som nævnt giver beboerne udtryk for en speciel områdeidentitet eller områdementalitet, som er knyttet til de tre administrative afdelinger Nord, Syd og Store hus. Denne områdeidentitet handler primært om, hvordan området adskiller sig fra de andre områder - en adskillelse, der både bunder i Stationsbyens fysiske udformning, som bevirker, at man for eksempel som Nord-boer ikke nødvendigvis behøver at bevæge sig gennem Stationsbyens Syd-afdeling for at komme ud og ind af Stationsbyen. Og også en adskillelse, som handler om beboernes og afdelingernes kendskab til hinanden. Som en beboer fortæller:

“[...] det er sjovt nok, at den [Stationsbyen] er meget geografisk adskilt. Det har den egentlig været altid. Når vi kommer over i Syd så farer vi vild, fordi de er spejlvendt af os, og så syntes jeg ikke deres skiltning er så god som her [i Nord]. Men Store hus det er et helt lukket land. Det er kun hvis man lige kender nogle der kommer der oppe fra. Der er altid fri mobning på dem fra Store hus, det har der altid været” (J: Aktiv enlig arbejdende kvinde mellem 50-70 år, med hjemmeboende datter, som har boet i nordafsnittes rækkehus i længere tid (10-26 år).

Opfattelsen af afdelingernes særkende og kvaliteter danner grundlag for forskellige sammenligninger afdelingerne i mellem. Således har en beboer fra Syd den opfattelse, at man i Nord ikke behandler sine indvandrere og flygtninge særlig godt. En holdning, som støttes af en anden Syd-boer, med en anden etnisk baggrund end dansk, som i interviewet understreger, at han aldrig ville flytte over i Nord-afdelingen, fordi han har den opfattelse af integrationen mellem etniske danskere og etniske minoriteter ikke fungerer. En anden syd-beboer kæder forskellighederne mellem afdelingerne sammen med konflikter i beboerdemokratiet:

“ Dengang jeg sad i afdelingsbestyrelsen, ville vi have rullet pigtråden sammen, der lå ude på Naverporten [vej, der adskiller Nord og Syd af-

delingerne], så vi blev en fælles stor by. Men nu vil vi gerne have rullet pigtråden ud igen. Jeg tror også meget, beboerne føler det, vores beboere de vil sku´ ikke over og bo over i Nord. Jeg ville aldrig bo ovre i Nord, fordi jeg er en "Syd en". Der er tre forskellige mentaliteter. Jeg kunne grundlæggende godt tænke mig en lejlighed oppe i Store hus, fordi de er skide spændende [lejlighederne], men jeg ville ikke som sådan bo i Store hus. Jeg har altid haft min gang i Syd" (E: Aktiv enlig førtidspensioneret kvinde mellem 50-70 år, som har boet i sydafschnittets del af Bymuren i længere tid (10-26 år).

Mentale skillelinier

Ud over at de interviewede Nord-boere oplever, at det er svært at finde rundt i Stationsbyens andre afdelinger, er der også en Nord-boer, som oplever at Syd-beboerne føler sig "hævet" over de andre to afdelinger i Stationsbyen:

"[...] hvis vi snakker om Stationsbyen og godt og dårligt i Stationsbyen, så er det meget tydelig, at Store hus er og forbliver slum, og det er det jo ikke mere, men Store hus der skal man helst ikke bo, fordi det er jo der alle de der sociale tabere bor. Nord-afsnittet der skal man helst heller ikke bo, fordi det er der alle indvandrerne og alkoholikerne bor. Mens Syd er den mest attraktive del. På den måde kan man godt mærke, at der er nogle skillelinier, nok mere mellem Syd og resten af Stationsbyen end mellem Store hus og Nord, fordi Syd er den gamle del af samfundet, det er den familie-etablerede del, hvor der er far, mor og børn, og de har arbejde. Og jeg tror altså ikke, det er så meget anderledes her i Nord, jeg tror vi er en jævn blandet mængde over det hele. Men det er stadig folks opfattelse - også herude, Syd ser stadigvæk lidt ned på os andre" (G: Ikke-aktiv arbejdende kvinde mellem 30-50 år, med familie (samlever med tre børn), som har boet i Stationsbyen i længere tid (10-26 år) først i nordafschnittets del af Bymuren og nu i nordafschnittets rækkehuse).

De interviewede beboere i Store hus giver i interviewene udtryk for, at de godt er klar over den holdning, de andre af Stationsbyens beboere har til huset. Således fortæller de interviewede i Store hus, at de oplever at Store hus ofte bliver opfattet som et "sted- og problembarn" set i forhold til de to andre afdelinger. En af beboerne i Store hus fortæller en lidt anden historie om hendes oplevelse af opdelingen mellem de tre afdelinger. For hende handler opdelingen om, at hun tager afstand fra den øvrige by på grund af konflikterne i beboerdemokratiet, en afstandstagning, som hun forklarer på følgende måde:

"jeg siger ikke jeg bor i Stationsbyen, jeg siger jeg bor i Store hus. Jeg tager egentlig afstand fra Avedøre Stationsby, men jeg er glad for at bo i Store hus. Jeg er ikke flov over at bo i Avedøre Stationsby, det er ikke på den måde, jeg har bare ikke noget forhold til noget i Stationsbyen. Det kunne ligeså godt have ladet være med at ligge der. Altså jeg opfatter ikke beboelsen som hængende sammen på den facon" (F: Ikke-aktiv enlig arbejdende kvinde mellem 50-70 år, som har boet i Store hus i kort tid (1-5 år).

8.2.5. Brug af boligområdet

Formålet med dette tema er at få et billede af, hvor de interviewede beboere oplever, at de lægger det meste af deres tid samt sociale og kulturelle engagement: I eller uden for Stationsbyen? For at få dette billede er beboerne blevet spurgt om deres brug af Avedøre Stationsbys forskellige tilbud og aktiviteter, det vil blandt andet sige brug af klubber, bibliotek, svømmehal og kirken med mere. Også beboernes sociale relationer er belyst ved at spørge ind til, hvor disse sociale relationer udspilles.

De fleste af de interviewede beboere oplever, at de bruger det meste af deres (fri)tid i Avedøre Stationsby, hvilket både gælder beboere med og uden arbejde. Men der er en stor forskel på, hvordan "tiden i" Stationsbyen bliver brugt. Det vil sige, at der er forskel på, hvorvidt beboerne deltager i og bruger Stationsbyens sociale, kulturelle tilbud, og forskel på, hvorvidt beboerens sociale relationer og samvær med familie og venner foregår i Stationsbyen. Et forhold går dog igen hos de interviewede beboere, og det er, at de beboere, som har mulighed for at handle uden for Stationsbyen gør det. Dette skal ses i forhold til beboerens utilfredshed med udbuddet og kvaliteten af dagligvarebutikker i Stationsbyen.

Nogle beboere oplever, at de bruger det meste af deres fritid på at være aktive i bestyrelser, aktiviteter samt andre arrangementer, og har deres sociale netværk i Stationsbyen. Mens andre ikke deltager i de forskellige aktiviteter og tilbud, men oplever at deres sociale netværksrelationer primært er lokaliseret i Stationsbyen. Dette brug kan karakteriseres som et *stedbundet brug*.

For de fleste af de interviewede beboere gælder det dog, at de oplever at de bruger deres fritid både udenfor og i Stationsbyen. For de beboere, som oplever dette mix, handler det om, at de oplever, at de primært bruger deres fritid i Stationsbyen til at "lade op" inden for hjemmet fire vægge, selv om nogle af disse beboere også deltager de organiserede tilbud. Ydermere handler mixet også om at nogle beboere deltager i forskellige aktiviteter i Stationsbyen, men oplever, at deres sociale netværksrelationer og samvær med venner er et mix af sociale relationer, som er lokaliseret i og uden for Stationsbyen. Dette brug kan karakteriseres som et *mixet brug*. Endelig er der det brug, som kan karakteriseres som *stedubundet*. Det handler her om, at beboere hvis sociale netværksrelationer og deltagelse i forskellige sociale og kulturelle aktiviteter og arrangementer alene, er relateret til steder udenfor Avedøre Stationsby.

Stedbundet brug

Fælles for de beboere, hvis kulturelle og sociale engagement kan kaldes for stedbundet er, at det primært er den lokale kontekst Avedøre Stationsby, som opfylder deres hverdagslige behov for aktiviteter og/eller socialt samvær. Dermed ikke sagt at dette behov ikke også opfyldes uden for Stationsbyen, men beboerne opfatter deres brug af blandt andet aktiviteter som andre steder kan tilbyde, som sekundært i forhold til det som Avedøre Stationsby kan tilbyde.

De beboere, som fortæller, at de bruger det meste af deres fritid i Stationsbyen, er blandt andet de beboere, som er eller har været aktive i en af Stationsbyens tre afdelingsbestyrelser, og beboere som er medlem af en af Stationsbyens mange klubber.

En beboer, som har været aktivt medlem af en af de tre afdelingsbestyrelser, oplever at hun bruger det meste af sin tid og energi i Stationsbyen. Hun bruger blandt andet jævnligt i kirkens café, Café Hjertetræet, klubberne og svømmehallen. Også hendes sociale relationer og netværk er lokaliseret i Stationsbyen, og hun giver udtryk for at relationerne er opdyrket gennem hendes mangeårige aktive liv i Stationsbyen:

"[...] jeg kan godt være længe om at gå i byen, hvis folk vil snakke, og så har jeg jo mit eget netværk, som jeg også ser - venner og bekendte - mange her fra Stationsbyen, og få udefra. Jeg ser dem oftest her i Stationsbyen. Dem jeg kender udenfor Stationsbyen er lige så gode, men det er alligevel ikke det samme tætte som her, fordi man ser hinanden hver dag, eller bare vinker til hinanden hver dag" (H: Ex-aktiv enlig efterlønsmodtagende kvinde mellem 50-70 år, som har boet i sydafsniittets del af Bymuren i længere tid (10-26 år)).

Denne beboer understreger, at det er nødvendigt for hende også at komme ud af byen og se noget andet. Hun tager blandt andet til København

jævnligt på indkøbsture og besøger familie på Sjælland og på Fyn. Hendes dagligvare indkøb foregår primært uden for Stationsbyen.

En anden aktiv beboer fortæller sådan om sit tidsforbrug i Stationsbyen:

“Hvis jeg skal være ærlig så har det altså været Stationsbyen, jeg har brugt al min tid og energi på. Og venner og bekendte har der altså ikke været så meget tid til, mine egne voksne børn og børnebørn de har rystet på hovedet og tænkt: Kors. Men sådan har det været, når man har sagt ja til noget, er man også nødt til at gøre det [afdelingsbestyrelses arbejde]. Det har taget tid, og så har der været kvarterløft, man har rendt sig ihjel i møder. Afdelingsbestyrelsesarbejdet er blevet en del af mit liv på godt og ondt “ (I: Aktiv arbejdende enlig kvinde mellem 50-70 år, som har boet i Store hus i mellemlang tid (3-10 år).

Som det fremgår af dette citat, og som er yderligere uddybet i interviewet, oplever denne beboer, at afdelingsbestyrelses arbejdet tager al hendes fritid, hvilket betyder, at hun har meget lidt tid til at se familie og tætte venner. Det betyder også at hun ikke har tid til at deltage i andre af Stationsbyens aktiviteter og tilbud blandt andet klubberne og kirkens aktiviteter. Hun betegner selv sine sociale relationer til medbeboere som bekendtskaber fremfor tætte venskaber, som hun primært har fået gennem afdelingsbestyrelsesarbejdet. Lige som beboeren ovenfor mener hun, at det er vigtigt og nødvendigt at komme ud af byen for at få nye og anderledes impulser. Hun fortæller, at det dels er i forbindelse med hendes arbejde, og dels i forbindelse med biograf- og teaterbesøg, at hun kommer ud af byen og ser andre mennesker. Indkøb foretages også primært uden for Stationsbyen blandt andet i nærheden af hendes arbejdsplads.

En anden beboer, som har boet i Stationsbyen i lang tid (10-26 år), ejer en af forrentningerne i Store hus og bruger som udgangspunkt meget tid i Stationsbyen. Når han fortæller om sine sociale netværksrelationer, fremhæver han først og fremmest den kontakt, han har med Stationsbyens beboere i forbindelse med deres brug af hans forretning. Derudover møder han også medbeboere, når han deltager i Stationsbyens sportsaktiviteter, og når han deltager i møder og aktiviteter i hans to børns institutioner i Stationsbyen. Endelig er han også medlem af Stationsbyens integrationsudvalg. Han fortæller, at mange af disse kontakter og bekendtskaber efterhånden har udviklet sig til nære venskaber, som naturligt foregår i Stationsbyen. Når familien tager ud af Stationsbyen, er det for at besøge venner og familie, og en gang om måneden tager de på Strøg-tur i København.

Der er også en beboer, som fortæller en lidt anden historie. Selv om han ikke deltager i Stationsbyens aktiviteter, bruger han al sin tid i Stationsbyen, og har sine tætte sociale relationer her. Denne beboers stedbundethed skal blandt andet ses i forhold til hans helbredsmæssige problemer:

“Jeg går ingen steder med mine dårlige knæ. Nu når jeg får bilen i oktober, så vil jeg selvfølgelig komme mere ud. Nu kan jeg ikke engang tage ned og hilse på min datter i Faxe. Jeg kan ikke gå herfra og til stationen. Mine venner bor her omkring, og de er førtidspensionister hele bundet, så vi sidder rigtig og hygger os om dagen, og har det rigtig sjovt, rafler og fortæller løgnehistorier. Jeg deltager ikke i andre ting, ikke så længe jeg har det sådan i benene” (A: Ikke-aktiv førtidspensioneret enlig mand mellem 50-70 år, som har boet i nordafsnittets rækkehuse i længere tid (10-26 år).

Mixet brug

Som nævnt oplever de fleste af de interviewede beboere, at deres sociale og kulturelle engagement og dermed tidsforbrug, foregår både i og uden for Stationsbyen. Fælles for disse beboere er, at de oplever opfyldelsen af deres behov for aktiviteter og socialt samvær som en blanding eller mix mellem Avedøre Stationsbys tilbud og andre steders tilbud. Andre steder omfatter i

denne forbindelse såvel steder uden for Stationsbyen, for eksempel København, som egen privatsfære, hvilket vil sige egen lejlighed. Fælles for disse beboere er også, at de ikke mener, at Avedøre Stationsby skal opfylde alle deres hverdagslige behov for aktiviteter og socialt samvær, som en af beboerne udtrykte det:

“Engang snakkede vi om, så kunne der ligge en biograf der, og så kunne der....og der så jeg i ånden, jamen når der er gået nogle år, så aner vi ikke, hvordan en busbillet ser ud. Den holder jo ikke, der må være noget nyt engang imellem at kigge på. Vi kan blive født her - vi kan føde hjemme - og så kan vi blive begravet i kirken, der er grundlæggende ingen grund til at bevæge sig ud af byen. Den tror jeg ikke på” (E: Aktiv enlig førtidspensioneret kvinde mellem 50-70 år, som har boet i sydafsnittets del af Bymuren i længere tid (10-26 år).

En beboer fortæller, at hun på den ene side anser det som en kvalitet, at hun får dækket sit behov for samvær og kontakt med andre lokalt. Hun er blandt andet aktiv i en af klubberne, og kommer også en gang imellem i Café Hjertetræet. På den anden side oplever hun sig selv som en person, der ikke har et stort behov for at være sammen med andre mennesker:

“Når jeg er hjemme, vil jeg helst bare være mig selv. Jeg har bare ikke behov for det [samvær med venner og bekendte], og det har da også noget at gøre med, at jeg er sammen med 150 børn om dagen. Jeg har nok altid været sådan lidt enspænder-agtig. Men når vi ser nogle, er det primært nogle herfra eller familien” (J: Aktiv enlig arbejdende kvinde mellem 50-70 år, med hjemmeboende datter, som har boet i nordafsnittes rækkehus i længere tid (10-26 år).

Selv om mange af beboerne kan betegnes som aktive, fordi de er medlemmer af nogle af Stationsbyens bestyrelser, råd og klubber, er det ikke ensbetydende med, at de oplever, at de lægger det meste af deres tid og energi i Stationsbyen. En beboer, som er medlem af en af Stationsbyens tre afdelingsbestyrelser, fortæller for eksempel, at hun ikke bruger andre af Stationsbyens tilbud om aktiviteter. Selv om Stationsbyen har en svømmehal foretrækker hun alligevel at tage til en anden del af Hvidovre, når hun vil svømme. Hun fortæller samtidig, at hun førhen, inden hun fik en kæreste, har brugt meget af sin tid i Stationsbyen:

“Jamen altså de sidste tre år har jeg jo brugt meget af min tid her. De kæresten jeg før har haft, har jo været hos mig, så det har været sjældent, jeg har taget ud nogle steder, andet end lige besøge familie og venner og en tur ind til byen. Så jeg har brugt meget af min tid herude, det er fordi min kæreste bor i Valby, at jeg udvander” (K: Aktiv studerende enlig kvinde mellem 20-30, som har boet i Store hus i kortere tid (1-5 år).

En anden beboer ser sit brug af Avedøre Stationsbys aktiviteter som en form for supermarkeds tilbud, og bruger således i perioder megen tid i Stationsbyen, mens han i andre perioder blandt andet bruger de aktiviteter, som København kan tilbyde. Det samme blandede billede gør sig gældende for denne beboers sociale relationer:

“Jeg har meget af mit sociale liv uden for Stationsbyen. Jeg bruger ikke foreningerne [i Stationsbyen], jeg har lige som alle andre, den der luksusvane, jeg tager lige som det, jeg kan bruge. Og det jeg synes er godt hernede [i Stationsbyen], det bruger jeg tilgængæld også og deltager i det, og synes det rart. Så det handler ikke om, at jeg har taget et bevidst valg, om at jeg ikke gider at deltage i Stationsbyen... det kan være Sant Hans festen, eller ungdoms rock, eller det kan være et arrangement i kirken, eller fri film ovre på kasernen. Jeg har da også nogle mennesker, som jeg har mødt her, som jeg er sammen med,

men hovedparten er uden for. Mine venner er spredt ud over det ganske land, så derfor har jeg ikke en stor venneskare i Stationsbyen, det er ikke herfra, at min verden udgår. Altså at bo her er jo også at være en del af København, som er et stort tag-selv-bord. Jeg tager sådan rundt omkring, hvad jeg kan bruge” (B: Aktiv studerende enlig mand mellem 30-50 år, som har boet i Stor hus i kortere tid (1-5 år).

De beboere, som har børn gør som udgangspunkt meget brug af Stationsbyens børneinstitutioner, hvor de deltager i de forskellige forældrerådsmøder i institutionerne, hvorigennem de møder og har kontakt med deres med-beboere. Denne deltagelse i institutionsaktiviteter kan også være medvirkende til, at der ikke er tid til at deltage i andre aktiviteter. Således fortæller en kvindelig beboer, at på grund af børn og arbejde har hun ikke overskud eller tid til at deltage i andre aktiviteter i Stationsbyen. Og heller ikke overskud til at tage særlig meget ud af Stationsbyen:

“Vi går faktisk ikke særlig mange steder, fordi at jeg har det sådan, at med vores stressede hverdag med arbejde ... og det kan også være stressende for børn at gå i institution hver dag, det er jo ikke anderledes end, når vi andre går på arbejdet. Og der prioriterer jeg altså hjemlig hygge, jeg har slet ikke, heller ikke i ferien, lyst til at stresse rundt og prøve det ene og det andet. Men vi hygger og slapper af her hjemme. Og det tror jeg også børnene har det bedre med. Mit barn er træt, når han kommer hjem fra børnehaven, så han gider heller ikke noget. Og vi skal også ordentlig tid i seng om aftenen, når vækkeuret ringer 5 - 5.30 om morgenen. Vennerne kommer her hjem. Selvfølgelig bevæger jeg mig uden for, når jeg skal besøge familie, og hvis jeg skal besøge nogle venner, og når jeg skal til og fra arbejde, ørelæge og ind i mellem indkøb” (G: Ikke-aktiv arbejdende kvinde mellem 30-50 år, med familie (samlever med tre børn), som har boet i Stationsbyen i længere tid (10-26 år) først i nordafsnittets del af Bymuren og nu i nordafsnittets rækkehus).

Stedubundet brug

Der er også det brug, som kan betegnes som et stedubundet brug. En interviewet beboer fortæller således, at hun ikke deltager i Stationsbyens aktiviteter og tilbud, lige som hun fortæller, at hun kun ser én person privat fra Stationsbyen, og ellers er på “hilse-fod” med andre. For hende betyder Avedøre Stationsby primært et bo-sted, og for hende er det primært det, som Avedøre Stationsby skal opfylde:

“[...] Altså Avedøre Stationsby det er et sted, hvor jeg bor. Og en af årsagerne til, at jeg ikke opsøger de forskellige grupper og råd og aktiviteter herude [i Stationsbyen], er at mine venner og min familie, de bor udenfor Stationsbyen. Altså jeg har ikke noget at gøre med det derude [Stationsbyen], det er sådan noget jeg kan kigge på oppe fra min altan. Jeg kommer jo aldrig ned ad i byen. Jeg bruger heller ikke de grønne områder, der er her - for eksempel Vestvolden” (F: Ikke-aktiv enlig arbejdende kvinde mellem 50-70 år, som har boet i Store hus i kort tid (1-5 år).

I interviewet fortæller hun, at grunden til at hun ikke deltager i de forskellige aktiviteter blandt andet er, at hun opfatter dem som perifere i forhold til hendes “liv”:

“Og der vil jeg sige, hvis der kom noget, der havde noget med Store hus af gøre, så tror jeg nok jeg ville deltage. Men indtil videre har det været noget med at forskønne træmurerne nede i Bymuren eller sætte et eller andet kunstværk op nede på Børge Købmands plads, og det er jeg sådan set revnende ligeglad med. Det er mig fjernt det der nede [Stationsbyen], det må jeg indrømme. Det skal være meget nært, før

jeg vil deltage. Det er også et spørgsmål om prioritering” (F: Ikke-aktiv enlig arbejdende kvinde mellem 50-70 år, som har boet i Store hus i kort tid (1-5 år).

8.2.6. Tænke nyt

Formålet med dette tema var at få et billede af, hvordan beboerne mener, at Avedøre Stationsby ideelt skal se ud og fungere set i forhold til det hverdagsliv, de lever. I interviewene var spørgsmålene om nytænkning placeret sidst i interviewene, således at beboerne kunne få mulighed for, at give deres bud på, hvordan de problemer og kvaliteter, de havde fortalt om i interviewene, kunne henholdsvis løses eller videreudvikles. Beboernes tanker omkring dette afspejler på denne måde de problemer og kvaliteter, der er nævnt i afsnit 8.2.2 og afsnit 8.2.3. Således kan beboernes fortællinger rubriceres under følgende overskrifter: ‘Styrkelse af ansvar’, ‘Udvikling af og deltagelse i beboerdemokratiet’, ‘Mindskelse af stigmatisering’ og ‘Tilfredshed med udvikling’. Et generelt forhold, som beboerne har peget på i forhold til dette tema, er behovet for flere og bedre forretninger.

Styrkelse af ansvar

For de beboere, som har nævnt behovet for styrkelse af ansvar, handler det om to forhold: En konkret og en mere overordnet ansvarsfølelse. De beboere, som nævner den konkrete ansvarsfølelse efterlyser primært ansvar i forhold til vedligeholdelse af fællesområderne, og mener at der er behov for at beboerne lærer at rydde op og tage et medansvar i forhold til områderne. Andre beboere er inde på det, man kan kalde en overordnet ansvarsfølelse, som dels handler om en generel holdning til ansvar, og dels om ansvarlighed i forhold til Avedøre Stationsby:

“Jeg mener, at folk når de får lov, er de utrolig ansvarsbevidste, også i forhold til deres naboer, men også i forhold til hele Stationsbyen, så jeg ser ikke nogen fare for at lægge et eller andet stort ansvar ud til folk. Hellere det end man får de der løsninger, som kommer oppefra og bliver lagt ned, hvor folk ikke har været med... Altså vi kan ikke, hver gang det går galt sige: Det er fandeme også kommunes skyld, eller fordi staten ikke har givet os 100 millioner, det kan man ikke. Jeg synes godt man kan sige til folk, at de har et eller andet ansvar over for det område, hvor de bor, altså det ansvar vi alle sammen har overfor hinanden, men også det ansvar du har i forhold til det her specielle område” (B: Aktiv studerende enlig mand mellem 30-50 år, som har boet i Stor hus i kortere tid (1-5 år).

Specifikt i forhold til Avedøre Stationsby mener denne beboer, at der eksisterer en ansvarsfølelse, som han forbinder med den måde beboerne bruger byen på:

“[...] de fleste mennesker er jo med på en eller anden måde, altså jeg mener at bare det, at du kommer gående fra Stationen og du handler i forretningerne, dit barn går måske ovre på skolen, engang imellem går du måske ned på Vestvolden, og du bruger nogle af de ting, som er her, jamen så bliver du også en eller anden del af det. Vi behøver jo ikke alle sammen at sætte os ud i afdelingsbestyrelserne for at være her, vi behøver ikke alle sammen være med i en forening. Det, der skal være styrken, er at kunne sige: Jeg kan vælge - i en eller anden grad - hvor langt vil jeg være med i det”.

Udviklingen af og deltagelse i beboerdemokratiet

Såvel aktive som ikke aktive beboere har i interviewene peget på problemer og konflikter i Avedøre Stationsbys beboerdemokrati. Nogle beboere oplever beboerdemokratiet som en lukket enklave. Kritikken kommer ikke kun “ude-

fra”, men kommer også fra beboere, som er aktive i det beboerdemokratiske arbejde:

“Jeg tror, det er på det menneskelige plan, at vi skal til at blive bedre, hvis det skal lykkes, og at vi ikke bare skal skøjte hen over hinanden. Og det ved jeg tager tid, men der er jo mange måder at gøre det på. Vi skal åbne op, så det ikke bliver sådan, at de andre beboere tænker: Nå det er dem, der er så skide kloge og som sidder og bestemmer det hele hen over hovedet på os. Den er meget udtalt lige nu, og den skal der gøres op med. Det er skide svært at få folk til at gå ind i noget, der hedder afdelingsbestyrelsesarbejde” (I: Aktiv arbejdende enlig kvinde mellem 50-70 år, som har boet i Store hus i mellemlang tid (5-10 år)).

Andre beboere peger også på behovet for at få inddraget etniske minoriteter i det beboerdemokratiske arbejde. Et behov, som dels skal ses i forhold til, at der er brug for, at det beboerdemokratiske arbejde afspejler alle beboeres ønsker, dels ses i forhold til behovet for at udbrede kendskabet mellem etniske danskere og etniske minoriteter, som en beboer fortæller:

“Det er vigtigt at flygtninge og indvandrere er med i det beboerdemokratiske arbejde, altså det er lige så vigtigt for dem, som det er for mig at være med til sætte sit præg. Det er jo ikke sådan, at jeg har det, at nu skal de komme til alting, men hvis det kun er nogle få mennesker, der sætter sig præg hele tiden, så bliver tingene meget ensidige. Og det mener jeg kan være farligt. For hvis man forestiller sig, at den der højre populisme også får sit tag her, så kunne man måske godt forestille sig, at man fordi der ikke er den der kontakt og forbindelse, så kan man måske hurtigt få pisket en stemning op. Lige som jeg selv var offer for, da jeg boedeovre i Jylland - altså min forestilling om Avedøre Stationsby. Vi skal bryde den der adskillelse, og det kan godt være det ikke skal være den der foreningsform, som vi kender, men jeg tror det er vigtigt at gøre dem opmærksom på at de har indflydelse” (B: Aktiv studerende enlig mand mellem 30-50 år, som har boet i Stor hus i kortere tid (1-5 år)).

Ikke kun etniske danske beboere fremhæver behovet for at etniske minoriteter deltager i det beboerdemokratiske arbejde. Således mener den interviewede beboer med en anden etnisk baggrund end dansk, at det er nødvendigt af få Stationsbyens etniske minoriteter til at deltage i forhold til at skabe en forståelse mellem etniske danskere og etniske minoriteter. Han mener, at en af måderne man får de etniske minoriteter til at deltage, er ved at “ramme dem på deres ære”. Dette kan, mener han, for eksempel gøres ved i referaterne fra afdelingsmøderne at understrege manglen på deltagelse af etniske minoriteter på disse møder.

Mindskelse af stigmatisering

Som beskrevet under tema 3 - Stigmatisering - har de interviewede beboere oplevet omverdenens negative reaktion på deres bosted. Hvordan man kan komme denne stigmatiseringseffekt til livs, er der delte holdninger til blandt de interviewede beboere. En holdning er, at især beboerdemokratiet er skyld i stigmatiseringen af Stationsbyen:

“Der bliver fokuseret for meget på denne her by, og jeg er ikke sikker på, at det er til byens fordel. Den har fået sådan en særstatus, det er jo ikke nødvendigvis en fordel. Plus at de har jo også elsket i alle de her bestyrelser at fortælle om alle de intriger. Det skriver de jo gladeligt om i Hvidovre Avis, som om det skulle interessere resten af Hvidovres befolkning. Altså man har også skabt sig det der rygter, det er min opfattelse. Folk gider ikke at høre mere om denne her åndssvage by. Der er op til flere læserbreve i Hvidovre Avis i løbet af det sidste halve år, og det gider folk altså ikke blive ved med at høre om. Det har kørt med

afdelingsbestyrelserne, der har bare været så meget ævl og kævl og ballade. Det skader ryet” (F: Ikke-aktiv enlig arbejdende kvinde mellem 50-70 år, som har boet i Store hus i kort tid (1-5 år)

En anden holdning er, at man skal begynde at se på, hvilke problemer det er, som bliver fremhævet, når såvel pressen som “almindelige” folk taler om Stationsbyen. Og også se på, hvordan man kan tackle dem:

“[...] jeg tror også der er nogle problemer, man ikke kan gøre noget ved. Af to grunde. Det ene er for det første, at dem som vi synes er et problem, ikke betragter sig som et problem, altså vi har meget med, at vi gerne vil redde en masse mennesker, men hvis man skal redde dem, er de nødt til selv at ville reddes. Altså for eksempel dem, som sidder dernede og får sig nogle bajere...er det mit problem, de sidder og drikker eller er det deres problem? Fordi det kan godt være, jeg har et problem i og med jeg ikke gider at se på dem, men det er jo ikke deres problem, det er jo mit problem. Det andet problem er at, hvis de ikke selv har lyst til at drikke, så skal man gå ind og åbne og understøtte. Det jeg vil sige med det, det er at, man skal have fat i de der mennesker og starte et andet sted, man skal måske prøve at snakke med dem, og så skal man begynde at opfylde nogle basale behov, de selv har” (B: Aktiv studerende enlig mand mellem 30-50 år, som har boet i Stor hus i kortere tid (1-5 år)

Også integrationen mellem Avedøre Stationsby og den øvrige del af Hvidovre ser nogle beboere som en måde, at komme stigmatiseringseffekten til livs på. Lige som ændringer i sprogbrug når såvel kommunalpolitikere som beboerdemokrater taler om Avedøre Stationsby, anses af nogle beboere som en måde at dæmme op for stigmatiseringen. Som en beboere udtrykte det:

“Engang stod der altid når folk de udtalte sig om Stationsbyen: Vi vil gøre det til et godt sted at bo. Det har jeg altid været tosset over, fordi jeg har synes man burde sige: Gøre til et endnu bedre sted, at bo, så man fatter at vi er faktisk nogle, der bor her fuldstændig frivilligt” (E: Aktiv enlig førtidspensioneret kvinde mellem 50-70 år, som har boet i sydafsnettets del af Bymuren i længere tid (10-26 år)

Tilfredshed med udvikling

Generelt udtrykker de interviewede beboere tilfredshed med den udvikling de oplever, at Avedøre Stationsby inden for de sidste 5-6 år, har gennemgået. Således er holdningen, at der enten kun er nogle “småproblemer” tilbage, eller at Stationsbyen er, som den skal være:

“jeg ville nok sige, at hvis det ikke var som det er nu, så var det ikke Avedøre Stationsby. Den [Avedøre Stationsby] er anbefalingsværdig i den struktur, den har, fordi der er plads både til gamle og til unge. Der er plads til folk, der har job og også folk, der er højt på strå, de bor her altså også, og folk der ingenting er, og de omgås altså hinanden. Og de ser ikke skævt til hinanden, og det er vel noget af det, som er unikt, når man tænker på, hvor tæt vi er på hinanden her” (D: Ikke-aktiv enlig arbejdende mand mellem 50-70 år, som har boet i Store hus i længere tid (10-26 år).

En anden beboer fortæller, at hun efterhånden mener, at det er svært at se, hvordan Avedøre Stationsby kan gøres bedre, især når indsatsen og aktiviteterne bliver kørt på frivillig basis:

“[...] der er jo stadig nogle grupper, der hele tiden arbejder på at lave tingene bedre, og hele tiden udvikler nye klubmiljøer, aktiviteter for de tabte grupper. Og man kan jo heller ikke forlange, at de skal gøre mere, end de gør. Og det nytter jo heller ikke noget, at vi i Stationsbyen

kæmper og kæmper for at etablere en hel masse ting, hvis folk ikke vil være med. Jeg tror generelt man skal passe på ikke at få lavet for meget, og forsøge at få folk for meget med i noget, som de ikke har lyst til. Det kan godt være lidt ubehageligt, når folk forsøger at tvinge en til at være med til nogle ting, man ikke har lyst til. Jeg har oplevet, at de har forsøgt at få mig med til nogle bestyrelser og sådan nogle ting, det gider jeg ikke. Jeg har vigtigere ting at bruge min tid på, blandt andet mine børn” (G: Ikke-aktiv arbejdende kvinde mellem 30-50 år, med familie (samlever med tre børn), som har boet i Stationsbyen i længere tid (10-26 år) først i nordafsnittets del af Bymuren og nu i nordafsnittets rækkehuse).

En tredje beboer afslutter interviewet med følgende håndfaste erklæring om, hvordan han mener problemer og kvaliteter henholdsvis kan løses eller udvikles:

“Jeg synes altså, jeg har det godt herude, og jeg har ikke noget at klage over, der er altså kun små detaljer, som kan ordnes hurtigt. Jeg er en tilfreds mand. Jeg vil ikke sige noget ondsksfuldt om Stationsbyen. Jo, hvis man var ondsksfuld på Stationsbyen, så kunne man godt sige en hel masse lort om den, men hvorfor skulle man det? Når man bor godt, har det godt og er tilfreds, hvorfor skulle man så gå hen og ødelægge det for sig selv?” (A: Ikke-aktiv førtidspensioneret enlig mand mellem 50-70 år, som har boet i nordafsnittets rækkehuse i længere tid (10-26 år).

8.3. Erfaringsprocesser

De betydnings- og meningsdannelsesprocesser, som ligger til grund for de interviewede beboeres tolkning af Avedøre Stationsby er, som ovenstående præsentation af interviewundersøgelsen viser, funderet i nogle hverdagslige praksisser, som både foregår i og uden for Avedøre Stationsby. Disse praksisser er blandt andet relateret til arbejdsfunktioner, samvær med venner og familie samt deltagelse i forskellige former for sociale og kulturelle fritidsaktiviteter. Det er samtidig disse hverdagslige praksisser, som danner udgangspunkt for beboernes erfaringsbaserede tolkning af deres bosted. Det vil sige danner udgangspunkt for en indefraforståelse af beboernes oplevelse og karakteristika af deres bosted.

Ses der nærmere på denne indefraforståelse kan man i første omgang sige, at udvælgelsesgrupperingerne af interviewpersoner spiller en rolle (grupperingerne er nærmere beskrevet i bilag 1). Især er det grupperingerne ‘Aktive og ikke-aktive’ og ‘længde på botid’, men også livet med børn og/eller arbejde samt det specifikke bomiljø (afdeling) man bor, der i kan siges at spille en rolle. Disse grupperingers betydning vil blive uddybet i det efterfølgende.

Hvis man går lidt på tværs af analysetemaerne og i første omgang ser på de sociale og fysiske kvaliteter, som beboerne finder betydningsfulde er der peget “direkte” på følgende forhold:

- Udviklingen
- Tryghed samt kend- og venskab
- Sammenhold og fællesskab
- Ansvarlighed
- Aktiviteter og klubber
- Hjemfølelse
- Forskellighed
- Beliggenhed
- Grønne områder

Og mere indirekte er beboerne kommet ind på disse kvaliteter:

- Lejeform
- Positivt kendskab
- Stolthed
- Stærk identitet
- Overskuelighed

De kvaliteter, som beboerne finder betydningsfulde i forhold til deres bosted er skabt på baggrund af en række såvel individuelle som kollektive erfaringsprocesser. Disse erfaringsprocesser gør sig også gældende, når man ser på beboernes oplevelse af problemer, hvor der "direkte" er peget på følgende forhold:

- Dagligvareforretninger
- Huslejeniveau
- Sladder
- Mangel på ansvarlighed
- Manglende fællesskab
- Mangel på kend- og venskab

Mere indirekte er beboerne i forbindelse med Avedøre Stationsbys image kommet ind på følgende problemer:

- Venner og families negative reaktion
- Oplevelsen af en dobbelt stempling
- Hvidovre Kommunens og pressens stempling

Som sagt i indledningen til dette kapitel vil begrebet 'erfaring' benyttes som omdrejningspunkt for en diskussion og analyse af beboernes tolkning af deres bosted Avedøre Stationsby. Baggrund for at det er dette begreb, der benyttes, skal ses i forhold til, at især Shields' (1999), men også Masseys (1995) forståelse af, hvordan en stedsforståelse skabes handler om, hvordan vi som mennesker tilegner os steder, hvordan vi tillægger steder betydning og mening. Og her spiller såvel kollektive som individuelle erfaringer, som både er relateret til bostedet og til andre steder, en central rolle. Det er især Shields' begreb 'repræsentationernes rum', der her er i fokus, hvor det handler om at undersøge diskurser i rum. Disse diskurser kan ifølge Shields undersøges ved at se på hvilken symbolsk mening stedet har for beboerne. Det vil sige, at det handler om, hvordan beboerne erkender, forestiller sig og dermed repræsenterer stedet. Der er således tale om en refleksiv erkendelse, som bygger på kultur, kulturel overlevering og betydningssystemer, som er relateret til stedet. En erkendelse, som er et resultat af de ("historiske" som nutidige) individuelle og kollektive erfaringer (og oplevelser), som beboerne har med stedet og andre steder. Disse erfaringsprocesser kan med fordel suppleres med Masseys forståelse af, hvordan en 'sense of place' skabes, hvor forhold som erindringens kontekstuelle betydning, stedsidentitetsdannelse og sociale relationers stedbundethed spiller en central rolle. Steder kan - som Massey (1995) - sige ikke anskues som lukkede enheder, men som formet af og gennem sociale relationer med medbeboere og med folk uden for bostedet.

Tager man de *kollektive erfaringsprocesser* først, kan disse henføres til for eksempel beboerkampe, aktioner, fester og arrangementer. Disse kampe og arrangementer kan skabe fælles oplevelser, som kan resultere i en form for kollektiv (fælles)forståelse af stedets betydning og mening. Oplevelser og erfaringer kan også være individuelt relateret. De *Individuelle erfaringsprocesser* dækker over individuelt brug og individuelle erfaringer i forhold til dette brug, som både kan være relateret til bostedet og til andre steder. Som begrebet indikerer handler det om individuel tolkning, som bunder i individuelle hverdagslige praksisser og i individuelle forståelsesrammer. Dermed handler de individuelle erfaringsprocesser om den specifikke betydning stedet og stedets historie har for den enkelte beboer. Sættes Giddens' (1984)

perspektiv på her så handler det ifølge Giddens om, at et (praktisk, rutineret og refleksivt) brug af stedet er afgørende for, hvad stedet "er", det vil sige, at bruget af stedet spiller en central rolle for den betydning stedet har for brugerne. En sådan individuel tolkning og individuelt brug bevirker, at det samme sted kan opfattes og erfares på vidt forskellige måder, og dermed have forskellige betydning og mening for de enkelte beboere⁶⁹.

I Shields' (og i Lefebvres) forståelse kan diskurser i rum ikke ses løsrevet fra diskurser om rum ('rummets repræsentationer'). Og derfor vil blandt andet beboernes reaktioner på udefrakommendes opfattelse af Avedøre Stationsby også blive diskuteret i det efterfølgende.

8.4. Kollektive erfaringsprocesser i forhold til kvaliteter

Tages kvalitetsudsagnet om *sammenhold og fællesskab* først kan det relateres til beboerorganisering og beboerkampe i forhold til Hvidovre Kommunes beslutninger vedrørende blandt andet den lokale skole. Beboerkampene og organiseringen er primært er funderet i beboerdemokratiet, og er yderligere relateret til en form for strategiplanlægning i forhold til Hvidovre Kommunes udspil angående det pågående kvarterløftprojekt. Det er primært de beboere, som kan karakteriseres som aktive, der som eksempler på hvordan de oplever sammenholdet og fællesskabet, er kommet ind på disse beboerkampe.

Også mere indirekte kvalitetsudsagn som at være *stolt over sin by* og have en *stærk identitet* kan kædes sammen med kollektive erfaringsprocesser. Disse udsagn udspringer af beboernes oplevelse af den eksterne stigmatiseringseffekt. Det vil sige "udefrakommendes" holdninger til Avedøre Stationsby. Beboernes oplevelser af den eksterne stigmatisering bunder dels i negative erfaringer med Hvidovre Kommune, dels i (negative) erfaringer med pressens holdning til Avedøre Stationsby. I forhold til Hvidovre Kommune handler erfaringerne om kommunens håndtering og forståelse af forskellige problemstillinger i Stationsbyen. Det er en håndtering og forståelse, som i visse tilfælde har skabt et modsætningsforhold mellem Stationsbyen og det øvrige Hvidovre. Også pressens negative omtale af Avedøre Stationsby har været medvirkende til, at beboerne oplever et generelt modsætningsforhold mellem deres oplevelse af Stationsbyen og omverdenens ditto. Disse to modsætningsforhold har været medvirkende til at skabe en fællesforståelse af, at det er "os" mod "dem", hvor "os" er beboerne i Avedøre Stationsby som helhed, og "dem" er det øvrige Hvidovre. Her primært Hvidovre Kommune og omverdenen som sådan.

Det er samtidig blandt andet også disse to modsætningsforhold, som danner udgangspunkt for det, man kan kalde en fælles positiv stedsidentitet, som blandt andet indebærer, at man som beboer er "stolt" over at bo i Stationsbyen. Denne stolthed kom i interviewene også til udtryk ved, at beboerne var meget opmærksomme på at give udtryk for, hvor grundlæggende tilfredse de var med at bo og leve i Stationsbyen.

De kollektive erfaringsprocesser i forhold til sammenhold og fællesskab, som de er kommet til udtryk i interviewene, kan ikke ses som en kontinuerlig proces. Sammenholdet og fællesskabsfølelsen kan nærmere ses i relation til en række forskellige tidsmæssige afgrænsede eksterne forhold. Det handler især om det, man kan kalde negative og konfliktfyldte eksterne forhold, hvor Avedøre Stationsbys beboere står sammen og forsvarer deres by mod for eksempel Hvidovre Kommunes beslutninger vedrørende deres bosted. Når

---

⁶⁹ På trods af at der her opereres med en adskillelse af kollektive og individuelle tolkninger, er det svært i praksis at adskille disse to typer af tolkninger. Således kan individuelle tolkninger resultere i en fællesforståelse beboerne imellem i relation til forskellige forhold, mens en kollektiv forståelse også danner udgangspunkt for individuelle tolkninger.

konflikterne er løst eller udspillet opløses eller usynliggøres fællesskabet. Fællesskabsfølelsen handler også mere indirekte om at forsvare sin by mod udefrakommendes negative forestillinger om Avedøre Stationsby. På denne måde kan man altså sige, at det fællesskab, eller den fællesskabsfølelse som kommer til udtryk i interviewene, ikke er et kontinuerlig én gang for alle defineret fællesskab, men mere et dynamisk og især processuelt fællesskab, som opløses, samles og gendannes på ny, når beboerne oplever, at der er behov for det.

8.5. Individuelle erfaringsprocesser i forhold til kvaliteter

For de individuelle erfaringsprocesser i relation til de andre kvalitetsudsagn: *tryghed, aktiviteter og klubber og kend- og venskab* ligger det næsten i begrebet at det er forskelligt, hvilken betydning og mening beboerne tillægger disse tre kvalitetsudsagn, men hvis man relaterer udsagnene til beboernes forskellige og sammenfaldene brug af Avedøre Stationsby, kan der udledes nogle fællestræk. Nærmere betegnet kan kvalitetsudsagnene relateres til beboernes oplevelse af deres stedbundethed i forhold til sociale relationer og brug af og deltagelse i Stationsbyens aktiviteter, klubber, foreninger med videre. Under det tema, som belyste beboernes brug af Avedøre Stationsby (afsnit 8.2.4), blev der udledt tre former for brug: Et stedbundet brug, et mixet brug og et stedubundet brug.

8.5.1. Stedbundet brug

De beboere, hvis brug kan betegnes som stedbundet, kan betegnes som aktive beboere, der som udgangspunkt lægger meget af deres tid og engagement i Stationsbyen, det være sig i klubber og aktiviteter, som for eksempel afdelingsbestyrelserne og i andre bestyrelser i Stationsbyen. Internt i denne gruppe af beboere er der på trods af dette sammenfald forskelle. Således er deltagelse i blandt andet afdelingsbestyrelserne ikke ensbetydende med, at man oplever, at ens tætte sociale kontakter dermed er opfyldt. Tværtimod kan engagement i afdelingsbestyrelsesarbejdet betyde, at der ikke er meget tid tilovers til at være sammen med nære venner og familie. Mens engagementet i bestyrelsesarbejde for andre beboere betyder det omvendte: At de beboere man møder i forbindelse med bestyrelsesarbejdet også betegnes som nære venner.

For nogle af de beboere, hvis brug af Avedøre Stationsby kan betegnes som stedbundet, betyder *kend- og venskaber en konkret tryghed* i hverdagen, hvor man dagligt er sammen med medbeboere. Mens det som sagt for andre primært er deltagelse i bestyrelsesarbejdet, der gør at de oplever, at de lægger det meste af deres tid og engagement i Stationsbyen.

Udover at de stedbundne beboere kan karakteriseres som 'aktive', er der også meget, der tyder på, at længden på botid spiller ind i forhold til beboernes oplevelse af stedbundethed. Således har disse beboere enten boet i Stationsbyen i mellemlang tid (5-10 år) eller i lang tid (10-26 år). På denne baggrund kan man sige, at disse beboere, i kraft af den relative lange botid, har haft mulighed for at opbygge sociale relationer og knytte venskaber med medbeboere. Ydermere betyder det at bo lang tid det samme sted, at man bliver et "kendt ansigt" og måske har lettere ved at blive og lade sig involvere i aktiviteter. Dette kan med udgangspunkt i Massey (1995) ses i sammenhæng med, at jo længere tid man har boet et sted, jo større mulighed er der for at oparbejde såvel positive som negative erfaringer og oplevelser. Og her gælder det altså positive erfaringer og oplevelser, der over tid blandt andet har manifesteret sig i etablering af kend- og venskaber med medbeboere. Dette kendskab til medbeboere, som for nogle udspringer af deres engagement i beboerdemokratiet, manifesteres også i en form for *ansvarlighed* eller *ansvarsfølelse* overfor medbeboere og boligområde som sådan. Således var

det primært aktive beboere, som i interviewene direkte fremhævede denne ansvarlighed. Ansvarsfølelsen handler blandt andet om, at man tager sig af "problematiske" beboere, og ser efter medbeboeres lejlighed under ferie.

Familiesituation kan også her spille en rolle i forhold til, hvor stedbundet beboerne kan siges at være, idet deltagelse i møder og aktiviteter i børns institutioner kan være medvirkende til at skabe sociale kontakter til medbeboere. Desuden kan stedbundetheden også ses i forhold til manglende mobilitet på grund af blandt andet helbredsmæssige problemer.

For de beboere, hvis brug kan betegnes som stedbundet kan man sige, at Avedøre Stationsby spiller en betydningsfuld rolle i deres hverdagsliv set i forhold til netværksrelationer og deltagelse i sociale og kulturelle arrangementer og projekter.

8.5.2. Et mixet brug

Beboere, hvis brug af Stationsbyen kan betegnes som et mix mellem Avedøre Stationsby og andre steder, er beboere, som både gør brug af Stationsbyens kulturelle og sociale arrangementer og aktiviteter og andre steders ditto. For nogle af disse beboere kan andre steder i denne sammenhæng også betyde egen bolig eller privatsfære modsat deltagelse i Stationsbyens "offentlige" rum, det vil sige deltagelse i arrangementer eller aktiviteter.

Når beboerne i denne kategori fremhæver kvaliteter som kend- og venskab og tryghed samt Stationsbyens aktiviteter og klubber, tillægges disse kvaliteter en mere uformel og mindre konkret betydning i deres hverdag set i forhold til de stedbundne beboere. Det opleves som trygt, at man er på hilsefod med medbeboere, men det er ikke ensbetydende med, at man oplever at have tætte sociale kontakter og relationer til sine medbeboere. Det samme gør sig gældende for beboernes holdning til klubber og aktiviteter: De opleves som en kvalitet ved Stationsbyen, selvom beboerne enten sjældent eller slet ikke benytter sig af dem.

Det mixede brug af Stationsbyen kan også sidestilles med en form for supermarkedesforbrug: Når aktiviteter og tilbud i Stationsbyen kan tilfredsstille behov og lyst, så deltages der, når de ikke kan - stilles behov og lyst for deltagelse andre steder⁷⁰. I denne sammenhæng er der også blevet peget på, at grænsen for projekter og aktiviteter, som kører på frivillig basis er nået. En opfattelse, som skal ses i sammenhæng med den *udvikling*, der er sket i Stationsbyen inden for de sidste 5-6 år, hvor nogle beboere mener at Stationsbyen nu er, som "den skal være".

Der kan ikke umiddelbart spores en sammenhæng mellem beboernes mixede brug af Avedøre Stationsby og længden på beboernes botid. Det er således både beboere med en kort, mellemlang og lang botid, der har dette mixede brug af Avedøre Stationsby. Derimod kan det at have børn og fuldtidsarbejde siges at være betydningsfuldt i relation til brug af bosted. Der er således en tendens til at livet med børn eller/og fuldtidsarbejde bevirker, at behovet for og ikke mindst tiden til at deltage i diverse sociale og kulturelle aktiviteter, er begrænset. Beboere, som har fremhævet deres egen bolig og privatsfære som vigtig eller vigtigere i forhold til deltagelse, har lagt vægt på, at de har behov for at slappe af inden for hjemmets fire vægge, når børnene er hentet, og/eller når de er kommet hjem fra arbejdet.

I forhold til disse beboere med et mixet brug af Avedøre Stationsby, kan man sige, at Avedøre Stationsby tillægges en anden form for betydning i relation til stedbundne sociale netværksrelationer og deltagelse i kulturelle og sociale arrangementer og projekter.

---

⁷⁰ Dette supermarkedesforbrug er Lotte Jensen m.fl. inde på i undersøgelsen "Beboerdemokrati og forvaltning i den almene boligsektor". Her kaldes det supermarkedsdemokrati, som blandt andet relateres til en bestemt måde at deltage i beboerdemokratiet på, der er karakteriseret ved "konkret, afgrænset og direkte i forhold til de ting, der er nærværende i hverdagslivet" (Jensen m.fl., 1999, p. 133).

8.5.3. Et stedubundet brug

Endelig er der det brug, som kan betegnes som stedubundet. Det er et brug, som alene er rettet mod steder uden for Avedøre Stationsby. Det vil sige, at samvær med venner og familie samt deltagelse i sociale og kulturelle engagementer og aktiviteter foregår uden for Avedøre Stationsby. På denne måde kan man sige, at kend-og venskab til medbeboere samt involvering i sociale og kulturelle engagementer og projekter her anses som mindre betydningsfuldt. Holdningen til at bo er, at bostedet alene skal opfylde bobebehovet. Dermed er der ikke en forventning om, at bostedet også skal opfylde behov for deltagelse i sociale og kulturelle aktiviteter, og ej heller opfylde behov for samvær med venner og bekendte. Det er en holdning som også kan ses i forhold til, at deltagelse i aktiviteter skal have en direkte relevans for det specifikke bomiljø man bor i. Hvis det er aktiviteter, som sker i en anden afdeling opfattes de ikke som relevante at engagere sig i.

Et stedubundet brug kan ses i sammenhæng med at være enlig, og ikke have de samme forpligtigelser som beboere, der for eksempel har børn. Dermed kan et stedubundet brug være relateret til mobilitetmuligheder. Et stedubundet brug kan også ses i sammenhæng med erfaringer fra tidligere bosted, hvor man måske heller ikke har været vant til, at have tætte relationer til sine medbeboere. Eller det kan handle om, at man har dårlige erfaringer med deltagelse i Avedøre Stationsbys aktiviteter og projekter.

Sammenfattende for de tre former for brug af Avedøre Stationsby kan man sige, at de stedbundne beboere kan karakteriseres som beboere, der på rimelig kontinuerligt basis deltager i formelle sociale og kulturelle aktiviteter, som for eksempel afdelingsbestyrelsesarbejdet og i børns institutioner. Og, det er også beboere, hvis sociale netværksrelationer primært er lokalt funderet. De to andre gruppers brug af Avedøre Stationsby kan derimod karakteriseres som enten et ikke-brug eller som et ikke-kontinuerligt brug. For den gruppe, hvis engagement og netværksrelationer kan siges at være et mix mellem Avedøre Stationsby og andre steder, er beboernes deltagelse kendetegnet ved at være behovsorienteret og tidsmæssigt afgrænset og afbrudt. Således gælder det for disse beboere, at deltagelse i Avedøre Stationsbys formelle sociale og kulturelle aktiviteter og projekter er afhængig af, hvorvidt aktiviteter og projekter kan opfylde de behov, beboerne på et givet tidspunkt har. Det vil sige, at disse beboere kontinuerligt vælger Avedøre Stationsby til og fra. Dette er i princippet det samme, som var tilfældet med "fællesskabsfølelsen": Når der er behov for at stå sammen, så dannes der fællesskaber, når der ikke er behov, opløses de igen. Disse beboeres netværksrelationer er både funderet i Avedøre Stationsby og uden for Stationsbyen. I forhold til deres oplevelse af tætte og nære kontakter med deres medbeboere spiller denne kontakt ikke en aktiv rolle i deres hverdag. Kontakterne til medbeboerne opleves som uforpligtigende og svage, men ikke desto mindre vigtige i forhold til følelse af tryghed. Den anden gruppes brug er endnu mere "troløst", idet det sociale og kulturelle engagement og netværksrelationer til medbeboere slet ikke er stedbundet, men derimod alene funderet uden for Stationsbyen.

8.5.4. Fysiske kvaliteter

Individuelle erfaringsprocesser i forhold til kvaliteter kan også relateres til Avedøre Stationsbys fysiske udtryk. Således var *de grønne områder* i og uden for i Avedøre Stationsby et forhold, som beboerne fremhævede som betydningsfuldt. En beboer forbandt således det grønne med en bestemt duft, som for hende signalerede "*hjem*". For en anden beboer signalerede det grønne *forskellighed*. En anden fysisk kvalitet, som blev fremhævet, var også Avedøre Stationsbys *centrale beliggenhed* især i forhold til København, men også i forhold til Sverige. Sidst men ikke mindst blev Avedøre Stationsbys fysiske aflukkede form i forhold til resten af Hvidovre også fremhævet som en kvalitet. Dette skal ses i forhold til, at Avedøre Stationsbys afgræns-

ning og lukkethed fra det øvrige Hvidovre forbindes med en *trygheds- og overskuelighedsfølelse*.

8.5.5. Valg af boligområde

Ud over 'brug' som katalysator for en forståelse af de individuelle erfaringsprocesser i forhold til kvaliteter kunne man også forestille sig, at omstændighederne ved beboernes indflytning spiller en rolle. Således at det primært er beboere, hvis indflytning som kan betegnes som frivillig, som er tilfredse med at bo og leve i Avedøre Stationsby: Er aktive og engagerede i Stationsbyens beboerdemokrati og andre aktiviteter, og har et socialt netværk i Stationsbyen. Det viser sig imidlertid, at det både er frivillige og ufrivillige tilflyttere, der fremhæver kvaliteter som kend- og venskab, aktiviteter og klubber, socialt samvær og fællesskab. Ydermere er der også en tendens til, at de beboere, hvis indflytning kan karakteriseres som ufrivillig, hvor det var mere af nød end af lyst, der afgjorde indflytningen, gennem tiden har ændret holdning til Avedøre Stationsby - en holdningsændring som kan ses i sammenhæng med længde på botid og oparbejdede positive erfaringer og oplevelser med Stationsbyen. Denne ændring er blandet andet sket ved, at et negativt upersonligt kendskab til Stationsbyen gennem blandt andet medierne er blevet vendt til et positivt personligt kendskab gennem forskellige oplevelser. Disse oplevelser kan for eksempel relateres til engagement i aktiviteter og klubber og venskabsrelationer med medbeboere. Men holdningsændringerne kan også ses i sammenhæng med, at man måske på grund af økonomiske og helbredsmaessige begrænsninger ikke har andre muligheder på boligmarkedet, og derfor har "slået sig til tåls" med at bo i Avedøre Stationsby.

På trods af, at de ufrivilligt tilfyttede beboere gennem tiden har ændret holdning til Avedøre Stationsby, er det ikke ensbetydende med, at de ikke har flytteplaner eller drømmer om at flytte. Lige som de beboere, der er flyttet frivilligt til Stationsbyen på grund af et positivt kendskab til byen og på grund af lejeformen, også går rundt med planer og drømme om at flytte. Disse drømme og planer handler blandt andet om, at man ikke ser Avedøre Stationsby som "endestationen" på boligmarkedet. Måske fordi man er studerende og opfatter Avedøre Stationsby som første, men ikke sidste stop på boligmarkedet. Flytteplaneren handler således ikke om, at man er grundlæggende utilfreds med at bo i Avedøre Stationsby, men skal snarere ses som et "naturligt" resultat af de behov og muligheder man på givne tidspunkter i sit liv har.

8.6. Kollektive erfaringsprocesser i forhold til problemer

Det, man kan kalde for beboernes kollektive erfaringsproces angående problemer, handler i første omgang om utilfredsheden med udbuddet og standarden på *dagligvareforretning*. Og det handler også om utilfredshed med *huslejeniveauet* især i forhold til kvaliteten på lejlighederne. I anden omgang kan de kollektive erfaringsprocesser omkring problemer også relateres til beboerdemokratiet, som dels kritiseres for en lukket organisationsform, dels kritiseres for konflikter i og mellem de tre afdelingsbestyrelser.

Også beboernes oplevelse af og konfrontation med Stationsbyens dårlige image kan kædes sammen med kollektive erfaringsprocesser i forhold til problemer - et image, der, som nævnt i afsnit 8.4, kan relateres til en ekstern stigmatiseringseffekt. Det vil primært sige *pressens og Hvidovre Kommunes holdninger* til Avedøre Stationsby. På trods af det oplevede modsætningsforhold mellem Avedøre Stationsby og resten af omverden har bevirket, at beboerne giver udtryk for en stærk fælles og positiv områdeidentitet, så har den eksterne stigmatisering også en negativ effekt. Denne effekt kommer til udtryk ved, at beboerne til tider oplever det som belastende at skulle forsva-

re deres bosted over for kollegaer, venner og familie med flere. En del beboere har således været udstat for konkrete episoder, hvor udefrakommende har *reageret negativt*, når de har fortalt, at de bor i Stationsbyen. Lige som nogle beboere har oplevet en *dobbelt stemping*, for eksempel den beboer, som føler hun er "en overførselsindkomst" i Avedøre Stationsby.

I sammenhæng med beboernes oplevelse af modsætningsforholdet mellem Avedøre Stationsby og det øvrige Hvidovre/Hvidovre Kommune giver beboerne også udtryk for en fælles oplevelse af, at Avedøre Stationsby er en adskilt "by-i-byen" set i forhold til det øvrige Hvidovre. For nogle giver denne oplevede adskillelse sig udtryk i en tro på, at man "kan selv", og opleves således, som nævnt i afsnit 8.4, som en kvalitet. Mens adskillelsen for andre beboere, her især de aktive, opleves som noget negativt. For det aktive handler det både om, at Stationsbyen har fået en negativ særstatus, blandt andet på grund af beboerdemokratiets påpegning af problemer i Stationsbyen. Men det handler også om, at Stationsbyen i sin videreudvikling har behov for nye, såvel politiske som menneskelige, impulser og relationer udefra.

8.6.1. Individuelle erfaringsprocesser i forhold til problemer

Når man ser på beboernes oplevelse af problemer, eller forhold som beboerne udtrykker utilfredshed med, kan beboernes stedbundethed ikke på samme måde, som det var tilfældet med erfaringsprocesser vedrørende kvaliteter benyttes som forståelsesramme. I forhold til problemer er det nærmere beboernes oplevelse af hele byen kontra deres specifikke bomiljø i Stationsbyen, der kan siges at udgøre forståelsesrammen.

Det viser sig således, at når man ser på de individuelle erfaringsprocesser omkring oplevelse af problemer i Stationsbyen fremhæves forhold, som tidligere er blevet beskrevet som kvaliteter. Dette tilsyneladende paradoks kan blandt andet forklares ved, at beboernes oplevelser af henholdsvis eget nære boligmiljø, som for eksempel gårdmiljøet eller etagegangen, og oplevelse af Stationsbyen som helhed er forskellig. De modsatrettede udsagn kommer især til udtryk i forhold til kvalitetsudsagnene fællesskab og sammenhold og kend- og venskab. En beboer oplever således, at det sociale miljø i Stationsbyen som helhed generelt er præget af fællesskab, sammenhold, og kendskab til hinanden, men beboeren oplever det modsatte i forhold til sit eget boligmiljø. Det samme skisma går igen når Stationsbyen karakteriseres som et lille tæt lokalsamfund, hvor man kommer hinanden ved og tager sig af hinanden. En tæthed, som samtidig (til tider) også opfattes som en belastende form for social kontrol, som afføder *sladder og myter*.

Oplevelsen af manglende fællesskab og sammenhold kan ses i sammenhæng med længde på botid. Hvor en lang botid, som nævnt ovenfor, for nogle betyder positive erfaringer og oplevelser i forhold til etablering af tætte venskaber med medbeboere i bomiljøet, kan en kort botid for andre beboere betyde manglende erfaringer med og oplevelser af samme tætte relationer til medbeboere. En kort botid, hvor man som beboer endnu ikke har oparbejdet positive erfaringer i forhold til sociale relationer til medbeboere, kan også betyde, hvis man følger Massey (1995), at positive oplevelser og erfaringer fra forhenværende bosted farver ens holdninger og forventninger til det nuværende nye bosted. På denne måde kan man som beboer have nogle forventninger, på baggrund af erfaringer fra en anden tid- og rumkontekst, som ikke bliver opfyldt i den nuværende tid- og rumkontekst.

Ser man på, hvordan de officielle problemkategorier, som henholdsvis Byudvalget og Hvidovre Kommune definerer som de mest centrale problemer generelt i socialt belastede boligområder og specifikt i Avedøre Stationsby, gør oplevelsen af hele byen kontra det specifikke bomiljø sig også gældende. I forhold til den officielle definition på problemer viser det sig, at det kun er ganske få beboere, som nævner disse. I de tilfælde, hvor enkelte beboere er kommet ind på nogle af problemkategorierne, er beboernes op-

levelse af problemerne ikke relateret til deres hverdagsliv. Det vil sige, at beboerne ikke oplever, at det er et "personligt" problem. Problemerne opfattes mere som overordnede problemstillinger, der blandt andet relateres til medmenneskelig ansvar. Men ser man på, hvordan beboerne karakteriserer deres specifikke bomiljø og afdeling, viser det sig, at flere beboerne alligevel mener, at problemerne eksisterer, bare ikke i deres afdeling. Beboerne giver således udtryk for, at de oplever en geografisk og en mental adskillelse og forskel mellem de tre afdelinger: Nord, Syd og Store hus med hver deres særkende og identiteter, som i interviewene måles op mod hinanden. Således er holdningen, at der eksisterer problemer blandt andet i forhold til integration af etniske minoriteter og problemer i forhold til alkoholmisbrug i de "andres" afdelinger. På denne måde kan man tale om, at der udover en ekstern stigmatiseringseffekt også eksisterer en intern stigmatiseringseffekt, hvor beboerne er medskabere af en række myter, som knyttes til de tre afdelinger. Myter, som i mange tilfælde kan sidestilles med det billede, beboerne oplever, at omverdenen har af hele Stationsbyen.

Der er også andre forhold, som kan henføres til individuelle erfaringsprocesser vedrørende problemer. Disse forhold er især relateret til temaet "tænke nyt", som er gennemgået i afsnit 8.2.6. Her var ansvarlighed et af de forhold, som kom op. På den ene side handler det om efterlysning af en konkret ansvarlighed i forhold til pasning af fællesområderne. På den anden side handler det om at styrke den generelle ansvarlighed, som allerede findes i Stationsbyen, som blandt andet kan gøres ved at ændre syn på, hvad ansvarlighed "er" - en ændring, som består i, at ikke kun at sidestille ansvarlighed med deltagelse i og brug af Stationsbyens etablerede råd, bestyrelser, aktiviteter og tilbud, men mere se ansvarlighed i forhold til et uformelt og hverdagsligt brug af Stationsbyen som sådan. Og samtidig også et brug hvor der er plads til, at man som beboere i perioder måske ikke deltager i nogle former for aktiviteter, mens man i andre perioder gør meget brug af aktiviteter.

Også stigmatisering af Stationsbyen er et forhold, der kom op under nytænkningstemaet. Her forbindes stigmatiseringen blandt andet med selve problemanskuelsen. Det handler, dels om det interne og eksterne sprogbrug, der bliver anvendt, når der tales om Stationsbyens udvikling, dels handler det om hvem problemdefinitionen er møntet på. Eller sagt med andre ord, hvem er Stationsbyens problemer et problem for? For de grupper, som udgør problemerne, eller for beboerne i Stationsbyen generelt?

8.7. Opsamling

I denne præsentation og analyse af interviewundersøgelsen er der blevet sat fokus på, hvordan en "indefra" konstrueret stedsforståelse, der tager udgangspunkt i relationen mellem stedet og hverdagslige processer og praksisser, kan indfanges på baggrund af begreberne 'erfaring', 'brug' og 'oplevelse'. Disse tre begreber bunder i denne undersøgelse både i kollektive og i individuelle hverdagslige processer og praksisser.

Undersøgelsen peger ikke på en generaliserbar, i kvantitativ forstand, entydighed i forhold til beboernes opfattelse af kvaliteter og problemer i deres boligområde. Det, som undersøgelsen blotlægger, er en mosaik af forskellige meninger og betydninger, som er relateret til hverdagslige processer og praksisser i forhold til brug af og erfaringer med samt oplevelser, der både er relateret til bostedet, men også relateret til steder uden for bostedet. Sammen former disse processer og praksisser forskellige individuelle og kollektive funderede stedsrepræsentationer. Nogle af de individuelle processer og praksisser "forenes" i det, man kan kalde for *kollektive* betydningsdannelse processer, som på den ene side bevirker, at beboerne i denne undersøgelse giver udtryk for en fælles stedsforståelse i relation til specifik-

ke forhold. På den anden side bevirker de *individuelle* betydningsdannelses processer, at man ikke kan tale om eller finde denne fælles forståelse i forhold til en række andre forhold.

Disse modsætninger mellem den kollektive og individuelle stedsforståelse kan forstås på to sammenhængene planer. Hvis man tager, det man kan kalde den kollektive stedsforståelse, er denne relateret til beboerkampe og beboerorganisering i forhold til Hvidovre Kommunes forståelse og håndtering af Stationsbyens problemer. Ifølge Shields (1999) kan disse kampe ses som en del af de diskurser ('repræsentationernes rum'), som eksisterer på stedet, der handler om tilegnelse af stedet - en tilegnelse, som tager udgangspunkt i den (kollektive)betydning, stedet har for beboerne. Og en tilegnelse, som ifølge Shields, kan materialiseres i forskellige former for modstand, som blandt andet omfatter beboernes omdefinering af - eller modstand mod - diskurser om rum, som eksperterne (her primært Hvidovre Kommune) har formuleret dem ('rummets repræsentationer'). I Stationsbyens tilfælde handler det om kampen for bevarelse af den lokale skole, og strategiforberedelse og planlægning i forbindelse med forhandlinger om kvarterløft med Hvidovre Kommune⁷¹. Hvis man følger Shields, kan man sige, at denne beboermodstand er en måde, hvorpå beboerne har mulighed for at formulere alternative stedsrepræsentationer. Det vil sige alternativt set i forhold til både Hvidovre Kommunes forståelse af Avedøre Stationsby, men også omverdens, her især pressens opfattelse og forståelse af Avedøre Stationsby som socialt belastet. Som eksempel på beboernes modreaktion i forhold til omverdens forståelse handler det om, at beboerne er meget opmærksomme på at fortælle en "god" historie om Stationsbyen.

Med beboernes alternative stedsrepræsentationer kan man sige, at den dialektiske sammenhæng mellem diskurser i rum ('repræsentationernes rum') og om rum ('rummets repræsentationer') bliver synlig. Dette skal forstås i forhold til, at de betydnings- og meningsdannelsesprocesser, der ligger til grund for beboernes tolkning af deres bosted, er en del af den (abstrakte) dominerende sociorumlige meningshorisont, hvor den planpolitiske og udefrakommende forståelse af deres sted, som socialt belastet er lokaliseret. Beboerne er altså bevidste om at deres boligområde bliver opfattet som socialt belastet. En reflektiv bevidsthed, som bevirker at beboerne reagerer blandt andet ved at producere alternative repræsentationer, og ved at etablere en umiddelbar stærk fællesskabsfølelse og sammenhold: Os mod dem.

De alternative stedsrepræsentationer får dog et andet udtryk, når man inddrager individuelle forståelser af Avedøre Stationsby. Her er der nemlig en tendens til, at beboerne selv reproducerer de stigma, eller de holdninger om Avedøre Stationsby, som kommer til udtryk i den udefrakommende forståelse af deres boligområde som socialt belastet. Også her er der tale om et "os" mod "dem" modsætningsforhold, men på en anden skala. Således omfatter "os" både den enkelte afdeling og det enkelte bomiljø (Nord, Syd eller Store hus), og "dem" omfatter de andre tre (to) afdelinger og bomiljøer. På denne måde kan man sige, at der opstår et skisma, når man ser på henholdsvis den eksterne og interne stigmatiseringseffekt. Det er et skisma, som på den ene side består i, at beboerne oplever Avedøre Stationsby som en helhed i forhold til omverden. På den anden side opfatter beboerne samtidig Avedøre Stationsby som bestående af tre forskellige afdelinger med hver deres identiteter, som står i modsætning til hinanden. Og hvis man går endnu længere "ned", så handler det også om forskellige identiteter i forhold til det enkelte bomiljø (etagegang og gårdmiljø). Disse forskellige mentaliteter og identiteter, som der eksisterer i Stationsbyen, er også en del af de diskurser, der eksisterer på stedet (i rum). Det er forskelligheder, som bygger

⁷¹ Disse kampe og forhandlinger afstedkom som nævnt i note 68 en omstødelse dels af Hvidovre Kommunes beslutning om opførelse af et kulturhus - Den unikke bygning, dels lukning af den lokale skole.

på beboernes kollektive og individuelle tolkninger, og som også er farvet af den dominerende sociorumlige meningshorisont, som kommer til udtryk gennem de planpolitiske diskurs om socialt belastede boligområder.

Derudover er der beboernes forskellige brug af Avedøre Stationsby, som afføder tre forskellige brugsformer, et stedbundet, et mixet og et stedubundet brug. Afhængig af den betydning, Avedøre Stationsby har i forhold til beboernes stedsidentitetsdannelse og brug af byen, tillægges forskellige kvaliteter og problemer betydning.

I næste kapitel vil diskussionen af den dialektiske sammenhæng mellem diskurser om rum og diskurser i rum fortsættes - med udgangspunkt i afhandlingens diskussioner af udefra- og indefraperspektivernes forståelse af 'det socialt belastede sted'. Derudover vil kapitlet også foretage en opsamling på de to perspektivers diskussioner, som de er kommet til udtryk i de foregående kapitler.

9. Fortællinger om et sted

Hovedformålet med dette kapitel er at diskutere afhandlingens udefra- og indefraperspektiv med og mod hinanden. Dette gøres ved at samle og diskutere afhandlingens teoretiske og empiriske analyser, som de er kommet til udtryk i de foregående kapitler. Kapitlet vil lægge ud med at opsummere hovedkonklusionerne på de kapitler, der teoretisk og empirisk har behandlet udefra- og indefraperspektivet. Og herefter vil perspektivernes modsætninger og sammenfald, samt årsager til disse, blive diskuteret.

9.1. Udefraperspektivet

Det overordnede formål med afhandlingens udefraperspektiv har været at aftegne det abstrakte rum, hvor den planpolitiske forståelse af det socialt belastede sted er funderet. Nærmere betegnet har udefraperspektivets overordnede formål været at indkredse den dominerende sociorumlige meningshorisont, som afstikker rammerne for den planpolitiske forståelse af socialt belastede boligområder. Det vil sige, at udefraperspektivet primært benyttes til at diskutere, hvordan den statslige og kommunale forståelse af socialt belastede steder er blevet skabt og i denne sammenhæng forstå hvordan den planpolitik, der er rettet mod socialt belastede boligområder, er dannet. Da menings- og betydningsdannelsesprocesser er afhandlingens overordnede omdrejningspunkt handler det om, at undersøge hvordan den planpolitiske forståelse af 'stedet' repræsenteres gennem sproget og gennem konkret praksis. På denne måde handler det om at undersøge den betydning og mening, der ligger i begrebet 'socialt belastede boligområder', samt undersøge betingelserne for denne betydning og mening.

Fokus på sproget og konkret praksis er inspireret af Foucaults (1980) tilgang til og forståelse af diskurs. Foucault taler her ikke kun om sprogets rolle som betydnings- og meningsskabende, men taler også om, hvordan princippet for og kontrollen med talehandling og talerækker konstitueres og ordnes.

I afhandlingen er begrebet 'kritisk helhed' brugt som et overordnet perspektiv, hvor principperne for konstitueringen af givne diskursive formationer og ordner produceres. Det er samtidig disse diskursive formationer, som formidler betingelserne for den "sande" tale om givne fænomener, og konstituerer givne genstandsområder. Med begrebet 'genealogisk helhed', der benyttes som et mere konkret perspektiv, beskrives betingelserne for og tilægnelsen af den "sande" tale. Det vil sige betingelserne for den diskursive praksis, forstået som 'talens virkelige udformningsrække'. Det er således ikke hvad som helst, der når som helst kan siges, menes og vides om et givent fænomen. Legitimiteten af en given mening (det vil sige 'tale') om et givent fænomen afgøres af, hvorvidt denne mening holder sig inden for den diskursive formation.

I afhandlingen er begrebet 'kritisk helhed' primært benyttet til at finde frem til rammerne og betingelserne for den planpolitiske tale om og forståelse af 'stedet' (det "dårlige" som det "gode" sted). Nærmere betegnet handler det om den mening og betydning, der er indeholdt i den planpolitiske stedsforståelse. Det er en forståelse, der danner udgangspunkt for konstitueringen af et politikfelt rettet specifikt mod socialt belastede boligområder. Og dermed en forståelse, hvori begrebet 'socialt belastede boligområder' er funderet. Den betydning og mening, der ligger i den planpolitiske forståelse kan,

med hjælp fra Hjelmar (1998), siges at være defineret i forhold til den velfærdspolitiske målsætning for "det gode liv i gode boligområder". Det er samtidig også disse målsætninger, der i afhandlingen udgør de dominerende historiske og kulturelle kontekstuelle meningsbetingelser, som afhandlingens problemfelt, den planpolitiske forståelse af de socialt belastede steder, er funderet indenfor. *Det vil sige, at målsætningerne for "det gode liv i gode boligområder" udgør den dominerende sociorumlige meningshorisont, hvor indenfor 'stedet' (det "gode" som det "dårlige") skabes.* Begrebet den 'genealogiske helhed' er brugt til at analysere og diskutere den planpolitiske praksis som en diskursiv praksis. En praksis, som udfolder sig inden for og i sammenhæng med den dominerende meningshorisont.

Den dominerende sociorumlige meningshorisont, som omgiver afhandlingens problemfelt, er afgrænset til 1960'ernes og 1970'ernes planpolitiske praksis. Denne afgrænsning skal ses i forhold til, at det var i denne tid- og rumkontekst det forstadsbyggeri, som i dag kategoriseres som socialt belastet, blev opført. I denne tid- og rumkontekst var de (plan)politiske forestillinger om "det gode liv i gode boligområder" overordnet, at man gennem fysiske rammer kunne skabe det sociale liv/miljø i boligområderne. Det vil sige, at man gennem det fysiske kunne signalere den bestemte betydning og mening stederne skulle have i forhold til det hverdagsliv, som skulle udfoldes i boligområderne. De planpolitiske forestillinger om "det gode liv" var, at man i de nyopførte forstadsbyggerier kunne skabe et hverdagsliv i boligområderne kendetegnet dels ved *stabilitet, kontinuitet og permanens*, dels et hverdagsliv kendetegnet ved *fællesskab, social orden og social forudsigelighed*. Kort sagt et hverdagsliv hvor man kom hinanden ved og delte et fælles socialt stedbundet liv. Det er blandt andet også derfor kan man sige, at en række af de nye forstæder bliver bygget som afgrænsede (fra det øvrige bysamfund) minisamfund, som små byer-i-byen. Disse planpolitiske forestillinger ligger meget tæt på den klassiske definition af lokalsamfund⁷².

9.1.1. Talen om stedet

Med Foucaults begreb den 'genealogiske helhed' viser afhandlingen, hvordan reartikuleringen og institutionaliseringen af de velfærdspolitiske målsætninger om "det gode liv i gode boligområder" materialiseres i 1960'ernes og 1970'ernes forstadsbyggeri. Med andre ord, hvordan den planpolitiske praksis holder sig indenfor den dominerende sociorumlige meningshorisont. Med Shields (1999) og Hjelmar (1998) kan man sige, at reartikuleringen sker gennem en række eksperter og sandhedsproducenters 'tale' om de gode boligområder.

Eksperterne refererer i Shields forståelse til de aktører, som står for planformulering og udførelse af planerne. Det handler primært om, hvordan arkitekter og byplanlæggere formulerer abstrakte diskurser om rummet/stedet. Det er diskurser, som er kendetegnet ved at hvile på kvantitative data om det (hverdags)liv, der skal udfoldes på stedet (for eksempel prognoser for befolkningsudviklingen og behovet for byudstyr). Gennem disse data formuleres der således retningslinier for det liv, som skal udfoldes på stederne, og dermed retningslinier for den betydning stederne skal have i forhold til de kommende beboeres hverdagsliv. I Shields perspektiv kan disse ekspertformulerede diskurser om rum ikke ses løsrevet fra den dominerende sociorumlige meningshorisont. Afhandlingen viser på denne måde, hvordan de ekspertbaserede diskurser kan ses i en dialektisk sammenhæng

⁷² Som beskrevet i kapitel 5 kan definitionen på det klassiske lokalsamfund skæres ned til følgende karakteristika "Et geografisk område, hvor indbyggerne objektivt har og subjektivt føler et socialt og funktionelt fællesskab. Inden for det geografiske område, som lokalsamfundet omfatter, bor og arbejder de fleste i samfundet, og tilbringer også deres fritid her. Lokalsamfundet er karakteriseret ved, at forandringer sker langsomt, og at mange sociale og kulturelle opgaver varetages inden for samfundets rammer [...] Samfundet er beboernes aktionsfelt, hvor netværket er tæt, og man har flerstrengede relationer til hinanden" (Marling, 1999, p. 82).

med, eller som en reartikulering af, de velfærdspolitiske målsætninger om "det gode liv i gode boligområder".

I afhandlingen er Avedøre Stationsby brugt som eksempel på, hvordan de planpolitiske og ekspertbaserede diskurser overføres til et konkret sted. De planpolitiske forestillingerne om et hverdagsliv præget af stabilitet, kontinuitet, fællesskab, social orden og social forudsigelighed, kan blandt andet ses i arkitekternes ønske om at skabe Avedøre Stationsby som en fysisk afgrænset by set i forhold til de boligområder, der omkranser Avedøre Stationsby. Forestillingerne kan også ses afspejlet i ønsket om, at kunne styre og ordne indflytningen af beboere til Avedøre Stationsby således, at beboersammensætningen blev afbalanceret især set i forhold til beboernes alderssammensætning. Ydermere ses den planpolitiske forestilling om, at kunne fremme fællesskabet ved at opføre en række kollektive institutioner, også i arkitekternes planer for Avedøre Stationsbyen.

Såvel den dominerende sociorumlige meningshorisont som de ekspertbaserede diskurser om rum skal også ses i sammenhæng med det hverdagsliv, der leves på daværende tidspunkt, det vil sige 1960'ernes og 1970'ernes hverdagsliv. Især 1960'erne var kendetegnet ved en økonomisk opsvingsperiode, hvor "arbejderfamilier" fik flere økonomiske midler til rådighed. I takt med dette øgede økonomiske råderum opstod der også et krav om en moderne boligstandard, hvilket blandt andet vil sige lejligheder med centralvarme og badeværelser, større køkkener og gode udearealer, og dette krav kunne de nye forstæder opfylde. De nye forstæder blev for hovedpartens vedkommende opført af de almennyttige boligselskaber, som fik statslig økonomisk støtte til nybyggeriet under forudsætning af, at huslejen ikke blev højere end at den gennemsnitlige "arbejderindkomst". Netop de almennyttige boligselskabers almennyttige målsætning passede til de socialdemokratiske visioner for velfærdsstatens udbygning på dette tidspunkt. Boligselskabernes formål var således at bygge til det almene - rig som fattig, ung som gammel. Det vil sige, at det var det gennemsnitlige og homogene man byggede for. Ydermere bygger de almennyttige boligselskabers selskabsform den gang som nu på, at beboerne via huslejen betaler til en række fælles institutioner i boligområderne. Hvilket også faldt helt i tråd med den daværende velfærdspolitiske målsætning om at fremme "fællesskabet".

I 1990'erne er billedet af "det gode liv i de gode forstæder" vendt til "det dårlige liv i de dårlige forstæder". Denne ændrede mening og betydning, som omgiver forstadsbyggeriet, kan ses i sammenhæng med at 1960'ernes og 1970'ernes planpolitiske stedsforståelse, med visse modifikationer, reartikuleres og institutionaliseres til den nutidige tid- og rumkontekst. Det vil sige, at "det dårlige (hverdags)liv" defineres ud fra den dominerende planpolitiske forestilling om "det gode (hverdags)liv i gode boligområder", der efter planerne skulle have udspillet sig. Dette bliver tydeligere når Hjelmars (1998) forståelse af politikproduktion, og sandhedsproducenternes rolle i denne politikproduktion kommer ind i billedet. Disse producenter af sandhed har Hjelmar indkredset til journalister, videnskabsmænd, politikere og embedsmænd, der i kraft af deres position og deres evner er i stand til at påvirke den politiske betydnings- og meningsproduktion. Som diskuteret i kapitel 6 er det især disse producenter, som på mere eller mindre kontroversiel vis repræsenterer "de dårlige forstæder" som blandt andet "sociale ghettoer" og ensformige "betonørkner". Især er det Avedøre Stationsby, der bliver benyttet som det foretrukne billede på en "social ghetto".

Spørgsmålet er, hvordan disse sandhedsproducenter, udover deres evne og position, er i stand til at påvirke politikproduktionen? Hvis man følger Foucault, kan man sige, at påvirkningen sker ved at sandhedsproducenternes tale om de dårlige forstæder befinder sig inden den dominerende sociorumlige meningshorisont for, hvad der kan siges og menes om disse forstæder. På denne måde kan man sige, at Hjelmars sandhedsproducenters repræsentation af hvordan, hvornår og hvilke forstæder, der kan betegnes som "dårlige", lige som Shields' eksperters repræsentationer, skal ses i en

dialektisk sammenhæng med den dominerende sociorumlige meningshorisont, som afstikker rammerne for, hvornår et sted er "godt" eller dårligt". Dette skal ses i forhold til, at sandhedsproducenternes tale består i at fremdrage forhold i boligområderne, som ikke stemmer overens med de planpolitiske forestillinger om "det gode liv", der skulle udspilles i boligområderne. Det handler især om andelen af flygtninge og indvandrere, men også om arbejdsløshed, om alkoholmisbrug, om stor beboerudskiftning og i det hele taget handler det om, at beboere med bestemte typer af sociale problemer er koncentreret bestemte steder. Med andre ord påpeger og synliggør disse sandhedsproducenter at det liv, som udfolder sig i visse forstadsbyggerier ikke lever op til forestillingerne og idealerne om "det gode liv", som er kendetegnet ved blandt andet stabilitet, permanens og social orden. På denne måde holder sandhedsproducenternes 'tale' om de dårlige forstæder sig inden for den dominerende sociorumlige meningshorisont: Definitionen på "det gode liv i gode boligområder", og her implicit definitionen på "det dårlige liv i dårlige boligområder". Det er en definition, som bygger på én bestemt idealtipe af hverdagsliv, hvor der ikke er plads til andre typer af hverdagsliv end det gennemsnitlige, homogene og almene, som var det herskende ideal for 1960'ernes og 1970'ernes forstadsudbygningen. Set i dette perspektiv kan man sige, at det netop er derfor grupper som arbejdsløse og alkoholmisbrugere bliver gjort til problemårsag, idet deres hverdagsliv fraviger normen for et "godt" hverdagsliv.

9.1.2. Et begreb fødes

Man kan se nedsættelsen af Byudvalget (i 1993) som et resultat af sandhedsproducenters påvirkning af den politiske meningsproduktion. Således er såvel journalisters som politikeres og forskeres forståelse af problemer i bestemte boligområder reartikuleret i dette udvalgs definition af socialt belastede boligområder, og i udvalgets løsningsstrategier. På denne måde har sandhedsproducenternes sprogbrug (artikulering) spillet en central rolle. Et sprogbrug, som ses mere eller mindre direkte afspejlet i den politiske strategi for de socialt belastede boligområder som Byudvalget varetager. Med Foucaults begreb 'kritisk helhed' (1980) kan man sige, at der med nedsættelsen af Byudvalget skabes en legitim politikformulerende institution med et bestemt genstandsfelt: 'De socialt belastede boligområder'. Med andre ord skabes der en legitim politisk instans, som, for at blive i Foucaults sprogbrug, kan kontrollere 'talen' om de socialt belastede boligområder.

Sættes nedsættelsen af Byudvalget ind i Laclaus og Mouffes (1985) perspektiv kan man sige, at med Byudvalget får den dominerende meningshorisont i forhold til de socialt belastede boligområder en institutionel forankring og materialitet.

I Laclaus og Mouffes forståelse fastlåser den dominerende meningshorisont den "sande tale" om socialt belastede boligområder. Denne fastlåsning er skabt ved, at ekskludere og underminere forskellighed. Forskellighed skal her forstås som det, der truer forestillingen og idealet om "det gode liv i gode boligområder". Det vil sige et hverdagsliv, som fraviger normen for det ideelle, det gennemsnitlige, homogene, stabile hverdagsliv. Forskelligheden undermineres ved, at forskelligheden gøres betydningssskabende (gennem differens- og ækvivalensrelationer). Måden dette gøres på er at de socialt belastede boligområders forskellighed (fra det ideelle hverdagsliv) inkorporeres i den planpolitiske strategi og benyttes til at kategorisere socialt belastede boligområder. Denne inkorporering sker ved at spille på det dikotomiske forhold mellem "det gode" og "det dårlige". Som diskuteret i kapitel 3 er Laclau og Mouffes pointe, at ingen identiteter er noget i sig selv, de er kun noget i kraft af det, som de ikke er. Det vil sige, at man ikke kan definere noget "godt" uden samtidig, at definere noget "dårligt".

Byudvalgets første opgave bliver da også at give begrebet 'socialt belastede boligområder' et indhold (materialitet). Således ser begrebet 'socialt belastede' boligområder dagens lys, kort tid efter Byudvalgets nedsættelse og

der formuleres i byudvalgsregi en (plan)politik, som direkte er møntet på disse boligområder, men som også er rettet mod en generel *bypolitik*. Indholdet i den (plan)politik, som er rettet mod de socialt belastede boligområder, kan for det første aflæses i Byudvalgets definition af hvornår og hvordan et boligområde kan karakteriseres som socialt belastet. Som der er refereret til ovenfor handler det blandt andet om *andelen af arbejdsløse, andelen af flygtninge og indvandrere, om alkoholmisbrug, om kriminalitet, om flyttefrekvens og om andelen af psykisk syge*. Byudvalgets definition er skabt, ved at en række sandhedsproducenter (politikere og embedsmænd) har bearbejdet en række statistiske data – en bearbejdning som har resulteret i forklarings-sammenhænge, hvor der sættes lighedstegn mellem de statistiske data og et “godt/dårligt” hverdagsliv. Således skønnes det, at de boligområder, hvor det statistisk kan påvises at de opridsede problemer eksisterer, også er kendetegnet ved at *beboernes hverdagsliv blandt andet er præget af manglende netværksrelationer, manglende fællesskab(sfølelse), manglende fælles positiv identitet og manglende tilhørsforhold*. Disse mangler er medvirkende til, at boligområderne i offentligheden får et *dårligt image*. Ydermere anses en ikke nærmere defineret koncentration af disse problematikker at være selvforstærkende. Det vil sige *koncentrationen* af problemer avler endnu flere og forstærkede problemer i boligområderne. Det er således en definition på socialt belastede boligområder, og det hverdagsliv som leves her, der udelukkende hviler på eksperterens bearbejdning af objektivt beskrivende statistiske data⁷³.

Med definitionen af socialt belastede boligområder blev det muligt at identificere og kategorisere, hvilke boligområder i Danmark, der kan betegnes som socialt belastede. Og det vil også sige, at det blev muligt at identificere og kategorisere det liv, der leves i boligområderne som socialt belastet. På baggrund af denne identificering og kategorisering tegnede Byudvalget det såkaldte “Sociale Danmarkskort”, hvor omkring 200 boligområder blev markeret som socialt belastede.

9.1.3. Løsninger

Fokus på det hverdagsliv, der leves i kategoriserede socialt belastede boligområder, bliver endnu tydeligere, når man ser på de løsningsstrategier, som implementeres i boligområderne. Således viser afhandlingens gennemgang og diskussioner af Byudvalgets løsningsstrategier over for socialt belastede boligområder, at det handler om at ændre det hverdagsliv, der leves i boligområderne. En ændring, som skal ske ved hjælp af *fællesskabsfremmende foranstaltninger, som går på tværs af socioøkonomiske og sociokulturelle tilhørsforhold. Disse fællesskabsfremmende foranstaltninger skal styrkes ved at beboerne gennem deltagelse forpligtiges til at tage ansvar for deres medbeboere, deres boligområde og deres eget liv. Gennem disse foranstaltninger er målet blandt andet at boligområderne får et bedre image, og beboerne får en stabil tilknytning til deres bosted*. Det er også en ændring, som skal forandre den betydning og mening stederne har for beboerne i forhold til stedbundne sociale kontakter og fællesskabsfølelse - en forandring som består i at gøre kontakter og fællesskaber stabile og permanente. Byudvalgets opfattelse af problemer i socialt belastede boligområder samt udvalgets løsningsstrategier bliver reproduceret og reartikuleret af Hvidovre Kommune. Det er en reproduktion, som primært hviler på de samme procedurer og redskaber, som danner udgangspunkt for Byudvalgets definition af

⁷³ I et lidt bredere perspektiv skal såvel nedsættelsen af Byudvalget som definitionen på socialt belastede boligområder som nævnt i både kapitel 5 og 6 også ses i sammenhæng med de interesser som blandt andet Boligselskabernes Landsforening, og her implicit de almennyttige boligselskaber har i forhold til løsning af problemer i det socialt belastede boligområder. Således er konsekvenserne af en stor beboerudskiftning og et dårligt image, at der opstår udlejningsvanskeligheder, hvilket betyder huslejetab og dermed manglende økonomi til vedligeholdelse med mere. På denne måde har boligselskaberne også haft en (økonomisk) interesse i nedsættelsen af Byudvalget og Byudvalgets løsningsstrategier i forhold til de socialt belastede boligområder.

problemtyper samt løsningsstrategier. Det vil sige, at det er en række sandhedsproducenter, primært kommunalpolitikere og embedsmænd, som via statistiske optællinger påviser, at de samme problemtyper findes i Avedøre Stationsby. Problemtyper, som genererer samme forklaringsammenhæng mellem statistiske data og hverdagslige forhold som manglende netværksrelationer, fællesskab, (positiv) identitet og tilhørsforhold, som Byudvalget benytter.

I Hvidovre Kommunes formulering af løsningsstrategier handler det, udover fællesskabsfremmende og identitetsskabende tiltag, også om, at Avedøre Stationsby skal åbnes mod det øvrige Hvidovre. Denne åbning skal primært ses i forhold til, at det hverdagsliv, der leves Avedøre Stationsby, skal gøres mere lig det hverdagsliv, der leves af borgerne i det øvrige Hvidovre. Det handler med andre ord om at udligne de sociokulturelle og socioøkonomiske forskelle, der eksisterer mellem Stationsbyen og det øvrige Hvidovre. På denne måde kan man sige, at det dikotomiske forhold mellem "det gode" og "det dårlige", som anvendes i Byudvalgets politiske argumentation for hvornår, hvordan og hvilke boligområder, der kan kategoriseres som socialt belastede, går igen i Hvidovres 'tale' om Avedøre Stationsby. Således fremstår det øvrige Hvidovre som "det gode", mens Avedøre Stationsby fremstår som "det dårlige". Og på denne måde bliver det øvrige Hvidovre målestok for Avedøre Stationsbys "belastethed". Modsætningsforholdet mellem Avedøre Stationsby og det øvrige Hvidovre ses især i forhold til den kommunale strategi om, at eliminere (og underminere) Avedøre Stationsbys forskellighed fra det øvrige Hvidovre.

Set i forhold til såvel de specifikke planer for Avedøre Stationsby som de generelle ekspertbaserede forestillinger om forstadsbyggerierne, kan man sige, at forestillingen om, at kunne skabe levende bysamfund ved at bygge de nye forstæder som små byer-i-byen, små minisamfund afgrænset fra de øvrige bysamfund ikke fik den forventede positive effekt. Det er således ikke kun Hvidovre Kommune, som finder Avedøre Stationsbys afgrænsethed problematisk. I forskningsrapporter (bl.a. SBI-rapporten fra 1993, som er diskuteret i kapitel 5) bliver forstæderne generelt omtalt som afsondrede forposter. Også boligministeren kritiserer og problematiserer forstædernes afgræsning og kalder byggerierne for soveby-områder (som beskrevet i kapitel 6). Denne kritik kan, hvis man igen følger Lacalu og Mouffe (1985), diskuteres i forhold til, at den forskellighed som de kategoriserede socialt belastede boligområder repræsenterer er blevet "truende". Dette skal ses i forhold til den planpolitiske opfattelse af, at selve koncentrationen af de planpolitiske definerede problemer avler problemer. Her kunne man, hvis man stadig følger Lacalu og Mouffe sige, at, problemet måske snarere består i, at forskellighed avler forskellighed. Det vil sige, at i disse små minisamfund forstærkes forskelligheden fordi samfundene ikke er integreret i det store ("normale") samfund. Således kan det hverdagsliv, der leves i de kategoriserede socialt belastede boligområder, ses som en underminering af de planpolitiske forestillinger om "det gode liv i gode boligområder", og dermed som en underminering af forestillingen om det gennemsnitlige og homogene bysamfund.

9.1.4. Diskurser om (det "gode" og det "dårlige") sted

Afhandlingens diskussioner af den betydning og mening, der kommer til udtryk i såvel 1960'ernes og 1970'ernes som i den nutidige planpolitiske stedsforståelse, skal ses i sammenhæng med de velfærdspolitiske målsætninger for "det gode liv i gode boligområder". Målsætninger, som omfatter følgende forestillinger om det "gode" sted.

Overordnet er det "gode" sted kendetegnet ved:

- Stabilitet
  - Kontinuitet
  - Permanens
- } I tid-rum

Og det "gode" liv, der udspilles på stedet er kendetegnet ved følgende kvaliteter:

- Fællesskab, deltagelse og ansvar over for fællesskabet
- Fælles positiv stedsidentitet
- Stedbundne sociale netværksrelationer
- Stabilt tilhørsforhold
- Afbalanceret beboersammensætning, i socioøkonomisk og sociokulturel henseende, både internt og eksternt, det vil sige udligning af forskelle mellem boligområderne og de omkringliggende (by)samfund.

Og stedet er på baggrund af disse kvaliteter kendetegnet ved:

- Social orden
- Social forudsigelighed

Den planpolitiske forståelse af det "dårlige" sted defineres som det modsatte af de ovennævnte forhold. Det vil for det først sige, at de "dårlige" steder er kendetegnet ved: Ustabilitet, social uorden og social uforudsigelighed. For det andet er problemdefinitionen vendt til det modsatte af de ovennævnte kvaliteter, det vil sige at hverdagslivet på stederne er kendetegnet ved: Manglende fællesskab, manglende interaktion mellem socioøkonomiske og sociokulturelle grupper, manglende fælles positiv stedsidentitet, manglende netværksrelationer og så videre.

På denne baggrund kan man sige, at karakteristikken af den planpolitiske forståelse af det "gode" sted er det, som udgør de udefrakommende diskursive repræsentationer af 'stedet'. Nærmere betegnet er det det dikotomiske forhold mellem det "gode" kontra det "dårlige", der danner udgangspunkt for den dominerende mening og betydning, som de socialt belastede steder omgives af. Det er således inden for denne dominerende meningshorisont den legitime 'tale' om og handling i forhold til de socialt belastede boligområder er lokaliseret. Ved at forholde 'talen' om de socialt belastede steder som den fremføres af sandhedsproducenter og eksperter (journalister, politikere, embedsmænd, arkitekter og byplanlæggere) til forestillingen om det "gode" sted, institutionaliseres og reartikuleres diskursen, drømmen, forestillingen og myten om det "gode" sted. Eller som Bulent Diken meget rammen- de skriver om det dikotomiske forhold mellem det "gode" og "dårlige" sted: "Ghettoen er en antitese: den er, hvad vi ønsker vores by ikke skal være, og netop derfor virker den forstyrrende. Vi forestiller os, at hvis ghettoen ikke forstyrrede vores normalitet, ville vi have en ikke-kaotisk, harmonisk by. Ghettoen, som fantasirum gør således en fantasmatiske byidentitet muligt" (Diken, 1998, p. 66). Dette perspektiv på dikotomiernes rolle er i princippet det samme som går igen i Lacalu og Mouffes (1985) brug af begreberne differens- og ækvivalensrelationer, som diskuteret i kapitel 3. Her bruges differens- og ækvivalensrelationer til at vise, hvordan forskelle bliver betydningssskabende - og dermed "ufarlige" - ved at blive inkorporeret i den politiske repræsentation af de socialt belastede boligområder og i de løsningsstrategier, der bliver implementeret i disse boligområder. På denne måde er de socialt belastede boligområders mening og identitet skabt i kraft af det de ikke er: "Gode boligområder".

Aftegningen af det abstrakte rum, hvor den planpolitiske forståelse af det socialt belastede sted er funderet, var som sagt det overordnede formål med afhandlingens udefraperspektiv. På baggrund af afhandlingens diskussioner er dette abstrakte rum indkredset til at være den dominerende sociorumlige meningshorisont, som "omgiver" de socialt belastede boligområder, og som kommer konkret til udtryk i den planpolitiske forståelse af disse områder. Inden for denne horisont er den planpolitiske forståelse af boligområderne for det første kendetegnet ved, at bygge på én bestemt forståelse af det hverdagsliv, der skal leves i disse boligområder. Det er et hverdagsliv, som er og skal være kendetegnet ved det gennemsnitlige, harmoniske og homogene liv. Der er med andre ord ikke plads til social og kulturel afvigelse eller for-

skellighed, og dermed bliver enhver form for afvigelse anset som et problem. For det *andet* lægger den planpolitiske forståelse op til én universel type af løsningsstrategier uanset hvilken social og kulturel kontekst, det vil sige boligområde, der er tale om - nemlig udligning af forskelle mellem de kategoriserede socialt belastede boligområder og det øvrige ("normale") samfund. Og dette i øvrigt uden at vide andet om det hverdagsliv, der leves i kategoriserede socialt belastede boligområder, end at der statistisk set er en koncentration af arbejdsløse, danskere med en anden etnisk baggrund, mange enlige og så videre.

Spørgsmålet er så, hvordan en indefraforståelse af et socialt belastet sted ser ud? Og hvordan det liv, der leves på sådan et sted, kan karakteriseres blandt andet hvad angår fællesskabsfølelse, identitet og tilhørsforhold?

9.2. Indefraperspektivet

Det overordnede formål med afhandlingens indefraperspektiv har været at diskutere, hvordan beboere i kategoriserede socialt belastede boligområder oplever og forstår deres bosted. Det vil sige hvilken mening og betydning stedet har for beboerne i relation til deres hverdagsliv. I denne sammenhæng ses 'det socialt belastede sted' i denne afhandling som en operationel repræsentation af den abstrakte og dominerende sociorumlige meningshorisont. Det vil sige den meningshorisont, som "omgiver" de socialt belastede steder – den planpolitiske kategorisering af stederne - og dermed også den meningshorisont som beboernes forståelse af deres kategoriserede socialt belastede bosted skal ses i (dialektisk) sammenhæng med.

Som eksempel på hvordan en indefra funderet stedsforståelse dannes er Avedøre Stationsby, nærmere betegnet udvalgte beboere i Stationsbyen, valgt som case. Der er således foretaget en række interviews med beboere i Stationsbyen, hvor det primære formål har været at undersøge de betydnings- og meningsdannelsesprocesser, som ligger til grund for beboernes kollektive som individuelle tolkning af deres bosted.

Nøglebegreberne i denne undersøgelse har været '*brug*', '*oplevelse*' og '*erfaring*'. Disse tre centrale begreber er udledt på baggrund af udvalgte samfunds- og humangeografisk tilgange til rum- og stedsbegrebet. I disse tilgange fokuseres der på, at rum ikke kan ses som en selvstændig kategori. Forståelse af rum og sted skal ses som en social proces, der har rumlige og tidlige variationer og udstrækning. Dette betyder at stedet skal ses i sammenhæng med tid, overordnede sociorumlige processer og socialitet, det vil primært sige individuelle og kollektive sociale praksisser. Igennem disse praksisser skabes stedet, det vil sige at stedet gennem praksis får betydning og mening. Praksis referer i denne undersøgelse til brugen af stedet, samt til oplevelser og erfaringer knyttet til såvel bostedet som til andre steder. På denne måde skal stedets mening og betydning som sagt ses i en dialektisk sammenhæng med den abstrakte og dominerende sociorumlige meningshorisont. Og dermed skal oplevelser og erfaringer også ses i sammenhæng med den planpolitiske forståelse af socialt belastede steder (udefrakommende diskurser om rum).

Ved hjælp af de tre nøglebegreber ('brug', 'oplevelse' og 'erfaring') er beboernes individuelle som kollektive erfaringsprocesser i kapitel 8 undersøgt i forhold til, sociale og kulturelle aktiviteter, netværksrelationer og fællesskab i Stationsbyen. Lige som beboerens brug af samt deres oplevelser og erfaringer fra andre tid- og rumkontekster er undersøgt og diskuteret.

9.2.1. Fællesskabet

Det man for det første kan sige om beboernes oplevelse af fællesskabet i Avedøre Stationsby er at fællesskabet primært forbindes med enkeltstående episoder, og opstår når der er behov for det. Det handler især om kampe

“mod” Hvidovre Kommune. Men det handler også om at forsvare sin by overfor andre udefrakommende som blandt andet pressens negative holdninger til Avedøre Stationsby. Begge typer af fællesskabsfølelse kan relateres til en modreaktion. I forhold til kampe mod Hvidovre Kommune kan kampene med udgangspunkt i Shields’ forståelse af begrebet ‘repræsentationernes rum’ ses som et udtryk for beboernes formulering af alternative repræsentationer af deres by, set i forhold til Hvidovre Kommunes opfattelse og løsning af Avedøre Stationsbys problemer. Det handler her om en fælles aktiv handling forstået som forskellige beboerinitierede aktioner. Forsvaret af Avedøre Stationsby mod negative holdninger handler også om alternative repræsentationer, men er mere individuelt relateret. Beboerne reagerer, når de møder den negative holdning til Avedøre Stationsby, men hvordan og i hvilke sammenhænge de gør det er forskelligt. Fælles for begge typer af modreaktioner er, at beboerne oplever Avedøre Stationsby som en helhed med en stærk positiv fælles identitet, som står i modsætning til udefrakommendes negative diskurser om deres bosted.

Effekten af omverdens negative forestillinger om Avedøre Stationsby kan også ses afspejlet i en del af beboernes forestillinger om Avedøre Stationsby inden de flyttede til byen. Det gælder især for de beboere, hvis tilflytning har været et resultat af mangel på andre muligheder. I kraft af den “offentlige” stempeling af Stationsbyen som socialt belastet, har disse beboere også haft en forestilling om Avedøre Stationsby som belastet. Det handler blandt andet om andelen af flygtninge og indvandrere, kriminalitet, “ensartet og kedelig” by med mere. Disse beboeres holdning er i midlertidig forandret således, at de nu (det vil sige på interviewtidspunktet) reagerer modsat, når de bliver konfronteret med den negative omtale af deres by.

Beboernes helhedsopfattelse af Avedøre Stationsby ændres når man ser på beboernes oplevelse og erfaringer med eget bomiljø og afdeling. Her viser det sig, at man som beboer kan have (mindst) tre forskellige stedsidentiteter: En, der gælder hele byen, en, der gælder eget bomiljø og en, der glæder den administrative afdeling man er tilknyttet. Og på baggrund af den stedsidentitet man som beboer på et givent tidspunkt identificerer sig med, tillægges forskellige problemer og kvaliteter betydning. På denne måde kan man som beboer opleve, at der er et stærkt fællesskab i Avedøre Stationsby - en oplevelse, som blandt andet stammer fra erfaringer med deltagelse i forskellig beboerkampe. Men man kan samtidig opleve at fællesskabet mangler i forhold til eget bomiljø. Denne oplevelse af forskellighed går igen i beboernes opfattelse af de tre afdelinger. Beboerne oplever således, at de generelle problemstillinger som udefrakommende mener præger deres bosted, blandt andet problemer vedrørende flygtninge og indvandrere, arbejdsløshed og alkoholmisbrug, ikke er nogle, der præger deres afdeling/specifikke bomiljø og hverdagsliv, men kan forekomme i de andre afdelinger.

9.2.2. Netværksrelationer

I afhandlingen er beboernes netværksrelationer diskuteret i forhold til beboernes brug af Avedøre Stationsby. Det vil sige diskuteret i forhold til, hvor stedbundne disse relationer er. På denne baggrund blev der i kapitel 8 udledt tre forskellige former for brug af Avedøre Stationsby:

Et *stedbundet brug* kendetegnet ved, at beboerne oplever, at deres netværksrelationer er lokaliseret i Stationsbyen, og/eller at de bruger det meste af deres (fri)tid i Stationsbyen, blandt andet ved at være aktive i Stationsbyens kulturelle og sociale aktiviteter, foreninger og klubber. Dette stedbundne brug betyder ikke at disse beboeres kontakt til omverden er fraværende, men at beboerne ud fra individuelle årsager har valgt at have et stedbundet brug af deres boligområde. Dette valg kan ses i forhold til *længde på botid*, hvor man gennem tiden har opdyrket venskaber med medbeboere, og hvor deltagelse i forskellige kulturelle og sociale aktiviteter er blevet en “naturlig” del af hverdagslivet. Det kan samtidig også være en form for tvunget valg,

hvor man på grund af *helbredsmæssige problemer* er nødt til at være stedbundet i længere perioder. For især den sidste type af beboere spiller kend- og venskabet samt i det hele taget socialt samvær med medbeboere en konkret og vigtig rolle i beboernes hverdagsliv. En rolle som kan kædes sammen med tryghed i forhold til at kunne få hjælp, hvis det er nødvendigt.

Et *mixet brug* kendetegnet ved, at beboernes netværksrelationer, deltagelse og engagement i kulturelle og sociale aktiviteter både foregår i Stationsbyen og andre steder. Det er et brug, som for det første kan karakteriseres som et fleksibelt behovsorienteret brug: Når Avedøre Stationsbys tilbud om aktiviteter stemmer overens med beboernes behov benyttes de, når de ikke gør tilfredsstilles behovene andre steder. For det andet er det mixede brug også kendetegnet ved at 'andre steder' også kan betyde egen privatsfære. I perioder kan det være, at det er privatsfæren man har behov for at dyrke, det kan for eksempel være tilfældet for *børnefamilier og/eller beboere med fuldtidsarbejde*, mens ens behov i andre perioder er mere udadrettet. At man i perioder vælger privatsfæren kan også hænge sammen med en generel oplevelse af, at den fysiske og sociale tæthed til medbeboere til tider opleves som en negativ form for social kontrol, som afføder sladder og myter. Et mixet brug kan også ses i sammenhæng med, at man som beboer er mere mobil set i forhold til helbredsmæssig situation. I forhold til beboere med et mixet brug af Avedøre Stationsby kan man sige, at kend- og venskab og i det hele taget samvær med medbeboere, spiller en mindre betydningsfuld rolle set i forhold til beboere med et stedbundet brug. Og det samme kan siges om disse beboeres deltagelse i sociale og kulturelle aktiviteter i Stationsbyen.

Et *stedubundne brug* er kendetegnet ved, at beboernes netværksrelationer, deltagelse og engagement i aktiviteter alene opleves som være relateret til andre steder. Stedet opleves primært som et bosted, og ikke som et sted der skal opfylde behov for socialt samvær og aktiviteter. Et stedubundet brug kan også ses i relation til, at man hverken har forventninger til eller erfaringer med, at bostedet skal eller kan opfylde behov for socialt samvær samt behov for deltagelse i sociale og kulturelle aktiviteter. Et sådant fravalg af boligområde kan også ses i forbindelse med dårlige erfaringer med deltagelse i aktiviteter, enten fra nuværende bosted eller fra tidligere bosted. Derudover kan et stedubundet brug også hænge sammen med mobilitet. Det kan være man er enlig og derfor ikke har familiære forpligtigelser, og dermed måske har større behov og mulighed for udadrettede aktiviteter. Især livet uden børn bevirker naturligt nok også, at man hverken har en interesse i eller bruger boligområdets børnefunktioner så som daginstitutionsforhold og legemuligheder. Som en konsekvens af fravalget af bostedskonteksten spiller kend- og venskab, samvær med medbeboere samt deltagelse i Stationsbyens sociale og kulturelle aktiviteter en mindre betydningsfuld rolle set både i forhold til beboere med et stedbundet og mixet brug af Avedøre Stationsby.

Disse tre forskellige former for brug af Avedøre Stationsby kan, hvis man følger Massey (1995), *for det første* ses i forhold til de erindringer beboerne får gennem de forskellige brugsformer. Afhængigt af erindringer og erfaringer knyttet til de forskellige brugsformer man som beboer har, tillægger man forskellige kvaliteter og problemer betydning. Således vil erfaringer fra og kontakt med andre tid- og rumkontekster, som især beboere med et mixet og stedbundet brug af Avedøre Stationsby har, have betydning for, hvordan beboerne oplever Avedøre Stationsby blandt andet i forhold til kvaliteter og problemer samt kontakt med medbeboere og deltagelse i sociale og kulturelle aktiviteter. *For det andet* kan især det mixede brug sidestilles med det, som Massey karakteriserer som et rumligt netværk. I Masseys termer betyder det, at stedet skal ses som formet af og gennem forskellige sociale relationer, som er udstrakt i tid og rum. På denne måde mener Massey, at stedernes karakter altid skal ses som formet af og gennem forbindelse med andre steder og dermed forbindelse med andre mennesker. I denne sammenhæng taler Massey også om mere indirekte forbindelser mellem steder og

mennesker. Blandt andet i forhold til at moderne mennesker, i kraft af for eksempel nyhedsmedier og det internationale vareudbud i forretninger, konstant er i berøring med andre steder og mennesker. På denne baggrund kan man sige, at også beboere med et stedbundet brug er i kontakt med omverdenen uden for Stationsbyen. Derudover har de stedbundne beboere også kontakt med omverdenen i forbindelse med arbejde, besøg hos venner og familie uden for Stationsbyen og biograf- og teaterbesøg.

De tre former for brug af Avedøre Stationsbys forskellige kulturelle og sociale aktiviteter kan også diskuteres i forhold til Giddens. Som diskuteret i kapitel 4 er begrebet 'brug' relateret til Giddens' (1984) diskussion af begrebet 'locales', som får betydning gennem et konkret (refleksivt og praktisk) brug. På trods af at locales begrebet favner mere bredt end stedsbegrebet, er de egenskaber, som Giddens tillægger locales-begrebet, overført til denne afhandlings stedsdiskussioner. Set i dette perspektiv kan man sige, at stedets betydning varierer alt efter, hvor stedbundet beboernes brug af Avedøre Stationsby er. Når Giddens mener, at det menneskelige brug af et sted bestemmer, hvilken betydning stedet har, vil det sige, at der set i forhold til de interviewede beboeres brug af Avedøre Stationsby tegner sig et meget varieret billede af den betydning Avedøre Stationsby har for beboerne. Således kan man tale om, at bostedets betydning for de stedbundne beboere er stor blandt andet i forhold kontakt med medbeboere og deltagelse i fællesskabsrettede sociale og kulturelle aktiviteter, men derimod mindre betydningsfuld når man ser på beboere med et mixet og stedsbundet brug af bostedet.

9.2.3. Diskurser i rum

De diskurser som de interviewede beboere i Avedøre Stationsby producerer om deres sted, kan med udgangspunkt i Shields (1999) først og fremmest siges at være et udtryk for de værdier, og dermed de betydninger beboerne tillægger deres sted. Disse værdier og betydninger kommer blandt andet til udtryk gennem de kvaliteter og problemer, beboerne har fremhævet i interviewene. Kvaliteterne handler især om fællesskab, kend- og venskab med og til medbeboere, kulturelle og sociale aktiviteter og ansvarlighed. Som ovenstående diskussion viser, hviler den mening og betydning som fællesskabet/fællesskabsfølelsen har for beboerne samt den mening og betydning sociale relationer til medbeboere har, på to forhold:

Det ene forhold har af gøre med opfattelsen af hele byen versus det enkelte bomiljø og afdeling. Det andet forhold har af gøre med stedbundethed.

For fællesskabsfølelsen, og her implicit den stedsidentitet beboerne giver udtryk for, handler det om den betydning og mening Avedøre Stationsby har set i forhold til hele byen og set i forhold til det enkelte bomiljø og administrative afdeling - en betydning og mening som afføder (mindst) tre former for stedsidentitet. Disse tre former for stedsidentitet giver sig udslag i forskellige opfattelser af og erfaringer med fællesskabet i Avedøre Stationsby.

Den fællesskabsfølelse, som er relateret til *hele byen*, kan ikke betegnes som kontinuerligt og et én gang for alle defineret fællesskab. Fællesskabet kan snarere betegnes som en individuel og kollektiv refleksiv proces, hvor fællesskabet dannes alt efter behov og situation, for eksempel i forbindelse med kampe mod Hvidovre Kommune. Denne refleksivitet afspejles også i beboernes forsvar mod udefrakommendes negative holdninger og meninger om deres by, hvor beboerne reagerer, når de bliver konfronteret med negativiteten.

Den fællesskabsfølelse, som er relateret til det *enkelte bomiljø og afdeling* er en anden form for fællesskab. Her handler det om at en afdelingsidentitet skabes i kraft af at være forskellig eller anderledes set i forhold til de andre afdelinger. En anderledeshed som blandt andet går på, at der i ens egen afdeling ikke er problemer, men derimod problemer i de andre afdelinger.

Hvis man igen følger Massey (1995), kan man sige, at begge typer af fællesskabsfølelser er resultatet af refleksive og mentale grænsekonstruktivi-

oner, som skaber forskellige stedsidentiteter. Det er identiteter, hvis indhold er skabt gennem det man kan kalde ekskluderende grænser mellem "os og de andre". Det er i princippet det samme, som Shields (1999) er inde på, når han taler om, hvordan diskurser i rum skabes ved, at man som beboer realiserer sig selv som en "total person" gennem forskellige kampe om tilegnelsen af rum. På denne måde kan konstruktionen af ekskluderende stedsidentiteter også i Shields forståelse ses som en måde at danne (steds)identitet på.

Beboernes forskellige former for stedbundethed bevirker også, at beboerne tillægger forskellige kvaliteter og problemer betydning. Således kan man sige at betydningen af tætte sociale relationer og deltagelse i (fællesskabsrettede) sociale og kulturelle aktiviteter er proportionalt stigende med graden af stedbundethed. Graden af stedbundethed skal også ses i forhold til en række individuelle forhold som botidslængde, helbredsmæssig situation, familiesituation og tilknytning til arbejdsmarkedet. Disse forhold bevirker, at man som beboer har nogle forskellige behov, der dels afspejler sig i forskellige forventninger til bostedet, dels i forskellige former for brug af bostedet.

Udover de forskellige holdninger til kvaliteter som for eksempel fællesskab, der får en omvendt betydning når beboerne taler om hele byen versus eget bomiljø, var der blandt andet også forskellige holdninger til byen-i-byen problematikken. Således forbandt nogle beboere denne problematik med tryghed og overskuelighed, mens andre så det som et problem. Der var dog tre problematikker, som man kan sige beboerne var "enige" om: Udbuddet og standarden på dagligvareforretninger, huslejeniveauet samt omverdens negative billede af Avedøre Stationsby.

Forskelligheden i forhold til stedsidentiteter og stedbundethed er central når man taler om de diskurser, der eksisterer i Avedøre Stationsby. Som ovenstående diskussioner viser, kan der mindst udledes tre forskellige diskurser i Avedøre Stationsby, som er knyttet til de tre forskellige former for stedsidentitet (hele byen, afdelingen og bomiljøet). Og på tværs af disse identiteter er der beboernes brug af Stationsbyen, som afføder forskellige former for stedbundethed. I denne sammenhæng er der et andet centralt forhold, når man taler om diskurser i Avedøre Stationsby, og det er, at især dannelsen af de forskellige stedsidentiteter kan ses i en dialektisk sammenhæng med den dominerende sociorumlige meningshorisont, som kommer til udtryk i de planpolitiske (Byudvalg og Hvidovre Kommune) diskurser om Avedøre Stationsby.

For det første i forhold til det man kan kalde den fælles identitet. Det vil sige den identitet, der er rettet mod omverdens negative opfattelse af Stationsbyen. Det er en identitet, som man kan sige er skabt i trods, eller i kraft af omverdens negative holdning til Stationsbyen. Det dikotomiske forhold, som blev diskuteret og fremhævet som centralt i forhold til skabelsen af diskurser om rum (afsnit 9.1.4), er altså også et forhold, som kan diskuteres i forhold til diskurser i rum (på stedet). Således kan man sige, at beboernes fælles positive opfattelse af hele byen er skabt i kraft af det som Avedøre Stationsby ikke er for beboerne: Socialt belastet. På denne måde bliver det, som Avedøre Stationsby er forskellig fra, identitets- og betydningskabende. Dermed kan man sige, at beboernes kollektive erfaringer er præget af de planpolitiske diskurser om rum. Men også beboernes individuelle erfaringer er præget af disse diskurser. Således spiller udefrakommendes negative holdninger også ind i forhold til blandt andet de beboere, hvis indflytning til Stationsbyen kan betegnes som ufrivilligt. Disse beboere havde en negativ forestilling om Stationsbyen inden de flyttede ind, som primært stammede fra omverdens kategorisering af Avedøre Stationsby som socialt belastet. Det er imidlertid en forestilling, som har ændret sig, dels på baggrund af positive erfaringer og kendskab til byen, dels kan ændringen ses i sammenhæng med en form for trodsreaktion.

For det andet kan den dialektiske sammenhæng mellem diskurser om rum og diskurser i rum (på stedet) ses i forhold til den måde, de identiteter, der er knyttet til bomiljø og afdeling, er dannet på. Her bliver det samme dikotomiske forhold mellem det "gode" versus det "dårlige" sted, som kommet til udtryk i den planpolitiske opfattelse af socialt belastede boligområder, benyttet. Således defineres den gode afdeling i kraft af de andre afdelingers problemer. Problemer, som ydermere er nogle af de samme, som Byudvalget og Hvidovre Kommune mener er karakteristisk for socialt belastede boligområder generelt, og specifikt gældende for Avedøre Stationsby.

Som sagt ses 'det socialt belastede sted' i denne afhandling som en operationel repræsentation af den abstrakte og dominerende sociorumlige meningshorisont. Denne operationelle repræsentation kommer som vist til udtryk gennem selve den planpolitiske kategorisering af hvilke boligområder, der er socialt belastede. Det er samtidig også dette forhold, som i første omgang udgør det, man kan kalde den overordnede dialektiske sammenhæng mellem den dominerende sociorumlige meningshorisont og beboernes repræsentation og forståelse af deres bosted. Den dialektiske sammenhæng kommer også til udtryk i beboernes stedsidentitetsdannelse, hvor man definerer sin afdeling positivt gennem en negativ modstilling til de andre afdelinger. På trods af disse dialektiske sammenhænge er der er noget, som ikke "hænger sammen" og det er, at det hverdagsliv, som leves i Avedøre Stationsby ikke af beboerne opleves og erfares som socialt belastet. Og det på trods af at hverdagslivet, set i forhold til fællesskab, netværksrelationer og graden af stedbundethed, ikke kan karakteriseres som harmonisk og homogent. Hverdagslivet er derimod præget af social og kulturel forskellighed, og kan karakteriseres som kontinuerligt varierende i tid og rum.

9.3. Modsætninger og sammenhænge

Når man ser på den planpolitiske (Byudvalget og Hvidovre Kommune) forklaringslogik tager denne udgangspunkt i nogle statistiske definerede hovedproblemtyper. Det drejer sig som sagt om andelen af arbejdsløse, andelen af flygtninge og indvandrere, kriminalitet, flyttefrekvens med mere. Når man ser på, hvordan beboerne i Avedøre Stationsby forholder sig til disse problemtyper viser det sig, at beboerne ikke oplever disse problemtyper som betydningsfulde i forhold til det hverdagsliv de lever i Stationsbyen. Dog dukker visse af problemtyperne op når beboerne sammenligner egen afdeling og/eller bomiljø med de andre afdelinger og/eller bomiljøer. På denne måde kan man som sagt sige, at grænsedragningen og det dikotomiske forhold mellem det "gode" og det "dårlige", som ligger i den planpolitiske stedsforståelse også benyttes af beboerne.

Det næste skridt i den planpolitiske forklaringslogik er forestillingen om, at de statistisk definerede hovedproblemtyper avler andre problemtyper. Det handler om, at de socialt belastede boligområder generelt, og Avedøre Stationsby specifikt, er kendetegnet ved et manglende stedbundet fællesskab og netværksrelationer, som bevirker, at beboerne ikke har én fælles stedsidentitet. Det er således *for det første* en logik, som bygger på statistiske undersøgelser af og data om nogle helt andre forhold end fællesskab og netværksrelationer. Man kan dermed sige, at den planpolitiske opfattelse af manglende fællesskab og netværksrelationer i de kategoriserede socialt belastede boligområder reelt ikke er undersøgt, men bygger på skøn. *For det andet* er det en logik, hvis indbyggede ideal om et "godt" sted er et sted kendetegnet ved, at beboerne har et stedbundet og stabilt tilhørsforhold. Det vil sige, at beboerne lægger det meste af deres (fri)tid og engagement i boligområdet, og dermed føler et ansvar og en forpligtelse overfor boligområdet og overfor hinanden - et tilhørsforhold, som samtidig danner grundlaget for en fælles positiv stedsidentitet og fælles forståelse af bostedet.

På én måde kan man sige, at den planpolitiske forestilling om manglende fællesskab og stedbundne netværksrelationer stemmer overens med de interviewede beboeres forhold til Avedøre Stationsby. Men det betyder ikke, at disse mangler genererer de planpolitiske definerede problemtyper som blandt andet manglende fælles identitet. I Avedøre Stationsby, er der faktisk en fælles identitet, men den sameksisterer med og er lige så vigtig som (mindst) to andre former for stedsidentiteter. Desuden har beboerne netværksrelationer i Avedøre Stationsby de er bare ikke kun knyttet til bostedet, men også til andre steder.

Det sidste skridt i den planpolitiske forklaringslogik handler om, at de ovennævnte problemtyper bevirker, at de socialt belastede boligområder har et dårligt image, som dels gør det svært at tiltrække nye beboere, dels bevirker at beboerne har en negativ stedsidentitet. I forhold til denne imageproblematik kan man på én måde sige, at der er et sammenfald mellem beboernes og den planpolitiske opfattelse af problemer. Men problemopfattelsen har to forskellige årsagsforklaringer. Således anses det dårlige image fra planpolitisk hold som en afledt effekt af de andre skønsnæssige og statistiske opgjorte problemtyper. Beboerne derimod ser primært det dårlige image som et resultat af udefrakommendes negative holdning til og manglende viden om deres by. Og altså ikke et image der kan relateres til det hverdagsliv beboerne lever.

Især er det sidste forhold angående den divergerende oplevelse af, hvordan det negative image genereres interessant. Det skal ses i forhold til, at dette image i den planpolitiske opfattelse er medvirkende til, at de socialt belastede boligområders problemer kører i ring. Det er denne ring, som i kapitel 5, kaldes for boligområdernes "onde cirkel". Som beskrevet er cirkelen den forklaringsmodel, som oftest bliver taget i brug, når problemer og årsagssammenhænge i de socialt belastede boligområder skal illustreres. Men når man ser på, hvordan beboerne i Avedøre Stationsby danner stedsidentiteter tegner der sig et lidt andet billede. For det først kan man ikke tale om én stedsidentitet, men om mindst tre forskellige identiteter. For det andet opfattes disse tre identiteter ikke negativt, hvis man ser dem adskilt.

Konklusionen er, at den planpolitiske forklaringslogik ikke hænger sammen med den oplevelse beboerne i Avedøre Stationsby har af deres boligområde. Som et resultat af denne manglende sammenhæng sker der det, som med Flyvbjergs ord kan betegnes som en analytisk-rationel fejlslutning. Som diskuteret i kapitel 2 handler en sådan fejlslutning, ifølge Flyvbjerg, om at "ophøje analyse og rationalitet til den vigtigste funktionsmåde for menneskelig aktivitet og lade den dominere i en grad så andre mindst lige så vigtige måder for menneskelig forståelse og handling undertrykkes og usynliggøres" (Flyvbjerg, 1991, p. 37). Og en usynliggørelse af beboernes forståelse er netop det, som er sket i den planpolitiske forklaringslogik. Konsekvensen er, at når de planpolitiske statistisk definerede hovedproblemer ikke opleves som betydningsfulde af beboerne, så hænger resten af den planpolitiske forklaringslogik heller ikke sammen med beboernes "logik". Som Beauregard i bogen "Voices of Decline" siger: "*People decide how to respond on the basis of meanings, not on the basis of facts*" (Beauregard, 1993, p.8).

Denne divergerende opfattelse af Avedøre Stationsby skal ses i forhold til det skisma, der opstår når to forskellige meningshorisonter mødes. For selv om der kan spores dialektiske sammenhænge mellem den planpolitiske stedsforståelse og beboernes ditto, så eksisterer der alligevel grundlæggende forskelle. Beboerne anser således ikke de statistisk definerede problemtyper som betydningsfulde i deres hverdag, det er derimod en række andre forhold, som beboerne tillægger betydning og mening i deres forståelse af deres bosted. Det er en stedsforståelse, som hverken indgår i Hvidovre Kommunes forståelse af Avedøre Stationsby eller i Byudvalgets forståelse af socialt belastede boligområder generelt.

9.3.1. En mobil og reflektiv stedsfortælse

Som sagt kan beboernes forståelse af deres bosted ses i sammenhæng med deres forskellige former for stedsidentitet og forskellige former for stedbundethed. På denne måde kan man ikke tale om, at der i Avedøre Stationsby eksisterer én form for fællesskabsfølelse. Lige som der heller ikke findes fælles typer af stedbundne netværksrelationer. Man kan derimod tale om, at beboernes oplevelse af og erfaring med såvel fællesskabet som netværksrelationerne kan karakteriseres som *mobilt og reflektivt*. Og dermed skal oplevelse og erfaring ses som varierende i tid og rum. Man kan således ikke tale om fællesskab i ental, men i flertal. Det skal ses i forhold til, at der hvor beboerne oplever, at de er fælles om noget, er afhængig af behov og er forskellig fra gang til gang. Det vil sige, at fællesskabstyperne ikke er nogle man kan karakterisere som kontinuerlige og én gang for alle defineret. Derimod kan fællesskaberne karakteriseres som en proces, der til stadighed forandres i takt med de behov, der på et givent tidspunkt skal dækkes.

De forskellige former for fællesskab skal også ses i forhold til beboernes opfattelse af de identiteter og tilhørsforhold, der er knyttet til henholdsvis hele byen, den administrative afdeling og specifikke bomiljø. Her aftegnes der således mindst tre forskellige stedsidentiteter, med hver deres positive (og negative) kendetegn. Dette bevirker, at beboernes stedsforståelse er rettet mod (mindst) tre identitetsskabende forhold. Samtidig viser beboernes forskellige stedsidentitetsdannelseprocesser, at fællesskabet og fællesskabsfølelsen varierer i tid og rum.

Mobiliteten og refleksiviteten kan også siges at være gældende for beboernes forhold til netværksrelationer. De stedbundne beboere er nok den gruppe beboere, som man kan kalde for mindst mobile. Hvorimod mobiliteten er større for de beboere, som har et mixet brug af Avedøre Stationsby, idet disse beboere kontinuerligt vælger Stationsbyen til og fra i forhold til de givne behov, de har på givne tidspunkter i forhold til samvær med venner og deltagelse i aktiviteter. De beboere, man kan kalde for mest mobile, er de stedubundne beboere, idet de kontinuerligt fravælger Avedøre Stationsby (i forhold til netværksrelationer og deltagelse i aktiviteter). På denne måde er også beboernes netværksrelationer kendetegnet ved at variere i tid og rum.

Sidst, men ikke mindst, kan den refleksive mobilitet også ses i forhold til de negative forestillinger nogle af beboerne havde inden de flyttede til Avedøre Stationsby, som blandt andet på baggrund af erfaringer, oplevelser og viden om Avedøre Stationsby, har ændret sig til positive forestillinger. På denne måde skal refleksiv mobilitet også ses som et udtryk for at beboernes "generelle" forståelse af deres sted varierer i tid og rum.

De væsentligste diskurser, som produceres i Avedøre Stationsby i forhold til de forhold, der af beboerne anses for betydningsfulde, og dermed, hvilke kvaliteter og problemer beboerne mener kendetegner deres by, skal således ses i relation til stedsidentitetsdannelsen og til graden af stedbundethed som varierer i tid og rum. Konsekvensen af, at der ikke kan udledes én fælles stedsidentitet eller én form for stedbundethed, men at man derimod kan tale om refleksive og mobile identiteter og stedbundethed, er, at man heller ikke kan anskue de kvaliteter og problemer, som beboerne anser for betydningsfulde, som fastlåste og én gang for alle definerede. I takt med individuelle behov og forhold, som botidslængde, familie- og arbejdssituation og helbredstilstand, vil betydningen af forskellige problemer og kvaliteter ændres og udvikles i tid og rum.

Modsætningerne mellem en udefra funderet stedsforståelse og en indefra funderet stedsforståelse handler grundlæggende om, at man planpolitisk arbejder med én bestemt kontekstafhængig og generaliseret forestilling om hverdagslivet i de socialt belastede boligområder, og som konsekvens heraf arbejder med én type af målsætningsstrategi. Beboernes stedsforståelse i relation til det hverdagsliv de lever, er derimod kendetegnet ved forskellighed og kontekstspecifikke forhold som overordnet udspringer af kollektive og individuelle brug af, oplevelser og erfaringer knyttet til bostedet og andre

steder. Derudover skal beboernes stedsforståelse også ses i sammenhæng med mere konkrete forhold så som længde på botid, helbredsmæssig situation, familie- og arbejdsmæssige forhold, stedets specifikke historie (symboler og image), rumlige netværksrelationer med mere. Konsekvensen af uoverensstemmelserne mellem en indefra og udefra funderet stedsforståelse er, at også stedsidentitetsdannelsen anskues forskelligt. Den planpolitiske "opskrift" på skabelsen af stedsidentitet og et permanent tilhørsforhold til stedet er lige dele homogenitet, stabilitet og orden, således at de socioøkonomiske og sociokulturelle forskelle mellem de socialt belastede boligområder og det øvrige samfund udjævnes. Beboernes stedsidentitetsdannelse sker derimod på baggrund af forskellighed og individualitet.

9.4. En tidssvarende hverdagslivsopfattelse

Hvis man ser beboernes forståelse af deres bosted Avedøre Stationsby, og implicit det hverdagsliv de lever, i et mere overordnet perspektiv, samt diskuterer denne forståelse i forhold til andre ligende undersøgelser af relationen mellem hverdagsliv og bosted, kan følgende forhold diskuteres.

Først og fremmest kan man sige, at det mixede og stedbundne brug af Avedøre Stationsby ikke er enestående. Således fandt for eksempel Simonsen på baggrund af hendes undersøgelse af sammenhængene mellem stedbundethed og hverdagspraksis følgende: "[...] analysen har vist [...], hvordan helt andre typer af relationer, nemlig de relativt svage, uforpligtende naborelationer, har en afgørende rolle i skabelsen af tryghed, identitet og følelse af tilknytning til kvarteret" (Simonsen, 1993, p. 260)⁷⁴. Desuden viser Simonsens undersøgelse også, at hendes interviewpersoner har det, som hun kalder et rumligt differentieret netværk og aktivitetsmønster, det vil sige, at netværk og aktiviteter ikke kun er centreret omkring bostedet. Dette får som konsekvens, at Simonsen mener, det er absurd at forbinde det bymæssige sociale liv med lokalsamfundsopfattelsen: "Det må stå klart, at det sociale liv ikke længere som helhed er bundet til og organiseret omkring lokale funktionelle og sociale fællesskaber, hvorfor det også er meningsløst at tale om lokalsamfund i moderne bysamfund. Men det betyder ikke, at der ikke kan eksistere en lokal tilknytning baseret på kendskab til og fortrolighed med lokaliteten og på sociale relationer af forskellig art" (Simonsen, 1993, p. 271). Simonsens kritik af lokalsamfundsopfattelsen ligger på linie med Masseys kritik af samme. Som diskuteret i kapitel 4 kritiserer Massey (1995) lokalsamfundsopfattelsen, for at tænke steder som lukkede enheder. Steder er, som Massey siger, formet af og gennem forskellige sociale relationer, som er udstrakt i tid og rum.

Et norsk studie af byliv og modernitet udviser samme tendenser i forhold til såkaldte svage sociale bånd mellem medbeboere: "Man vælger selv livsstil, man vælger selv hvornår og hvordan man vil involveres, og insisterer på den 'private sides' nødvendighed." (Pløger, 1997, p. 264) Denne reflektive forholder sig til hvordan man som beboer lader sig involvere i sit bosted karakteriseres i studiet som det "refleksive nærmiljø", som dækker over at bylivet "i økende grad synes å kreve en aktiv begrundelse for involvering. Nærmiljøbeboerne settes overfor en række refleksjoner over hvorfor og hvordan man vil involveres" (Pløger, 1997, p. 265).

Denne reflektive forholder sig til sit nærmiljø/bosted er også et forhold, som kommer frem i et dansk studie af "Det moderne og solidariteten", hvor forskellige solidaritetsformer, her i blandt naboskaber, er kvalitativt og kvantitativt undersøgt. Her konkluderer forfatterne følgende: "Alt i alt viser undersøgelsen, at naboskabsrelationer for de fleste har begrænset betydning i forhold til andre mere følelsesmæssige og moralsk forpligtende relationer [...] der opretholdes så længe parterne finder, at relationen giver dem noget.

⁷⁴ Denne undersøgelse foretager Simonsen i bogen "Byteori og hverdagspraksis" fra 1993.

Naboskaber drejer sig typisk om, at naboerne gør hinanden små tjenester og gentjenester [...] Gennemgående er naboskab således - også på landet - en relativ uforpligtende relation mellem mennesker, der først og fremmest har det til fælles, at de bor ved siden af hinanden” (Juul, 2000, p. 4).

Set i forhold til de interviewede beboeres relationer til deres bosted Avedøre Stationsby er der meget, der peger hen imod, at den refleksive forholden sig til sit bosted som både Pløger og Juul finder i deres studier også kan siges at være gældende for de interviewede beboere. Det er hvad der tidligere er omtalt som reflektiv mobilitet, som især karakteriserer beboere med et mixet og stedubundet brug. Også det, som Pløger kalder for den ‘private sides’ nødvendighed, ses især hos beboere med et mixet brug af Avedøre Stationsby, dels i forhold til behovet for blandt andet at rekonstituere sig efter en lang arbejdsdag og tage sig af opgaver forbundet med børnepasning og omsorg, dels i forhold til at skærme sig fra social kontrol og sladder.

9.4.1. Det refleksive projekt

Set i et mere overordnet og teoretisk perspektiv er denne refleksivitet af mange efterhånden blevet kendetegnet på det senmoderne liv. I denne sammenhæng kan især nævnes Giddens (1990, 1994a) forståelse af det refleksive projekt, som Giddens ser som et af (sen)modernitetens kendetegn⁷⁵. Som nævnt i kapitel 4 er Giddens udgangspunkt, at den radikale modernisme har omformet og ændret den traditionelle måde at opfatte ‘sted’ og ‘lokaltitet’ på. Stedet er, som Giddens siger, fantasmagorisk, hvilket skal ses i relation til at modernitetens fremvækst bevirker at steder og lokaliteter gennemsyres og formes af sociale påvirkninger, der er fjernt fra dem i tid og rum. Denne sociale påvirkning skal ifølge Giddens ses i forhold til modernitetens tre dynamiske kendetegn: Adskillelse af tid og rum, udlejring af sociale relationer samt den refleksive strukturering og restrukturering af sociale relationer. Som Giddens formulerer det: *“Modernitetens dynamik udspringer af adskillelse af tid og rum og deres rekombination i former, der gør det muligt præcist at inddele samfundslivet i tid og rum, endvidere af udlejringen af sociale systemer (et fænomen, som hænger nøje sammen med tid-rum-adskillelsen), samt endelig af den refleksive strukturering og restrukturering af sociale relationer set i lyset af fortsatte vidensinput, der påvirker individers og grupperes handlinger”* (Giddens, 1994a, p. 22). Især den konstante strøm af vidensinput, som kendetegner moderniteten, har bevirket, at traditioner ikke længere følges slavisk, men hele tiden skal begrundes. Dette har også konsekvenser for konstruktionen af identiteter, som i følge Giddens bliver et refleksivt projekt, hvor man kontinuerligt skal definere sig som menneske: *“The advance of social reflexivity means that individuals have no choice but to make choices: and these choices define who they are. People have to ‘construct their own biographies’ in order to sustain a coherent sense of self-identity. Yet they cannot do so without interacting with others [...]”* (Giddens, 1994b, p. 126). At konstruere sig selv som individ indebærer også, at venskaber og i det hele taget interaktion med andre bliver en del af selvets refleksive konstruktionproces. Giddens karakteriserer den moderne type af venskaber som “rene forhold” (pure relationships), som er kendetegnet ved at venskaber ikke bare “er der”, men hele tiden bliver overvejet i forhold til, hvorvidt de giver noget igen i relation til selvets konstruktionproces: *“A pure relationship is one that is entered into and sustained for its own sake - for the rewards that association with another or others can bring”* (Giddens, 1994b, p. 117)⁷⁶.

⁷⁵ Giddens bruger ikke selv betegnelsen senmodernisme, men betegnelsen ‘radikaliseret modernitet’.

⁷⁶ Som nævnt i kapitel 4 er Giddens opmærksom på at refleksiviteten og dermed frisættelsen fra traditionelle sociale former også indebærer en potentiel sårbarhed i forhold til dem, der har svært ved at leve op til kravene i et refleksivt moderne samfund.

Denne refleksivitet, som Giddens og også Pløger og Juul er inde på, har konsekvenser for den traditionelle måde at opfatte den type af lokalt funderet fællesskabsfølelse, som er indlejret i den klassiske lokalsamfundsopfattelse. Og dermed har denne refleksivitets diskussion også konsekvenser for den planpolitiske idealopfattelse af stedets rolle og de løsningsstrategier, som igangsættes i forhold til at ændre de socialt belastede boligområder således, at de kan leve op til idealopfattelsen. For det første kan man ikke tale om, at stedet har én bestemt rolle og funktion – stedet har, afhængigt af individuelle behov og forventninger flere forskellige roller og funktioner. For det andet sætter de ovenfor nævnte undersøgelser spørgsmålstegn ved selve forestillingen om, at det hverdagsliv, der leves i de socialt belastede boligområder, er “dårligt” og afvigende fra resten af samfundet. Dette skal blandt andet ses i forhold til, at hverken Pløgers, Simonsens eller Juuls undersøgelser er rettet mod kategoriserede socialt belastede boligområder. Således er for eksempel svage sociale og uforpligtigende bånd mellem naboer samt en ustabil deltagelse i forskellige lokalt funderede fællesprojekter også noget, der kendetegner boligområder, som ikke er kategoriseret som socialt belastede.

Hvis man bruger Flyvbjergs diskussioner af og eksempler på kritiske cases (som diskuteret i kapitel 2), kan man se Simonsen, Pløger og Juuls undersøgelser, som eksempel på en “mest-sandsynlig” case, hvor det sociale fællesskab og netværksrelationer testes i ikke-kategoriserede socialt belastede boligområder. Hvis det viser sig, at disse boligområder ikke er kendetegnet ved et sådant socialt fællesskab, er det (mest) sandsynligt, at det heller ikke er gældende for de socialt belastede boligområder. På denne baggrund kan man sige, at svage uforpligtigende sociale relationer og ustabile lokalt funderede fællesskaber mere er reglen end undtagelsen, og at de socialt belastede boligområder i denne henseende ikke kan karakteriseres som afvigende fra det resterende samfund. Dette sætter spørgsmålstegn ved den grundlæggende planpolitiske forståelse af de centrale problematikker i socialt belastede boligområder: Kan man overhovedet tale om, at der eksisterer problemer med fællesskabet i boligområderne?

Spørgsmålet, om hvor afvigende de socialt belastede boligområder reelt er, sætter også spørgsmål ved de planpolitiske løsningsstrategier. De planpolitiske løsninger har, som nævnt, det formål at fremme den sociale og kulturelle interaktion, og dermed fællesskabet, på tværs af sociokulturelle og socioøkonomiske forskelle ved at igangsætte diverse projekter og aktiviteter. Med andre ord skal disse projekter bane vejen for en kontinuerlig forpligtigende deltagelsesform. Men som vist i Avedøre Stationsbys tilfælde kan denne kontinuerlighed i deltagelse og involvering ikke tages for givet, men er afhængig af det refleksive til- og fravalg, som primært bunder i individuelle og ikke altså ikke i fællesskabsrettede behov.

Set i dette perspektiv findes der således ikke en overordnet permanent og stabil fællesskabsfølelse, og her kan man også tilføje solidaritetsfølelse, som gennemstrømmer beboernes forhold til deres sted og deres medbeboere. Der findes derimod flere forskellige måder at danne fællesskab på, som forandres i tid og rum. Det, som er drivkraften, hvis man følger Giddens (1994), er om man som beboer/individ får “noget ud” af at danne fællesskaber med beboere som man i socioøkonomisk og sociokulturel henseende er forskellig fra. Det vil sige, hvis det styrker ens identitetsdannelse og “selvprojekt”, så vil man gerne dele sine menneskelige ressourcer og sit engagement med folk, man i socioøkonomisk og sociokulturel henseende er forskellig fra. Deltagelse i fællesprojekter og interaktion med andre skal altså hele tiden begrundes. Hvis stedet ikke anses som betydningsfuldt i forhold til sociale netværksrelationer og deltagelse, så lægger man sine ressourcer og sit engagement andre steder. Som fuldtidsarbejdende børnefamilie eller som eneforsørger er det for eksempel naturligt nok ofte privatsfæren man vælger at lægge sit engagement og overskud i. På denne måde kan et lokalt engagement ikke tages for givet. Det vil være sådan, at nogle mere eller mindre kontinuerligt interagerer med forskellige socioøkonomiske og sociokulturelle

grupper. Mens andre primært danner fællesskaber med grupper i og uden for boligområdet der i sociokulturel og socioøkonomisk henseende er lig dem selv.

Vendes der tilbage til spørgsmålet om forholdet mellem den planpolitiske forståelse af Avedøre Stationsby som socialt belastet og beboernes forståelse af deres kategoriserede socialt belastede bosted kan man som sagt sige, at det handler om en analytisk-rationel fejlslutning. Først og fremmest fordi man fra planpolitisk hold ikke har undersøgt den betydning og mening bostedet har for beboerne. Og dette til trods for, at der i især kvarterløftstrategien, er et stort (retorisk) fokus på beboerindflydelse (bottom-up strategi) og fokus på, at kvarterløftindsatsen skal tage udgangspunkt i, hvordan beboerne oplever deres boligområde. Som diskuteret specifikt i kapitel 7 i forhold til kvarterløftet i Avedøre Stationsby er der reelt sket det, at det ikke er beboernes oplevelse af problemer og kvaliteter i Avedøre Stationsby, som har dannet rammerne for kvarterløftindsatsen. Det, som har dannet rammerne og udgangspunktet, er den kommunale planpolitiske opfattelse af problemer og kvaliteter, som er funderet i den statslige (Byudvalg) dominerende planpolitiske opfattelse af socialt belastede boligområder generelt.

Som en konsekvens af den analytisk-rationelle fejlslutning kan man sige, at den planpolitiske opfattelse og forklaringslogik kommer til at fremstå som myter, forestillinger og fordomme om det hverdagsliv, der leves i boligområderne. Forestillinger, som bunder i en traditionel og klassisk lokalsamfundsopfattelse, der ikke længere stemmer overens med det hverdagsliv, der leves både i kategoriserede som ikke-kategoriserede socialt belastede boligområder. Årsagen til, at den planpolitiske opfattelse og forklaringslogik kan blive ved med at bygge på forestillinger (og beskrivelser), og ikke på viden (og forståelse) om hvordan beboerne oplever de socialt belastede boligområder på et hverdagslivsniveau, skal ses i forhold til den sociorumlige dominerende meningshorisont. Eller med udgangspunkt i Shields (1999) ses i forhold til diskurser om rum og diskurser i rum. Som denne afhandling viser, så er det diskurserne om rum ('rummets repræsentationer'), der udgør den dominerende meningshorisont for politisk orientering og handling. Denne dominans skal ses i forhold til, at den planpolitiske forklaringslogik med nedsettelsen af en legitim politikformulerende institution (Byudvalget) er blevet til en "institutionaliseret sandhed". Således kan kommunale eksperter og sandhedsproducenter, med støtte i Byudvalget, reproducere den planpolitiske forståelse af såvel problemer som løsninger i de socialt belastede boligområder. De diskurser, som eksisterer i rummet/på stedet, og som afviger fra de dominerende diskurser om rum, har derimod ikke en sådan vægtig institutionel støtte, og kan derfor afvises som "irrationelle" og "usande" og/eller usynliggøres. Dermed ikke sagt at disse diskurser ikke kan forandre de eksisterende dominansforhold, men at det kræver "kamp". Som Foucault (1980) siger om subjektets eksklusive eller privilegerede ret til at udtale sig om et givent forhold: "*Man ved meget vel, at man ikke har ret til at sige alt, at man ikke ved en hvilken som helst lejlighed kan tale om alt, at slutteligt ikke hvem som helst kan tale om hvad som helst*" (Foucault, 1980, p. 43). Derudover handler det også, som især Hjelmar (1998) er inde på, om strategisk placering og evner i forhold til at påvirke den politiske dagsorden. Hvis givne aktørers udsagn om givne forhold skal have gennemslagskraft og accepteres som legitime i det politiske spil så skal aktørerne for det første have en strategisk placering og kende til det politiske spil. Og for det andet kunne omsætte dette kendskab til at påvirke den politiske meningsproduktion.

9.4.2. Nye veje, nye måder

Set i forhold til den analytisk-rationelle rationelle fejlslutning bliver det nærliggende at spørge om, hvem de socialt belastede boligområder er et problem for og på hvilke niveauer? I Avedøre Stationsbys tilfælde kan man sige, at såvel Byudvalgets som Hvidovre Kommunes oprisede problemtyper ikke opleves som betydningsfulde problemer af beboerne. Der er nogle andre ty-

per af problemer på spil, nemlig forhold som dagligvareforretninger, huslejeniveau og et dårligt image, som påvirker beboerens hverdagsliv. Men det betyder ikke, at problemerne ikke eksisterer for Hvidovre Kommune i form af en budgetøkonomisk belastning. Man kan således sige at andelen af arbejdsløse, andelen af tvangsfjernelser af børn, andelen af misbrugere og psykisk syge, kriminalitetsraten og så videre udløser et økonomisk problem⁷⁷.

Ydermere bevirker især Hvidovre Kommunes repræsentationen af disse problemer, blandt andet i pressen, at Avedøre Stationsby får et dårligt image. Det er et image som betyder, at "offentligheden" forbinder Avedøre Stationsby med ovennævnte problemtyper, og det bliver på denne måde svært at tiltrække attraktive økonomisk og socialt stærke beboere til boligområdet. Dette problem forstærkes yderligere, når man fra såvel statsligt (Byudvalg) som kommunalt hold giver offentligheden et indtryk af, at problemerne i kraft af deres koncentration avler andre typer af problemer. Der eksisterer således et paradoks mellem påpegnings af problemer og tiltrækning af attraktive beboere. Det er et paradoks, som yderligere forstærkes af, at det er påpegnings af problemer, som udløser økonomisk støtte til, at gøre boligområderne mere attraktive.

Løsningen på dette paradoks er ikke at fortie problemerne. Men løsningen kan være at tage udgangspunkt i tre gensidige afhængige forhold: *for det første* (også) at tage udgangspunkt i hvordan de socialt belastede boligområder opleves af beboerne. *For det andet* at placere problemerne hvor de så at sige hører til. *For det tredje* at være opmærksom på hvordan man repræsenterer problemerne.

I relation til de to første forhold kan man sige at en ideel definition af et boligområdes problemer må tage udgangspunkt i en indefra- og udefraforståelse af boligområdet. Udefraforståelsen, hvilket primært vil sige de statistiske undersøgelser af forskellige problemtypers udbredelse, kan bruges som indikator på *mulige* problemer. Men kan ikke bruges til at forstå, hvordan "problemerne er problemer" og især, hvem de er et problem for. Her må inddrages en kontekstuel tilgang, som er fleksibel og følsom overfor, at forståelsen af stedets betydning og mening ændres i tid og rum. Der kan således ikke opstilles en på forhånd given forklaring på, hvordan de statistiske problemer påvirker det sociale miljø i boligområderne. Som afhandlingens interviewundersøgelse viser, vil det være sandsynligt, at der eksisterer en divergerende opfattelse mellem stat/kommune og beboere i forhold til hvilke problemer, der anses som betydningsfulde. Ydermere vil det som oftest være meget forskelligt, hvilke problemer og kvaliteter beboerne på givne tidspunkter finder betydningsfulde, afhængig af brug af samt erfaringer og oplevelser i forhold til bostedet. Derfor vil der som oftest også være uenigheder og konflikter beboerne imellem. Disse typer af forskellighed skal ikke undermineres eller ekskluderes i forsøg på at skabe entydighed, men derimod ses som naturlige og bruges som udgangspunkt for en fælles dialog. En dialog, som dels kan resultere i en fælles forståelsesramme parterne imellem i forhold til boligområdets kvaliteter og problemer, dels resultere i en ændret planpolitisk opfattelse af problemer og kvaliteter. Det er en ramme som *ikke* kan anskues som én gang for alle defineret, men en ramme som kontinuerligt skal genforhandles. I denne forbindelse kan man også diskutere forestillingen og forventningen om, at tunge og sammensatte problemer vedrørende blandt andet psykisk syge, alkohol- og narkomisbrug kan løses ved hjælp af aktiviteter, der er rettet mod såvel disse beboergrupper som såkaldte res-

---

⁷⁷ Som omtalt i kapitel 6 var én af Hvidovre Kommunes bevæggrunde for, at igangsætte en indsats i Stationsbyen, at man havde fundet ud af at der isoleret set blev brugt mange økonomiske midler i Avedøre Stationsby. Set i dette perspektiv er det altså primært koncentrationen af ensartede sociale og kulturelle "problemgrupper", der udgør et problem. Hvis man alene anskuer problematikken fra en økonomisk vinkel kan man sige, at uanset om beboerne bor i Avedøre Stationsby eller i andre af Hvidovre Kommunes boligområder vil de koste kommunen "de samme" penge.

sourcestærke beboere. For det første er det spørgsmålet hvor realistiske forestillingerne og forventningerne er i forhold til, at ressourcestærke beboere vil deltage i aktiviteter, der søger at løse problemer vedrørende for eksempel alkoholmisbrug. For det andet kan man spørge om sådanne tunge og sammensatte problemer ikke snarere burde repræsenteres som et generelt velfærdsmæssigt problem, i stedet for at repræsentere problemerne som isolerede problemstillinger, der kun gælder enkelte boligområder?

Dette fører hen til det andet forhold nemlig, hvordan man repræsenterer problemerne i de socialt belastede boligområder. Her kan man før det første sige, at man, ved at gøre opmærksom på for eksempel arbejdsløsheden og koncentrationen af etniske minoriteter, hurtigt stempler et helt boligområde. Det vil sige både stempler beboere, der er arbejdsløse eller tilhører en etnisk minoritet, og stempler *alle* beboere i boligområdet. Ydermere forstærkes stemplingseffekten når man sætter lighedstegn mellem koncentrationen af visse grupper i boligområderne og manglende fællesskab, fælles identitet, tilhørsforhold og netværksrelationer - mangler, som oven i købet kendetegner det resterende samfund, men som her ikke bliver kategoriseret som et problem.

At placere problemerne i de socialt belastede boligområder hvor de hører til, samt være opmærksom på hvordan man repræsenterer problemerne, kan være begyndelsen på en ændret måde at tackle de problemer, der findes i visse typer af boligområder. Men kerneproblematikken ændres ikke kun via disse to forhold. Kerneproblematikken udspringer af forestillingen om "det gode liv i gode boligområder" versus "det dårlige liv i dårlige boligområder". Det er en forestilling, som bunder i en opfattelse af, at det ideelle liv er det liv, der udspilles i det klassiske lokalsamfund. Og det uagtet, at dette liv heller ikke findes i ikke-kategoriserede socialt belastede boligområder.

Der skal med andre ord nye forestillinger på banen angående det sociale liv, der leves i boligområder generelt - forestillinger som tager udgangspunkt i det reflektive, mobile, forskellige og individuelle hverdagsliv, som beboerne lever. Som diskuteret er det et hverdagsliv, hvor fællesskabsfølelsen, ansvaret og forpligtigelsen, interaktionen mellem forskellige grupper med mere for det første ikke kan tages for givet. For det andet forandres disse former for fællesskab i tid og rum, og dermed kan fællesskab ikke gøres stabilt og permanent. Dermed ikke sagt at beboere generelt ikke indgår i fællesskaber, men at deltagelse og engagement i fællesskaber er afhængige af individuelle forhold og behov.

9.4.3. Nye begreber, nye strategier

Når forestillingerne om det sociale liv, der specifikt leves i socialt belastede boligområder ændres, betyder det også at disse boligområders betydning og mening ændres. Da betydning og mening udtrykkes gennem sproget, er der behov for at danne nye begreber, der beskriver disse boligområder. I den offentlige debat, det vil primært sige i pressen men også i forskningen, er det ofte nok at skrive 'socialt belastede boligområder' uden at forklare nærmere. Der eksisterer i ordets bogstaveligste forstand en samfundsmæssig fastlåst betydning af begrebet, som ikke behøver yderligere definition.

Denne fastlåsthed skal brydes ved at gøre plads til forskellighed og foranderlighed. Det handler *ikke* om at tale eller definere problemerne væk igennem et nyt sprogbrug. Men det handler, om med udgangspunkt i det hverdagsliv som leves at gøre opmærksom på, hvordan givne problemtyper er et problem, og hvornår og for hvem de er et problem. Herigennem synliggøres de forskellige betydninger og meninger et givent bosted kan have både hvad angår problemer og kvaliteter. Det er denne forskellighed, de ændrede forestillinger skal tage afsæt i. En sådan tilgang vil tage højde for, at et steds betydning og mening kontinuerligt vil variere i tid og rum, afhængig af hvis mening og betydning der på et givent tidspunkt tages udgangspunkt i -

altså være afhængig af hvem det er, som repræsenterer stedets betydning og mening⁷⁸.

Luftfoto af Avedøre Stationsby. Foto: Maincard i samarbejde med Bredbandsbolaget, 2001.

I Avedøre Stationsby er der allerede forskellige forsøg på at ændre Stationsbyens image ved at pege på kvaliteter. Det handler blandt andet om det administrerende boligselskab AKB-Avedøre i samarbejde med det svenske "Bredbandsbolaget" i marts 2001 udgav gratis postkort, hvor der reklameres for at Avedøre Stationsby er Danmarks bredbåndsby nummer ét. Ydermere arbejder Hvidovres kulturhistoriske projekt på at gøre såvel Hvidovres som Avedøre Stationsbys historie "levende og fortællende". Initiativtagerne Poul Sverrild fortæller i en artikel i Politiken, at det i forhold til Avedøre Stationsby blandt andet handler om at gøre opmærksom på at selv om Avedøre Stationsby opfattes som et ikke-sted, en historieløs forstad, så findes der altid historie, hvor der er mennesker "*Med historien i gaden flytter vi fortællingerne ud, hvor de er foregået, hvor folk befinder sig*" (Politiken, januar, 2001).

Man kunne også forestille sig en kommunale strategi, som repræsenterer Stationsbyens kulturelle mangfold, som noget positivt, hvor man slår på beboernes stolthed over deres by, og deres tilfredshed med at bo og leve i Stationsbyen.

Dermed forlades forestillingen om at "det gode liv i gode boligområder" er kendetegnet ved det stabile fællesskab, den fælles og ensartede identitet og de tætte netværksrelationer. Og på denne måde vil strategierne tage udgangspunkt i det liv, der leves i Avedøre Stationsby.

9.5. Opsamling

Kapitlets analyse og diskussion af udefra- og indefraperspektivet, som det kommer til udtryk i den planpolitiske forståelse af socialt belastede steder, og beboernes forståelse af deres socialt belastede sted – Avedøre Stationsby - har vist, at der, på trods af dialektiske sammenhænge mellem perspektiverne, også eksisterer dybereliggende modsætningsforhold.

⁷⁸ Fokus på ændret sprogbrug samt forskellighed er også noget som går igen i den aktuelle integrationsdebat. Således foreslår et borgerpanel i et såkaldt "Projekt brobygger" at begrebet 'integration' "bør erstattes med ligeværdighed [...] hermed mener vi, at alle skal være et ligeværdigt medlem af samfundet, at man vurderes på sine handlinger og ikke på, hvem man er, og hvor man kommer fra". Og videre: "Man skal forsøge at finde det positive i forskelligheden i stedet for at fokusere på problemerne" (JPKøbenhavn, 2001).

Disse modsætninger skal først og fremmest ses i forhold til de to perspektivers forskellige måde at danne betydning og mening på. Indefraperspektivets, det vil sige beboernes, betydnings- og meningsdannelsesproces i forhold til forståelsen af deres bosted, hviler på forskellighed og foranderlighed. Og det er med udgangspunkt i denne forskellighed beboernes stedsforståelse dannes. En forskellighed og foranderlighed som dels skal ses i relation til forskellige skalaer af stedsidentiteter: Hele byen, afdelingen og det specifikke bomiljø, dels ses i forhold en behovsorienteret, refleksiv og mobil stedbundethed. Dette bevirker at de kvaliteter og problemer som beboerne finder betydningsfulde for det første opleves forskelligt afhængigt af, hvilken stedsidentitet, der er på banen. For det andet opleves også kvaliteter og problemer forskelligt afhængigt af hvor stedbundet man på et givent tidspunkt (i sit liv) er. Og som en konsekvens vil beboernes stedsforståelse kontinuerligt variere i tid og rum.

Udefraperspektivets, det vil sige den planpolitiske, betydnings- og meningsdannelsesproces i forhold til forståelsen af socialt belastede steder, er for det første kendetegnet ved at være fastlåst i tid og rum. Det vil sige, at der ikke er "plads til" foranderlighed og forskellighed. Dette skal primært ses i forhold til, at forståelsen, hviler på statistiske, abstrakte og fastlåste data om det liv, der leves i de socialt belastede boligområder generelt og specifikt i Avedøre Stationsby. For det andet hviler forståelsen på nogle skønsmæssige forhold, som ikke er specifikt og kontekstuel undersøgt. Det handler især om fællesskabsfølelsen, stedsidentiteten, netværksrelationerne og tilhørsforholdet. Denne skønsmæssige forestilling skal ses i sammenhæng med en traditionel forestilling om at et "godt" sted er kendetegnet ved et stedbundet fællesskabsorienteret stabilt tilhørsforhold til stedet. Som en konsekvens af den manglende kontekstuelle undersøgelse kan den planpolitiske forståelse dermed let komme til at fremstå som myter og fordomme om det liv, der leves i de kategoriserede socialt belastede boligområder.

At den planpolitiske forståelse kan ses som hvilende på skøn, myter og fordomme angående forhold vedrørende manglende fællesskab, negativt stedsidentitet, manglende netværksrelationer og tilhørsforhold understøttes af udvalgte beboeres forståelse af Avedøre Stationsby. For der *findes* fællesskab, positiv stedsidentitet og netværksrelationer i Avedøre Stationsby. Men disse forhold kan bare ikke defineres i ental, men i flertal, og ej heller kun relateres til Avedøre Stationsby, men til andre rumlige kontekster, som beboerne finder betydningsfulde. Som en konsekvens heraf, er de problemtyper, som i den planpolitiske forståelse af socialt belastede boligområder regnes for betydningsfulde, grundlæggende ikke noget beboerne finder betydningsfulde i deres hverdagslige omgang med Avedøre Stationsby.

På denne måde kan man sige, at modsætningsforholdet mellem beboernes og den planpolitiske opfattelse af Avedøre Stationsby handler om forskellige måder, at danne mening og betydning på. Man kan med andre ord sige, at det handler om to forskellige menings- og betydningshorisonter, som skaber to forskellige forståelser af det samme sted: En overordnet dominerende sociorumlig stedsforståelse, som er skabt gennem eksperter og sandhedsproducenters forståelse. Og en specifik stedsforståelse, der bygger på det hverdagsliv, der leves, og på den kulturelle historie som stedet har for beboerne. Det er således eksperternes og sandhedsproducenternes abstrakte tolkning af hverdagslivet i Avedøre Stationsby, som skaber repræsentationen af Avedøre Stationsby som et socialt belastet sted. Denne ekspertbaserede tolkning har været afhandlingens udgangspunkt for forståelsen af 'rum' og 'sted'. Udefraperspektivet har således dannet den overordnede abstrakte og dominerende sociorumlige meningshorisont, hvor det socialt belastede sted er placeret som en del af det rumlige. Denne placering er sket gennem en række eksperter og sandhedsproducenters definition af og forestilling om hvordan "det gode liv i gode boligområder" bør udspille sig. Og på denne måde ses det socialt belastede sted som operationelle repræsentationer af den abstrakte og dominerende sociorumlige meningshorisont.

Indefraperspektivet er benyttet til, at undersøge, hvordan beboere i et socialt belastede boligområde tolker deres bosted i relation til det hverdagsliv de lever. Det vil sige, at indefraperspektivet har taget udgangspunkt i beboerens stedsforståelse. Set i forhold til den hermeneutiske cirkelbevægelse mellem del og helhed kan man sige, at delen, her forstået som beboernes stedsforståelse ikke interagerer med helheden, her forstået som den dominerende sociorumlige meningshorisont og her implicit den planpolitiske forståelse af socialt belastede steder. Cirkelbevægelsen er med andre ord blevet stoppet - et stop som er affødt af den manglende viden om det liv, der leves i de socialt belastede boligområder.

Resultatet af denne afhandlings undersøgelse af en indefra-baseret forståelse af et socialt belastet sted peger på behovet for at bryde med den traditionelle planpolitiske stedsforståelse om "det gode liv i gode boligområder". Og peger på behovet for at etablere strategier, som tilgodeser at betydnings- og meningsdannelseprocesser i relation til stedsforståelse er et spørgsmål om en kontekstuel og fleksibel tilgang, som tilgodeser, at stedets betydning og mening kontinuerligt vil forandres i og over tid og rum. Det betyder også, at man er nødt til at arbejde med en reel bottom-up strategi, hvor beboerne inddrages og/eller høres i såvel formuleringen af de overordnede rammer for den planpolitiske forståelse af socialt belastede steder, som i definitionen af rammerne for de planpolitiske løsningsstrategier, der skal implementeres i deres boligområde. Derudover betyder en kontekstuel og fleksibel planpolitisk forståelse og tilgang til de socialt belastede boligområder, at beboerens deltagelse i løsningsstrategier ikke kan tages for givet. Deltagelsen vil være afhængig af, hvorvidt beboerne finder løsningerne relevante i forhold til deres individuelle hverdagslige forhold til deres bosted. Og dermed være afhængig af, hvorvidt beboerne finder givne problemstillinger relevante.

Afhandlingens caseundersøgelse kan, hvis man følger Flyvbjerg (1991) ses som "en sort svane". Dette skal ses i forhold til, at resultatet af caseundersøgelsen indikerer, at det er sandsynligt, at der generelt vil eksistere divergerende stedsforståelser, afhængigt af om man benytter et udefra- eller indefraperspektiv i forhold til selve begrebet 'socialt belastede boligområder'. Disse forskellige stedsforståelser har konsekvenser for resultatet af de planpolitiske løsningsstrategier og derfor også konsekvenser for de såkaldte socialt belastede boligområders fremtid.

10. Konklusion og perspektivering

Konklusionen på denne afhandling vil ikke tage udgangspunkt i en diskuterede opsamling af afhandlingens foregående kapitler. En sådan diskussion er allerede foretaget i forrige kapitel - kapitel 9. Derimod vil dette kapitel med udgangspunkt i en besvarelse af afhandlingens problemformulering bygge videre på og perspektivere de diskussioner, som blev udledt i kapitel 9.

Som det fremgår af kapitel 1 er afhandlingens problemformuleringen specifikt rettet mod *en undersøgelse og diskussion af forskellige stedsrepræsentationer og repræsentationernes konsekvenser set i forhold til den planpolitiske strategi, som er rettet mod de socialt belastede boligområder*. Denne undersøgelse og diskussion er i kapitel 1 relateret til to hovedproblemstillinger:

- 1 Afdækning af den nutidige planpolitiske repræsentation af det socialt belastede sted gennem de forskellige redskaber og strategier, som bliver benyttet til at sætte det socialt belastede sted ind i én bestemt betydningsramme.
- 2 Undersøgelse af repræsentationen af det socialt belastede steds betydning og mening, dels som et resultat af beboernes erfaringsbaserede opfattelse af og mening om deres bosted, dels som et resultat af beboernes hverdagslige brug af bostedet.

Det teoretiske omdrejningspunkt for afhandlingen har med afsæt i den hermeneutiske videnskabstradition været betydnings- og meningsdannelseprocesser, som i denne afhandling betyder, at:

- sproget ses som den primære form for formidling af betydning og mening,
- det er gennem sproget vi reflekterer over og giver udtryk for, hvordan vi forstår verden,
- det er således gennem sproget vores refleksive forståelse og tolkning (repræsentation) af givne fænomener kommer til udtryk,
- sproget har dermed også en materiel effekt og konsekvens for givne sociale fænomener.

De forskellige stedsrepræsentationer og repræsentationernes konsekvenser er i afhandlingen undersøgt ved hjælp af to gensidigt afhængige perspektiver: Et udefra- og et indefraperspektiv. Disse perspektiver er blevet knyttet til yderligere to perspektiver: Et diskurs- og repræsentationsperspektiv, hvor afhandlingens udefraperspektiv er funderet, og et human- og samfundsgeografisk perspektiv, hvor afhandlingens indefraperspektiv er funderet. Sammen har disse perspektiver dannet grundlag for afhandlingens teoretiske og metodiske tilgang til problemfeltet. På trods af at de to teoretiske perspektiver umiddelbart kan anskues som meget forskellige i forhold til deres videnskabsteoretiske fundering, har hovedparten af de anvendte teoretikere, som er udvalgt til at afdække henholdsvis udefra- og indefraperspektivet, fokus på betydnings- og meningsdannelseprocesser. Teoretikernes fokus er ikke ens, og derfor indgår teoretikerne på forskellige niveauer i afhandlingens analyser.

Diskurs- og repræsentationsperspektivet anvendes i afhandlingen primært til at danne en forståelse af, hvordan legitim viden skabes, hvilket primært vil sige, at perspektivet er blevet benyttet til at vise og forstå, hvordan den politiske viden om socialt belastede boligområder er dannet. På denne måde er der i afhandlingen foretaget en analyse og diskussion af den abstrakte og dominerende sociorumlige meningshorisont, der "omgiver" den

planpolitiske kategorisering og definition af socialt belastede boligområder og områdernes problemer.

Diskurs- og repræsentationstilgangen kritiseres ofte for at være sprog alene. Denne kritik er ikke relevant i forhold til denne afhandlings anvendte diskursorienterede teoretikere, idet disse kan ses som eksponenter for en diskurstilgang, hvor sproget både handler om en omtale af og en omgang med ting. Det vil sige, at sproget også ses som en (diskursiv) praksis, som har materielle effekter og konsekvenser. På denne måde skal diskurser altid relateres til en kontekst og et praksisfelt for at få mening.

Et andet kritikpunkt, som ofte rettes mod den diskursorienterede tilgang og som denne afhandling også er blevet kritiseret for, er, at når sproget spiller en så central rolle, kan man "vel bare" tale sig ud af problemerne. Men som denne afhandlings tilgang til og brug af diskurs- og repræsentationsperspektivet har vist, "kan man ikke bare det". For det første fordi den politiske definition af socialt belastede boligområder er institutionaliseret og forankret i såvel en række politiske og forskningsrelaterede institutioner som i hverdagsterminologien, og dermed har den officielle definition af socialt belastede boligområder en materiel effekt. For det andet er det ikke nok at ændre sprogbrug alene – praksis skal også ændres.

Et tredje kritikpunkt af den diskurs- og repræsentationsorienterede tilgang går på, at det alene handler om at dekonstruere det fænomen, der undersøges. Kritikere mener således ikke, at den diskursorienterede tilgang forholder sig til et handlingsperspektiv. Handlingsperspektiv skal her forstås som nye måder at gense undersøgelsesfænomenet på, hvilket vil sige nye måder at forstå og angribe fænomenet på. Kritikken er især møntet på de "rene" diskursteoretiske retninger, som alene bygger på den diskursteoretiske tilgang og diskursteoretiske metode. Denne kritik kan være relevant afhængig af, hvordan man tolker sådanne tilgange. Set i forhold til denne afhandlings problemfelt har jeg fundet det svært at operationalisere de rene diskursteoretiske tilgange til en diskussion og forståelse af stedsbegrebet: Hvordan stedet skabes, hvordan den reflektive menneskelige praksis indgår i skabelsen af stedet, og hvilke handlingsperspektiver der kan udledes heraf. Det er blandt andet derfor sådanne rene diskurstilgange er fravalgt. Og det er netop af den grund at, afhandlingens behandling af diskurs- og repræsentationsbegrebet kaldes for et perspektiv i stedet for en egentlig diskurstheori.

Det, som diskurs- og repræsentationsperspektivet har været god til - og derfor er blevet anvendt til - er at dekonstruere den abstrakte og dominerende sociorumlige meningshorisont, der danner udgangspunkt for den planpolitiske forståelse af det socialt belastede sted. På denne måde har det været muligt at undersøge, hvordan denne horisont så at sige er dannet - og hvordan horisonten muliggør repræsentationen af socialt belastede boligområder. I Foucaults (1985) termer betyder en sådan dekonstruktion, at der åbnes for "frihedens rum", det vil sige åbnes for transformation. Som diskuteret i kapitel 2 handler det for Foucault om, at når 'fornuffer' og 'rationaliteter' er menneskeskabte så kan de også dekonstrueres og laves om. Diskurs- og repræsentationsperspektivets rolle i afhandlingen har på denne baggrund været at hjælpe med at sætte spørgsmålstejn ved de selvindlysende "sandheder", begreber og absolutte kategorier, som de socialt belastede boligområder "omgives" af. Der, hvor diskurs- og repræsentationsperspektivet synes mindre brugbart, har været i forhold til en diskussion af det konkrete sted. Det vil sige en diskussion af, hvordan den abstrakte og dominerende sociorumlige meningshorisont påvirker og kommer til udtryk på 'stedet'. Denne diskussion føres derfor i stedet med afsæt i et human- og samfundsgeografisk perspektiv.

Afhandlingens human- og samfundsgeografiske perspektiv har på baggrund af udvalgte eksponenter, hvis tilgang til steds- og rumforståelse bygger på betydnings- og meningsdannelsesprocesser, været medvirkende til, at dekonstruktionen af begrebet 'socialt belastede boligområder' er blevet

samlet igen. En samling, som *for det første* har bestået i at klarlægge afhandlingsens forståelse af, hvordan 'sted' som begreb kan teoretiseres og forstås. *For det andet* har bestået i - med udgangspunkt i en kvalitativ metode - at undersøge, hvordan forståelsen af 'sted' skabes på baggrund af reflektiv menneskelig praksis og fortolkning af stedets historie (bl.a. symboler og image). *For det tredje* har bestået i at diskutere sammenhænge og modsætninger mellem den planpolitiske opfattelse af socialt belastede boligområder og beboernes opfattelse af deres kategoriserede socialt belastede boligområde. Især er diskussionerne af sammenhænge og modsætninger blevet anvendt til at diskutere, hvordan såvel et ændret sprogbrug som ændret praksis i forhold til de socialt belastede boligområder kan bane vejen for nye perspektiver på og forståelse af de socialt belastede boligområder.

I afhandlingen sidestilles de to teoretiske perspektiver altså ikke, lige som de enkelte tilgange inden for perspektiverne heller ikke sidestilles. Såvel perspektiverne som tilgangene er udvalgt på baggrund af deres relevans for afhandlingens analyser. I det efterfølgende vil der gøres specifikt rede for perspektivernes analyser og konklusioner.

10.1. Udefraperspektivets stedsforståelse

Udefraperspektivet ærinde har været at diskutere afhandlingens første hovedproblemstilling, og har dermed været rettet mod en diskussion af, hvordan den betydning og mening, der ligger i den planpolitiske (statslige som kommunale) repræsentation af de socialt belastede boligområder, er blevet skabt. Som teoretisk og metodisk redskab er der som sagt benyttet et diskurs- og repræsentationsperspektiv. Til strukturering af dette udefraperspektiv blev der i problemformuleringen også formuleret tre spørgsmål. Disse tre spørgsmål var:

- Hvordan repræsenteres og defineres 'stedet'? Hvilke processer skaber stedets mening og betydning?
- Hvordan repræsenteres stedet som socialt belastet? Hvilke redskaber (forskning, statistikker og udredninger) bliver benyttet?
- Hvordan udmøntes repræsentationen "i praksis"? Hvilke løsningsstrategier iværksættes?

Set i forhold til det første spørgsmål, som har en mere overordnet karakter, er der på baggrund af diskurs- og repræsentationsperspektivet diskuteret den planpolitiske betydning og mening, der specifikt er rettet mod de steder, som i dag kategoriseres som socialt belastede. Disse steder kan primært findes i 1960'ernes og 1970'ernes forstadsbyggeri. Ved at gå tilbage til den tid- og rumkontekst, hvor dette forstadsbyggeri blev planlagt og bygget, har afhandlingen diskuteret de planpolitiske forestillinger og den forståelse, der lå bag forstadsudbygningen. Her var konklusionen, at de planpolitiske forestillinger for det først skal ses i sammenhæng med de velfærdspolitiske målsætninger om "det gode liv i gode boligområder", og for det andet skal de planpolitiske forestillinger ses i tæt sammenhæng med den klassiske opfattelse af et lokalsamfunds rolle og funktion. Således var definitionen på og forståelsen af "det gode liv i gode boligområder" overordnet kendetegnet ved:

- Stabilitet
  - Kontinuitet
  - Permanens
  - Social orden
  - Social forudsigelighed
- } I tid og rum

Og mere specifikt var forestillingerne om "det gode liv", der skulle udspilles i boligområderne, kendetegnet ved :

- Fællesskab, deltagelse og ansvar over for fællesskabet
  - Fælles positiv stedsidentitet
  - Stedbundne sociale netværksrelationer
  - Stabilt tilhørsforhold
  - Afbalanceret beboersammensætning i sociokulturel og socioøkonomisk henseende både internt og eksterne, det vil sige set i forhold til det omkringliggende (by)samfund.
- } Stabilt i tid og rum

Disse karakteristika på "det gode liv i gode boligområder" udgør med udgangspunkt i afhandlingens diskurs- og repræsentationsperspektiv den abstrakte og dominerende sociorumlige meningshorisont for forståelsen og repræsentationen af, hvornår og hvordan et sted kan betegnes som et "godt" sted. De planpolitiske redskaberne, der blev brugt til at realisere og materialisere det "gode" sted, var i første omgang statistiske beregninger over befolkningsudviklingen og inddeling af borgere i en række kategorier, blandt andet alder, tilknytning til arbejdsmarkedet, familiesituation med videre. Gennem disse beregninger var forestillingen, at man kunne styre, hvilke typer af beboere der flyttede ind (og blev boende) i de nybyggede forstæder. I anden omgang var det de fysiske rammer, som blev brugt som realiseringsredskab.

De to andre spørgsmål som udefraperspektivet er blevet struktureret efter, er rettet mod diskussioner af, hvordan de socialt belastede steder repræsenteres, og hvordan denne repræsentation kommer til udtryk i praksis. Det har her handlet om at undersøge, hvilke konsekvenser den planpolitiske forståelse af socialt belastede boligområder har i forhold til de løsningsstrategier, der bliver igangsat i de socialt belastede boligområder.

Afhandlingen har i relation til disse to spørgsmål vist, at 1960'ernes og 1970'ernes planpolitiske forestilling om "det gode liv i gode boligområder" bliver reartikuleret og reproduceret til de nutidige planpolitiske forestillinger om "det dårlige liv i dårlige boligområder". Det vil sige, at de socialt belastede boligområder bliver målt i forhold til forestillingerne om, hvordan et "godt" sted bør fungerer. Afhandlingens diskussioner af hvordan de socialt belastede boligområder defineres og kategoriseres, og hvem det er, som gør det, viser, at de nutidige planpolitiske redskaber stort set er de samme, som blev brugt til 1960'ernes og 1970'ernes materialisering af det "gode" sted. Den planpolitiske kategoriseringen af de socialt belastede boligområders problemer bygger således også på statistiske undersøgelser af, hvem det er, som bor i disse boligområder. Det vil sige aldersmæssig sammensætning, tilknytning til arbejdsmarkedet, etnisk oprindelse med mere. Disse undersøgelser viser, at det hverdagsliv, der leves i de kategoriserede socialt belastede boligområder, strider mod idealerne om "det gode liv i gode boligområder". Ifølge den planpolitiske forståelse er de socialt belastede steder således kendetegnet ved:

- Ustabilitet
- Social uorden

Og det hverdagsliv, der leves er kendetegnet ved følgende mangler:

- Manglende stabilt fællesskab, manglende deltagelse og ansvar
  - Negativ stedsidentitet
  - Manglende netværksrelationer
  - Ustabilt tilhørsforhold
  - En ensartet beboersammensætning, det vil sige en koncentration af homogene, i sociokulturel og socio-økonomisk henseende, ressourcetsvage grupper
- } Resulterer i dårligt image

Afhandlingen har vist, at det, som der reelt er undersøgt via de statistiske beregninger og undersøgelser, alene er rettet mod målbare beskrivende forhold (tilknytning til arbejdsmarkedet og alderssammensætning med videre). Derimod er de forhold, som retter sig mod forståelsesmæssige og erfaringsbaserede hverdagslige forhold som fællesskabsfølelse, netværksrelationer, stedsidentitet med videre, ikke undersøgt. Dette skal for det første ses i sammenhæng med, at sådanne forhold ikke kan måles statistisk. For det andet har man fra planpolitisk hold heller ikke fundet det nødvendigt at undersøge forholdene ved hjælp af andre undersøgelsesmetoder. Denne manglende undersøgelse skal ses i sammenhæng med, at den planpolitiske forklaringslogik, hvor der stilles lighedstegn mellem statistiske facts og hverdagslige forhold, udgør den abstrakte og dominerende sociorumlige og legitime meningshorisont – en meningshorisont, som materialiseres i den (plan)politiske forståelse i forhold til, hvordan “det gode liv i gode boligområder” skal ser ud. Der stilles således ikke spørgsmålstejn ved, om hvorvidt og hvordan andelen af arbejdsløse, etniske minoriteter med videre kan siges at resultere i blandt andet manglende netværksrelationer og manglende fællesskab. Som et resultat kan man dels sige at den planpolitiske repræsentation af de socialt belastede boligområder kommer til, at fremstå som fordomme på grund af den manglende viden om det liv, der leves i boligområderne, dels kan man sige, at stedet via de statistisk funderede beskrivelser indsættes i én bestemt permanent dominerende sociorumlige meningshorisont. Det er samtidig også denne meningshorisont, som danner udgangspunkt for de planpolitiske løsningsstrategier, der bliver implementeret i de kategoriserede socialt belastede boligområder, hvilket betyder, at løsningerne handler om, at udbedre (udjævne) de ovennævnte mangler og genskabe “det gode liv i gode boligområder”.

10.2. Indefraperspektivets stedsforståelse

At der er tale om planpolitiske fordomme om det hverdagsliv, der leves i socialt belastede boligområder bestyrkes yderligere, når man ser på, hvordan hverdagslivet i afhandlingens undersøgelseskonteks - det kategoriserede socialt belastede boligområde Avedøre Stationsby - udspiller sig. Hvilket bringer os frem til den anden del af afhandlingens hovedproblemstilling, der handler om, hvordan ‘stedet’ kan forstås i relation til hverdagspraksis.

Det, som her er i fokus, er relateret til afhandlingens indefraperspektiv, hvor afhandlingen med udgangspunkt i et human- og samfundsgeografisk perspektiv har diskuteret følgende spørgsmål:

- Hvordan opfatter beboerne Avedøre Stationsby som betydnings- og meningsfuldt i forhold til hverdagsliv/praksis? Hvordan oplever beboerne at bo i Stationsbyen?
- Hvordan karakteriserer beboerne Avedøre Stationsby – kvaliteter og problemer?
- Hvordan bruger beboerne Avedøre Stationsby?

Afhandlingens diskussioner af udvalgte beboeres forståelse af deres bosted har taget udgangspunkt i en undersøgelse af repræsentationen af det socialt belastede steds betydning og mening som et resultat af beboernes

individuelle og kollektive erfaringsbaserede oplevelse af (og mening om) deres bosted, og som et resultat af beboernes hverdagslige brug af bostedet. At det har været 'erfaring', 'oplevelse' og 'brug', der har fungeret som ankerbegreberne i undersøgelsen skal ses i forhold til udvalgte eksponenter for afhandlingens human- og samfundsgeografiske perspektiv. På baggrund af disse eksponenter har udgangspunktet været, at 'rum' som sagt i denne afhandling ses som de abstrakte og dominerende sociorumlige processer, som skaber den betydning og mening, som stederne skal have. Det vil sige, at det er i denne rumlige kontekst, at den dominerende planpolitiske meningshorisont, som "omgiver" stedet, skabes. På denne måde ses stedsbegrebet som operationalisering og materialisering af de planpolitiske forestillinger. Men det betyder ikke, at stederne skal ses som blindt underlagt de planpolitiske forestillinger, idet det hverdagsliv, der udspilles på stederne, også påvirker forestillingerne. Det vil sige, at den betydning og mening, som stedet har for beboerne, skal ses i en dialektisk sammenhæng med de planpolitiske forestillinger – en sammenhæng, som kan bestå af en reproduktion og/eller en alternativ fortolkning af de planpolitiske forestillinger, som kommer til udtryk gennem praksis. Praksis skal her forstås om kollektive og individuelle erfaringer, oplevelser og brug. Denne tilgang til stedsforståelse, hvor stedets betydning og mening ses i relation til de tre ankerbegreber, betyder, at et givent sted ikke kan indsættes i én permanent betydningsramme. Stedets mening og betydning vil derimod kontinuerligt varierer i tid og rum, idet den betydning og mening, som beboerne tillægger stedet, vil være afhængig af individuelle og subjektive forhold som socialiseringsbetingelser, myter, og forestillinger (symboler og image). Dermed vil beboernes betydningstillægelse også være afhængig af den specifikke historie, som stedet har for beboerne og mere konkret også være relateret til forhold som familie- og arbejdssituation, botidslængde, helbredsmæssig situation med mere. Dette betyder imidlertid ikke, at der ikke vil kunne opstå fælles betydnings- og meningsrammer beboerne imellem angående specifikke forhold, men også de vil variere i tid og rum.

Sammenlignes den planpolitiske forståelse af socialt belastede boligområder generelt og specifikt af Avedøre Stationsby, med undersøgelsen af beboernes kollektive og individuelle erfaringsbaserede forståelse og brug af Avedøre Stationsby, kan følgende konkluderes:

Som det væsentligste viser undersøgelsen, at de problemer, som man fra planpolitisk hold mener, er de mest centrale, ikke opleves som betydningsfulde af beboerne. Dette skal blandt andet ses i sammenhæng med følgende forhold:

- I Avedøre Stationsby findes der fællesskaber, som der deltages i og udvises ansvar over for. Men disse fællesskaber er ikke stabile, de dannes periodisk, når der er behov for det. Der er altså tale om flere forskellige fællesskabsformer, som kontinuerligt ændres og gendannes. Som en konsekvens er der også tale om periodisk deltagelse i og ansvarsfølelse overfor fællesskabsformerne.
- I Avedøre Stationsby findes der positiv stedsidentitet, men den kan ikke defineres i ental. I Avedøre Stationsby findes der således mindst tre forskellige stedsidentiteter: En fælles i forhold til hele Avedøre Stationsby, som defineres positivt, og to andre, som er relateret til henholdsvis afdeling og specifikke bomiljø, hvor negative forskelle mellem disse er positivt betydningsskabende.
- I Avedøre Stationsby er der netværksrelationer mellem beboerne, men de antager forskellige former. Denne forskellighed skal lige som fællesskabsfølelsen ses i relation til de givne behov, som beboerne har på givne tidspunkter i deres liv, og skal ydermere ses i forhold til det generelle brug af Avedøre Stationsby. Der kan således udledes mindst tre former for brug: Et stedbundet brug, hvor netværksrelationerne med medbeboere har en stor betydning. Et mixet brug, hvor netværksrelationerne med

- medbeboere er lige så betydningsfuldt som netværksrelationer med andre mennesker andre steder. Et stedubundet brug, hvor netværksrelationer med medbeboere ikke anses for betydningsfuldt.
- Beboerne mener, at Avedøre Stationsby har et dårligt og negativt image. Men dette image ses som et resultat af udefrakommendes manglende kendskab til Avedøre Stationsby og altså ikke som et resultat af de problemer som man fra planpolitiske hold mener er skyld i det dårlige image.

10.3. Konsekvenser

Afhandlingens problemformulering handler også om at se på konsekvenserne af den planpolitiske strategi, der er rettet mod de socialt belastede boligområder. Overordnet har afhandlingen vist, at den planpolitiske tilgang, det vil sige forklaringslogik, kan kaldes en analytisk-rationel fejlslutning. Dette skal først og fremmest ses i forhold til, at logikken ikke er blevet konfronteret med størstedelen af det, som den beskriver. Det vil sige, at den ikke er blevet konfronteret med de forhold, som har at gøre med de erfaringsbaserede hverdagslige forhold.

Konsekvensen af denne analytiske-rationelle fejlslutning er, at de planpolitiske forestillinger og implicit forklaringslogikken igen og igen reartikuleres i den planpolitiske, i mediernes, i forskningens og i den "offentlige" opfattelse af socialt belastede boligområder - forestillinger, som fremstår som selvindlysende sandheder, der bevirker, at planpolitikken om de socialt belastede boligområder og den forskning, som er knyttet til denne politik, befinder sig i en lukket cirkel, hvor problemopfattelse og årsagssammenhæng gang på gang bliver bekræftet. Denne lukkede cirkel kan opretholdes, fordi det liv der leves, og den betydning og mening, som de kategoriserede socialt belastede boligområder har for de beboere, som bor og lever i disse boligområder, ikke er undersøgt. Og dermed indgår beboernes forståelse af deres sted ikke i de planpolitiske forestillinger og løsningsstrategier.

Den analytiske-rationelle fejlslutning har naturligt nok også konsekvenser for de planpolitiske løsningsstrategier, som bliver implementeret i de kategoriserede socialt belastede boligområder. Disse løsningsstrategier bygger som sagt på at genetablere "det gode liv i gode boligområder", som er kendetegnet ved de "lokalsamfundsdyder", der er opremset ovenfor (afsnit 10.1). Såvel afhandlingens undersøgelse af beboernes forståelse af deres bosted, Avedøre Stationsby, som afhandlingens diskussioner af andre foretagne undersøgelser af relationen mellem bosted og hverdagsliv viser, så eksisterer der et skisma mellem idealet om ét bestemt hverdagsliv og de forskellige former for hverdagsliv, som reelt udspiller sig i kategoriserede, som ikke-kategoriserede socialt belastede boligområder. Med andre ord kan man tale om, at den planpolitiske stedsforståelse i udgangspunktet befinder sig i en anden tid- og rumkontekst, set i forholdt til det hverdagsliv, der reelt (og generelt) leves i "dagens Danmarks" boligområder.

Dette skisma mellem idealer og "virkelighed" har følgende konsekvenser for generering af ny viden om de socialt belastede boligområder:

- *Afdækning af skjulte ressourcer og kvaliteter:*
Når de socialt belastede boligområder indsættes i én bestemt og permanent politisk defineret betydningsramme sløres blikket for andre betydninger. Hvis man bruger idealet om én form for stabilt fællesskab som eksempel, kan man sige, at andre typer af fællesskabsformer ignoreres - fællesskabsformer, som kendetegner et nutidigt hverdagsliv, og som af beboerne forbindes med ressourcer og kvaliteter.
- *Generering af ny viden:*
På denne måde opnås der ikke viden om disse "nye" fællesskabsformer, som kunne bruges til at generere ny viden, som kunne omsættes og benyttes til de fremtidige indsatser i socialt belastede boligområder.

10.3.1. Valget af forstaden

En af afhandlingens gennemgående diskussioner har været at se på, hvordan forestillingen om "den gode forstad" blev ændret til "den dårlige forstad". Diskussionerne af denne ændring har vist, at ændringen primært skyldes en udefrakommende ekspert funderet forståelse af, hvordan et "godt" boligområde skal karakteriseres. Denne forståelse skal også ses i sammenhæng med hverdagslivet anno 2001 og dermed de forventninger og ønsker, som man i dag har til boligformen. For det meste hører man om, at folk ikke vil bo i de ensformige almennyttige forstæder, hvor man ikke har samme mulighed for at sætte sit individuelle præg på boligen, som man har i ejerboligen. I denne forbindelse hører man også ofte om "flugten fra forstaden", som resulterer i høje fraflytningsprocenter. Men lige som den planpolitiske forståelse af de socialt belastede boligområder er præget af myter og fordomme, er også denne "fornægtelse" af forstaden omgivet af myter og fordomme - for det forholder sig faktisk sådan, at de fleste danskere bor i forstæderne. Så kan man altid diskutere, hvor "frivillig" forstadsbeboernes boligvalg har været set i forhold til blandt andet økonomisk situation. Som blandt andet Ærø (2000) påpeger i artiklen "De der valgte forstaden – om livsstil og forstads-liv", så viser det sig, at der faktisk er mange, der helt frivilligt vælger at bosætte sig i og bliver boende i forstaden. Det er et valg, som bunder i de samme overvejelser, som de frivillige forstadsbeboere i 1960'erne valgte de nye forstæder ud fra: Gode institutioner og legemuligheder for børnene, sikre stisystemer, tæt på arbejdspladsen med mere. Det betyder imidlertid ikke, at hverdagslivet, forventningerne og ønskerne til boform ikke har ændret sig i takt med samfundsudviklingen generelt. Men det betyder, at i stedet for at anse for eksempel stor beboerudskiftning i specielt de almennyttige forstæder udelukkende som en indikator på problemer, så må flytninger og forskellige ønsker og forventninger til boform anskues som reglen snarere end undtagelsen, idet valget af bolig og boform afhænger af individuelle og foranderlige forhold, blandt andet hvor man befinder sig i "livet". Igen er der behov for at konfrontere forestillinger, myter og fordomme med det liv, som leves af de folk, som fordommene og myterne er møntet på.

10.4. Refleksion over forforståelse

Den manglende afdækning af ressourcer og kvaliteter og den manglende generering af ny viden, som er fremhævet ovenfor, kan også kædes sammen med min egen praksis som kommunalt ansat projektmedarbejder. Som sagt (kapitel 1) oplevede jeg, at jeg til tider var nødt til at "bøje" Avedøre Stationsbys problemer, så de kunne indpasses i såvel den statslige (Byudvalget) som den kommunale problemopfattelse. Ved at gøre dette var jeg også med til at bekræfte denne problemopfattelse og dermed også medvirkende til at holde "den lukkede cirkel" lukket. Man kan selvfølgelig spørge, om det ikke er underordnet, hvordan man formulerer problemerne, bare man får økonomiske midler til at gennemføre de projekter, som beboerne gerne vil have igangsat. Set i et korttidsperspektiv kan man sige, at det kan være lige meget. Men set i et længere tidsperspektiv betyder det, at man er medvirkende til at reproducere den planpolitiske problemopfattelse og dermed ikke medvirkende til at generere ny viden. Ydermere er der en risiko for, at givne projekter ved en samlet evaluering af indsatsen vil få et "minus i karakterbogen", idet projekterne ikke har løst de planpolitiske definerede problemer, men derimod måske har løst nogle "usynlige" problemer.

Som diskuteret i afhandlingens kapitel 1 og 2 har et af formålene med denne afhandling også været at undersøge årsagen til konflikter mellem Hvidovre Kommune og beboerne i Avedøre stationsby. Konflikterne handlede om forskellige opfattelser af Avedøre Stationsbys kvaliteter og problemer. Det, som afhandlingens teoretiske perspektiver og undersøgelse har vist, er,

at konflikter og forskellige opfattelser af problemer og kvaliteter snarere vil være reglen end undtagelsen, når opfattelsen af et steds kvaliteter og problemer er funderet i henholdsvis en udefra- og en indefraforståelse. Dermed ikke sagt, at det ikke er muligt at skabe en fælles forståelsesramme, men at en sådan rammes grundlag må tage afsæt i konflikter mellem forskellige opfattelser af stedet, hvilket betyder, at en sådan ramme kontinuerligt vil variere i tid og rum. Udover konflikterne mellem en udefra og en indefra-baseret stedsforståelse vil der også eksistere forskellige opfattelser beboerne imellem angående bostedets kvaliteter og problemer. En sådan forskellighed må også inddrages i forståelsen af bostedet.

En inddragelse af en indefraforståelse af stedet og dermed en inddragelse af konflikter vil betyde, at man i den kommunale praksis forholder sig reflektivt til den udfrakommende definition på socialt belastede boligområder i stedet for at tage udgangspunkt i definitionen. Dette indebærer, at man hele tiden stiller det banale, men på nuværende tidspunkt udeladte spørgsmål: Hvem er de socialt belastede boligområder et problem for og hvordan?

Som det fremgår af tilgangen til afhandlingens problemfeltet vejer min egen forforståelse "tungt". Jeg har således fra starten valgt at anskue de konflikter, jeg oplevede mellem beboerne i Avedøre Stationsby og Hvidovre Kommune som et resultat af en udefra- og indefraforståelse af Avedøre Stationsby. Det er også ud fra denne oplevelse, at jeg har valgt afhandlingens teoretiske og metodiske tilgang til problemfeltet. På denne baggrund kan man sige, at jeg selv har produceret en ny diskurs om diskursen – eller en repræsentation af repræsentationen. Jeg har således repræsenteret henholdsvis den planpolitiske og den individuelle og subjektive stedsforståelse som udspringende af to forskellige betydnings- og meningshorisonter. Ikke for at diskutere hvilken en af horisonterne der er den mest "rigtige", men for at diskutere stedsforståelse som et resultat af begge horisonter.

Denne fremgangsmåde skal først og fremmest ses i forhold til, at man altid som forsker må indtage en teoretisk og metodisk position eller træde ind i en diskurs. Dette udgangspunkt vil altid være styrende for den måde, man forholder sig til det fænomen, som man undersøger. Dermed vil der altid være nogle teoretiske diskussioner og problemstillinger, som man udelukker og afgrænser sig fra – diskussioner, som ville kunne resultere i nogle andre undersøgelsesresultater. En person, der tager udgangspunkt i en anden teoretisk position, ville således højst sandsynligt have behandlet afhandlingens undersøgelsesfænomen 'socialt belastede boligområder' på en anden måde, for eksempel ikke have stillet spørgsmålstegn ved selve begrebet, men måske have taget udgangspunkt i den definition, der findes og undersøgt de mere strukturelle årsager og processer, der fører til, at nogle boligområder bliver socialt belastet.

En anden tilgang, som afhandlingen også har afgrænset sig fra, er spørgsmålet om borgerinddragelse og borgerinvolvering i forhold til, hvordan beboerne konkret forholder sig til og handler i forhold til Byudvalgsindsatsen. Som afhandlingen viser, så har beboerne i Avedøre Stationsby formået at omdefinere (mindst) et kommunalt formuleret kvarterløftprojekt. Beboerne reagerer således og handler i forhold til den statslige og kommunale forståelse af deres sted⁷⁹. På denne måde er forståelsen i denne afhandling ikke, at beboerne i de kategoriserede socialt belastede boligområder er blindt underlagt den planpolitiske forståelse af deres bosted set i forhold til de løsningsstrategier, der bliver igangsat i deres boligområder. Men beboernes omdefinering af Byudvalgsprojekter er, som afhandlingen har berørt, afhængig af, at beboerne "kæmper". Det vil blandt andet sige, er villige til at indgå i et politiske spil, hvor rammerne for påvirkning af den politiske betydnings- og meningsproduktion dels kræver ressourcer og evner, og dels kan opleves som relativ fastlåst.

⁷⁹ For en uddybning af, hvordan beboerne i kvarterløftprojekterne agerer i forhold til organiseringen af kvarterløftindsatsen se Engberg m.fl., 2000.

Vendes der tilbage til problematikken omkring denne afhandlings produktion af en ny diskurs om diskursen, skal det ses som forudsætningen for at arbejde med et teoretisk og metodisk perspektiv, som tager udgangspunkt er i hermeneutikken og i (social)konstruktivismen. Ifølge disse tilgange er der ikke noget, der står uden for "tolkning" – som mennesker ser vi altid verden ud fra en bestemt forståelseshorisont, en bestemt forforståelse. Der findes således ikke en objektiv verden "derude". Vores tolkning af sociale fænomener vil altid være præget af en bestemt forforståelse, som gennem sproget former vores reflektive omgang med verden. Det er dette udgangspunkt, der er afhandlingens fundament. Dette fundament kan selvfølgelig kritiseres for ikke at inddrage andre diskussioner af, hvordan mennesket gennem ikke sprogliggjort kommunikation tolker verden og udtrykke mening. Men det er som sagt allerede i kapitel 1 (også) en diskussion som denne afhandling afskærer sig fra.

På trods af at jeg allerede tidligere har været inde på de oftest forekommende kritikpunkter især i forhold til diskursperspektivet og dermed også i forhold til (social)konstruktivismen, så er der et punkt, der her skal fremhæves og det er spørgsmålet om "materialitet" - et spørgsmål, som hænger tæt sammen med diskussionen om objektivitet. I forhold til behandlingen af afhandlingens tilgang til begrebet 'socialt belastede boligområder' kan man sige, at "materialiteten" udgør sammenhængene mellem det konkrete sted og de statistiske opgørelse over problemtyper. De statistiske opgørelser beskriver således, hvor mange der er arbejdsløse, hvor stor flytteprocenten er, hvor mange der bor på stedet, som har alkoholproblemer med videre. Det er altså nogle problemtyper og personer, man kan "gå ud" og optælle – de eksisterer. Men tallene får først en mening og betydning, når de tolkes. Og i forhold til de socialt belastede boligområder betyder det en bestemt problemtolkning. Det, som afhandlingens teoretiske og metodiske fundament har åbnet for, er at spørge: Hvad sker der egentlig, hvis man inddrager andre tolkninger af de statistiske optællinger? Vil "resultatet" blive det samme?

Netop spørgsmålet om at lade andre tolkninger af et givent fænomen træde frem i lyset hviler på en forståelse af verden som foranderlig og forskellig afhængig af, hvem det er, som tolker. På denne måde vil et givent fænomen altid kunne forstås forskelligt, hvilket ikke siger noget om sandhedsværdien af de forskellige forståelser. Men det siger noget om, at det, som vi søger at fremstille som sandheden om et givent fænomen, også kan have andre sandheder. Budskabet ifølge denne afhandlings teoretiske og metodiske fundament er for det første, at man som forsker altid må forholde sig åbent, kritisk og reflektivt til de fænomener, man undersøger, uanset hvor "sande" og "rigtige" de fremstår. For det andet må man som forsker være åben omkring sin forforståelse og dermed tilkendegive, hvilken tolkning man lægger ned over det fænomen, man undersøger og dermed også være bevidst om, at ens egen tolkning har sine "naturlige" begrænsninger i forhold til andre forforståelser og tolkninger. Det, som vi i dag lancerer som "sandheder", kan i morgen bliver udfordret af andre "sandheder" om det samme fænomen. Pointen er ikke, at der ikke eksisterer sandheder, men at vores sandhedsproduktion skal ses i forhold til og dermed være kritisk over for, politiske interesser, forskellige magtkonstellationer, myter, fordomme og forestillinger – altså være bevidste om, at repræsentationen af "sandheder" altid vil være afhængig af bestemte typer af forforståelser, som giver bestemte typer af resultater.

Som afslutning på disse refleksioner over egen forforståelse kan man også problematisere mit valg af Avedøre Stationsby som afhandlingens caseundersøgelseskontekst. Eller nærmere betegnet man kan kritisere, at afhandlingens diskussioner og konklusioner hviler så tungt på Avedøre Stationsby. Man kunne blandt andet spørge om baggrunden for, at beboerne oplever Avedøre Stationsby på den beskrevne måde er noget, der kun gælder for lige netop disse beboere? Som der er redegjort for i afhandlingens kapitel 2, så skal undersøgelseskonteksten ikke ses som andet end et ek-

sempel på, hvor en given praksis udspilles. I afhandlingen henviser denne praksis til, hvordan en subjektiv og individuel stedsforståelse og stedsidentitet dannes. Ved at forholde resultatet af caseundersøgelsen til afhandlingens teoretiske begreber og perspektiver er der skabt en forståelse af, hvilke processer og forhold, der er på spil i en sådan indkredsning af en subjektiv og individuel stedsforståelse. Det er disse processer og forhold, som Flyvbjerg (1991) mener udgør casens brugsværdi. Det er således ikke af afgørende betydning, hvilke, hvilke forhold beboerne oplever som problemer og kvaliteter. Det afgørende er, at forstå de bagvedliggende årsager til, at beboerne anser dette eller hint som et problem eller en kvalitet. Det er en forståelse, som dels kan benyttes til at undersøge dannelsen af en indefra-baseret forståelse i andre kategoriserede som ikke-kategoriserede socialt belastede boligområder, og dels viser caseundersøgelsen, hvor vigtig denne indefraforståelse er set i forhold til de planpolitiske løsningsstrategier, udviklings- og omdannelsesprojekter i by- og boligområder generelt.

10.4. Perspektiver på bypolitikken

Som ovenstående diskussioner har vist, så kan den planpolitiske forståelse af de socialt belastede boligområder også siges at vedrøre den generelle og overordnede planpolitiske forståelse af, hvordan bostederne og det hverdagsliv, som udfoldes her, ideelt skal fungere. En forståelse, som kan diskuteres i relation til følgende forhold:

Fællesskab og deltagelse

Tages den sidst nye politiske handlingsplan for bypolitikken "Fremtidens By, Bypolitisk perspektiv- og handlingsplan" (By- og Boligministeriet, 1999), kan man se, at mange af kriterierne for den planpolitiske forestilling om "det gode liv i gode boligområder" går igen. Det kan blandt andet ses i forhold til fællesskab og deltagelse.

Under et af indsatsområderne skrives der således i handlingsplanen: "*De fleste mennesker har et stærkt engagement i deres bolig og boligens nære fysiske omgivelser – byområdet og byrummet. Der forventes derfor en stærkere opslutning bag byområdernes udvikling, når beboerne selv har været med til at træffe dem, og dermed også en øget ansvarlighed over for det lokalområde, som beslutningen vedrører*" (By- og Boligministeriet, 1999, p. 53). Og et andet sted i handlingsplanen skrives der, at den fremtidige bypolitik skal sørge for, at "*der etableres steder og faciliteter, der kan udgøre rammerne om et større lokalt fællesskab*" (By- og Boligministeriet, 1999, p. 27).

Som det fremgår, kan man se, at der stadig er et meget stort fokus på lokalt funderet fællesskab, engagement og ansvarlighed i de nyeste bypolitiske udspil. Der er en del spørgsmål, der kan knyttes til dette fokus: Spørgsmålet er for det første, hvad der menes med, at de fleste mennesker (i dag) har et stærkt lokalt engagement i deres boligområde? Og i denne forbindelse kan man også spørge om, hvad der fra By- og Boligministeriets side menes med et sådant engagement, og hvad der ligger i forventningerne om en øget ansvarlighed? Hvis der ligger en forventning om, at de fleste mennesker lever et stedbundet liv og på kontinuerlig basis deltager i fællesprojekter relateret til boligområdet, er det spørgsmålet, hvor realistiske disse forventninger er? Man kan nærmere sige, at det fleste mennesker lever et liv, hvor de engagerer sig, men ikke nødvendigvis i den nære og lokale kontekst. Engagementet kan blandt andet relatere sig til arbejdspladsen, til globale bevægelser som ATTAC-bevægelsen, til interesseforeninger og interesseorganisationer, som ikke nødvendigvis er lokalt baseret. Især ATTAC-bevægelsen er interessant, da man kan sige, at den bygger på nye former for solidaritet og nye opfattelser af demokrati, som netop ikke kun er relate-

ret til den nære lokale kontekst, men er relateret til den meget bredere globale kontekst. Således defineres formålet med ATTAC-bevægelsen: "ATTAC-bevægelsen er skabt som en reaktion på, at den økonomiske verdensorden hidtil har savnet et politisk modspil, der er lige så globalt orienteret som finansmarkederne. Men hvad er det egentlig der sker i verden lige nu? Hvordan påvirker globaliseringen almindelige menneskers liv? Hvordan kan der skabes politiske og demokratiske modforholdsregler til de uhæmmede markeds kræfter?" (Dagbladet Informations hjemmeside: www.information.dk).

Bypolitik som totalpolitik

I "Fremtidens by - Bypolitisk perspektiv og handlingsplan" er forestillingen, at *"en veltilrettelagt og koordineret indsats også medfører en række synergifordele, som tilsammen giver et bedre resultat, end indsatserne hver for sig kunne opnå"* (By- og Boligministeriet, 1999, p. 11). Man kan her diskutere om det, der reelt er sket, ikke er, at synergifordelene er vendt til "synergiumlemper", idet ofte få problemer har stemplet hele boligområder og alle beboerne i boligområderne. Spørgsmålet er også, om der ikke kan være en fare for, at denne sammenblanding af indsatsformer kan blive så bred, at den ikke i tilstrækkelig grad når den gruppe af beboere, som har et behov for hjælp? Erfaringer fra første runde af Byudvalgsaktiviteterne viser for eksempel, at det har været svært at nå dem, som betegnes som de svage og udsatte grupper i boligområderne gennem brede aktiviteter (Skifter Andersen, 1999).

Blandet beboersammensætning

Også ønsket om en afbalanceret eller varieret beboersammensætning går igen i de nyeste udspil fra by- og boligministeren. Således lyder det i en tale by- og boligministeren fremlagde i forbindelse med præsentation af regeringens seneste boligpakke: *"Regeringen ønsker en almen boligsektor, hvor fællesskab mellem beboerne og plads til alle er kodeordene. Det er nemlig både menneskeligt givende, og det skaber flere boliger. For jo flere almene succes historier, jo mere nybyggeri"* (By- og Boligministeriet, 2001). Det, som skal bane vejen for en almen boligsektor med plads til alle, er blandt andet almene medejerboliger. Og fra politisk hold mener man, at sådanne ændringer i den almennyttige boligstruktur *"vil styrke individualiteten i ejerformerne og dermed styrke en mere varieret beboersammensætning. Det vil tiltrække beboere med flere personlige ressourcer, fx unge børnefamilier. Det vil være med til at give almene boligområder nyt liv"* (By- og Boligministeriet, 2001). Set i forhold til 1960'ernes og 1970'ernes planpolitiske forestillinger kan man sige, at "mantraet" om at blande befolkningsgrupper, der i socioøkonomiske og sociokulturelle henseende er forskellige, går igen i de nutidige planpolitiske forestillinger. Og også forestillingen om, at en sådan blandet beboersammensætning vil styrke fællesskabet mellem beboerne, er blevet reartikuleret til den nutidige planpolitiske forestilling – en reartikulering, som indikerer, at det stadig er det gennemsnitlige og homogene, der er idealet i den (socialdemokratiske) planpolitiske forståelse.

Der er mange spørgsmål, der kan knyttes til disse forestillinger. Som afhandlingen har diskuteret, så kan der sættes spørgsmålstejn ved, om hvorvidt troen på interaktionen og fællesskabet mellem mennesker, der i socioøkonomisk og sociokulturelle henseende er forskellige, er en realistisk forestilling. Derudover viser internationale undersøgelser og evalueringer af sammenhæng mellem ejerskabsformer og social interaktion, at interaktionen mellem ejere og lejere ikke nødvendigvis får den forventede "fællesskabseffekt". Således viser for eksempel en engelsk evaluering af relationen mellem blandede ejerformer og social interaktion, at: *"Owners play relatively little part in social interaction that goes on in the estates. They are away for the estates, at work and leisure, more often than renters, and use the local facilities far less" [...]. Owners do not spend much time there [in the estates],*

or at least not much time outside the private realm. Therefore, their lives are quite different and mutual residence by itself does not bring them together" (Kintrea & Atkinson, 1998, p. 17). Gevinsten ved at blande ejerformer er ifølge evalueringen, at boligområderne får et bedre image, hvilket skal ses i forhold til, at de nye ejere har flere økonomiske og sociale ressourcer, og dermed udsender et signal om, at det ikke kun er resourcesvage mennesker, der bor i boligområderne.

Måleinstrument

Afslutningsvist kan man også diskutere by- og boligministerens idé om at udvikle et måleinstrument *"som kan afsløre skævheder [i boligområder] før de slår ud i lys lue"* (Politiken, maj, 2001). Disse skævheder, som måleinstrumentet skal afsløre, bliver i Politiken beskrevet på følgende måde: *"Mange fraflytninger. Øget kriminalitet. Flere og flere på overførselsindkomster. En overvægt af anbragte børn uden for hjemmet. En stor andel af flygtninge og indvandrere. Det er nogle af de strømpile i et boligområde, som kan pege i retning af kommende problemer, og by- boligminister Lotte Bundsgaard (S) spiller nu en ny model for forebyggelse på banen [...] På denne baggrund går hun [...] i gang med over sommeren at sammensætte et måleinstrument, som kommunerne kan bruge for at afsøge problemerne og komme dem i forkøbet"* (Politiken, maj, 2001). Som by- og boligministeren selv i artiklen siger, så mener hun, *"at det på en lidt mere overordnet måde er muligt at se, hvornår et boligområde er ved at rykke op i det røde flet"* (Politiken, maj, 2001).

Politikens opridsede type af statistiske indikatorer på problemer ses i denne afhandling som årsag til en analytisk-rationel fejlslutning, som sker fordi, der sættes lighedstegn mellem abstrakte statistiske data og hverdagslige forhold. Som udgangspunkt kan man sige, at det er positivt, at der er en politisk bevågenhed og en politiske vilje til at følge udviklingen i by- og boligområder. Og her kan statistiske undersøgelser være et godt instrument, når udbredelsen af problemerne skal beskrives, men utilstrækkelige hvis de også skal forstås. En statistisk måling af givne boligområders problemer kan således være givtigt i forhold til at undersøge, hvorvidt der eksisterer særskilte problemer i givne boligområder, men ikke godt nok til at undersøge og forstå, *hvordan* de statistiske opgjorte problemtyper er et problem og for hvem.

Forståelse og hvordan-spørgsmål kan således ikke undersøges ved hjælp af statistiske redskaber, men kan derimod undersøges kontekstuel og kvalitativt. Som denne afhandling har diskuteret, så er forståelsen og hvordan-spørgsmål nødvendige, når der skal igangsættes og tilrettelægges løsningsstrategier. Hvis ikke forståelsen bliver medtaget i et sådant måleinstrument, vil løsningsstrategierne ikke rumme det forskellige og foranderlige hverdagsliv, som leves i boligområderne. Konsekvensen vil være, at såvel forståelsen af boligområders problemer som løsningsstrategier (stadig) befinder sig i en lukket cirkel, som gang på gang bliver bekræftet. Sidst men ikke mindst kan der opstå en fare for, at en sådan repræsentation af boligområders problemer vil medvirke til, at stemplingen af nye og gamle kategoriserede socialt belastede boligområder vil blive yderligere cementeret.

Denne afhandlings diskussioner, konklusioner og perspektiver har peget på såvel en række behov for yderligere undersøgelser som behov for såvel teoretisk som metodisk nytænkning i forhold til den fremtidige bypolitiske indsats. Disse behov kan kort opridset siges at handle om behovet for:

- Undersøgelser af og viden om det hverdagsliv, der leves i både kategoriserede og ikke-kategoriserede socialt belastede boligområder
- Udvikling af metoder til at indfange det kontekstuelle og specifikke i de socialt belastede boligområder
- Udvikle metoder til at kvalificere indsatsen i de socialt belastede boligområder.

Sidst men ikke mindst er der behov for en stadig forskning i sammenhæng mellem bosteder og hverdagsliv - en forskning, som samtidig skal danne grundlaget for udvikling af nye begreber, som kan indfange de problemer og kvaliteter, som kendetegner de boligområder, som i dag kategoriseres, opfattes og stemples som socialt belastede. Og dermed begreber som kan bane vejen for en ny forståelse af, hvad der gør socialt belastede boligområder socialt belastede. Som sagt er det ikke nok kun at ændre sprogbrug og begreber, praksis skal også følge med. Dette kan det planpolitiske forsøg med at kalde indsatserne i de socialt belastede boligområder for "holistisk", "helhedsorienteret" og "bottom-up organiseret" ses som eksempel på. Som afhandlingen har diskuteret, er det spørgsmålet, hvor meget forståelsen af "det gode liv i gode boligområder" der er ændret på trods af denne nye sprogbrug.

Bilag 1

Udvælgelse af interviewpersoner

Der var ikke fra start fastlagt et bestemt antal interviewpersoner. Som diskuteret i kapitel 2 kan man ikke som i den kvantitative metode tale om, at den kvalitative metode kan bedømmes ud fra, hvor mange eller hvor få man har interviewet. Dette skal ses i forhold til, at det ikke er målbarhed, der er den kvalitative metodes ærinde. Hvorvidt man har interviewet tilstrækkelig mange, kan derimod bedømmes i forhold til, hvornår man mener, at man har fået en tilfredsstillende viden om det fænomen, der undersøges. Det vil sige, at antallet af interviewpersoner afhænger af, om man mener, at man er kommet godt nok rundt om det fænomen, man undersøger. Det er også det, som Kvale (1997) kalder for et mætningspunkt.

Da jeg havde interviewet elleve personer, mente jeg, at jeg var nået dette mætningspunkt, hvilket skal ses i relation til to forhold. Dels struktureringen af interviewene, dels sammensætningen af interviewpersoner. I forhold til struktureringen er interviewene i denne afhandling tilrettelagt som løst strukturerede interviews. Det vil sige, at spørgeguiden består af nogle overordnede spørgsmål, som alt efter interviewperson og interviewsituation er blevet uddybet på forskellige måder og i forskellig rækkefølge. I nogle situationer fik interviewene karakter af detaljerede "livshistorier", hvor beboernes forhold til og forståelse af Avedøre Stationsby blev meget nuanceret fortalt. I andre situationer fik interviewene mere karakter af fakta beskrivelser.

I forhold til sammensætningen af interviewpersoner var der sammensat et antal "ideelle" interviewpersoner. Inddelingen af disse personer skete ud fra forskellige inddelingskriterier: aktive/ikke-aktive, længde på botid/alder, tilknytning til arbejdsmarkedet, familiestatus, etnisk baggrund, køn og lejlighedstype. At det er disse grupperinger, der er valgt skal først og fremmest ses i relation til en antagelse om, at de spiller en rolle i forhold til en indkredsning af beboerens stedsforståelse. Derudover er grupperingen også foretaget på baggrund af den planpolitiske repræsentation af boligområdet. Således er de personkategorier, som bevirker, at boligområdet "officielt" og statistisk er blevet kategoriseret som socialt belastet, medtaget. Som gennemgået i kapitel 6 handler det primært om andelen af arbejdsløse og om flygtninge og indvandrere. Formålet med udvælgelsen af disse grupper er ikke at spørge ind til deres forståelse af deres situation som arbejdsløse eller som flygtninge og/eller indvandrere. Det centrale er, ligesom de øvrige grupper, at få indkredset deres tolkning af deres (bo)sted.

Aktive og ikke-aktive beboere

Det man kan kalde hovedvariablen, er inddelingen af aktive og ikke-aktive beboere. Aktive her forstået som beboere, der er involveret i det "organiserede" beboerliv, det vil sige afdelingsbestyrelser, borgergrupper i kvarterløft-sammenhæng, medlemmer af klubber samt beboere, der er lokalpolitisk aktive. Denne inddeling skal ses i forhold til en hypotese om, at man som aktiv i sit boligområde som udgangspunkt lægger meget af sin tid og engagement i boligområdet, og dermed sandsynligvis har et andet forhold til sit boligområde set i forhold til ikke-aktive beboere⁸⁰.

⁸⁰ En hypotese som blandt andet underbygges i SBI-rapporten "Borgerinddragelse i helhedsorienteret byfornyelse", 1999.

I denne kategori er der således to variabler:

- aktive,
- ikke-aktive.

Længde på botid og alder

Hvor længe beboerne har boet i boligområdet tænkes også at spille en rolle i forhold til beboernes stedsforståelse. Som Massey (1995) er inden på så kan stedsforståelsen eksistere som et mere eller mindre statisk billede af stedet. Stedet kan på denne måde for den enkelte forbindes med såvel positive som negative historiske erfaringer og erindringer, som hænger ved. Disse erfaringer spiller ind i forhold til beboernes nutidige stedsforståelse. Således kan "gamle" positive erfaringer, som er knyttet til bostedet bevirke, at man som beboer generelt er tilfreds med boligområdet. Desuden kan en lang botid også betyde, at man har opdyrket et stabilt socialt netværk i boligområdet. Sidst men ikke mindst betyder en lang botid også, at man alt andet lige har flere hverdagslige erfaringer om og med boligområdet. Hvorimod beboere, som har nogle negative erfaringer, det kunne for eksempel være et "ufrit" boligvalg, oplevet kriminalitet med mere, er mindre tilfredse med boligområdet, og måske har et mindre udbygget socialt netværk. Et mindre udbygget netværk kan også hænge sammen med, at man ikke har boet særlig længe i boligområdet, og måske stadig har netværk og sociale relationer, som er knyttet til det fraflyttede boligområde. Længde på botid kan også hænge sammen med alder, således viser undersøgelser, at ældre, her især aldersgruppen 50-70 årige og derover, flytter langt mindre hyppigt end unge (bl.a. Kähler & Højgaard, 1998). Sidst men ikke mindst kan stedet opleves forskelligt i forskellige (alders)faser i livet.

I denne kategori er der en del variabler. Tages botid først er der valgt at dele denne tid op i tre kategorier:

- kort tid: 1-5 år
- Mellemlang tid: 5-10 år
- Lang tid 10-26 år⁸¹

I forhold til alder er der ligeledes valgt at arbejde med tre kategorier:

- 20-30 år
- 30-50 år
- 50-70 år⁸²

Tilknytning til arbejdsmarkedet

Andelen af arbejdsløse er som sagt en af de væsentlige årsager til, at boligområder bliver kategoriseret som socialt belastet. Således er der en tendens til, at andelen af arbejdsløse ses som proportionalt stigende med andelen af problemer (bl.a. Byudvalgsrapport, 1994 1 & 2). Det vil således være interessant at vide, hvordan arbejdsløse og erhvervsaktive beboers oplevelse og erfaring med og brug af Avedøre Stationsby ser ud. Er det for eksempel sådan at arbejdsløse bruger det meste af deres tid i byen? Eller bruger de deres fritid til at komme ud af byen og bruge deres tid andre steder?

Kategorien indeholder to variabler:

- Tilknytning til arbejdsmarkedet
- Ingen tilknytning⁸³

---

⁸¹ Denne inddeling skal først og fremmest søge at give et billede af, hvorvidt der kan spores forskelle med hensyn til længde på botid og sociale relationer mellem beboerne i Stationsbyen. I anden omgang skal inddelingen ses i forhold til, at Avedøre Stationsby har eksisteret i 26 år, hvilket giver en naturlig grænse for, hvor lang tid man kan have boet i Stationsbyen.

⁸² I denne inddeling er der skelnet til beboersammensætningen i Avedøre Stationsby, hvor størstedelen af beboerne er mellem 25 og 49 år. Således udgør denne aldersgruppe 49 % af alle beboere i Avedøre Stationsby (Hvidovre Kommune, 2000). Af begrænsningsmæssige årsager er såvel børn som unge fra- valgt.

Børnefamilie/par og enkeltpersoner uden børn

Børnefamilier og par eller enkeltpersoner uden børn har nogle forskellige behov set i relation til livet med og uden børn. Der tænkes her på blandt andet på børneinstitutioner, lege-, pasnings- og udfoldelsesmuligheder med mere. Par og enkeltpersoner uden børn har som udgangspunkt nogle andre behov end børnefamilierne, de har for eksempel ikke umiddelbart en interesse i boligområdets børnefunktioner. På denne måde spiller livet med børn og uden børn ind i forhold til erfaringer med og brug af Avedøre Stationsby i forhold til en række specifikke funktioner.

Desuden betyder livet med og uden børn også noget i forhold til mobilitet. Således har par og enkeltpersoner uden børn umiddelbart lettere ved at komme ud: Se venner, gå til kulturelle arrangementer og så videre. uden blandt andet at skulle sørge for pasning. Dette bevirker at mobiliteten som udgangspunkt er forskellig mellem de to grupper. At have børn kan også tænkes at spille ind i forhold til kontakt med medbeboere, idet børnefamilier umiddelbart har en let adgang til at komme i kontakt med andre medbeboere via børnenes legekammerater, børnenes institution, legepladser med videre.

Denne kategori indeholder i alt 4 variabler:

- Par med hjemmeboende børn/barn
- Par uden hjemmeboende børn/barn
- Enlige uden sammenlever og uden hjemmeboende børn
- Enlige med hjemmeboende børn

Etnisk tilknytning

Også andelen af etniske minoriteter er en af årsagerne til, at boligområder bliver kategoriseret som socialt belastede. Der er på den ene side en tendens til, at man (politisk og dele af forskningsverdenen) mener, at der er forskel på etniske minoriteters og etniske danskernes stedsforståelse og brug af boligområder (bl.a. Skifter Andersen, 1999). På den anden side viser andre forskningsmæssige erfaringer, at etniske minoriteters stedsforståelse og brug af boligområder er lige så forskellige som det er hos etniske danskere (bl.a. Børresen, 2000). På baggrund af disse to forhold vil det være interessant at undersøge etniske minoriteters brug af og erfaringer med Avedøre Stationsby: Er der en forskel, og hvordan udarter forskellene sig? Ligesom det vil være interessant at undersøge de etniske minoriteters opfattelse af problemer og kvaliteter i Stationsbyen.

Kategorien indeholder to variabler:

- Etniske danskere
- Etniske minoriteter

Køn

Spørgsmålet er, hvordan stedsforståelse "ser ud" hos mænd og kvinder. Forskningen viser for eksempel, at kvinders forhold til såvel specifikke rum/steder som kvinders generelle forhold til 'rum', kan være præget af frygt for voldelige overfald og kønsracisme (bl.a. Massey, 1995, Auren, 1999). Desuden peger feministisk orienterede studier af forholdet mellem køn og rum/sted på, at kvinder og mænds hverdagsliv er forskelligt, hvilket har en betydning for mænds og kvinders stedsforståelse. Det er således stadig kvinderne, som står for størstedelen af det arbejde, der er forbundet med reproduktionen, det vil sige børneomsorg og det huslige arbejde (bl.a. Simonsen, 1993). Denne forskel i hverdagslivsbetingelser tænkes at smitte af på henholdsvis mænds og kvinders brug af, oplevelse og erfaring med boligom-

---

⁸³ For at få et "ordentligt" billede af, hvordan beboere uden tilknytning til arbejdsmarkedet oplever og bruger Stationsbyen, tilstræbes det, at interviewpersonerne har været ledige i mindst et halvt år på interviewtidspunktet. Og omvendt tilstræbes det at beboere, med tilknytning til arbejdsmarkedet, har været i arbejde i mindst et halvt år på interviewtidspunktet.

rådet blandt andet i forhold til tryghed, indkøb og i forhold til børneinstitutioner.

Kategorien indeholder to variabler:

- Mand
- Kvinde

Lejlighedstype/afdeling

Avedøre Stationsby består af forskellige lejlighedstyper, således er der to typer af etagelejligheder: Fire-etagers byggeri, som er formet som en bymur, der omkranser byen på tre sider. Et ti-etagers byggeri, som består af et høj hus - Store hus - som udgør den fjerde side af bymuren. I midten af byen er der placeret tæt-lav bebyggelse med små private haver og fælles gårdrum. Det kan således tænkes, at der kan spores forskel på brug af boligområdet afhængig af lejlighedstype, hvilket blandt andet kan ses i forhold til de forskellige muligheder, der eksisterer i forhold til mulighed for brug af udearealer. Da beboerne i tæt-lav bebyggelserne deler fælles gårdrum, er der en større mulighed for kontakt og samvær med naboer, end det for eksempel er tilfældet for Store hus' beboere, som ikke har noget fælles udeareal⁸⁴.

Desuden er Avedøre Stationsby opdelt i tre administrative afdelinger med hver sin afdelingsbestyrelse: Nord, Syd og Store hus. Som der vil blive redegjort for i det efterfølgende, spiller denne opdeling også en rolle i forhold til beboernes forståelse af Avedøre Stationsby.

Kategorien indeholder i alt seks variabler:

- Tæt-lav bebyggelse
- Fire-etagers lejligheder
- Ti-etagers lejligheder
- Afdeling Nord
- Afdeling Syd
- Store hus

Tilrettelæggelsen af interviewundersøgelsen

For at få styr på de mange forskellige interviewvariabler valgte jeg at lave en matrix, hvor de enkelte variabler blev placeret horisontalt, og de "ideelle" interviewpersoner blev placeret vertikalt. I alt var der 24 forskellige variabler der skulle tages højde for. Hovedfokus i sammensætningen af interviewpersonerne har været, at få de forskellige variabler sat i spil på forskellige måder. Det har således ikke været formålet, at udvælgelsen og sammensætningen af variablerne skulle afspejle beboersammensætningen i Avedøre Stationsby i en mindre skala.

Sammensætningen af de enkelte variabler til "ideelle" interviewpersoner er først og fremmest sket på baggrund af operationaliseringen af indefraperspektivet (kapitel 4), hvor begreberne 'brug', 'erfaring' og 'oplevelse' blev fremanalyseret som ankerbegreber i interviewundersøgelsen og analyse af interviews. Samtidig har indhentet viden om Stationsbyens fysiske forhold og beboersammensætning også spillet en rolle. Som en konsekvens af denne viden er der blandt andet ingen af de udvalgte interviewpersoner med børn/barn, der bor i Store hus. Dette skal ses i forhold til, at størstedelen af lejlighederne i Store hus kun indeholder to egentlige værelser fordelt på to etager, hvilket bevirker at der bor meget få børn i Store Hus. I Hvidovre Kommunes statistiske notat om de socioøkonomiske forhold i Avedøre Stationsby fremgår det således, at der i Store hus kun bor 8 % enlige med børn eller par med børn (Hvidovre Kommune, 2000).

⁸⁴ En SBI undersøgelse af beboersammensætning og tilfredshed i Vollsmose viser for eksempel, at der er sammenhæng mellem beboer tilfredshed og mulighed for at benytte udearealer (Gottschalk m.fl., 2000).

Intentionen var, at der skulle være en "overvægt" af interviewpersoner uden arbejde, hvilket skal ses i sammenhæng med at manglende tilknytning til arbejdsmarkedet, som nævnt, ses som en af de fremtrædende årsager til de socialt belastede boligområders problemer. På trods af at etniske minoriteter også anses for en af de fremtrædende problemårsager, især i den første runde af Byudvalgsprojekter, blev der kun udvalgt to repræsentanter for denne gruppe. Dette skal ses i forhold til, at erfaringer viser, at det generelt er svært at interviewe etniske minoriteter på grund af sproglige og kulturelle barrierer (bl.a. Børresen, 2000).

Såvel temaerne som interviewguiden er blevet afprøvet ved to prøveinterviews, som blev foretaget i december 1999 med to kvindelige beboere i Avedøre Stationsby. Valget af disse to beboere skal ses i forhold til mit personlige kendskab til de to beboere, og viden om Avedøre Stationsby, som især stammer fra min tid som medarbejder i Hvidovre Kommunes kvarterløftsekretariat. De to beboere har gennem en årrække været aktive i to af Avedøre Stationsbys i alt tre afdelingsbestyrelser, hvilket gør, at de har et meget stort kendskab til Avedøre Stationsbys beboere og et stort kendskab til såvel det organiserede og uorganiserede sociale og kulturelle liv i Stationsbyen. Ud over at bruge disse to beboere som "forsøgsofre" var formålet også at gøre dem bekendt med (og interesserede i) min afhandling, således, at jeg senere kunne benytte dem som informanter i forhold til at få kontakt med de resterende interviewpersoner.

Kontakten til de "ideelle" interviewpersoner blev således skabt gennem de to prøveinterviewede beboere. I første omgang blev der fremsendt en liste med interviewpersonernes ønskede "egenskaber", og herefter har de to beboere henvendt sig til de beboere, som havde disse "egenskaber". De to beboere har, efter aftale med mig, kort fortalt beboerne om formålet med interviewene, hvorefter de kontaktede beboere har sagt til eller fra i forhold til interviewaftale. I de tilfælde, hvor interviewpersonerne sagde ja, har jeg ringet dem op og aftalt interviewdato med mere.

Resultatet

Interviewundersøgelse blev påbegyndt i juni 2000 og blev afsluttet i august 2000, og strækker sig således over en periode på tre måneder. Interviewene varede i gennemsnit en time og tredive minutter, og blev udskrevet i deres fulde længde umiddelbart efter hvert interview. Dette bevirkede at spørgeguiden løbende kunne tilrettes. I et tilfælde havde denne tilretningsmulighed en stor konsekvens. Jeg havde i de to prøveinterviews lagt mærke til, at de to beboere gav udtryk for, at der eksisterede en stor "mental" forskel mellem Avedøre Stationsbys tre administrative afdelinger Nord, Syd og Store hus. En forskel jeg i første omgang tilskrev de to beboeres engagement i to af de tre afdelingsbestyrelser. Således afskrev jeg forskellene som rent administrative, og kun noget som medlemmer af afdelingsbestyrelserne mærkede. Men i de to første egentlige interviews trådte denne oplevede forskel endnu tydeligere frem. Derfor blev en indkredsning af oplevede forskelle mellem afdelingerne indføjet i interviewguiden. Da jeg havde interviewet den elvte interviewperson, og gennemlæst de udskrevne interviews, mente jeg, som sagt, at jeg havde fået en tilstrækkelig nuanceret viden om og forståelse for, at kunne analysere og diskutere de analysetemaer, som er udledt i kapitel 4 og diskuteret i kapitel 8.

På trods af, at jeg fandt interviewperioden særdeles spændende, var det også en krævende og intensiv periode, hvor jeg også stødte på problemer både i forhold til at få lavet aftaler med interviewpersoner og i forhold til mig selv som forsker. Tages det sidste problem først så handlede det om, at man som forsker skal overvinde egen generthed dels i forhold til følelsen af at "trænge sig på" og trænge ind i andre folks hjem og intimsfærer, dels i

forhold til, at jeg som forsker kom og bad beboerne om en tjeneste, uden at de fik noget konkret igen. Jeg havde, efter aftale med en af de prøveinterviewede beboere, fået lov til at låne et beboerlokale i Stationsbyen, hvis interviewpersonerne fortrak et mere anonymt interviewsted. Der var dog kun en beboer, som tog imod dette tilbud. Som jeg har oplevet det før i forhold til gennemførelse af interviewundersøgelser, blandt andet i forbindelse med mit kandidatspeciale og som konsulent i et analyseinstitut, viste det sig ganske tidligt i interviewene, at beboerne meget gerne ville snakke. At de på en eller anden måde følte sig lidt "beæret" over, at nogen kunne være interesseret i deres holdninger til det sted, de bor. Så efter de første par interviews forsvandt min generthed og bekymring over at belejre beboerne med min undersøgelse. I visse tilfælde gik interviewene meget trægt, hvilket til dels bundede i, at kemien mellem interviewpersonen og jeg ikke passede. Disse interviewssituationer fandt jeg ekstremt krævende fordi jeg ud over at holde interviewet i gang, og få indkredset de forhold jeg gerne ville have belyst, også skulle pejle mig personligt ind på beboerne og finde ud af, hvordan jeg kunne gøre beboerne "trygge". Heldigvis oplevede jeg kun disse situationer et par gange, og i begge tilfælde viste det sig, at når jeg fortalte interviewpersonerne at jeg ikke havde flere konkrete spørgsmål, så ville de meget gerne fortælle løst og fast om deres meninger og holdninger til Avedøre Stationsby.

De "personlige" problemer jeg oplevede kan relateres til det som blandt andet Bourdieu (1996, Børresen, 2000) kalder for social asymmetri eller distance mellem interviewer (forskeren) og interviewede, som dels handler om, at det er forskeren, som "sætter spillet i gang", og dermed også er den, som definerer regler for interviewet. Dels handler om en asymmetri i forhold til hierarkisk status, som Bourdieu formulerer det: "*This asymmetry is underlined by a social asymmetry which occurs every time the investigator occupies a higher place in the social hierarchy of different types of capital, especially cultural capital*" (Bourdieu, 1996, p. 19)⁸⁵. Asymmetrieffekterne vil variere fra (interview)situation til situation og vil være afhængig af de specifikke sociale relationer mellem interviewer og interviewede. Bourdieu (1996) mener, at man ideelt set skal søge at finde den mindst asymmetriske konstellation i forhold til kapitalandele mellem interviewer og interviewede. I mit tilfælde ville det være næsten umuligt at gøre dette set i forhold til såvel økonomiske som tidsmæssige ressourcer, idet mine interviewpersoner er valgt og sammensat ud fra 24 forskellige variabler, hvilket vil sige, at jeg skulle finde interviewere med samme bestemte persontype karakteristika. Som Børresen (2000) er inde på, er disse asymmetrieffekter kun en lille del ud af den lange række af skjulede mekanismer, der bliver sat i spil i interviewsituationen, som man skal være opmærksom på. Børresen (2000) nævner blandt andet at, forskerinterviewet åbner op for, at interviewpersonerne kan få mulighed for at præsentere dem selv og deres livshistorie som de ønsker, omgivelserne skal se dem, og at: "*Respondenterne prøver på at leve op til de forventninger, som de tror, forskeren har ved at spille en bestemt rolle*" (Børresen, 2000, p. 116). Det sidste forhold kan også ses i relation til Giddens begreb 'dobbelt hermeneutik' (Giddens, 1984), som er diskuteret i kapitel 2. Beboernes tolkning af deres bosted kan ikke ses løsrevet fra den dominerende sociorumlige meningshorisont, hvori den officielle opfattelse, definition, og kategorisering af socialt belastede boligområder er situeret. Dette betyder, at beboernes tolkning af deres kategoriserede socialt belastede boligområde vil være præget af, og skal derfor ses i sammenhæng med blandt andet forskeres, mediers og politikeres udsagn om og tolkning af deres boligområde. Denne sammenhæng kom til udtryk i den mistro, jeg mødte fra beboernes side. En mistro, som bundede i dårlige erfaringer i forhold til blandt andet journalisters negative skrivelser om Avedøre Stationsby. Beboerne var såle-

⁸⁵ Bourdieu kalder på baggrund af disse asymmetrieffekter interviewsituationen for "The market of linguistic and symbolic goods".

des i mange tilfælde meget opmærksomme på, hvordan de fremstillede Avedøre Stationsby. Denne mistro kan betyde, at beboerne i interviewene fremstiller Avedøre Stationsby på en "overdrevet" positiv måde. Dog mener jeg, at min spørgeguide og spørgeteknik i forhold til ikke kun at spørge til beboernes opfattelse af kvaliteter og problemer, men også til blandt andet brug, har bevirket, at jeg har fået en dyberegående og nuanceret forståelse af beboernes opfattelse af såvel problemer som kvaliteter.

Alle disse mekanismer skal man være opmærksomme på når interviewet foretages, og det mener jeg da også, jeg har været. Men man vil aldrig kunne rykke ved, at man som interviewer vil "have noget" fra den interviewede, og derfor også sætter regler og rammer for interviewet. Dermed vil der altid eksistere et ulige forhold mellem interviewer og interviewede. Men det betyder ikke, at man som forsker også altid sætter rammer og regler for selve interviewsituationen, idet det også handler om at være åben overfor de fortællinger, som bevæger sig ud over de stillede spørgsmål - fortællinger, som kan være medvirkende til en mere dybdegående forståelse af undersøgelsesfeltet. Generelt er mine erfaringer fra denne afhandlings interviewundersøgelse, og andre tidligere foretagne interviewundersøgelser at man komme længst med dels en god portion "common sense" og indføling, dels skal man trække på og tage højde for de ovennævnte metodiske mekanismer og metodiske overvejelser.

I forhold til at få kontakt til interviewpersonerne var der især to forhold, som skabte problemer. Det første handlede om kontakt til etniske minoriteter med en anden baggrund end dansk. Som nævnt var jeg fra start af forberedt på dette problem, men det lykkedes mig aldrig at få fat i kvindelige beboere med en anden etnisk baggrund end dansk. Jeg havde aftalt interview med kvindelige beboere med anden etnisk baggrund end dansk, men da jeg troppede op, var der i det ene tilfælde ingen der svarede. I det andet tilfælde ringede beboeren mig op og aflyste interviewet. I interviewmaterialet indgår der sig således kun en mandlig beboer med en anden etnisk baggrund end dansk. Denne beboer ville imidlertid ikke have, at interviewet blev optaget på bånd, men jeg måtte gerne tage skriftlig referat. Dette bevirker at denne beboers holdning til Avedøre Stationsby i casefremstillingen ikke (kan) gengives i citatform. Årsagen til, at jeg har haft svært ved især at få kontakt til beboere med en anden etnisk baggrund end dansk, kan skyldes en generel utryghed og mistro i forhold til mit tilhørsforhold til en statslig institution (By og Byg, som på det tidspunkt hed Statens Byggeforskningsinstitut). Det er det samme forhold som Børresen (2000) er inde på i forhold til hendes problemer med at få kontakt til etniske minoriteter. Således kan det tænkes at disse beboere opfattede mig som en repræsentant for en offentlig institution med særlige interesser.

Det andet problem jeg stødte på var at få kontakt til egentlige arbejdsløse beboere. Dette skal ses i forhold til, at der på grund af Hvidovre Kommunes aktiveringspolitik på interviewtidspunktet var der kun ganske få beboere, der kunne regnes for arbejdsløse i Avedøre Stationsby⁸⁶. Derimod indgår der tre "pensionister" i interviewmaterialet: To førtidspensionister og en beboer på efterløn.

På trods af disse genvordigheder er min generelle oplevelse af interviewsituationerne meget positiv. I langt de fleste tilfælde blev jeg mødt med en stor åbenhed og interesse for min afhandling, og i langt de fleste tilfælde udviklede interviewsituationerne sig til en gensidig dialog mellem interviewpersonen og jeg.

Det endelige resultat af interviewperson-sammensætningen ser således ud:

---

⁸⁶ I følge Hvidovre Kommunes notat om "Socioøkonomiske forhold i Avedøre Stationsby og Store hus" fra august 2000 ser arbejdsløshedsprocenten således ud: "Fra d.01.01.96 til d.01.01.98 er arbejdsløsheden faldet fra 13,9 % til 4,5 % i Store hus og fra 15,1 % til 6,0 % i Avedøre Stationsby" (Hvidovre Kommune, 2000: 8)

A: Ikke-aktiv førtidspensioneret enlig mand mellem 50-70 år, som har boet i nordafsnittets rækkehuse i længere tid (10-26 år)

B: Aktiv studerende enlig mand mellem 30-50 år, som har boet i Stor hus i kortere tid (1-5 år)

C: Aktiv arbejdende mand mellem 30-50 år med familie (samlever med to børn) med en anden etnisk baggrund end dansk, som har boet i sydafsnettets rækkehuse i længere tid (10-26 år)

D: Ikke-aktiv enlig arbejdende mand mellem 50-70 år, som har boet i Store hus i længere tid (10-26 år)

E: Aktiv enlig førtidspensioneret kvinde mellem 50-70 år, som har boet i sydafsnettets del af Bymuren i længere tid (10-26 år)

F: Ikke-aktiv enlig arbejdende kvinde mellem 50-70 år, som har boet i Store hus i kort tid (1-5 år)

G: Ikke-aktiv arbejdende kvinde mellem 30-50 år, med familie (samlever med tre børn), som har boet i Stationsbyen i længere tid (10-26 år) først i nordafsnittets del af Bymuren og nu i nordafsnittets rækkehuse.

H: Ex-aktiv enlig efterlønsmodtagende kvinde mellem 50-70 år, som har boet i sydafsnettets del af Bymuren i længere tid (10-26 år)

I: Aktiv arbejdende enlig kvinde mellem 50-70 år, som har boet i Store hus i mellemlang tid (5-10 år)

J: Aktiv enlig arbejdende kvinde mellem 50-70 år, med hjemmeboende datter, som har boet i nordafsnittets rækkehuse i længere tid (10-26 år).

K: Aktiv studerende enlig kvinde mellem 20-30, som har boet i Store hus i kortere tid (1-5) år.

Spørgeguide

Baggrund

Alder
Erhverv
Uddannelse
Familiesituation

1. Valg af bolig/boligområde

Hvor længe har du boet i Avedøre Stationsby?
Hvor boede du før?
Hvorfor flyttede du til Avedøre Stationsby? (Hvordan fik du kendskab til Avedøre Stationsby?)

2. Tilfredshed med bolig/boligområde

Hvis du møder nogle, der vil eller skal flytte til Avedøre Stationsby, hvordan vil du så beskrive Stationsbyen for dem?
Er du glad for at bo i Avedøre Stationsby
Hvilke kvaliteter er der her i Avedøre Stationsby?
Hvilke problemer eller mangler mener du, der er i Avedøre Stationsby?
Går du pt med flytteplaner?
Oplever du, at der er forskel de tre afdelinger imellem, hvordan?

3. Stigmatisering

Kan du sige noget om, hvad det betyder for dig at bo i Avedøre Stationsby? hvordan reagerer folk, der ikke bor i Stationsbyen, når du fortæller, at du bor her?/ hvilken holdning tror du folk i Hvidovre har til Avedøre Stationsby? Hvordan kommer det til udtryk?
Opfatter du Avedøre Stationsby som en by-i-byen i forhold til resten af Hvidovre? Hvordan? Er det positivt eller negativt for dig?

4. Brug af boligområde

Jeg vil gerne have et billede af, hvor du så at sige tilbringer det meste af din tid, og konkret hvordan du bruger Avedøre Stationsby i forhold til f.eks. indkøb og aktiviteter.

Vil du sige, at du bruger det meste af din tid og din "energi" i her i Stationsbyen? Eller er der andre steder der er lige så vigtige - f.eks. fritidsaktiviteter uden for Stationsbyen?

Hvordan bruger du konkret Avedøre Stationsby
(I forhold til: Dagligvarehandel, bibliotek, fritidsbutikken, svømmehal, kirken, Café Hjertetræet, beboercaféen i Store hus, frisør, læge, tandlæge - hvor ofte?)

I forhold til social aktivitet: Møder du dine medboere i forbindelse med: "Organiserede" aktiviteter/klubber, uformelt på stierne, biblioteket, svømmehal, café m.m, hjemme hos dig selv eller hos dem? - hvor ofte
Hvornår bevæger du dig uden for Avedøre Stationsby?

(I forbindelse med: Indkøb, rejser, besøger venner og familie, kulturelle/socialle aktiviteter, frisør, læge, tandlæge - hvor ofte?)

Kunne du tænke dig, at alle dine behov - for indkøb og socialt/kulturelt samvær - kunne opfyldes i Avedøre Stationsby?

5. Tænke nyt

Hvad kunne der, efter din mening gøres for at udvikle nogle af de kvaliteter, som du har peget på?

Hvad kunne der, efter din mening, gøres for at løse nogle af de problemerne og mangler, du har peget på?

Hvordan skulle Avedøre Stationsby efter din mening ideelt se ud og fungere?

Litteraturliste

- Agger, A., Skifter Andersen, H., Engberg, L., & Norvig Larsen, J. (2000). *Borgerdeltagelse og -inddragelse i byomdannelsen* (SBI-meddelelse 126). AKB. (1993). *En ny start til et bedre liv*. København.
- Alvesson, M., & Sköldbberg, K. (1994). *Tolkning och reflektion*. Lund: Studentlitteratur.
- Aspen, J., & Pløger, J. (red.). (1997). *På sporet av byen: Lesninger av senmoderne byliv*. Oslo: Spartacus.
- Auren, T. B. (1999). Fryktens steder - kvinners opplevelse av Oslos offentlige byrom. *Sociologi i dag*, 29(4), 91-111.
- Bauman, Z. (1991). *Modernity and ambivalence*. Oxford: Blackwell.
- Beaugard, R. A. (1993). *Voices of decline*. Oxford: Blackwell.
- Boligministeriet. (1990). *Byfornyelsen fra 80'erne til 90'erne*. København.
- Boligministeriet. (1996). *Byudvalgets erfaringer med byerne & byernes erfaringer med Byudvalget*. København.
- Bourdieu, P. (1996). Understanding. *Theory, Culture & Society*, 13(2), 1-16.
- Bourdieu, P. (1997). *Af praktiske grunde: Omkring teorien om menneskelig handlen*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bransholm Pedersen, K.; Land, B. (2001). Den kvalitative forskningsproces. In K. Bransholm Pedersen & L. Drewes Nielsen (red.). *Kvalitativ metode – fra metateori til markarbejde*. København: Roskilde Universitetsforlag.
- By- og Boligministeriet. (1999). *Fremtidens by. Bypolitisk perspektiv- og handlingsplan*. København.
- By- og Boligministeriet. (2001). *By- og boligminister Lotte Bundsgaards præsentation af Regeringens Boligpakke 2001*. København
- Byudvalget. (1993). *Første rapport fra Byudvalget*. København.
- Byudvalget. (1994a). *Rapport 1 fra Byudvalget*. København.
- Byudvalget. (1994b). *Rapport 2 fra Byudvalget*. København.
- Byudvalget. (1996). *Kravspecifikation vedrørende kvarterløft-modelprojekter*. København.
- Børresen, S. K. (2000). *Fremmedhed og praksis - om tyrkiske og pakistanske indvandreres bosætning og boligvalg* (Sociologisk Instituts Ph.d. serie nr. 17). Ph.d. afhandling. København: Københavns Universitet, Sociologisk Institut, & Statens Byggeforskningsinstitut.
- Castells, M. (1982). Statsintervention, kollektiv konsumtion og bymæssige modsætninger. In F. Barnow, et al., *Storbyens krise*. København: Aurora.
- Christiansen U., et al. (1993). *Bedre bebyggelser - bedre liv* (SBI-byplanlægning 65). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Diken, B. (1998). Byen, fantasien og ghettoen. *Øjeblikket – tidsskrift for visuelle kulturer*, 8(36-37), 62-67.
- Dyrberg, T. B. (1988). Hegemoni og sociale antagonismer - samfundets umulighed. *Grus*, 9(25), 75-93.
- Dyrberg, T. B., Dreyer Hansen, A., & Torfing, J. (red.). (2000). *Diskursteori- en på arbejde*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Engberg, L., Bayer, S., & Tarnø, C. S. (2000). *Konsensusstyring i kvarterløft: Kommunernes erfaringer med organiseringen af kvarterløft* (By og Byg Resultater 002). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Flyvbjerg, B. (1991). *Rationalitet og magt: Bind I-II*. København: Akademisk Forlag.
- Foucault, M. (1980). *Talens forfatning*. København: Rhodos.
- Foucault, M. (1985). Strukturalisme og poststrukturalisme – et interview. In L. H. Schmidt, & J. E. Kristensen (red.), *Foucaults blik*. (pp. 28-48). Aarhus: Modtryk.

- Foucault, M. (1991). Politics and the study of discourse. In G. Burchell, C. Gordon, & P. Miller (Eds.), *The Foucault effect* (pp. 53-72). London: Harvester Wheatsheaf.
- Giddens, A. (1981). *A contemporary critique of historical materialism*. London: Macmillan.
- Giddens, A. (1984). *The constitution of society: Outline of the theory of structuration*. Oxford: Blackwell.
- Giddens, A. (1990). *The consequences of modernity*. Oxford: Blackwell.
- Giddens, A. (1994a). Modernitetens konsekvenser. København: Hans Reitzels forlag.
- Giddens, A. (1994b). *Beyond left and right*. Oxford: Blackwell.
- Gottschalk, G., Engberg, L. A., Pedersen, D. O., & Østergaard, B. (2000). *Beboersammensætning og tilfredshed i fem boligområder i Odense: En sammenlignende undersøgelse af forholdene i Blangstedgård, Seden Syd samt tre områder i Vollsmose* (SBI-rapport 325). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Grønlund, B., & Larsen, H. (1985). *Storbypolitik i Norden* (Nordisk Udredningsserie NU 1985:7). Stockholm: Nordisk Ministerråd.
- Gaardmand, A. (1991). *Plan og metode: Om den rationalistiske planlægnings nedtur og om morgendagens metode*. Miljøministeriet, Planstyrelsen. København: Arkitektens Forlag.
- Gaardmand, A. (1993). *Dansk byplanlægning 1938-1992*. København: Arkitektens Forlag.
- Harvey, D. (1985). *The urbanization of capital* (Studies in the history and theory of capitalist urbanization, 2). Oxford: Blackwell.
- Harvey, D. (1996). *Justice, nature & the geography of difference*. Oxford: Blackwell.
- Hjelmar, U. & Germer, S. (1994). Hermeneutik som retorik: En fortolkning af Michel Foucaults teoretiske projekt. *Grus*, 15(42), 91-102.
- Hjelmar, U. (1998) En politisk analytik – med udgangspunkt i Foucaults arbejde. In A. Berg-Sørensen, & M. Feilberg Greve (red.), *Staten, det er ...: Stat og politik – historisk, politologisk og sociologisk* (pp. 139-156). Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Hvidovre Kommune, & Arbejdernes Kooperative Byggeförening, AKB. (1994). *Helhedsplan, Avedøre Stationsby*. Hvidovre.
- Hvidovre Kommune. (1996). *Kvarterløft i Avedøre Stationsby*. Hvidovre.
- Hvidovre Kommune. (2000). *Notat: Socioøkonomiske forhold i Avedøre Stationsby og Store hus*. Hvidovre.
- Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. New York: Random House.
- Jensen, L., Kirkegaard, O., & Pedersen, D. O. (1999). *Beboerdemokrati og forvaltning i den almene boligsektor: Idealer og praksis* (SBI-rapport 322). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Juul, S. (2000). *Det moderne og solidariteten*. Paper til Dansk Sociologkongress, København, august, 2000. Upubliceret.
- Järvinen, M., & Bertilsson, M. (1998). *Social konstruktivisme - Bidrag til en kritisk diskussion*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Kaspersen, L. B. (1995). *Anthony Giddens - introduktion til en samfundsteoretiker*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Kintera, K., & Atkinson, R. (1998). *Owner Occupation, Social Mix and Neighbourhood Impacts: Paper til ENHR-konference*. Upubliceret.
- Kooperativ Byggeindustri A/S, KBI. (1971). *A1 generelt: Avedøre Stationsby*. København.
- Kristensen J. E. (1985). Foucaults videnspolitik. In L. H Schmidt, & J. E. Kristensen (red.), *Foucaults blik* (pp. 48-74). Aarhus: Modtryk.
- Kähler, M., & Højgaard, J. (1998). *Ældres boligliv: Et boligpolitisk debatoplæg*. København: Ældre Sagen.

- Laclau E., & C. Mouffe. (1985). *Hegemony and socialist strategy: Towards a radical democratic politics*. London: Verso.
- Larsen, S. E. (1986). Funktionalismennesket – streger til funktionalismens menneskebillede. In J. Guldborg (red.). *Tema: Funktionalisme*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Le Corbusier. (1998). *Towards a new architecture*. Oxford: Architectural Press.
- Lemberg, K. (1985). *Alli´vel så elsker vi byen: København og regionen gennem 100 år*. Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse. København: Arkitektens Forlag.
- Lilja, E. (1995). *Människosyn och samhällsplanering* (Rapport 1995:1). Stockholm: Nordplan.
- Lilja, E. (1999). *Den ifrågasatta förorten: Identitet och tillhörighet i moderna förorter*. Stockholm: Byggeforskningsrådet.
- Lund, N. O. (1991). *Nordisk arkitektur*. København: Arkitektens Forlag.
- Liotard, J. F. (1995). *Zone* (Særtryk 12). København: Det Kongelige Danske Kunstakademi.
- Magnussen, J. (1993). Engelske new towns som forbillede for dansk forstadsbyggeri. *Byplan*, 45(5), 170-175.
- Marcuse, P., & Van Kempen, R. (Eds.). (2000). *Globalizing cities: A new spatial order?* Oxford: Blackwell.
- Marling, G. (1999). Livsstilsdomæner og lokalsamfund. In O. M. Jensen, & C. Bech-Danielsen (red.), *Byøkologisk velfærdsudvikling* (pp. 79-88). Aalborg Universitet, & Statens Byggeforskningsinstitut. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Massey, D. (1995). The conceptualization of space. In D. Massey, & P. Jess (Eds.), *A place in the world* (pp.45-87). Oxford: University Press.
- Mazanti, B. (1995). *Avedøre Stationsby - to skridt frem og et tilbage*. Specialeafhandling Roskilde Universitetscenter, Geografi. Roskilde.
- Mazanti, B., & Pløger, J. (1999). Stedet i plural - den suburbane zone. *Sociologi i dag*, (4), 53-77.
- Mugerauer, R. (1995). *Interpreting environments: Traditions, deconstruction, hermeneutics*. Austin: The University of Texas Press.
- Munk, A. (1999). *Byudvalgets boligsociale indsats* (SBI-rapport 319). Statens Byggeforskningsinstitut, & Socialforskningsinstituttet. Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Nefer Olsen, K. (2001). *Filosofisk labyrint leksikon*. Lokaliseret 20010517 på: <http://www.poesi.dk/posesidk/labyrint/labyrint.html>.
- Nordisk Ministerråd. (1997). *Boligpolitik mod segregation* (TemaNord 1997:554). København.
- Plesner, G. (1993). Køge Bugt centrene - idé og virkelighed. *Byplan*, 45(5), 180-189.
- Pløger, J. (1994). Henri Lefebvre og byanalysen – intervju med Rob Shields. *Sociologi i dag*, 24(3),65-81.
- Pløger, J. (1997). *Byliv og modernitet: Mellom nærmiljø og urbanitet* (NIBRs Pluss-serie 1-97). Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Schjerup, J. (1987). Socialt liv og fysisk form - en kommentar til en planlæggerdrøm. In H. Skifter Andersen, et al., *Hvad sker der med byer og boliger?* Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Schmidt, L. H. (1985). En konfessionsløs tænkning – Michel Foucault som anledning. In L. H Schmidt, & J. E. Kristensen (red.), *Foucaults blik*. (pp. 6-28). Aarhus: Modtryk.
- Schmidt L. H., & Kristensen, J. E. (1986). *Lys, luft og renlighed: Den moderne socialhygiejnes fødsel*. København: Akademisk Forlag.
- Sestoft, J. (1986). Funktionalisme i arkitekturen fra utopi til standardisering. In J. Guldborg (red.), *Tema: Funktionalisme*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Shields, R. (1999). *Lefebvre, love and struggle*. London: Routledge.

- Short, J. R. (1999). Urban imagineers: Boosterism and the representation of cities. In A. E. G. Jonas, & D. Wilson (Eds.). *The Urban growth machine*, (pp. 37-55). New York: State University of New York.
- Simonsen, K. (1993). *Byteori og hverdagspraksis*. København: Akademisk Forlag.
- Simonsen, K. (1996). What kind of space in what kind of social theory. *Progress in Human Geography*, 20(4), 505-506.
- Skifter Andersen, H. & Ærø, T. (1999). Hvorfor koncentrerer de dårligst stillede i bestemte by- og boligområder: Om segregation og årsagerne til den. In H. Kristensen (red.), *Bypolitik, kvarterløft og velfærd* (SBI-rapport 312) (pp.37-56). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Skifter Andersen, H. (1999). *Byudvalgets indsats 1993-98: Sammenfattende evaluering* (SBI-rapport 320). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Skifter Andersen, H., & Ærø, T. (1997). *Det boligsociale danmarkskort: Indikatorer på segregation og boligsociale problemer i kommunerne* (SBI-rapport 287). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Skriver, P. E. (1984). *Byerne langs Køge bugt* (Dansk Byplanlaboratoriums Skriftserie nr. 28). København: Dansk Byplanlaboratorium.
- Skaarup, H. H. (1993). Avedøre Stationsby - ideerne bag planen. *Byplan*, 45(5), 190-193.
- Smith-Nicholson, D. (1991). *The production of Space*. Oxford: Basil Blackwell.
- Thau, C. (1986). Bauhaus – eller menneskets frigørelse gennem arkitekturen. In J. Guldborg (red.), *Tema: Funktionalisme*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Winter Jørgensen, M., & Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse om teori og metode*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Ærø, T. (2000). *De der valgte forstaden – om livsstil og forstadsliv*. Byplan 52(2).
- Åkerstrøm Andersen, N. (1999). *Diskursive analysestrategier: Foucault, Laclau, Luhmann*. København: Nyt fra samfundsvidenskaberne.

Avisartikler

- Til kamp mod de sociale ghettoer. (1993, 10. januar). *Berlingske Tidende*.
- Hvidovre vil videre. (2001, 30. januar) *Politiken*
- Anbefalinger til en bedre integration. (2001, 10. maj). *JPKøbenhavn*
- Find ghettoen før den opstår. (2001, 20.maj). *Politiken*
- Brittas store dag. (1993, 28. juli). *Det Fri Aktuelt*.
- Sidste Station. (1993, 28. juli). *Det Fri Aktuelt*.
- Livtag på det skæve Danmark. (1994, 6. august). *Berlingske Tidende*.

Summary

Identities and representations of urban places

Ph.D. thesis

The concept of place identity is discussed and investigated in this dissertation and a discourse perspective (outside perspective) and a human geographical perspective (inside perspective) respectively are applied. In continuation of this discussion the political understanding of the deprived urban areas – the outside perspective is first highlighted and analysed. Next the dissertation highlights and discusses how the residents in a selected deprived urban area perceive their living place – the inside perspective.

This dissertation takes its point of departure in an investigation and discussion of different representations of place and the consequences of these representations. These consequences are seen in relation to both the political strategies for deprived urban areas and in relation to the everyday life of residents living in the deprived urban areas. How do residents perceive their living place as meaningful, how do they characterise their living place in relation to qualities and problems?

Udgangspunktet for ph.d.-afhandlingen er en undersøgelse og diskussion af forskellige stedsrepræsentationer og repræsentationernes konsekvenser set i forhold til den planpolitiske strategi, som er rettet mod de socialt belastede boligområder. Den grundlæggende tilgang i afhandlingen er at sætte spørgsmålstejn ved og reflektere over de tilsyneladende selvindlysende sandheder, begreber og absolutte kategorier, som eksisterer i bypolitikken i forhold til socialt belastede boligområder.

I afhandlingen opstilles der med udgangspunkt i to valgte tilgange en række spørgsmål til den valgte problemstilling:

Et *udefraperspektiv*, hvor spørgsmålet er:

- Hvilke processer skaber stedets betydning?
- Hvordan repræsenteres stedet som socialt belastet?
- Hvilke redskaber (forskning, statistikker og udredninger) bliver benyttet?
- Hvordan udmøntes repræsentationen i praksis? Hvilke løsningsstrategier iværksættes?

Et *indefraperspektiv*, hvor spørgsmålet er:

- Hvordan opfatter beboerne deres bosted som betydnings- og meningsfyldt i forhold til hverdagsliv/praksis?
- Hvordan oplever beboerne at bo i boligområdet?
- Hvordan karakteriserer beboerne boligområdets kvaliteter og problemer?
- Hvordan bruger beboerne deres boligområde?

Modstillingen af de to perspektiver benyttes i afhandlingen til, at problematisere den gængse tilgang til problemstillingen 'socialt belastede boligområder'.